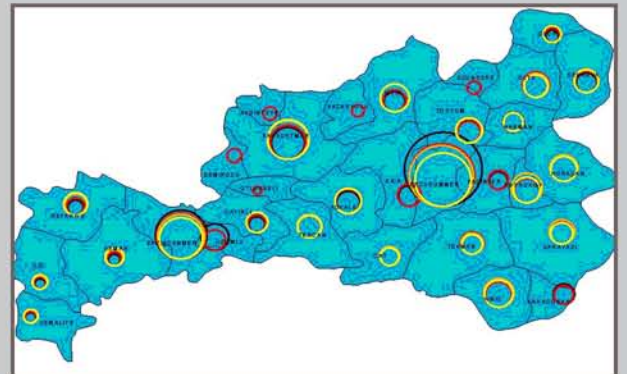
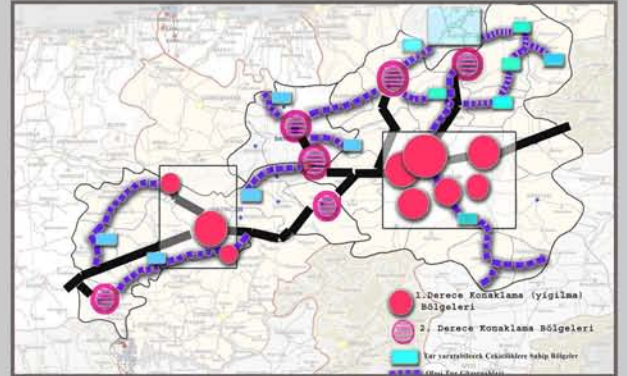
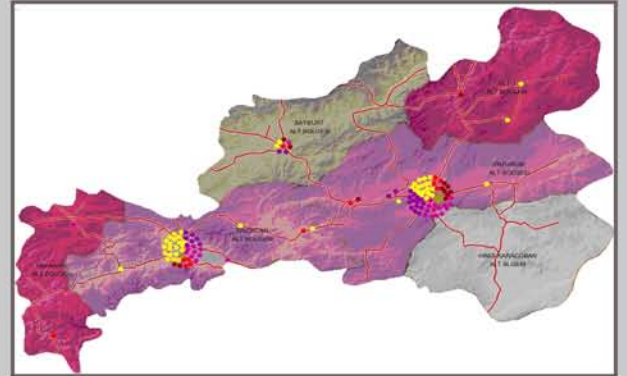
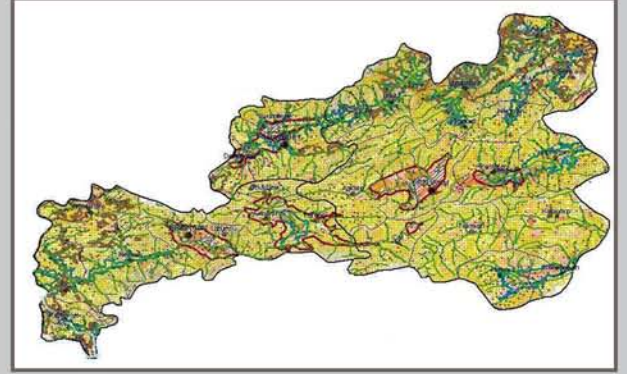

EKONOMİK – TOPLUMSAL – MEKANSAL ÖRGÜTLENME İÇİN DAR BÖLGE Lİ POLARİZE MODEL

ERZURUM – ERZİNCAN – BAYBURT BÖLGESEL GELİŞME PLANI

SENTEZ VE ÖNERİLER

KİTAP – III

UNITED NATIONS
DEVELOPMENT PROGRAMME

T.C. BAŞBAKANLIK
DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ

**EKONOMİK- TOPLUMSAL- MEKÂNSAL ÖRGÜTLENME İÇİN
DAR BÖLGELİ POLARİZE MODEL**

**ERZURUM – ERZİNCAN – BAYBURT
BÖLGESEL GELİŞME PLANI**

SENTEZ VE ÖNERİLER

KİTAP - III

**T.C. BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI
UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ**

MAYIS, 2005 İSTANBUL TAYF MATBAACILIK LTD. ŞTİ.

UNDP
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

Bütün Hakları Saklıdır. © 2005

Bu eserin bir kısmı veya tamamı, Y.T.Ü. Rektörlüğü ile UNDP'nin izni olmadan, hiçbir şekilde çoğaltılamaz, kopya edilemez.

ISBN 975-461-398-2

Baskı: TAYF MATBAACILIK LTD. ŞTİ. İSTANBUL
Tel: (0212) 264.72.16

TAYF Matbaacılık tarafından 02.05.2005 tarihinde 300 (üç yüz) adet basılan, "Erzurum – Erzincan – Bayburt Bölgesel Gelişme Planı: Sentez ve Öneriler" adlı eserin her türlü bilimsel ve etik sorumluluğu bölüm yazarlarına aittir.

TEŞEKKÜR

EEB Bölgesel Gelişme Planı'na ivme veren ve her aşamasında destek olan Erzurum Milletvekili sayın Prof. Dr. Mustafa Ilıcalı'ya; olumlu ve yapıcı değerlendirmeleriyle bizi yüreklendiren DPT Müsteşar Yardımcısı sayın Lütfü Elvan'a; Ankara, İstanbul ve Erzurum'da yapılan toplantıların, alan çalışmalarının gerçekleşmesini ve bu kitabın yayınlanmasını olanaklı kılan UNDP'ye ve temsilcileri sayın Prof.Dr Ziya Yurttaş ve sayın Doç.Dr. Erol Çakmak' a, A.Ü rektörü sayın Prof.Dr. Yaşar Sütbeyaz'a ve o tarihteki YTÜ rektörü sayın Prof Dr Ayhan Alkış'a, yöredeki alan çalışmalarını birlikte yaptığımız, kendi uzmanlık alanlarındaki yayınlarından yararlanmamıza izin veren, ortak toplantılarımızdaki yapıcı eleştiri ve uyarılarıyla plan çalışmalarına destek veren Atatürk Üniversitesi'nin değerli öğretim üye ve yardımcılara, Ar.Gör.Dr. M.Doruk Özügül'e (YTÜ); ayrıca, Mim. Fak. (YTÜ) Dekan sekreteri sayın Saran Akaryıldız'a, 2004-2005 dönemi Peyzaj Planlama Yüksek Lisans Programı (YTÜ) ve Şehir ve Bölge Planlama Bölümü (YTÜ) Planlama 3 (Bölge planlama stüdyosu) öğrencilerine, bu kitabın basımını gerçekleştiren Dr Nüvit Kuzuoğlu ve TAYF Matbaacılık çalışanlarına teşekkür ederiz.

Son olarak, planlama grubumuzun çalışmalarının her aşamasında deneyimi, bilgisi, eleştirileri ve değerli görüşleriyle bize yol gösteren, hocamız, plan danışmanı sayın Prof. Dr. Rıfki Arslan'a özellikle şükranlarımızı sunarız.

Erzurum-Erzincan-Bayburt Bölgesel Gelişme Planı
Yıldız Teknik Üniversitesi Planlama Grubu
Mayıs 2005

ÖNSÖZ

Erzurum-Erzincan-Bayburt bölgesi için hazırlanan bölgesel gelişme planı çalışmaları 2004 yılı Ocak ayında imzalanan protokol çerçevesinde başlamıştır. Çalışmaların, ilk aşamasında ikincil kaynak araştırmaları yapılmış, daha sonra 2004 yılı Şubat ve Mart aylarında bölgede, yerinde gözlemler, derinlemesine görüşmeler ve diğer bilgi toplama işlemleriyle ikinci aşama sürdürülmüştür. Veriler ilçe ölçeğinde değerlendirilmiş ve sınıflanmış; toplanan verilerin işlenmesi sonucunda ortaya çıkan saptamalar Ankara'da (DPT) ve EEB bölgesindeki çeşitli toplantılarda ilgili kurumların temsilcilerine sözel açıklamaların yanı sıra tablolar, grafikler ve haritalar ile sunulmuştur.

Erzurum-Erzincan-Bayburt Bölgesel Gelişme Planı dört kitap halinde yayınlanmıştır. Birinci ve ikinci kitaplar analitik rapor ve haritaları içermektedir. Üçüncü kitap planlama sürecinin sentez aşamasını, planın önerdiği ekonomik, toplumsal mekansal örgütlenme stratejilerini ve uygulamaya rehber olması amacıyla her sektör için hazırlanan yol haritalarını kapsamaktadır. Dördüncü kitapta ise tüm sentez ve önerilerin coğrafi anlatımları ve haritaları yer almaktadır.

ARAŞTIRMA SÜRECİ ve İŞBÖLÜMÜ

EEB Bölgesel Gelişme Planı çalışmaları DPT, UNDP, Atatürk Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi tarafından imzalanan bir protokol uyarınca 2004 yılı Ocak ayında aşağıda belirtilen örgütlenme ve işbölümü çerçevesinde başlamıştır:

EEB Planı Danışmanları:	Prof. Dr. Mustafa ILICALI Prof. Dr. Rifki ARSLAN	
EEB Plan Koordinatörü:	Prof. Dr. Emre AYSU	(YTÜ)
UNDP :	Prof. Dr. Ziya ÖZTAŞ Doç. Dr. Erol ÇAKMAK	
A.Ü. Koordinatörü:	Doç. Dr. Sinan TEMURLENK	(AÜ)
EEB Bölgesel Gelişme Planı Yürütücüleri:		
Prof. Dr. Ayşe Nur ÖKTEN	(YTÜ)	Prof. Dr. Semra ATABAY (YTÜ)
Doç. Dr. Betül ŞENGEZER	(YTÜ)	Doç. Dr. İclal DİNÇER (YTÜ)
EEB Bölgesel Gelişme Planı Alan Çalışması Ekibi:		
DoçDr Ömer Selçuk EMSEN	(AÜ)	YDoçDr Kadir KOŞAN (AÜ)
YDoçDr Yiğit EVREN	(YTÜ)	YDoçDr Tecer ATSAN (AÜ)
YDoçDr Mustafa YAPRAK	(AÜ)	YDoçDr Avni BİNİCİ (AÜ)
YDoçDr Yaşar NUHOĞLU	(AÜ)	YDoçDr Ömer YILMAZ (AÜ)
ÖğrGörDr Oya AKIN	(YTÜ)	ÖğrGörDr Ayfer GÜL (YTÜ)
ÖğrGör Dr Ercan KOÇ	(YTÜ)	ÖğrGör Dr Ali KILIÇ (YTÜ)
ArGörDr Nazire DİKER	(YTÜ)	ArGör Ebru SEÇKİN (YTÜ)
ArGör Tuba İnal ÇEKİÇ	(YTÜ)	ArGör Hakan UZBEK (YTÜ)
ArGör Cenk HAMAMCIOĞLU	(YTÜ)	ArGör Ekrem Lütfü AKSAKAL (AÜ)
ArGör Kemal DEĞER	(AÜ)	ArGör Bora YERLİYURT (YTÜ)
Uzm Gül TÜZÜN	(YTÜ)	
EEB Bölge Planı Ekibi:		
YDoçDr Tülay Ayaşlıgil	(YTÜ)	YDoçDr Yiğit EVREN (YTÜ)
ÖğrGörDr Oya AKIN	(YTÜ)	ÖğrGörDr Ayfer GÜL (YTÜ)
ArGörDr Nazire DİKER	(YTÜ)	ArGörDr Elif ÖRNEK ÖZDEN (YTÜ)
ArGör Ebru SEÇKİN	(YTÜ)	ArGör Tuba İnal ÇEKİÇ (YTÜ)
Uzm Gül TÜZÜN	(YTÜ)	
EEB Turizm Projesi Tasarım Ekibi:		
ÖğrGör Dr Ercan KOÇ	(YTÜ)	ÖğrGör Dr Ali KILIÇ (YTÜ)
ArGör Hakan UZBEK	(YTÜ)	ArGör Cenk HAMAMCIOĞLU (YTÜ)
ArGör Bora YERLİYURT	(YTÜ)	
EEB Bölgesel Gelişme Planı Harita Ekibi:		
Doç. Dr. Gül BATUK	(YTÜ)	Ar.Gör.Dr Ozan EMEM (YTÜ)
EEB Atatürk Üniversitesi Ekibi:		
Prof Dr Fahri YAVUZ		Prof Dr Taşkın ÖZTAŞ
Doç Dr M. Sinan TEMURLENK		Doç Dr Ömer Selçuk EMSEN
Y Doç Dr Kadir KOŞAN		Y Doç Dr Tecer ATSAN
Y Doç Dr Avni BİNİCİ		Y Doç Dr Mustafa YAPRAK
Y Doç Dr Yaşar NUHOĞLU		Y Doç Dr Ömer YILMAZ
Ar Gör Ekrem Lütfü AKSAKAL		Ar Gör Kemal DEĞER

EKONOMİK-TOPLUMSAL-MEKANSAL ÖRGÜTLENME İÇİN DAR BÖLGELİ POLARİZE MODEL

**ERZURUM-ERZİNCAN-BAYBURT BÖLGESEL GELİŞME PLANI
ANALİTİK RAPOR: KİTAP I**

HAZIRLAYANLAR	İÇİNDEKİLER
Prof Dr Ayşe Nur ÖKTEN Doç Dr Betül ŞENGEZER Doç Dr İclal DİNÇER	1. GİRİŞ
Prof Dr Semra ATABAY Doç Dr Betül ŞENGEZER Yrd Doç Dr Tülay AYAŞLIGİL Uzman Gül TÜZÜN	2. DOĞAL YAPI
Öğr Gör Dr Ayfer GÜL Öğr Gör Dr Oya AKIN Arş Gör Elif Örnek ÖZDEN	3. ULAŞIM
Arş.Gör.Dr. Nazire DİKER Arş.Gör.Ebru SEÇKİN	4. NÜFUS VE KURUMSAL YAPI
Doç Dr Betül ŞENGEZER	5. TARIM
Yrd Doç Dr Yiğit EVREN Arş Gör Tuba İnal ÇEKİÇ	6. SANAYİ
Öğr Gör Dr Ayfer GÜL Öğr Gör Dr Oya AKIN Arş Gör Dr Elif Ö.ÖZDEN Arş Gör Ebru SEÇKİN	7. HİZMETLER SEKTÖRÜ
Öğr Gör Dr Ayfer GÜL Öğr Gör Dr Oya AKIN Arş Gör Dr Elif Ö. ÖZDEN	8. TURİZM
SAYISAL HARİTALARI HAZIRLAYANLAR: Doç Dr Betül ŞENGEZER Doç Dr Gül BATUK Arş Gör Ozan EMEM	

Analitik Rapor içinde atıfta bulunulan şekiller ilgili bölüm numaralarıyla birlikte Analitik Rapor- Haritalar- Kitap II'de toplanmıştır.

EKONOMİK-TOPLUMSAL-MEKANSAL ÖRGÜTLENME İÇİN DAR BÖLGE Lİ POLARİZE MODEL
ERZURUM-ERZİNCAN-BAYBURT BÖLGESEL GELİŞME PLANI
ANALİTİK RAPOR: HARİTALAR - KİTAP II

ŞEKİLLER LİSTESİ

II.DOĞAL YAPI

- Şekil 2.1.1: EEB Bölgesi Fizyografik Yapı Genel Özellikleri
Şekil 2.1.2: EEB Bölgesi Fizyografya Özellikleri Şematik Gösterimi
Şekil 2.1.3: EEB Bölgesi Genel Bitki Örtüsü Özellikleri ve Topoğrafya İlişkisi Şematik Gösterimi
Şekil 2.7: EEB Bölgesi Fauna Özellikleri Şematik Gösterimi

III. ULAŞIM

- Şekil 3.1. Erzurum Karayolu Yoğunlaşma Aksları
Şekil 3.2. EEB Bölge Karayolu Yoğunlaşma Aksları
Şekil 3.4. Pan-Avrupa Karayolu
Şekil 3.5. Asya Karayolu
Şekil 3.6. Uluslararası E Yollar Ağı
Şekil 3.7. Karadeniz Ring Koridoru
Şekil 3.8. Karadeniz Ekonomi Teşkilatı

IV. NÜFUS VE KURUMSAL YAPI

- Şekil 4.1: Yıllara Göre Kentsel Nüfusun Gelişimi, 1970- 2000
Şekil 4.2: Yıllara Göre Toplam Nüfus Gelişimi, 1970- 2000
Şekil 4.3: Kent Nüfus Artış Hızı, 2000
Şekil 4.4: Kır Nüfus Artış Hızı, 2000
Şekil 4.5: Toplam Nüfus Artış Hızı, 2000,
Şekil 4.9: 10000 Nüfus Kriterine Göre Kentsel Yerleşmeler, 2000
Şekil 4.10: 20000 Nüfus Kriterine Göre Kentsel Yerleşmeler, 2000
Şekil 4.30: Dar Polarize Bölgeler
Şekil 4.31: Kent- Kır ve Toplam Nüfus Değişimi
Şekil 4.32: Toplam Nüfusu Artan veya Azalan Bölgeler
Şekil 4.33: Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksine Göre Yerleşmelerin Dağılımı
Şekil 4.36: EEB Bölgesi'nde Belediye ve Köylerin Dağılımı

V.TARIM

- Şekil 5.1: Topografya, havza sistemi ve 2000 yılı şehirselleşmiş merkez nüfusları sentezi
Şekil 5.2: EEB bölgesi dağlar, ovalar, alt havza serileri
Şekil 5.3: Arazi kullanım ve nüfus
Şekil 5.4: İlçelere göre arazi kullanımının dağılımı ve lokasyonlar
Şekil 5.5: İlçelere göre büyük toprak gruplarının dağılımı ve lokasyonlar
Şekil 5.6: İlçelere göre toprak sınıflarının dağılımı ve lokasyonlar
Şekil 5.7: Tarım yapılan alanlar, değerli tarım toprakları ve topografya sentezi
Şekil 5.8: Topografya ve çayır-mera sentezi
Şekil 5.9: Topografya ile yüksek erozyon karşılaştırması
Şekil 5.10: EEB bölgesinde arazi kullanım ile yüksek erozyon karşılaştırması
Şekil 5.11: Tarımsal ürünlerin dağılımı
Şekil 5.12: EEB bölgesi tarımsal üretiminin ülke içindeki oranı
Şekil 5.13: EEB bölgesi tarımsal ürünlerinin ülkeye göre lokasyon katsayıları
Şekil 5.14: EEB bölgesinde ürün cinsine göre ekim yapılan alanlarının dağılımı
Şekil 5.15: Tarla ürünleri ekilen alanlara göre sulanan ve sulanmayan alanların dağılımı ve bölge ortalamasının üzerinde sulanan alanlar bölgelemesi
Şekil 5.16: Buğday, arpa, çavdar, yulaf üretim alanı lokasyon katsayıları yüksek olan ilçelerin bölgelemesi, tarla ürünleri alanlarının ilçelere dağılımı
Şekil 5.17: Tahıl üretim alanı lokasyon kats. yüksek olan ilçelerin bölgelemesi, tarla ürünleri al. ilçelere dağılımı
Şekil 5.18: Mısır, fig, yonca, korunga üretim alanı lokasyon katsayıları yüksek olan ilçelerin bölgelemesi, tarla ürünleri alanlarının ilçelere dağılımı
Şekil 5.19: Yem bitkileri üretim alanı lokasyon katsayıları yüksek olan ilçelerin bölgelemesi, tarla ürünleri alanlarının ilçelere dağılımı
Şekil 5.20: Lahana, taze fasulye, hıyar, domates üretim alanı lokasyon katsayıları yüksek olan ilçelerin bölgelemesi, sebze alanlarının ilçelere dağılımı
Şekil 5.21: Sebze üretim alanı lokasyon katsayıları yüksek olan ilçelerin bölgelemesi, tarla ürünleri alanlarının ilçelere dağılımı

- Şekil 5.22: Şeker pancarı, patates, ayçiçeği, kuru fasulye üretim alanı lokasyon katsayıları yüksek olan ilçelerin bölgelemesi, tarla ürünleri alanların ilçelere dağılımı
- Şekil 5.23: Sulanan alanlarda ekilen tarla arazisi, uzun ömürlü bitki ve sebze ve çiçek bahçeleri alanlarının dağılımı ve ele alınan ürün bağlamında bölgeye göre üretim yoğunluğunun bulunduğu alanlar
- Şekil 5.24: EEB bölgesinde illerin hayvan varlığı dağılımı ve lokasyon bölgelemesi
- Şekil 5.25: EEB bölgesinde hayvan sayısı lokasyon katsayısı 1.5'u aşan ilçelere göre bölgeleme ve ilçelerde hayvan varlığının dağılımı
- Şekil 5.26: EEB bölgesinde hayvan sayısı lokasyon katsayısı 1.25'i geçen ilçelere göre bölgeleme
- Şekil 5.27: EEB bölgesinde il hayvan türlerinin ve hayvansal ürünlerin dağılımı (2001)
- Şekil 5.28: EEB bölgesinde et üretimin yıllara göre gelişimi (veri kaynağı: ilemod/envanter)
- Şekil 5.29: EEB bölgesinde süt üretimin yıllara göre gelişimi
- Şekil 5.30: EEB bölgesinde deri üretimin yıllara göre gelişimi
- Şekil 5.31: EEB bölgesinde ilçelerde süt, et ve deri üretim büyüklükleri ve bölge ort. üzerinde üretim yapan ilçeler
- Şekil 5.32: EEB bölgesinde ilçelere göre tiftik üretim büyüklükleri ve kırılan hayvan türlerinin dağılımı ve bölge ortalamasının üzerinde tiftik üreten ilçeler
- Şekil 5.33: EEB bölgesinde tarımsal işletme büyüklüklerinin hane sayısı, alan büyüklüğü ve arazi parça sayısına göre birikimsel dağılımı
- Şekil 5.34: İlçelerde, parsel sayısına ve alana göre tarımsal işletme büyüklüklerinin dağılımı ve 0-50 dekar büyüklüğündeki tarımsal işletmelerin lokasyon bölgelemesi
- Şekil 5.35: İlçelerde, parsel sayısına ve alana göre tarımsal işletme büyüklüklerinin dağılımı ve 51-100 dekar büyüklüğündeki tarımsal işletmelerin lokasyon bölgelemesi
- Şekil 5.36: İlçelerde, parsel sayısına ve alana göre tarımsal işletme büyüklüklerinin dağılımı ve 101-500 dekar büyüklüğündeki tarımsal işletmelerin lokasyon bölgelemesi
- Şekil 5.37: İlçelerde, parsel sayısına ve alana göre tarımsal işletme büyüklüklerinin dağılımı ve 501 dekadardan büyük tarımsal işletmelerin lokasyon bölgelemesi
- Şekil 5.38: İlçelerde, arazi parça sayısı ve alana tarımsal işletme büyüklükleri lokasyon böl. sentezi
- Şekil 5.39: Bitkisel üretim ve hayvancılık ile uğraşan hane sayılarının dağılımı ve lokasyon katsayısı 1'i aşan ilçelere göre bölgeleme
- Şekil 5.40: Kiracılık ve ortakçılık yapılan işlenen arazi büyüklüğünün, tüm tarla ürünleri ekilen alanlara oranı ve ilçelere göre lokasyon bölgelemesi
- Şekil 5.41: Tarımsal Faaliyetlere Dayalı Bölgeleme

VI. SANAYİ

- Şekil 6.4: Kamu ve Özel Sektör İşletmelerinin Dağılımı
- Şekil 6.9: Mevcut Sanayi İşletmelerinin Coğrafi Dağılımı
- Şekil 6.10: OSB ve KSS'lerin Coğrafi Dağılımı

VII. HİZMETLER

- Şekil:7.a.: EEB İlleri Nüfus Büyüklüğü
- Şekil 7.b.: EEB İlleri Aktivite Oranları
- Şekil 7.c.: EEB İlleri Sektörel Dağılım İçinde Hizmetler Sektörü Payı
- Şekil 7.d.: EEB İlleri Hizmetler Sektörü Alt Sektörleri Oranları
- Şekil 7.1.: EEB İlleri Toptan ve Perakende Ticaret, Otel, Lokanta Alt Sektörleri Payları
- Şekil 7.2.: EEB İlleri Toptan ve Perakende Ticaret, Otel, Lokanta Alt Sektörleri Lokasyon Katsayıları Dağılımı
- Şekil 7.3.: EEB İlleri Mali Kurumlar Alt Sektörü Payları
- Şekil 7.4.: EEB İlleri Mali Kurumlar Alt Sektörü Lokasyon Katsayıları Dağılımı
- Şekil 7.5.: EEB İlleri Ulaştırma ve Haberleşme Alt Sektörleri Payları
- Şekil 7.6.: EEB İlleri Ulaşım - Haberleşme Alt Sektörü Lokasyon Katsayıları Dağılımı
- Şekil 7.7.: EEB İlleri Kamu ve Kişisel Hizmetler Alt Sektörleri Payları
- Şekil 7.8.: EEB İlleri Kamu ve Kişisel Hizmetler Alt Sektörleri Lokasyon Katsayıları Dağılımı
- Şekil 7.13: İlköğretim Öğrenci Sayılarına Göre Yerleşmelerin Dağılımı verilerinden
- Şekil 7.14: İlköğretim Okul Sayısına Göre Yerleşmelerin Dağılımı
- Şekil 7.15: Lise Okul Sayısına Göre Yerleşmelerin Dağılımı
- Şekil 7.16: İlçelere Göre Okur Yazarlık Durumu
- Şekil 7.17: İlköğretim Okullarının Yerleşmelerdeki Dağılımı
- Şekil 7.18: Sağlık Ocağı Olan ve Olmayan Köyler
- Şekil 7.19: Yatak Sayısına Göre Hastanelerin Dağılımı
- Şekil 7.20: EEB İlleri Hizmetler Sektörü Alt Sektörü Sentezi 1
- Şekil 7.21: EEB İlleri Hizmetler Sektörü Alt Sektörü Sentezi 2

VII. TURİZM

- Şekil 8.1: Bayburt İli Doğal Kaynakları 1
- Şekil 8.2: Bayburt İli Doğal Kaynakları 2
- Şekil 8.3: Bayburt İli Doğal Kaynaklar / Riskler
- Şekil 8.4: Bayburt İli Maden Kaynakları
- Şekil 8.5: Erzincan İli Doğal Kaynakları
- Şekil 8.6: Erzurum İli Doğal Kaynakları

EKONOMİK-TOPLUMSAL-MEKÂNSAL ÖRGÜTLENME İÇİN DAR BÖLGELİ POLARİZE MODEL

**ERZURUM-ERZİNCAN-BAYBURT BÖLGESEL GELİŞME PLANI
SENTEZ VE ÖNERİLER: KİTAP III**

HAZIRLAYANLAR	İÇİNDEKİLER
Prof Dr Ayşe Nur ÖKTEN Doç Dr Betül ŞENGEZER Doç Dr İclal DİNÇER	YÖNETİCİ ÖZETİ
Prof Dr Ayşe Nur ÖKTEN Doç Dr Betül ŞENGEZER Doç Dr İclal DİNÇER	1. GİRİŞ: BÖLGESEL GELİŞME İÇİN YARIŞMACI VE SÜRDÜRÜLEBİLİR BİR BÖLGE PLANI ARAYIŞI
Prof Dr Ayşe Nur ÖKTEN Doç Dr Betül ŞENGEZER Doç Dr İclal DİNÇER	2. DAR BÖLGELİ POLARİZE MODEL
Prof Dr Semra ATABAY Y Doç Dr Tülay AYAŞLIGİL	3. DOĞAL YAPI
Doç Dr Betül ŞENGEZER	4. TARIM
Y Doç Dr Yiğit EVREN Ar Gör Ebru SEÇKİN Ar Gör Tuba İnal ÇEKİÇ	5. SANAYİ
Öğr Gör Dr Oya AKIN Öğr Gör Dr Ayfer GÜL Ar Gör Dr Elif Ö. ÖZDEN	6. TURİZM
Öğr Gör Dr Oya AKIN Öğr Gör Dr Ayfer GÜL Ar Gör Dr Elif Ö. ÖZDEN	7. ULAŞIM
Prof Dr Ayşe Nur ÖKTEN Prof Dr Semra ATABAY Doç Dr Betül ŞENGEZER Doç Dr İclal DİNÇER	8. SONUÇ: BÖLGESEL GELİŞME İÇİN EKONOMİK- TOPLUMSAL-MEKÂNSAL ÖRGÜTLENME
YTÜ PLANLAMA EKİBİ	9. YOL HARİTASI

Sentez ve Öneriler içinde atıfta bulunulan şekiller ilgili bölüm numaralarıyla birlikte Sentez ve Öneriler - Haritalar- Kitap IV'de toplanmıştır.

EKONOMİK-TOPLUMSAL-MEKANSAL ÖRGÜTLENME İÇİN DAR BÖLGE Lİ POLARİZE MODEL
ERZURUM-ERZİNCAN-BAYBURT BÖLGESEL GELİŞME PLANI
SENTEZ VE ÖNERİLER: HARİTALAR - KİTAP IV

ŞEKİLLER LİSTESİ

III. EKOLOJİK PLANLAMA

- Harita 3.1: Erzurum-Erzincan-Bayburt illeri Ekolojik Planlaması, Yükselti Analizi
Harita 3.2: Erzurum-Erzincan-Bayburt illeri Ekolojik Planlaması, Eğim Analizi
Harita 3.3: Erzurum-Erzincan-Bayburt illeri Ekolojik Planlaması, Yöneliş-Bakı Analizi
Harita 3.4: Erzurum-Erzincan-Bayburt illeri Ekolojik Planlaması, Büyük Toprak Grupları
Harita 3.5: Erzurum-Erzincan-Bayburt illeri Ekolojik Planlaması, Arazi kabiliyet Sınıfları
Harita 3.6: Erzurum-Erzincan-Bayburt illeri Ekolojik Planlaması, Alt Sınıflar
Harita 3.7: Erzurum-Erzincan-Bayburt illeri Ekolojik Planlaması, Bitki Örtüsü Analizi
Harita 3.8: Yakın Çevre Makrohavzalarla Demirözü, Aydıntepe, Bayburt Merkez, Pazaryolu, İspir Mikrohavzalarının İlişkisi
Harita 3.9: Erzurum, Pasinler Ovası ve Yakın Çevre Mikrohavzalarının İlişkisi
Harita 3.10: Erzurum, Erzincan ve Bayburt illeri Ekolojik Planlaması Orman-Ova-Havza İlişkisi
Harita 3.11: EEB Bölgesi İli ve İlçeleri Tarım Potansiyelinin 1., 2., 3. Uygunluk Der. Göre (Ha.) Olarak Dağılımı
Harita 3.12: EEB Bölgesi İli ve İlçeleri Tarım Potansiyelinin 1., 2., 3. Uygunluk Der. Göre (%) Olarak Dağılımı
Harita 3.13: EEB Böl. İli ve İlçeleri Çayır Mera Potansiyelinin 1., 2., 3. Uyg. Derecesine Göre (Ha.) Olarak Dağılımı
Harita 3.14: EEB Böl. İli ve İlçeleri Çayır Mera Potansiyelinin 1., 2., 3. Uyg. Derecesine Göre (%) Olarak Dağılımı
Harita 3.15: EEB Bölgesi İli ve İlçeleri Doğala Yakın Yüksek Dağ Step Vegetasyonu, Potansiyelinin 1., 2., 3. Uygunluk Derecesine Göre (Ha.) Olarak Dağılımı
Harita 3.16: EEB Bölgesi İli ve İlçeleri Doğala Yakın Yüksek Dağ Step Vegetasyonu Potansiyelinin 1., 2., 3. Uygunluk Derecesine Göre (%) Olarak Dağılımı
Harita 3.17: EEB Bölgesi Erzurum İli Ekolojik Planlaması Karma Uygunluk Analizi
Harita 3.18: EEB Bölgesi Erzincan İli Ekolojik Planlaması Karma Uygunluk Analizi
Harita 3.19: EEB Bölgesi Bayburt İli Ekolojik Planlaması Karma Uygunluk Analizi
Harita 3.20: EEB Bölgesi Erzurum, Erzincan ve Bayburt illeri Ekolojik Planlaması, Karma Uygunluk Analizi
Harita 3.21: EEB Bölgesi Erzurum, Erzincan ve Bayburt illeri Ekolojik Planlaması / Ekolojik Master Plan
Harita 3.22: EEB Bölgesi Erzurum, Erzincan ve Bayburt illeri Ekolojik Plan Şematik Gösterimi

IV. TARIM

- Şekil 4.1: Öneri Bölge Planlama Süreci
Şekil 4.2: EEB bölgesi Agro-Ekolojik Bölgeler, İlçe ve Kırsal Eylem Bölgeleri Modeli
Şekil 4.3: Üretici Birlikleri Örgütlenmesi
Şekil 4.4: Yayım ve eğitim faaliyetlerinin organizasyon şeması
Şekil 4.5: Eğitim ve Yayım Paketleri
Şekil 4.6: Erzurum ili sulama projeleri
Şekil 4.7: Tarımsal Teknik Altyapı Donatımları ve Şehirsiz Kademelenme ilişkisi
Şekil 4.8: Erzurum, Erzincan, Bayburt illeri TMP öneri projeleri ve tarla bitkileri projeleri
Şekil 4.9: Erzurum, Erzincan, Bayburt illeri tarla bitkileri geliştirme öncelikli ilçeler
Şekil 4.10: Erzurum, Erzincan, Bayburt illeri yem bitkileri ve sebze çeşitleri projeleri
Şekil 4.11: Erzurum, Erzincan, Bayburt illeri yem bitkileri geliştirme modeli akış şeması
Şekil 4.12: Erzurum, Erzincan, Bayburt illeri yem bitkileri geliştirme öncelikli ilçeler
Şekil 4.13: Erzurum, Erzincan, Bayburt illeri sebzeçilik projeleri ve meyvecilik projeleri
Şekil 4.14: Erzurum, Erzincan, Bayburt illeri sebzeçilikte ve meyvecilikte öncelikli alanlar
Şekil 4.15: Erzurum, Erzincan, Bayburt illeri hayvancılık ve B.Baş hayvancılık projeleri
Şekil 4.16: B.ve K. Baş hayvancılık üretim süreci akış diyagramı
Şekil 4.17: Erzurum, Erzincan, Bayburt illeri B.Baş hayvancılık öncelikli alanlar
Şekil 4.18: Erzurum, Erzincan, Bayburt illeri K.Baş hayvancılık ve arıcılık projeleri
Şekil 4.19: Erzurum, Erzincan, Bayburt illeri K.Baş hayvancılık öncelikli alanlar
Şekil 4.20: Erzurum, Erzincan, Bayburt illeri su ürünleri ve kanatlı hayvan projeleri
Şekil 4.21: Erzurum, Erzincan, Bayburt illeri Arıcılık öncelikli alanlar
Şekil 4.22: Erzurum, Erzincan, Bayburt illeri su ürünleri öncelikli alanlar
Şekil 4.23: Erzurum, Erzincan, Bayburt illeri kanatlı hayvan öncelikli alanlar
Şekil 4.24: EEB illeri tarıma dayalı sanayi ve doğa koruma ve turizm projeleri
Şekil 4.25: Erzurum, Erzincan, Bayburt illeri örgütlenme ve yayım-eğitim projeleri
Şekil 4.26: EEB bölgesi ilçelerin tarımsal kimlikleri
Şekil 4.27: EEB bölgesi ilçelerin elimine edilmiş tarımsal kimlikleri Strateji ve Alternatif ürünler kaldırılan ilçeler: Şenkaya; Uzundere, Tortum; Erzincan; Üzümlü; Kemaliye, Erzurum
Şekil 4.28: Dar Polarize Bölgeler ve Hizmet Odakları

V. SANAYİ

Şekil 5.1: EEB'de Sanayi Sektörü için Dar Polarize Bölgeler

Şekil 5.2: Sanayi Sentez

VI. TURİZM

Şekil 6.1: Bayburt İli Doğal Kaynak Potansiyeli

Şekil 6.2: Bayburt İli Doğal Kaynaklar Sentezi

Şekil 6.3: Erzincan İli Spor Turizmi Olanakları

Şekil 6.4: Erzurum İli Doğal Kaynaklar Potansiyeli

Şekil 6.5: Erzurum İli Doğal Kaynakları Sentezi

Şekil 6.6: Bayburt İli Kültürel Kaynakları

Şekil 6.7: Erzincan İli Kültürel Kaynakları

Şekil 6.8: Erzurum İli Kültürel Kaynakları

Şekil 6.9: Bayburt İli Turizm Kaynakları Sentezi

Şekil 6.10: Erzincan İli Turizm Kaynakları Sentezi

Şekil 6.11: Erzurum İli turizm Kaynakları Sentezi

Şekil 6.12: Erzurum İli Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Kaynaklar

Şekil 6.13: Erzurum İli Nüfus Yapısı

Şekil 6.14: Erzurum İli Alt Bölgeleri Hinterland ve Etki Alanı

Şekil 6.15: Erzurum İli ve Yakın Çevresi Eylem Alanları

Şekil 6.16: Erzurum ve Yakın Çevresi Kimlik Tanımları

Şekil 6.17: EEB Bölgesi Öncelikli Turizm Yığılma Bölgeleri

Şekil 6.18: EEB Bölgesi Turizm Yığılma Alt Bölgeleri Ve Öneri Tur Güzergahları

Şekil 6.19: Uluslararası Hinterlanda Açılan Ana Koridorlar ve Potansiyel Gelişme Odakları Olan Şehirler

Şekil 6.20: Uluslararası Hinterlanda Açılan Ana Koridorlar ve Turizm Alt Bölgeleri

Şekil 6.21: Türkiye'nin Doğu Avrupa Ve Kafkasya Hinterlandı

Şekil 6.22: Doğa ve Yerel Kültür ile Uyumlu Dağ Geliştirme Programları Örneği (Courchevel – Fransa

Şekil 6.23: Ilıca konum.

Şekil 6.24: Yerleşmenin kuzeyinde planlanan termal kür merkezi.

Şekil 6.25: Plan yaklaşımı ve sağlık turizmi.

Şekil 6.26: Konaklama birimleri mevcut durum.

Şekil 27: Hizmet birimleri.

Şekil 6.28: Hizmet birimleri zemin kat planı.

Şekil 6.29: Hizmet birimleri üst kat planı.

Şekil 6.30: Hizmet birimleri ön görünüş - perspektif.

Şekil 6.31: Hizmet birimleri arka görünüş – perspektif.

Şekil 6.32: Konaklama birimi ön cephe etüdü.

Şekil 6.33: Toplu konut alanının yerleşme bütünü içindeki konumu.

Şekil 6.34: Toplu konut alanı

Şekil 6.35: Erzurum Merkez Vakıflar Alışveriş Merkezi plan seçenekleri ve proje alanına ait Atatürk Caddesi, arka sokak cephesi ve ada ortası ait fotoğraflar

Şekil 6.36: Erzurum Merkez Vakıflar Alışveriş Merkezi kat planları

Şekil 6.37: Erzurum Merkez Vakıflar Alışveriş Merkezi kesit ve görünüşler

Şekil 6.38: Erzurum Merkez Vakıflar Alışveriş Merkezi Atatürk Caddesi cephesinden gece görüntüsü

Şekil 6.39: Erzurum Merkez Vakıflar Alışveriş Merkezi Atatürk Caddesi cephesi-brüt beton uygulaması

Şekil 6.40: Erzurum Merkez-Vakıflar Alışveriş Merkezi Atatürk Caddesi cephesi-doğal taş kaplama uygulaması

Şekil 6.41: Fransa'da üçüncü kuşak, doğayla barışık,yerel turizm merkezi uygulamaları

VII. ULAŞIM

Şekil 7.1: Doğu ve Güney-doğu Anadolu Ulaşım ve Mal Akım İlişkileri

Şekil 7.3. Türkiye ve EEB Alt Bölgesi Demiryolu Ağı

Şekil 7.2. Erzurum – Erzincan – Bayburt İlleri ve Bölgesel Ulaşım Ağları İçindeki Yeri

Şekil 7.4. Türkiye ve EEB Alt Bölgesi Kars-Tiflis Demiryolu Ağı

YÖNETİCİ ÖZETİ

İÇİNDEKİLER

1. SORUNLAR
2. POTANSİYELLER
3. BÖLGESEL GELİŞMENİN ANA TEMALARI
4. DAR BÖLGELİ POLARİZE MODEL (DBPM)
5. EEB'DE BÖLGELEME SEÇENEKLERİ
6. EEB'DE DAR BÖLGELİ POLARİZE MODEL'İN UYGULAMA SÜRECİ
7. YOL HARİTASI (ÖZET)
8. BÖLGESEL KALKINMAYA İVME VERECEK AKTÖRLER

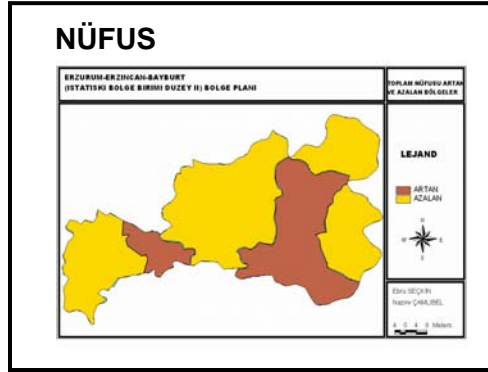
Vizyon

Erzurum-Erzincan-Bayburt bölgesi, ulusal sınırların ötesine uzanan daha büyük uluslar arası bir bölgenin Kuzey-Güney-Doğu-Batı ilişkilerinin kavşağı, üst düzeyde uzmanlaşmış hizmet sunan özeği olacaktır. İnsan kaynaklarını geliştirmek üzere sürekli yatırım yapan, işgücünün niteliğini ve üretimin verimliliğini dünya standartlarına yükseltmiş, kırsal ve kentsel alanlarda yaşam kalitesini en iyi düzeye getirmiş bir bölge olarak, çok iyi korunmuş doğası ve otantik nitelikleriyle tarımı, turizmi ve sanayiye iyi dengeleyerek global ekonomiye entegre olacaktır.

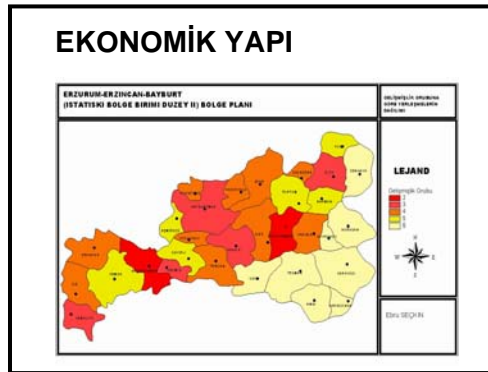
Yaklaşım

EEB Bölgesel Gelişme Planı stratejik bir plandır. Bir başka deyişle, bu planda EEB bölgesi için vizyon, temel amaç ve hedefler belirlenmiş; bölgenin gelişmesinin lokomotifi olabilecek sektörler, öncelikli müdahale ya da yatırım alanları ve önceliklerin coğrafyası belirtilmiştir. Bölgesel gelişmenin EEB' de sürdürülmesi için yatırım, müdahale ve yönlendirmelerin dayanması gereken temel ilkeler açıkça vurgulanmıştır. Gelişmeye ivme verebilecek aktörlere, kurumlara ve ateşleyici olabilecek coğrafi noktalara işaret edilmiştir. Bu plan bir çerçeve niteliğindedir. Bölgeden-tabandan başlayan farklı proje girişimleri ve eylemler bu çerçevede değerlendirilebilir; ana ilkelere sapmayan bir esneklik içerisinde yapılacak yönlendirmeler bu yöresel potansiyeli bir gelişme ivmesine dönüştürebilir.

1. SORUNLAR

- BÖLGE DIŞINA GÖÇ
- KIRSAL YERLEŞMELERİN BOŞALMASI
- ALT MERKEZLER GELİŞMEMİŞ
- HİZMET SUNUMUNDA YETERSİZLİK

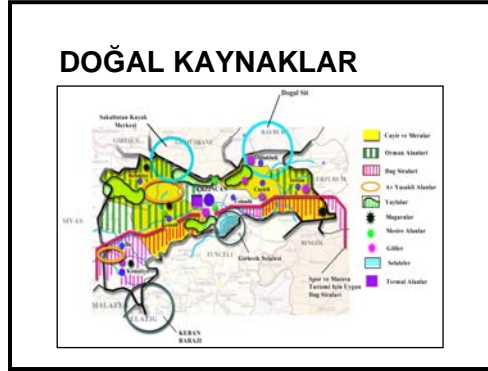

- FAALİYETLERDE ÇEŞİTLENME AZ
- DAR BÖLGESEL PAZAR
- EKONOMİK DURGUNLUK
- YENİ YATIRIMLAR AZ
- YOKSULLUK
- BÖLGESEL İHRACAT AZ
- ÇOK KÜÇÜK İŞLETMELER
- İŞBİRLİĞİ VE GÜVEN ORTAMI YOK

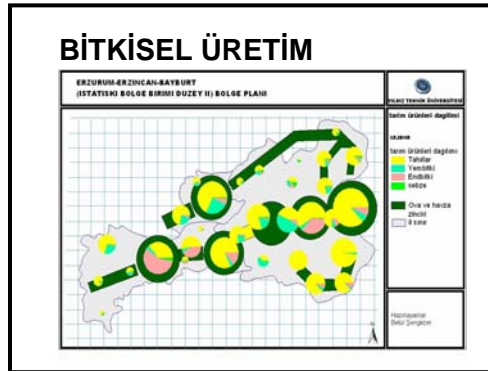

- BÖLGE İÇİ ERİŞİBİLİRLİK ZAYIF
- BÖLGE DIŞI ULAŞIM BAĞLANTILARI YETERSİZ
- YÖREYE ÖZGÜ MEVSİM KOŞULLARI ULAŞIM MALİYETLERİNİ ARTTIRIYOR

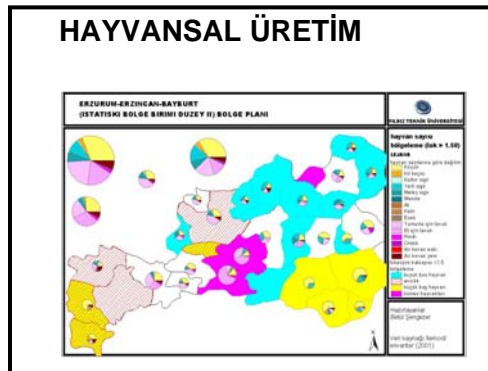
2. POTANSİYELLER

- **TARIM, TURİZM VE SANAYİNİN KULLANABİLECEĞİ BOZULMAMIŞ DOĞAL ÇEVRE VE HAVZALAR**
- **YER ALTI MADEN REZERVLERİ (OLTU TAŞI, MANYEZİT)**

- **GELENEKSEL VE STANDART TARIM OLANAKLARI**
- **ORGANİK TARIM**
- **MİKRO-KLİMA ALANLARINDA MEYVA VE SEBZE ÜRETİMİ**
- **BÜYÜK ÖLÇEKLİ TARIMA ELVERİŞLİ ALANLAR**
- **TARIMA DAYALI SANAYİ**

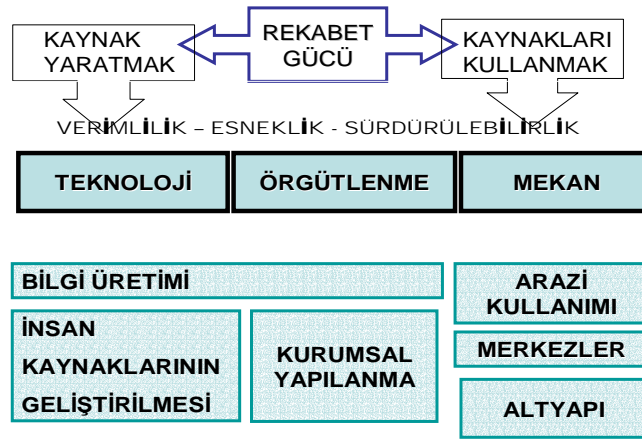
- **GELENEKSEL VE STANDART HAYVANSAL ÜRETİM**
- **ORGANİK HAYVANCILIK**
- **BÜYÜK ÖLÇEKLİ ÜRETİCİLİK**
- **KÜÇÜK ÖLÇEKLİ ORGANİZE ÇİFTÇİLİK**
- **MER'A ALANLARI**

3. BÖLGESEL GELİŞMENİN ANA TEMALARI

Yeni bölgesel kalkınma politikalarında amaç, “yarışan bölgeler yaratmak”tır. Yarışan bölgelerin yaratılmasındaki strateji; kaynak yaratmak, kaynakları verimli kullanarak bölgedeki yapısal değişmeyi ve kalkınmayı sağlamaktır. Tabanda üretilen projelerle gelişme öngörülmekte, bu projelerin oluşturulmasında altyapıyı güçlendirmeye, projeler arasında entegrasyonu sağlayacak, bütünleştirerek sinerji yaratacak bir yerel kurumsallaşmaya işaret edilmektedir. Yerel üretim sistemlerinin dönüştürülmesi ve uyarlanması, bilginin üretimi ve dönüştürülmesi, içsel ve dışsal gelişme mekanizmalarının yaratılması bölge planlamanın yeni kapsamını oluşturmaktadır.

Böylece bölgesel kalkınma konusundaki yeni değerler sisteminde, “rekabet gücü”, “yenilik–bilgi-buluşçuluk”, “yerellik”, “sürdürülebilirlik” kavramları öne çıkmaktadır.

Şekil 1: Bölgesel Gelişmenin Ana Eksenleri

Bu bağlamda, özellikle geri kalmış bir bölgenin küresel rekabet ortamında yarışacağı ve bu yarışmacı özelliğini sürdürürken karşı karşıya kalacağı bir dizi temel çelişki vardır. Bunlar;

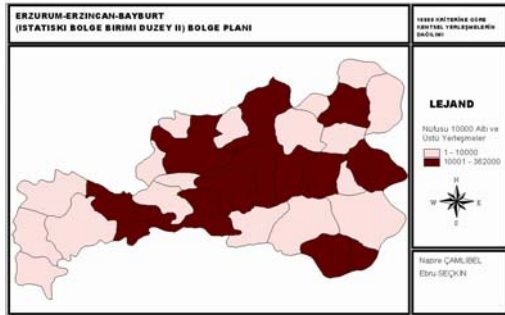
- Küresel standartlara uyum ile yerel kalabilme çelişkisi;
- Rekabetçi olma çabası ile sürdürülebilirlik çelişkisi;
- Ekonomide ve kurumsal yapıda hızlı değişmeyi sağlamak üzere “bilinen, hazır ve evrensel modellerin bölgeye uyarlanması” ile yerel öğrenme ve buluş ortamının yaratılması sonucu “o bölgeye özgü üretim örgütlenmesi ve kurumsal yapılanmanın yaratılması” çelişkisi;
- Esnek, çabuk, parçacı çözümler ya da projeler ile uzun erimli, bütüncül çözümler ya da planlar çelişkisi.

Bu çelişkiler, bölge ekonomisinin iç ve dış pazarlarının büyümesi amaçları çerçevesinde ele alındığında, ekonomik, toplumsal, demografik ve coğrafi alanda bir dizi meselenin ve bunlarla ilişkili hedeflerin belirlenmesini gerektirir. Bu bağlamdaki belli başlı meseleler,

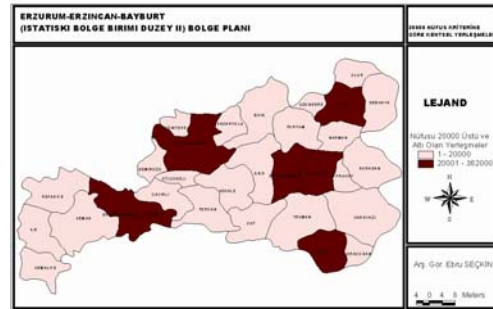
- Gelişen sektörler için uluslar arası standartlarda işgücünün eğitilmesi;
- Üretilen mal ve hizmetlerin bölgesel pazarlarda da tüketilmesi;
- Mekânsal düzenlemelerin yerel kullanımlara eklemlenmesi,
- Yöresel yeteneklerin değerlendirilmesi;
- Sektörler arası tamlaşmanın gözetilmesi;
- Yığılma etkisinin her açıdan değerlendirilmesi;
- Kısa-orta-uzun vadeli projelerin birlikte tasarlanması ve programlanması konularını kapsamaktadır.

4. DAR BÖLGELİ POLARİZE MODEL (DBPM)

EEB Bölgesinin topografyasından kaynaklanan çok parçalı yapısı bölgedeki toprak özelliklerini, iklim ve su varlığını, doğal bitki örtüsünü birbirinden farklılaştırmakta ve fiziksel olarak homojen dar bölgeler ortaya çıkarmaktadır. Bu farklılaşmalar arazi kullanımına, kültürel yapıya, ekonomik ve toplumsal ilişkilere de yansımaktadır. Topografyanın oluşturduğu eşikler nedeniyle kentsel merkezlerin hizmet edebildiği alanlar çok sınırlı olduğu gibi bölgedeki ilçe merkezlerinin ancak bazıları yeterli hizmet sunabilecek niteliktedir. Nüfusu on bin ve üzerinde olan merkezler (Şekil 2) Erzurum-Erzincan arasında bir kentselleşme omurgası oluşturmaktadır. Öte yandan, merkez nüfusu yirmi bin ve üzerinde olan ilçeler bölge içinde birer büyüme çekirdeği gibi dağılmaktadır (Şekil 3).

Şekil 2: Nüfusu 10000'i aşan ilçe merkezleri

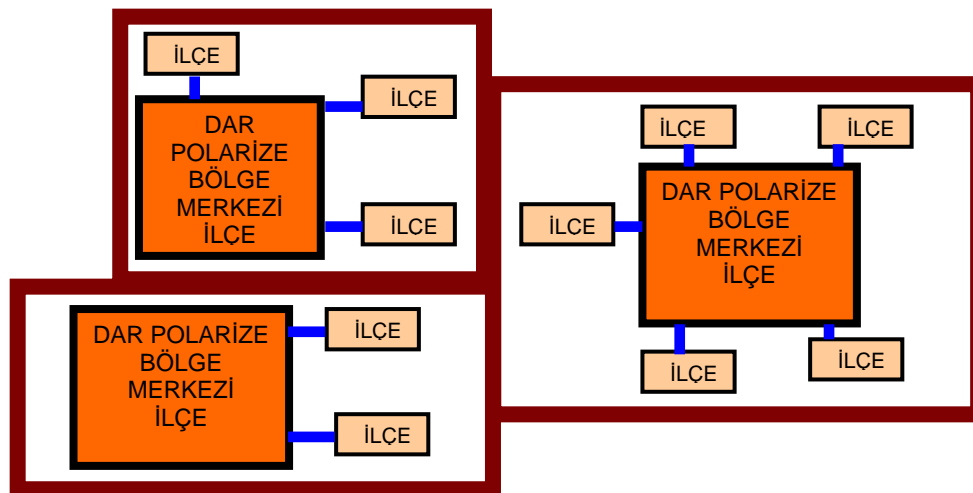

Şekil 3: Nüfusu 20000'i aşan ilçe merkezleri

Bu veriler EEB Bölgesel Gelişme Planı açısından yol gösterici olmaktadır. Topografya ve iklim koşullarının sabit faktörler olduğu göz önüne alındığında bu verilere bağlı olarak kendiliğinden ortaya çıkan dar bölge sistemini bir fırsat olarak değerlendirmenin daha yapılabilir ve akılcı olacağı kabul edilmiştir (Şekil 4).

Dar Polarize Bölgelerin Gereklere:

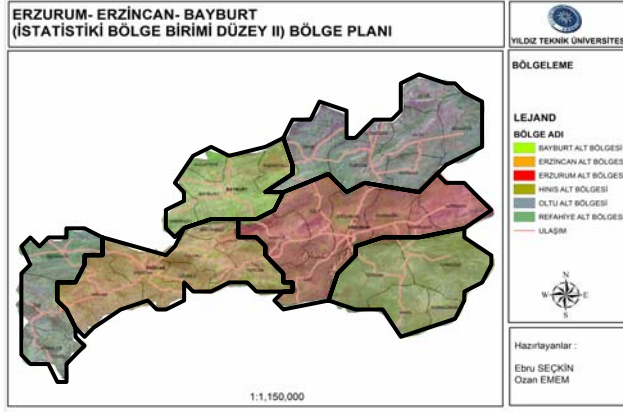
- Dar bölgeler fiziksel mekan özelliklerinin daha iyi kullanılmasından öte ekonomik ve toplumsal açıdan da daha etkin bir yapılanmaya olanak verebilir.
- Her dar bölge bir hizmet ve ekonomik koordinasyon ünitesi olarak çalışabilir.
- Geleneksel ilişkiler, yeni kurumlar aracılığıyla ağ ilişkilerine daha kolay dönüşebilir.
- Mekansal, ekonomik, toplumsal, kültürel açıdan homojen dokular bulunabilir.
- Homojen yapıda verimlilik artışı daha kolay gerçekleştirilir.

Şekil 4: Dar Bölge Polarize Model

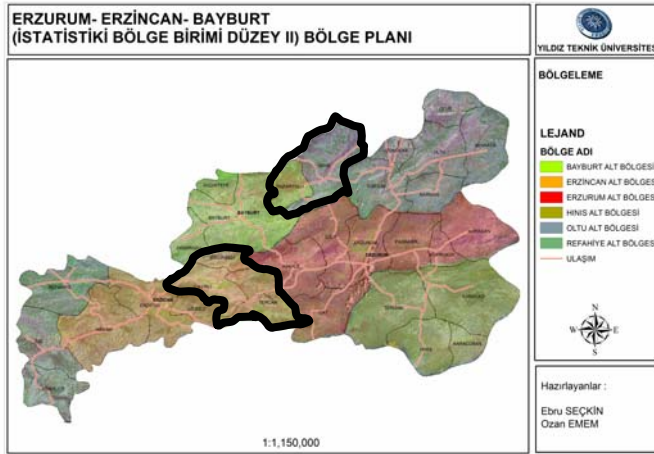
5. EEB'DE BÖLGELEME SEÇENEKLERİ

SEÇENEK I: ANA BÖLGELEME ŞEMASI

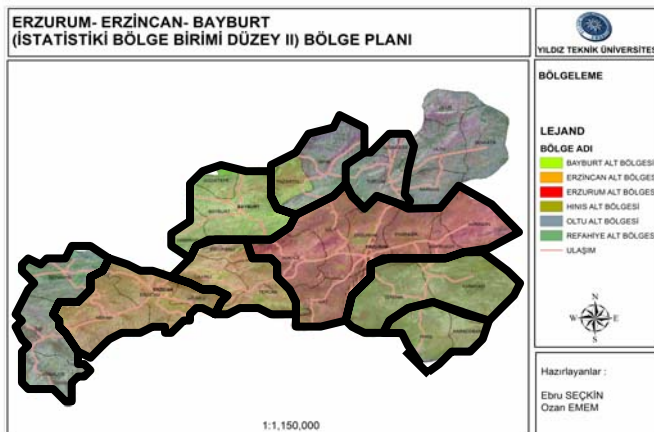
OLTU-Tortum, Olur, Şenkaya, İspir, Uzundere, Narman
BAYBURT -Aydıntepe - Demirözü - Pazaryolu
ERZURUM-Aşkale, Ilıca, Çat, Pasinler, Horasan, Köprüköy
HINIS-Karaçoban, Karayazı, Tekman
ERZİNCAN-Çayırlı, Kemah, Otlukbeli, Tercan, Üzümlü
REFAHIYE-İliç, Kemaliye

SEÇENEK II

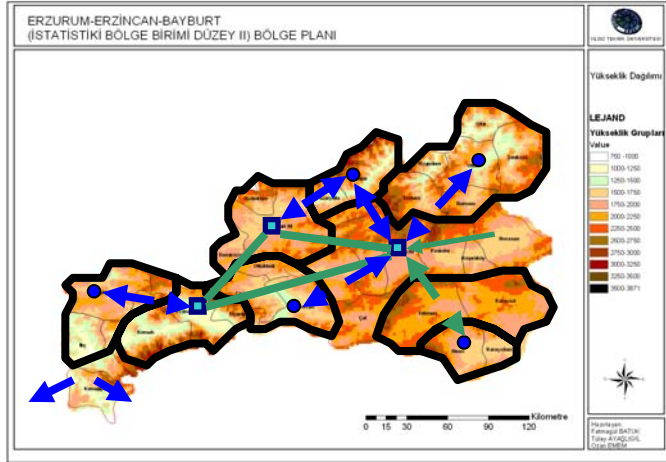
ERZİNCAN -Kemah, Üzümlü
REFAHIYE -İliç, Kemaliye
BAYBURT -Aydıntepe, Demirözü
OTLUKBELİ -Çayırlı, Tercan
İSPİR - Pazaryolu
OLTU- Olur, Narman, Şenkaya, Tortum, Uzundere
ERZURUM - Aşkale, Ilıca, Pasinler, Köprüköy, Horasan, Çat
HINIS-Karaçoban, Tekman, Karayazı

SEÇENEK III

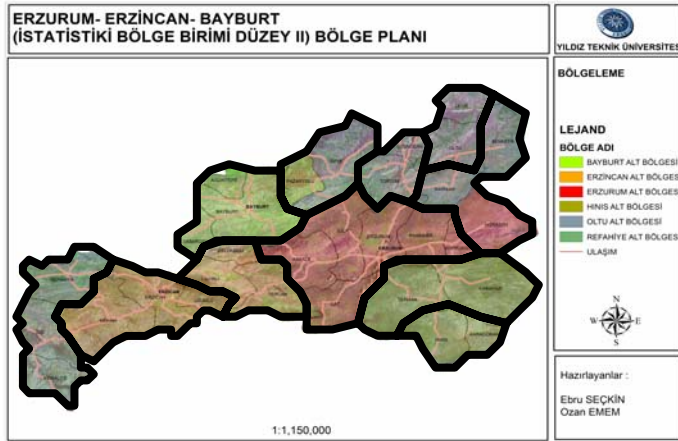
REFAHIYE – İliç, (Kemaliye)
ERZİNCAN – Kemah, Üzümlü
OTLUKBELİ – Çayırlı, Tercan
BAYBURT – Aydıntepe, Demirözü
İSPİR – Pazaryolu
OLTU – Olur, Narman, Şenkaya
TORTUM – Uzundere
ERZURUM – Aşkale, Ilıca, Pasinler, Köprüköy, Horasan, Çat
HINIS – Karaçoban, Tekman, Karayazı

SEÇENEK IV

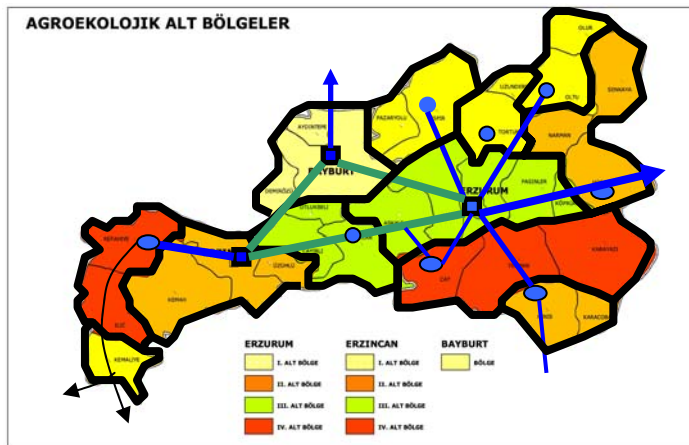
KEMALİYE
REFAHİYE – İliç
ERZİNCAN – Kemah, Üzümlü
BAYBURT – Aydıntepe, Demirözü
OTLUKBELİ – Çayırılı, Tercan
İSPİR – Pazaryolu
OLTU – Olur, Tortum, Uzundere,
Narman, Şenkaya
ERZURUM – Aşkale, Ilıca, Pasinler,
Köprüköy, Horasan
ÇAT – Tekman – Karayazı
HİNİS - Karaçoban

SEÇENEK V

REFAHİYE – İliç, Kemalîye
ERZİNCAN – Kemah, Üzümlü
BAYBURT – Aydıntepe, Demirözü
OTLUKBELİ – Çayırılı, Tercan
OLTU – Olur
İSPİR – Pazaryolu
TORTUM – Uzundere
ERZURUM –
Aşkale, Ilıca, Pasinler, Köprüköy
HORASAN – Narman – Şenkaya
ÇAT – Tekman – Karayazı
HİNİS - Karaçoban

SEÇENEK VI

KEMALİYE
REFAHİYE – İliç
ERZİNCAN – Kemah, Üzümlü
BAYBURT – Aydıntepe, Demirözü
OTLUKBELİ – Çayırılı, Tercan
OLTU – Olur
İSPİR – Pazaryolu
TORTUM – Uzundere
ERZURUM –
Aşkale, Ilıca, Pasinler, Köprüköy
HORASAN – Narman – Şenkaya
ÇAT – Tekman – Karayazı
HİNİS - Karaçoban

6. EEB'DE DAR BÖLGELİ POLARİZE MODELİN UYGULAMA SÜRECİ

SÜREÇ 1

1- Bölgenin bütününe kalkınma ivmesi ve hizmet verecek ana kutuplar planlanır.

- Erzurum ve Erzincan kutupları, üretimin pazarlanması ve yenilikçi bir ortam için bölgenin dışarıya açılan odakları olabilir.
- Erzurum ve Erzincan kutupları bilgi üretimi ve koordinasyon merkezleri olabilir.

2- Bölgesel gelişme kutuplarının liman bağlantıları, ülkenin batısıyla, Kafkasya bölgesi ve doğu ile ilişkileri güçlendirilir.

- Bayburt, bölgenin ve kendi hinterlandının Karadeniz'le bağlantısı üzerinde işlev üstlenebilir.
- Çeşitli ulaşım projeleri, kurumsal düzenlemeler ve politik girişimlerle bölgenin dış pazar olanakları genişletilebilir.

SÜREÇ 2

3- Her dar bölgeye, bölgenin bütüncül kalkınmasında bir rol verilir.

- EEB bölgesinde yalnızca ilçe merkezleri kentsel hizmetler sunabilecek niteliktedir.
- **Belirli ilçe merkezlerinin birer dar bölge merkezi olarak planlanması önceliklidir.**

4- Dar bölge merkezleri etki alanlarının işlevlerine göre uzmanlaşmış hizmet sunar.

- Dar bölge merkezlerindeki kurumsal yapılanma, yatırımlar ve donatılar dar bölgenin gelişmedeki rolü ekseninde yönlendirilmelidir.

SÜREÇ 3

5- Her dar bölge kendi içinde çalışan bir ağ olarak planlanır.

- Ulaşım projeleri ile dar bölgelerin içinde merkez ile artalanı arasında bağlantılar güçlendirilmelidir.

6- Dar bölgelerde yöreye özgü uzman ve nitelikli işgücü yetiştirilir.

- Eğitim projeleri, yöre insanların geleneksel üretim bilgilerini çağdaş tekniklerle birleştirmelerini sağlamak üzere tasarlanır. Bunlar örgün ya da yaygın eğitim programları olabilir.

7- Her dar bölgede yerel işbirliği ve katılım sağlanır.

- Kurumsal yapılanma; BKA'nın önderliğinde kurumlar, sivil toplum kuruluşları ve gelişmenin paydaşları bir araya getirilir.

SÜREÇ 4

8- Dar bölge merkezlerinin birbirleriyle bağlantıları kurulur ve bölgesel kutuplara bağlanır.

- Çeşitli kademelerde ulaşım projeleri yapılır.

7. YOL HARİTASI (ÖZET)

HEDEF I: BİLGİ ALTYAPISININ KURULMASI	
Anahtar Eylem:	Yapılacak işler
Veri bankasının oluşturulması ve sürekliliğinin sağlanması	Doğal kaynakların, çevresel özelliklerin korunmasının acil olduğu noktaların belirlenmesi
	Tarımda kırsal alanda kalkınmayı sağlayacak tarama çalışmalarının yapılması
	Sanayide bölge içi ve bölge dışındaki girişimcileri bir araya getirecek bilgilerin toplanması
	Turizmde alternatifler ve çeşitlilik yaratacak tarama çalışmalarının yapılması
HEDEF II: SOSYAL ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ	
Anahtar Eylem:	Yapılacak işler
Bölgedeki insan sermayesinin ve örgütlenme kapasitesinin geliştirilmesi	Ekonomik sektörlerde nitelikli işgücünün yetiştirilmesi
	Dar Polarize Bölgelerde yöresel uzman yetiştirilmesi
	Bölgede yaşayanların girişimcilik yeteneklerinin artırılması
	İşletmeler ve STK'lar arası işbirliği ve karşılıklı güven ortamının yaratılması
HEDEF III: TEKNİK ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ	
Anahtar Eylem:	Yapılacak işler
Bölgenin erişilebilirliğinin artırılması ve ekonomik sektörler için gerekli altyapının oluşturulması	Dar polarize bölge merkezleri arasındaki kesintisiz ilişkiyi sağlamak
	Bölgenin Kuzey-Güney ve Doğu-Batı yönünde ulaşım bağlantılarını güçlendirmek
HEDEF IV: SERMAYE BİRİKİMİ VE DOĞRUDAN YATIRIMIN SAĞLANMASI	
Anahtar Eylem:	Yapılacak işler
Dar polarize bölgelerde güçlü girdi-çıkı ilişkileri olan yığılmalar oluşturmak	Ekonomik sektörlerde çoklu ve örgütlü firma yatırımlarına teşvik önceliği vermek
	Yerel ile bölge dışı yatırımcılar arasında ortaklık olanaklarını projeler yoluyla sunmak ve artırmak
	Yerel girişimcileri bölge dışı fuarlardan haberdar etmek
	Komşu bölgelerle bütünleşen bir turizm güzergahı oluşturmak ve ilgili yatırımların bu güzergaha göre yer seçmelerinin özendirilmesi
HEDEF VI: BÖLGENİN TEKNOLOJİ VE BİLGİ DÜZEYİNİN ARTTIRILMASI	
Anahtar Eylem:	Yapılacak işler
Bölgede teknolojik altyapının geliştirilmesi	Hızlı internet altyapısının sağlanması
	Bilgisayar satışının ve internet kullanımının desteklenmesi
	Bölgedeki üniversite vb. kurumların Araştırma Geliştirme potansiyelinin güçlendirilmesi
	Bölgedeki işletmelerin bilgi ve teknolojiye erişimi için projeler üretilmesi

BÖLGESEL KALKINMA AJANSI (BKA)

Bölgesel Kalkınma Ajansları öncelikle kamu ile özel sektör, merkez ile yerel, küresel ile yerel arasında bir buluşma noktası yaratmak durumundadır. Bölgesel Kalkınma Ajansı'nın asal görevi farklılıkların doğru değerlendirilmesi ve bir potansiyele dönüştürülmesi olarak tanımlanabilir.

BKA'nın birincil işlevi: bölge içindeki farklı ekonomik ve toplumsal kimlikleri coğrafi boyutlarıyla birlikte tanımak olmalıdır. Her biri bir dar bölgenin fiziksel yapısı içinde gömülü bu kimlikler bölgenin bütünü için çeşitlilikten kaynaklanan bir potansiyel oluşturur. BKA, bu farklılıkları örgütlemek ve aralarında eş güdümü sağlamak misyonunu benimsemelidir. Bölgenin rekabetçi, verimli, esnek ve yenilikçi olabilmesinin temel koşulu, tabandan katılımın sağlanması, farklı dar bölgeler arasında iş birliğinin, paydaşlıkların temsil kuşkusuna yol açmayacak biçimde gerçekleştirilmesidir.

İkinci ana konu; toplumsal ve kurumsal dönüşümlerin yeterince hızlı, köklü, gerçek ve sağlıklı olması meselesidir. Bir başka deyişle, sorun esnekleşme ve hızlı uyum sürecinin sürdürülebilirlik ilkelerini zedelemekten tamamlanmasıdır. Bu dengenin sağlanmasında, BKA'nın bölgede bütüncül ve uzun erimli bir perspektifi hayata geçirmesinin çok önemli rolü olacaktır. Bu bağlamda devletin kalkınma stratejileri ile yerel-bölgesel gelişme stratejileri arasında bağlantı kurmak, çelişkileri tartışmak ve kaldırmak da BKA'nın önemli işlevleri arasında yer alacaktır.

Üçüncü ana konu; geri kalmış bir bölgede gelişmeye ilk ivmenin verilmesiyle ilgilidir. İlk ivmenin verilmesinde önerilen modellerden birisi yerel insiyatiflerin yabancı –bölge dışı-sermaye ile buluşması için uygun, gerekli ortamın yaratılmasını, bölgenin yarışmacı avantajlarının öne çıkarılmasını önerir. Bölgesel potansiyeller için evrensel reçeteler sunan modellerdeki indirgemeler, bölgeye gömülü toplumsal ve kültürel kimliklerin bu reçeteler nedeniyle yok olabileceğini gözden kaçırmaktadır. Dahası, böylesi bölgelerin rekabetçi nitelik kazanması, katılımcı süreçlerle gelişmesi kurumsal yapılanmanın ötesine geçen, daha derin dönüşümleri gerektirmektedir.

Yeni bölgesel gelişme paradigmalarına karşı çıkıştaki bu sav, tam olarak alternatif bir model önerisine dayanmamakla birlikte, bölgedeki gelişme ve değişimlere ilk ivmeyi verme görevinin kamu tarafından üstlenilmesi gereğine işaret etmektedir. Doğrudan yabancı yatırımların bölgede kaynak yaratmak açısından çok önemli rol oynadığı pek çok metinde yer almaktadır. Ancak, bu yatırımların bölgeye gelmesi bölgedeki ulaşım altyapısına, işgücünün niteliklerine, yatırım maliyetlerine ve başka yatırımcıların da burada yer seçmiş olmasına ya da yer seçme olasılığına bağlıdır. Bölge dışından gelecek yatırımlar için çoğu zaman devlet güvencesi ve/veya kamu yatırımlarının bölgedeki varlığı belirleyici olabilmektedir. Ancak, Erzurum, Erzincan ve Bayburt benzeri az gelişmiş bölgede BKA'nın işlevi bölgeye yabancı sermaye çekmekle sınırlı olamaz. Hatta bu işlev öncelikli olmayabilir; bu tür bölgelerde BKA'ların öncelikle odaklandığı konular:

1. **Yöresel işletmelerin verimliliğini artırmaya**
2. **Nitelikli işgücü yetiştirmeye**
3. **Bölge dışında yatırım yaparak sermaye sahibi olmuş yöre insanının önderliğinde diğer yatırımcıları sektör, coğrafi yer ve yöntem seçiminde yönlendirmek olmalıdır.**

GİRİŞ

İÇİNDEKİLER

1.1. BÖLGESEL KALKINMADA YENİ YAKLAŞIMLAR VE GERİ KALMIŞ BÖLGE OLGUSU

1.2. PLANLAMA SÜRECİNDE DEĞERLENDİRİLEN BELGELER VE YÖNTEM

1.3. HARİTALAR İÇİN KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER¹

1.3.1. Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS)

1.3.2. CBS ve Planlama

1.3.3. Planlama ve CBS Verileri

1.3.4. Erzurum-Erzincan-Bayburt Bölgesel Gelişme Planı ve CBS

1.3.5. Gereksinilen Yaklaşımlar, Uygulamalar

1.4. KAPSAM

---

¹ Bu Bölüm Doç. Dr. Fatma Gül BATUK tarafından hazırlanmıştır.

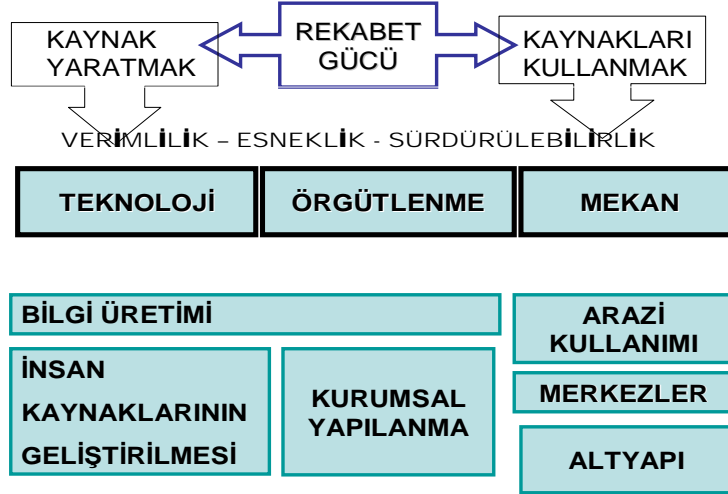
1. BÖLGESEL KALKINMADA YENİ YAKLAŞIMLAR VE GERİ KALMIŞ BÖLGE OLGUSU

Yeni bölgesel kalkınma politikalarında amaç, “yarışan bölgeler yaratmak”tır. Yarışan bölgelerin yaratılmasındaki strateji; kaynak yaratmak, kaynakları verimli kullanarak bölgedeki yapısal değişmeyi ve kalkınmayı sağlamaktır. Tabanda üretilen projelerle gelişme öngörülmekte, bu projelerin oluşturulmasında altyapıyı güçlendirmeye, projeler arasında entegrasyonu sağlayacak, bütünleştirerek sinerji yaratacak bir yerel kurumsallaşmaya işaret edilmektedir. Yerel üretim sistemlerinin dönüştürülmesi ve uyarlanması, bilginin üretimi ve dönüştürülmesi, içsel ve dışsal gelişme mekanizmalarının yaratılması bölge planlamanın yeni kapsamını oluşturmaktadır. Böylece bölgesel kalkınma konusundaki yeni değerler sisteminde, “rekabet gücü”, “yenilik-bilgi-buluşçuluk”, “yerellik”, “sürdürülebilirlik” kavramları öne çıkmaktadır.

Yarışan bölgeler yaratmanın temeli olan rekabet ve yeni bilgi üretebilme gücü ile yerellik ve sürdürülebilirlik kavramlarının bir arada var olabilmesi ise karmaşık ve zorlu bir sürece işaret etmektedir. Şekil 1.1’ de tanımlanan değerler sistemi ve ilişki ağları özellikle geri kalmış bölgelerin kalkınması konusundaki tartışmalarda problemleri tanımlamaya yardımcı olmaktadır. Bu kapsamda, **birinci problem** olarak “Uyum Süreci”ni tanımlamak mümkündür. Bir bölgenin rekabetçi nitelik kazanması için küresel ekonomiye iç içe geçmiş üç süreç içinde uyum sağlaması gerekmektedir: (a) Bölgeye özgü-yerel bilginin küresel ekonomide pazarlanabilir bilgiye dönüştürülmesi; (b) “Örtülü bilgi”nin (tacit knowledge), “kodlanmış bilgi” (codified knowledge) haline getirilmesi ve (c) bilginin dönüştürülmesinin altyapısını oluşturan paylaşım ve öğrenme süreci.

İkinci problem; “Karşılıklı Güven” konusudur. Bilginin paylaşımı için aktörler arasında karşılıklı güven ortamının sağlanması çok önemlidir. Etkileşim, paylaşım ve güven koşullarının sağlanmasında kültürel ortamın sürekliliği, uzun soluklu, yüksek sıklıkla yinelenen ilişkilerin varlığı önem taşımaktadır. Kimi kaynaklar yüzyüze ilişkilerin bulunmadığı ortamlarda da güçlü ilişki ağlarının kurulabildiğine işaret etse de yüzyüze ilişkinin olumlu rolü hiçbir zaman yadsınmamaktadır. Etkileşim, paylaşım ve güven ortamı yaratılmasında mekanın aktörler tarafından algılanabilecek, benimsenebilecek ölçek ve nitelikte olması çok önemli bir rolü olmaktadır. **Üçüncü problem** bilgi ile öğrenme arasında, katılım ile paylaşım arasında ve tüm bunlarla mekan arasındaki ilişkilerin kurulmasındaki zorluklardır. **Dördüncü problem** sürdürülebilirliktir ve doğal çevrenin yanı sıra “yerel özelliklerin”, “dayanışma ve paylaşım kültürünün”, “öğrenme süreci”nin sürdürülmesi temel konulardır. Sürdürülebilirlik açısından üç ana etmeden söz edilebilir: Koruma, içsel (endojen) gelişme ve özümleme.

Koruma kavramının algılanmasında doğal çevrenin, özellikle meraların, havzaların korunması anlaşılırken, aynı zamanda toplumsal-kültürel kimlik öğelerinin korunması ihmal edilmemelidir. Bu kavramlardan söz edildiğinde tarihsel-kültürel değeri olan mekânlar kadar, hatta daha da çok, toplumsal yaşamın sürdürülebilirliği, geleneksel yöre ürünlerinin ve üretim tekniklerinin korunması ile geleneksel ilişki ağları anlaşılmalıdır. İçsel gelişme kavramı ise; yöresel yeteneklerin, bilgi birikiminin değerlendirilmesi; sektörler arası tamlaşmanın ve yığılma etkisinin gözetilmesi; kısa-orta-uzun vadeli projelerin birlikte tasarlanması ve programlanması konularına işaret etmektedir. “Özümleme” kavramı ise; gelişen sektörler için uluslar arası standartlarda işgücünün eğitilmesi; üretilen mal ve hizmetlerin bölgesel pazarlarda da tüketilmesi; mekansal düzenlemelerin yerel kullanımları desteklemesi, konularına odaklanmayı gerektirmektedir.

Şekil 1.1: Bölgesel Gelişmenin Ana Eksenleri

Bu kavramlar sürdürülebilirliğin ancak koruyarak, içselleştirerek ve özümseyerek mümkün olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda geri kalmış bir bölgede bu sürecin zorluğuna bir kez daha dikkat çekmek gerekmektedir. Çünkü geri kalmış bir bölgenin küresel rekabet ortamında yarışacağı ve bu yarışmacı özelliğini sürdürürken karşı karşıya kalacağı bir dizi temel çelişki vardır. Bunlar şöyle gruplanabilir:

- Küresel standartlara uyum ile yerel kalabilme çelişkisi;
- Rekabetçi olma çabası ile sürdürülebilirlik çelişkisi;
- Ekonomide ve kurumsal yapıda hızlı değişmeyi sağlamak üzere “bilinen, hazır ve evrensel modellerin bölgeye uyarlanması” ile yerel öğrenme ve buluş ortamının yaratılması sonucu “o bölgeye özgü üretim örgütlenmesi ve kurumsal yapılanmanın yaratılması” çelişkisi;
- Esnek, çabuk, parçacı çözümler ya da projeler ile uzun erimli, bütüncül çözümler ya da planlar çelişkisi.

Bu çelişkiler, bölge ekonomisinin iç ve dış pazarlarının büyümesi amaçları çerçevesinde ele alındığında, ekonomik, toplumsal, demografik ve coğrafi alanda bir dizi meselenin ve bunlarla ilişkili hedeflerin belirlenmesini gerektirir. Bu bağlamdaki belli başlı meseleler,

- Gelişen sektörler için uluslar arası standartlarda işgücünün eğitilmesi;
- Üretilen mal ve hizmetlerin bölgesel pazarlarda da tüketilmesi;
- Mekânsal düzenlemelerin yerel kullanımlara eklemlenmesi,
- Yöresel yeteneklerin değerlendirilmesi;
- Sektörler arası tamlaşmanın gözetilmesi;
- Yığılma etkisinin her açıdan değerlendirilmesi;
- Kısa-orta-uzun vadeli projelerin birlikte tasarlanması ve programlanması konularını kapsamaktadır.

Bu konular bir dizi ekonomik, toplumsal, demografik ve coğrafi operasyonu içerir. Bölge ekonomisinin büyümesi ve kişi başına gelirin yükselmesi için bölgedeki yatırım miktarının, istihdamın ve üretim verimliliğinin artırılması zorunludur. O nedenle, yapılması gereken ilk iş bölgenin görece üstünlüklerinin saptanması, kalkınmaya ivme verebilecek yatırımların ve yöre insanının kolaylıkla gelişme gösterebileceği sektörlerin belirlenmesidir. Dolayısıyla, ilk başta gelen hedefler, yörenin uzmanlaştığı sektörleri geliştirmek ve zaman içinde bölgenin kaynaklarının en iyi biçimde kullanılmasını sağlamak üzere sektörel yapıyı değiştirmek olmalıdır. Sektörel yapının değiştirilmesi kadar her sektörün içindeki, her işletmenin üretim verimliliğini arttırmak da öncelikli hedeflerdendir. Bölgenin iç pazarını genişletmek ve dış pazarlara girmek, bölgenin potansiyellerinin doğru kullanılması kadar ekonomi dışı etkenlere

de bağlı olan hedeflerdir. Bölgenin rekabet gücünü arttırmak hedefi ise, özellikle, dış piyasaya girebilmek için temel koşuldur.

1.2. PLANLAMA SÜRECİNDE DEĞERLENDİRİLEN BELGELER VE YÖNTEM

Üst ölçekli plan politika ve stratejiler: ÖUKP ve DAP

Ön Ulusal Kalkınma Planı (ÖUKP)² dokümanında; planın temel amacının;

“2004-2006 döneminde AB'den sağlanacak sınırlı kaynaklar ölçüsünde Türkiye'nin AB ile ekonomik, sosyal ve mekansal boyutlar itibarıyla uyum sağlamasına yönelik olarak tarımsal verimliliğin artırıldığı, girişimciliğin özendirildiği, rekabet gücünün, insan kaynaklarının ve istihdam yaratma kapasitesinin geliştirildiği, altyapı hizmetlerinin iyileştirildiği, giderek bilgiye dayalı ekonomiye dönüşen, çevreye duyarlı ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltıldığı bir yapıya ulaşılmıştır”

şeklinde tanımlandığı görülmektedir (DPT, 2003:79)³.

Ulusal Düzeyde Bölgesel Gelişme Temel Amaç ve Stratejisi

Orta vadeli ulusal düzeyde bölgesel gelişme stratejisinin öncelik alanları şunlardır:

- İnsan kaynaklarının güçlendirilmesi ve özellikle kendi hesabına çalışma potansiyellerinin artırılması,
- Mevcut ve yeni kurulacak KOBİ'lerin desteklenmesi ve şebeke tarzı etkileşim örgütlenmeleri biçiminde işbirliği-ortaklık potansiyellerinin yükseltilerek, kolektif düzeyde rekabet etme güçlerinin artırılması,
- Yeni yatırımların gerçekleşmesi ve kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesi açısından önem taşıyan fiziki ve sosyal altyapı yatırımlarının desteklenmesi,
- Kırsal alanda ekonomik faaliyet çeşitliliğinin sağlanması,
- Yerel katılımı artıracak ortak girişim alanlarını geliştirecek ve yerel ekonomik gelişmeye yerel aktörlerin kolektif müdahalesini düzenleyecek yeni yerel yönetim modelleri ile kurumsal yapının güçlendirilmesi. (ÖUKP, 2003: 122-124).

GELİŞME EKSENİ 1: İşletmelerin rekabet gücünün artırılması

Yetersiz sermaye birikimi, makroekonomik istikrarı sağlamadaki güçlükler, yüksek satış vergileri, sermayenin ve temel sınıai ve hizmet girdilerinin yüksek maliyetleri, teknolojik gelişmelere ayak uydurma konusundaki zorluklar, yenilik ve yeni teknoloji üretimde yetersizlikler işletmelerin rekabet gücünü olumsuz yönde etkileyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çerçevede işletmelerin rekabet gücünün desteklenmesinde KOBİ'lerin geliştirilmesi temel stratejik amaçtır. (ÖUKP, 2003: 98). Bu gelişme ekseninin temel amacı KOBİ'ler başta olmak üzere işletmelerin rekabet gücünü ve verimliliğini artırmak, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımını yaygınlaştırmaktır. Bu kapsamda yapılması gereken işler şöyledir:

- Tarım-sanayi entegrasyonu çerçevesinde tarımsal işletmelerin modernizasyonunun sağlanması;
- İşletmelerin teknoloji alt yapılarının geliştirilmesine yönelik eğitim, danışmanlık ve
- Ar-Ge desteklerinin yoğunlaştırılması,
- KOBİ'lere yönelik finansman çeşitliliği sağlanması,
- KOBİ'lere finansman ve finansman dışı desteklerin artırılması,
- KOBİ'lerde teknolojinin yayılımını hızlandırabilmek için transfer kapasitesi geliştirilmesi,
- KOBİ'lerin hızlı veri iletişimi ve e-ticaret imkanlarının artırılması,
- Yeni teknolojilerin kullanımının artırılması,

² 2001 yılında kabul edilen AB Katılım Ortaklığı Belgesi ve AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Programın eki olarak hazırlanan Ön Ulusal Kalkınma Planı (ÖUKP), 2004-2006 döneminde AB'den sağlanacak mali yardımların programlandığı dokümandır.

³ ÖUKP'de ulusal düzeydeki bölgesel gelişme stratejisi tespit edilirken 26 adet İBB Düzey-II bölgesi arasında en az gelişmiş olan 12 adet İBB Düzey-II bölgesine (Kastamonu, Samsun, Trabzon, Erzurum, Ağrı, Malatya, Van, Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin, Konya ve Kayseri) odaklanılmıştır.

- Yeni ürün geliştirme kapasitesinin artırılması,
- Çevre duyarlılığının artırılması,
- Kalite ve verimlilik bilinci kazandırılmasıdır. (ÖUKP, 2003: 99-100)

GELİŞME EKSENİ 2: İnsan kaynaklarının geliştirilmesi ve istihdamın artırılması

İnsan Kaynakları Gelişme Eksenini (İKGE) ile insan kaynaklarımızın gelişen bilgi ve iletişim teknolojilerini etkin kullanabilmesi, mesleki bilgi ve becerilerinin geliştirilerek istihdam imkanlarının artırılması beklenmektedir.

Temel Amaç ve Stratejiler

Rekabetçi bir ekonomi ve bilgi toplumunun gerekleri doğrultusunda insan kaynaklarının nicelik ve niteliğinin yükseltilmesini desteklemek temel amaçtır. Buna göre:

- Eğitim ve istihdam alanlarında AB standartlarına ulaşarak küresel ekonomide daha rekabetçi bir piyasa yapısına sahip olunacaktır.
- Eğitime verilen önemin ve ulaşılabilirliğin artması ile nüfusun eğitim kalitesi ve işgücünün niteliği iyileştirilecektir.
- Eğitimde okul-işyeri işbirliği desteklenecektir.
- Dezavantajlı kesimlerin eğitim ve istihdamı desteklenecektir.

Öncelikler

İKGE kapsamının genişliği, kaynakların sınırlılığı ve uygulama süresinin darlığı öncelik alanlarında kısmi ve kısa vadeli çözümler üretilmesini gerekli kılmıştır. Bu öncelikler;

- Aktif istihdam politikaları
- Eğitim sisteminin güçlendirilmesidir. (ÖUKP, 2003: 106-107)

GELİŞME EKSENİ 3: Altyapı hizmetlerinin iyileştirilmesi ve çevrenin korunması

Çevre sektöründe temel amaç, ekonomik ve sosyal kalkınma ile insan yerleşimlerinin çevre üzerindeki baskısının azaltılması ve sağlıklı yaşam koşullarını oluşturmaya yönelik olarak doğal kaynakların korunması, evsel-endüstriyel atıkların bertarafı ile çevre yönetiminde etkinliğin artırılmasıdır.

Bu kapsamda temel amaçlar:

- Türkiye'nin stratejik konumundan daha fazla yararlanabilmesi için Trans-Avrupa, Avrupa-Ortadoğu eksenlerindeki ulusal güzergahlar ve bu güzergahların bağlandığı limanlar belirlenecek, projelerin yabancı sermaye ve kamu-özel sektör ortaklığıyla finansmanı sağlanacaktır.
- Ulaştırma hizmetlerinin verilmesinde olabildiğince kamu işletmeciliğinden uzaklaşılacaktır.
- Ulaştırma yatırımlarının seçiminde ilave talep yaratacak projeler yerine mevcut altyapının kapasitesini artıracak, bilgi işlem teknolojilerinin kullanıldığı sistemlere yatırım yapılacak, sistem güvenliği artırılacaktır.
- Karayolları ağırlıklı taşımacılığın modlara dengeli dağılımını ve darboğazları gidererek kesintisiz, güvenli ve konforlu taşımacılığı sağlamak için özellikle yük taşımaları demiryolu ve denizyoluna kaydırılacaktır. Bunun için, karayollarında trafik güvenliği artırılacak, demiryollarının piyasa ekonomisine geçişi için gerekli hazırlık işlemleri tamamlanacak, ana koridorlardaki demiryolları çift hatlı hale getirilip rehabilite edilecek, deniz güvenliği artırılacak ve ana limanlar tevsii edilerek limanlara gelen karayolu ve demiryolu bağlantıları güçlendirilecektir.
- Yeni ulaşım yapılanmasında idari düzenlemelere de önem verilecektir.
- Liman işletmeciliği yapan ve demiryolu veya karayolu ayağında da (lojistik) hizmet verebilecek Türk ve yabancı özel sektör şirketlerinin oluşabilmesi için bürokratik işlemleri azaltan, Türkiye'ye yabancı sermaye girişini kolaylaştıran mevzuat düzenlemeleri vakit kaybetmeden hayata geçirilecektir.
- Belediyelerin kent içi ulaşımında daha verimli işletmecilik yapmasını sağlamak üzere ulaşım ve çevre parametrelerini toparlayacak veri tabanları kurulacaktır.
- Çevre sektöründe kurumsallaşmaya ve verimliliği artırmaya öncelik verilecektir (ÖUKP, 2003: 110-121)

GELİŞME EKSENİ 4: Bölgelerin ekonomik gücünün artırılması, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması ve kırsal kalkınmanın hızlandırılması

Bölgesel Gelişme Ekseninin ana hedefi, bir yandan bölgelerin görece rekabet gücünü arttırmak, diğer yandan işsizliğin azaltılmasıdır. Böylece, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda yatırımların artırılmasına imkan sağlayacak bir iklimin yaratılması önem taşımaktadır.

Bölgesel gelişme ekseninde yer alan bölgelerdeki KOBİ'ler için üretim metodlarını modernize edecek ve ilave istihdam yaratacak proje ve programların hazırlanıp uygulanmasına öncelik verilecektir. Altyapısı tamamlanmış ve Ar-Ge faaliyetleri ile desteklenen organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri arasındaki işbirliği geliştirilecektir. Ulusal tercihler ve AB'ye uyum politikaları doğrultusunda, bölgelerin, potansiyelleri değerlendirilerek, rekabet güçlerini artıracak öncelikli sektörlerde uzmanlaşmalarına yönelik program ve projeler uygulanacaktır.

Bununla birlikte, bölgesel düzeyde geliştirilecek kurumsal mekanizmaların koordinatörlüğünde; sivil toplum kuruluşları, yerel idareler, kamu kurum ve kuruluşlarının katılımı ile geri kalmış yörelerde ve kırsal alanda gelir artırıcı küçük ölçekli yöresel projelerin uygulanması yaygınlaştırılacaktır. Tamamlayıcı ve alternatif tarımsal faaliyetler yoluyla çiftçilerin gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesine önem verilecektir. Bölgelerin ve illerin kendi imkanları ile yürüttükleri stratejik planlama çalışmalarına destek verilecek, bu çalışmaların ulusal gelişme stratejileri ile uyumlaştırılması sağlanacaktır.

EEB Bölge Gelişim Planı için yol gösterici nitelik taşıyan ikinci plan DPT tarafından Doğu Anadolu Bölgesi için, 1998 yılında başlatılan Doğu Anadolu Projesi (DAP) Ana Planı'dır. 16 il⁴ kapsayan ve 2000 yılında tamamlanan DAP Ana Planı ile bölgenin; ekonomik, sosyal ve kültürel yönden sürdürülebilir kalkınmasını, iç dinamiklerini harekete geçirerek sağlamak amaçlanmaktadır. Bu amaçlar kapsamındaki ana hedefler *Ekonomik Hedefler, Sosyal Hedefler, Çevresel Hedefler ve Mekânsal Hedefler* başlıkları altında toplanmıştır. Buna göre:

- Kişi başına geliri ve istihdamı arttırmak.
- Kalkınmayı hızlandıracak aktivitelerin yaygınlaştırılması.
- Potansiyel gösteren alanlarda ekonomik yapıyı çeşitlendirmek.
- Zaman içinde ortaya çıkabilecek ekonomik fırsatların değerlendirilmesini mümkün kılacak alt yapıyı oluşturmak.
- Bölge içindeki sermaye birikimini hızlandırmak, yerel girişimciliği desteklemek ve bölgenin ekonomik potansiyelini harekete geçirmek.
- Bölgenin sürdürülebilir bir ekonomik yapıya kavuşmasını sağlamak.
- Bölge içi gelir farklılıklarını azaltmak.
- Bölge dışına göçü azaltmak, göçün neden olduğu sosyal tahribatı asgariye indirmek.
- Bölge içinde hizmetlere erişim açısından dengenin sağlanması.
- Eğitim ve sağlık hizmetlerinin düzeyini yükseltmek.
- Kent alt yapısının niteliğini iyileştirmek.
- Kentsel ve kırsal alanlarda refah düzeyini ve yaşam kalitesini yükseltmek.
- İşgücünün beceri seviyesini yükseltmek.
- Kayıt dışılığı azaltmak ve sosyal güvenlik sistemi ile kapsananların sayısını artırmak.
- Sosyal yardım ve koruma sistemlerini geliştirmek.
- Kadının statüsünü yükseltmek ve kalkınma sürecine entegrasyonunu sağlamak.
- Mevcut sosyal yapının zaman içinde gelişimini sağlamak.
- Çarpık kentleşmeyi önlemek.
- Çevreyi korumak, iyileştirmek ve kalkınmanın sürdürülebilirliğini sağlamak.
- Alt bölge merkezlerini birer sanayi ve hizmet merkezi olarak geliştirmek ve doğu batı göçünün önünde bir filtre oluşturmak.

⁴ Bu iller Ağrı, Ardahan, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Hakkâri, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Tunceli, Van, Gümüşhane ve Bayburt'tur. Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/dap/ozet.pdf>

- Alt bölgesel merkezlerde fiziki ve sosyal alt yapıyı iyileştirmek.
- Alt bölgesel merkezlerde çevre kalitesini yükseltmek.
- Alt bölge merkezlerini ekonomik gelişmeyi hızlandırıcı bir olgu olarak değerlendirmek.

Bu hedeflere ulaşmak üzere geliştirilmiş DAP stratejileri ise aşağıda sunulan on maddede toplanmaktadır:

1. Kaynakların öncelikle bölgenin görece üstünlüğe sahip faaliyet alanlarına ve mekanlarına yönlendirilmesi;
2. Bir çekim merkezleri politikası güdülmesi,
3. Bölgedeki mevcut üretim ve hizmet kapasitelerinin daha etkin kullanımını sağlayacak düzenlemelere öncelik verilmesi.
4. Örgütlenmelerin yaygınlaştırılması.
5. Kurumsal kaynakların ve insan kaynaklarının daha iyi yönetimi; verimliliklerinin ve kapasitelerinin artırılması; kadının statüsünün yükseltilmesi.
6. Sektörler arası bağlantıların geliştirilmesi; farklı sektörlerin birbirlerini destekleyecek biçimde organize edilmesi.
7. Tarım sektörünün modernleşmesi;
8. Doğal çevrenin korunması ve geliştirilmesi: Toprak ve su kaynaklarının korunması; erozyonun önlenmesi; mer'a ıslahı.
9. Ekonomik, toplumsal, çevresel boyutları bir arada ele alan bütüncül planlama yaklaşımı.
10. Öncelikle teknik ve sosyal altyapının ve temel toplumsal hizmetlerin sağlanması.

Bu stratejiler çerçevesinde öncelikle yedi alana müdahale edilmesi önerilmektedir:

1. İnsan kaynaklarının geliştirilmesi
2. Örgütlenmenin yaygınlaştırılması
3. Altyapı temini
4. Mer'a ıslahı ve yönetimi
5. Çevre kalitesinin iyileştirilmesi
6. Yoksullukla mücadele
7. Finansman

Sonuç olarak, her iki plan da "geri kalmış bölge"lerin küresel rekabet ortamında iç dinamiklerini ortaya çıkarmaları, yerelliklerini keşfederek sürdürmeleri yönünde ivme verebilecek hedefler getirmektedir. Avrupa Birliği ile uyum sürecinde hazırlanan bu planlarda Birliğin bölge politikaları, bölgesel gelişmişlik farklarını azaltmak üzere geliştirdiği hedefler ve insana yatırım yapma politikasına verdiği önemin gözetildiği anlaşılmaktadır. Nitekim gerek ESDP dokümanı ve gerekse ESPON dokümanları bu konuda bir altyapı oluşturmuş durumdadır⁵.

⁵ Ayrıntı için bkz: http://europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docoffic/official/
<http://www.espon.lu/online/documentation/programme/>

1.3. HARİTALAR İÇİN KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER⁶

Erzurum-Erzincan-Bayburt Bölgesel Gelişme Planının hazırlanması projesinin temel altlıkları haritalar, haritalardaki nesnelere ait özellikler ve istatistiki verilerdir. Projenin analiz, sentez ve kararların oluşturulması aşamalarında söz konusu verilere erişmek, yeni veriler, bilgiler ve sonuç ürünler üretmek için coğrafi bilgi sistemi yazılım olanaklarından yararlanılmıştır.

1.3.1. Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS)

CBS mekana ait verileri üreten, kullanan kurumların, kişilerin; günlük işlerini kolaylaştıran, destekleyen, karar verme ve problem çözme işlerinde destek sağlayan bilgi/bilişim sistemleridir. CBS'nin temel bileşenleri; veri, yazılım, donanım, personel ve yönetsel kurallardır.

CBS veri bileşeni mekan ile ilintili ve koordinatlandırılabilen nesnelere; grafik gösterimini, bu nesnelere isim, tür, fonksiyon gibi özelliklerini (öznitelikler) içeren sözel verilerini, kimi zaman da dolaylı olarak ilişkili diğer nesnelere sözel verilerini içerir. CBS yazılımları veri toplama, aktarma, düzeltme, depolama, sorgulama, yeni detaylar üretme, analizler yapabilme, çıktılar üretme, internetten sunuş vb özelliklere sahip yazılımlardır.

Grafik veriler CBS yazılımları ile bilgisayar ortamında vektör ve raster olmak üzere iki farklı yapıda depolanabilir ve ekranda gösterilebilir. Benzer teknikler CAD, görüntü işleme ve bilgisayarda grafik yazılımlarında da mevcuttur. Verilerin hangi yapıda ve içerikte depolanacağı sistemde yapılacak işlemlere göre belirlenir. Vektör veriler ayrı ayrı detaylar halinde ve nokta, çizgi, poligon grafik elemanları ile depolanır. Detaylar; aynı geometrik özellik, öznitelik, işlevsellik, koordinat sistemi ve datum parametrelerine sahip verilerdir. Veri toplama ve işleme yöntemi, doğruluk, tarih vb özellikler de detay içeriklerinin seçiminde önemlidir.

Genel olarak ayrı ayrı detaylar olmak üzere kuyu, ağaç, il merkezi, elektrik direği vb nesnelere nokta; parsel, ada, il sınırı, toprak sınırı vb nesnelere poligon; yol orta çizgisi, nehir, elektrik hattı vb nesnelere çizgi formlarında CBS yazılımları ile depolanır. Vektör yapıda depolanan verilerin öznitelik değerleri (özellikleri) günümüzde çoğunlukla ilişkisel veri tabanı dosyası (tablo) tarzındadır.

Yükseklikler için kullanılan TIN (düzensiz noktalarla oluşan üçgenler ağı) yapısı da çoğu kez vektör veri grubunda yer alır. Raster veriler çoğunlukla kareler şeklinde depolanır (hücre, piksel). Karelerin orta noktasının değeri; nesnenin özelliği, skala değeri olarak tutulmaktadır. Uydu görüntüleri, fotoğraflar, taranmış haritalarda karelerin değerleri gri tonlarıdır (görüntü). Değerler yükseklik, sıcaklık, eğim, arazi kullanımı vb özelliklere karşılık geliyorsa bu tür verilerin depolanma ortamı Grid veri yapısıdır. CBS yazılımları ile veriler üzerinde yapılabilen sorgulamalar, analizler verilerin vektör veya raster depolanmasına göre değişir.

1.3.2. CBS ve Planlama

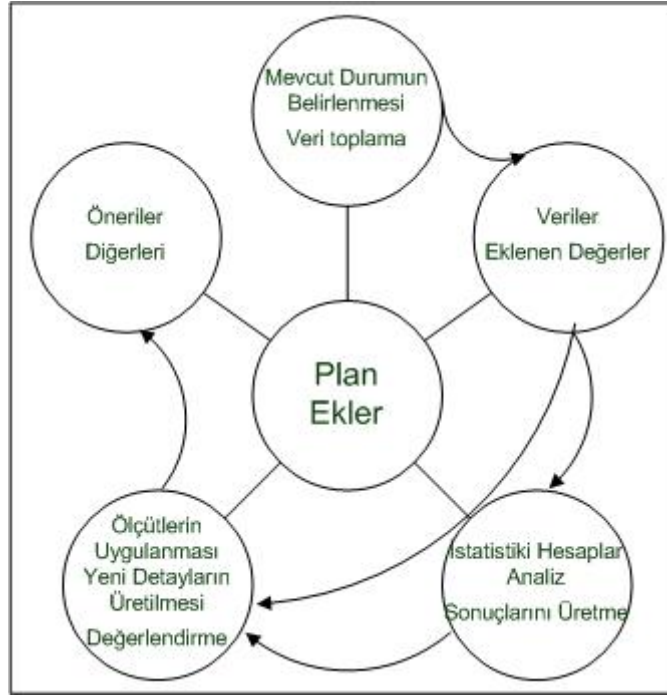
Planlamada CBS yazılımlarının olanaklarından yararlanmak, daha tutarlı ve etkin sonuçlar alınmasına aracı olmaktadır. Kazanılan zamanın sistemlerden üretilen bilgilerin yorumlanmasına harcanması daha gerçekçi, uygulanabilir kararların alınmasına yol açabilmektedir.

Hazırlanacak planın gerektirdiği doğrulukta verilerin; hazır, sayısal ve erişilebilir olması hiç kuşkusuz veri toplama aşamasına ayrılan zaman ve emeğin verimli kullanılmasına, doğruluğu kesin olarak belirli ve uygulanmasında sorun olmayacak planların üretilmesine neden olacaktır. Ülkemiz gerçekleri göz önüne alındığında çeşitli kademelerdeki planların üretilmesi için gerekli veriler için bunu söylemek oldukça güçtür.

⁶ Bu bölüm Doç. Dr. Fatma Gül BATUK tarafından hazırlanmıştır.

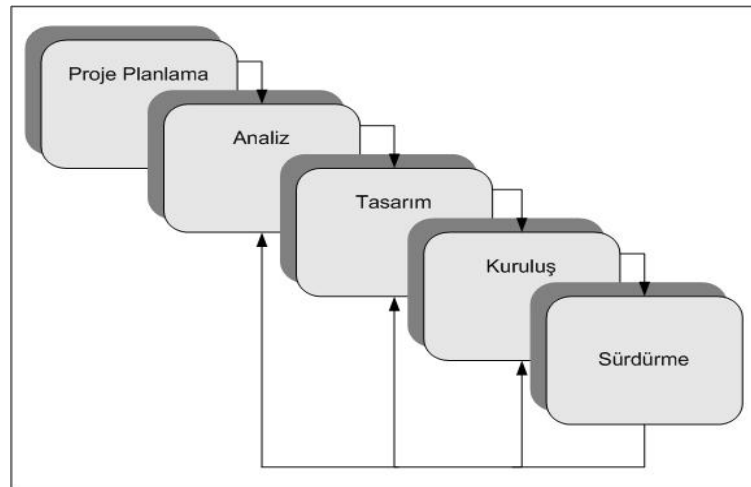

Planlama aşamaları CBS ile bütünleştirildiğinde Şekil 1.2'de gösterilen süreçler ortaya çıkmaktadır.

Şekil 1.2. CBS ve Planlamada Kullanımı

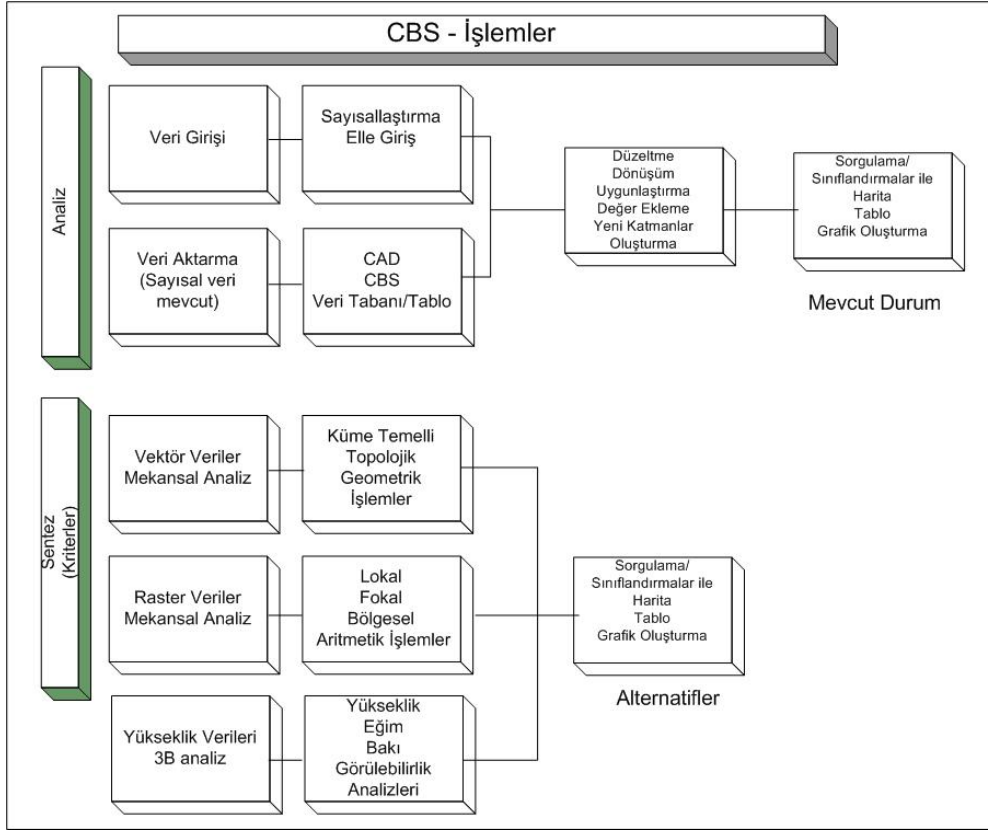
CBS yazılımları ile bir uygulama yapmak için planlamadakine benzer bir yaklaşım izlenir. Öncelikle uygulamanın bilgisayar ortamında gerçekleştirilecek şekilde çözümlenmesi gerekir. Çözümlemeyi; bilgi teknolojisi olanaklarından yararlanarak uygulamaya daha çok değer katma, paylaşım açma vb girişimler izler. Uygulama altyapısı geliştirildikten sonra veri girişi veya aktarma, dönüşüm ve düzeltmeler, arayüzlerin geliştirilmesi, test ve uygulamanın gerçekleştirilmesi ile CBS kuruluş döngüsü tamamlanır. CBS proje döngüsü Şekil 1.3.'de gösterilmiştir.

Şekil 1.3. CBS Proje Döngüsü

Planlama Süreçleri ve CBS İşlemleri

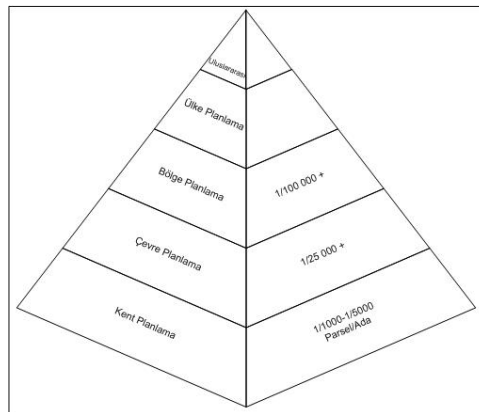
Klasik planlama süreçleri: analiz, sentez, karar alma ve uygulamadır. CBS'nin planlama süreçlerinde kullanımı; verilerin bilgisayara aktarılması, çeşitli düzeltme ve ekler yapılması, analiz ve sorgulama işlemleri ile mevcut durumun incelenmesi ve alternatiflerin geliştirilmesi, harita, tablo ve grafik gibi sonuç ürünlerin elde edilmesi şeklinde sınıflandırılabilir (Şekil 1.4).

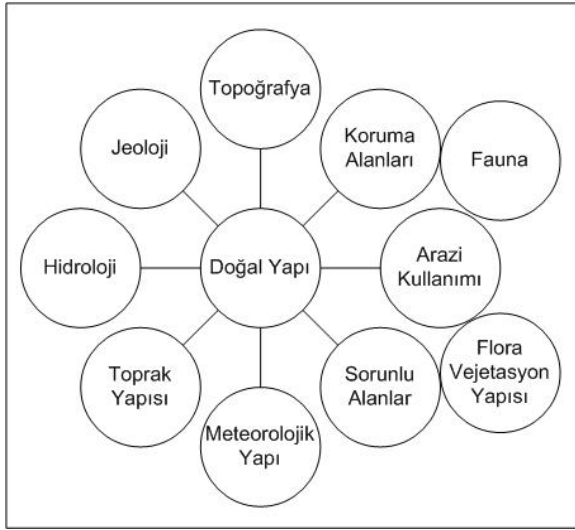
Şekil 1.4. Planlamada CBS Süreçleri

1.3.3. Planlama ve CBS Verileri

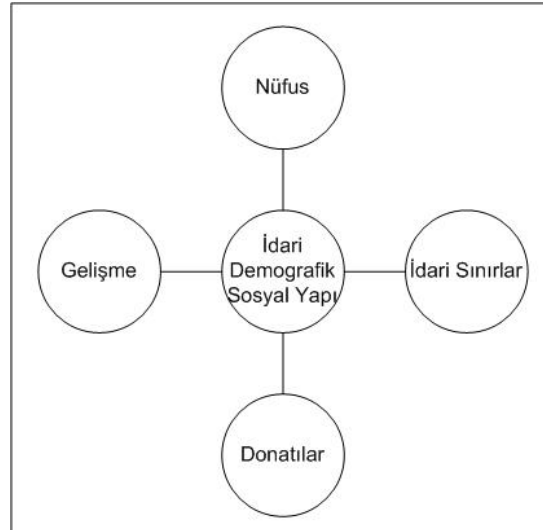
Mekan planlama açısından CBS'ne yaklaşırsa planlanacak mekansal birim CBS'nde kullanılacak verilerin özelliklerini, detaylarını etkilemektedir (Şekil 1.5). Verinin özellikleri arasında grafik verilerin doğruluğu (ölçek), paralel olarak büyüklüğü ve sözel verileri ve diğer istatistiki verilerin detayları sayılabilir.

Şekil 1.5. Planlama Kademeleri ve CBS Veri Özellikleri

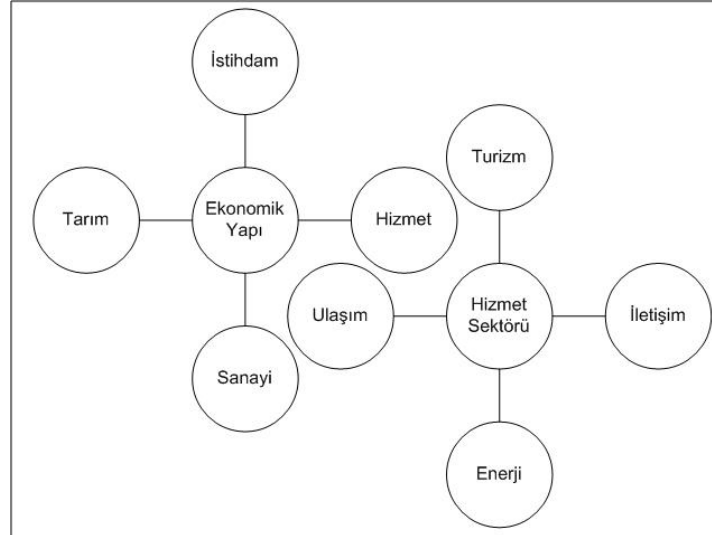

Şekil 1.6. Doğal Yapı Temel Bileşenleri

Şekil 1.7. İdari, Demografik ve Sosyal Yapı Temel Bileşenleri

Bölge Planlamada bir veya birden fazla il için doğal yapıyı, idari, demografik ve sosyal yapıyı, ekonomik yapıyı içeren verilere gereksinim duyulur (Şekil 1.6, Şekil 1.7 ve Şekil 1.8)

Şekil 1.8. Ekonomik Yapı Temel Veri Bileşenleri

Türkiye'deki Veri Kaynakları

CBS projelerinin en çok zaman alan aşaması veri toplama, maliyeti en yüksek olan bileşeni de veridir. Bir proje söz konusu olunca gündeme ilk önce gereksinimleri karşılayacak nitelikte sayısal (bilgisayar ortamına aktarılmış) verilerin mevcut olup olmadığının araştırılması gelir. Sayısal veri mevcut değil veya ulaşılamıyorsa gerekli değerlendirmeler sonucunda arazi ölçümleri, fotogrametri, uydu görüntülerinin işlenmesi, kağıt haritaların sayısallaştırılması yöntemlerinden biri veya kombinasyonu ile veriler toplanarak bilgisayara aktarılır.

Ülkemizde bir çok projede kullanılabilir temel verileri belli bir kaç kamu kurumu toplamaktadır. Verilerin bir kısmı sayısal, kalanı ise kağıt haritalar halindedir. Veriye erişim, kullanma vb konularda kurumların kendi belirledikleri kurallar mevcuttur. Verilerin güncellikleri de üründen ürüne, kurumdan kuruma değişmektedir.

Topoğrafya ve Batimetri Verileri: Kara için yükseklik, deniz için derinlik değerlerinden; sınıflandırılmış gruplar, yükseklik eğrisi, eğim, bakı vb veriler veya ürünler elde edilebilmektedir. Bölge planlama açısından değerlendirildiğinde 1/50 000 ve daha küçük ölçekli haritalardaki yükseklik doğruluğunda elde edilecek veriler gereksinimi karşılayacaktır. Veri kaynağı kurumlar; yükseklik için Harita Genel Komutanlığı (HGK), derinlik için Seyir Hidrografi ve Oşinografi Dairesidir (SHOD). HGK'nda 1/25 000, 1/250 000 ölçekli harita içeriğindeki verilerin bazı detayları sayısal, diğerleri ise kağıt ortamındadır. Daha büyük ölçekli verilere yerel yönetimlerden erişilebilmektedir.

Toprak Özellikleri: Sınıflandırılmış sınırlar ile toprağın kullanımı, türü, kabiliyeti, derinliği, erozyon, drenaj vb özellikleri 2005 yılına dek ülke çapında Köy Hizmetleri tarafından toplanmaktaydı. DSİ vb kurumlarda kendi amaçlarına yönelik lokal veri toplamaktadırlar. 1/25 000 ve daha küçük ölçekli veriler Köy Hizmetlerinin CBS ortamlarında sayısal olarak bulunmaktadır.

Arazi kullanımı: Kentsel anlamda yapı adaları ve diğer adalar için kullanım tarzlarına yerel yönetimler, kırsal kesimde toprağın kullanımı detaylarına ise Köy Hizmetlerinden değişik formlarda, ölçeklerde ve güncellikte erişilebilmektedir.

Jeoloji: Formasyon, fay çizgileri vb detaylar MTA, TPOA, yerel yönetimler ve Üniversiteler tarafından toplanmaktadır. Ölçekleri 1/5000, 1/25 000 ve daha küçük olabilmektedir. MTA'nın ürettiği veriler genelde sayısal ve CBS ortamındadır.

Deniz, göl, gölet, baraj, akarsu, kanal, yeraltı su akış güzergahları vb detaylar DSİ tarafından detaylı olarak toplanmakta, diğer bir çok kamu kurumu da benzeri verileri daha genel olarak toplamaktadırlar. Ölçekleri 1/1000, 1/5000, 1/25 000 ve daha küçük harita doğruluğunda olabilmektedir. Bazı verilere sayısal olarak erişilebilmektedir. Doğal yapı ile ilgili diğer verilere ise yerel yönetimler, Turizm ve Kültür Bakanlığı, Orman ve Çevre Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, STK ve üniversitelerden, bazıları kağıt ortamda, bazıları sayısal formda olmak üzere erişilebilmektedir.

İdari Sınırlara ilişkin, il, İlçe, köy sınırları ve merkezleri grafik verilerine çeşitli formlarda, doğruluklarda ve güncellikte HGK, Köy Hizmetleri, Mahalli İdareler Müdürlüğü ve yerel yönetimlerden erişilebilmektedir. İl ve ilçeler için Başbakanlık bir kodlama sistemi geliştirmiştir.

Nüfus ve sektörlerle ilgili istatistiki verilere DİE'den ulaşılabilir. Veriler sayısaldır ancak mekan ile ilintili değildir. İstatistiki bazı verilere de ilgili Bakanlıklar, Valilikler ve yerel yönetimlerden erişilebilmektedir. Tarım, sanayi ve hizmet sektörü verilerine ilgili bakanlıklar, yerel yönetimler ve STK'lardan erişilebilmektedir. Hizmet sektörü: Turizm, inşaat, enerji, ulaşım, iletişim vb alt sektörleri kapsamaktadır.

1.3.4.Erzurum-Erzincan-Bayburt Bölgesel Gelişme Planı ve CBS

Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerini içeren projede başlangıçta CBS'den hangi amaçlar ve ürünler için yararlanılacağı tartışılmış, bölge planlamada kullanılan veriler, üretilen kararlar ve ürünler araştırılmış ve sonuçta kavramsal veri modeli geliştirilmiştir. Ülkemizin gerçekleri ve proje bütçesi değerlendirilerek kavramsal model mantıksal ve fiziksel tasarıma dönüştürülmüştür. Proje alanı üç ili kapsadığından ve yapılacak analizler bütünsellik gerektirdiğinden dolayı temel olarak Lambert Konformal Konik Projeksiyonu Koordinat Sistemi seçilmiştir. Koordinat sisteminin ilişkilendirildiği datum ED50 dir.

CBS için tasarlanan ve projede kullanılan veriler Tablo 1.1'de gösterilmiştir. Tabloda italik yazı ile gösterilen detaylar ve öznitelikler proje ekibince yazılım ortamında hesaplatılarak ve/veya çeşitli analizler yapılarak üretilen detaylar, özniteliklerdir. Özellikler sütununda bulunan harflerin anlamı aşağıda belirtilmiştir. Poligon detayların yüzölçümü, çizgi detayların uzunluğu otomatik hesaplandığından tabloda gösterilmemiştir. Uygulamada detay isimlerinde bulunan Türkçe karakterler kullanılmamıştır. Verilerin toplanmasında ve bazı verilerin bilgisayara aktarılmasında proje ekip üyeleri ve öğrencilerin büyük katkıları olmuştur.

A: HGK, Türkiye Siyasi Haritası Sayısal Verileri, shp formatı, Lambert Konformal Konik Projeksiyonu Koordinat Sistemi, ED50 Datumu, Ölçeği 1/1 000 000. Bu grup veriler CBS ortamında bazı öznitelik değerleri eklenerek doğrudan kullanılmıştır. Bu verilerden; il, ilçe detayları, akarsu, baraj ve göller, karayolu (ana), demiryolu, havaalanı detayları isim ve tür öznitelikleri ile projede kullanılmıştır. İl ve ilçe kodları Başbakanlık Web sayfasından alınarak işlenmiştir.

B: Köy Hizmetleri, İl Arazi Varlığı Haritaları, Kağıt Ortam, Koordinat Sistemi tanımsız, Ölçeği 1/100 000. Taranan haritalar A, N, J verilerinden yararlanılarak koordinatlandırılmış, birleştirilmiş, ekranda sayısallaştırılmış, hatalar giderilmiş ve detayların öznitelikleri tanımlanarak değerleri girilmiştir. Toprak sınırları ve köyler bu haritadan sayısallaştırılmıştır. Köy kodları; il ve ilçe kodları birleştirilerek ve yeni rakamlar eklenerek işlenmiştir.

C: HGK, Sayısal DTED Verileri, 81m x 81m boyutunda hücrelerde yükseklik değeri olan Grid dosyaları, Coğrafi Koordinat Sistemi, WGS84 Datumu, Ölçek yaklaşık 1/250 000. Veriler CBS ortamında birleştirilmiş, koordinat dönüşümü yapılmış ve proje alanını kapsayacak şekilde kesilerek yükseklik detayı olarak kullanılmıştır. Yükseklik eğrisi, TIN vb diğer detaylar CBS yazılımlarının üç boyutlu analiz olanaklarından yararlanılarak üretilmiştir.

D: MTA, Jeoloji Haritaları, Kağıt Ortam, Coğrafi Koordinat Sistemi, Ölçek 1/500 000. Taranmış haritalar koordinatlandırılmış, birleştirilmiş, ekranda sayısallaştırılmış, hatalar giderilmiş ve detayların öznitelikleri tanımlanarak değerleri girilmiştir. Formasyon ve fay detayları bu haritalardan elde edilmiştir.

E: DİE istatistiki verileri, Sayısal ve Excel formatında. Mekan ile öznitelikler anlamında bağlantısı olan bu verilere il, ilçe, köy vb kodlar girilmiş ve mevcut grafik veriler ile ilişkilendirilerek kullanılmıştır.

F: İstatistiki diğer veriler: Valilikler, Yerel Yönetimler, STK lar ve diğer kurumlardan, tarım raporlarından kağıt ortamında temin edilmiş, ilgili grafik verilere öznitelikler tanımlanarak değerleri girilmiştir.

G: Korunan alanlarla ilgili veriler çeşitli kaynaklardan temin edilerek ilgili grafik detaylara öznitelik değerleri olarak girilmiştir.

H: DSİ, il baraj haritaları, Koordinat Sistemi tanımsız, Ölçek çubuğu mevcut. Taranan haritalar A, N, J verilerinden yararlanılarak koordinatlandırılmış, birleştirilmiş, ekranda sayısallaştırılmış, hatalar giderilmiş ve detayların öznitelikleri tanımlanarak değerleri girilmiştir. Baraj, regülatör ve hidrolik elektrik santralleri, iletim tünelleri, pompaj istasyonları ve göletler (DSİBarajNokta), planlanan, inşaat halinde olan, işletilen barajlar ve YAS sulama alanları (DSİBarajAlan) detayları bu haritalardan üretilmiştir.

J: Uydu Görüntüleri, Landsat TM 2000 yılı görüntüleri, Raster sayısal görüntü formatında (sid), UTM 6° Projeksiyon Koordinat Sistemi, WGS84 Datumu, 30 m x 30 m çözünürlüklü. Doğrudan kullanılmıştır. Görselleştirme ve bazı detayların koordinatlandırılmasında yararlanılmıştır.

K: Türkiye Fiziki Haritası, Taranmış Harita, Coğrafi Koordinat Sistemi, Ölçek 1/1 000 000. Koordinatlandırılmış ve dağ, ova vb detayların çiziminde yararlanılmıştır.

L: İl Haritaları, Kağıt Ortam, Koordinat Sistemi tanımsız, Ölçeği 1/200 000, 1/300 000. Taranan haritalar A, N, J verilerinden yararlanılarak koordinatlandırılmış, birleştirilmiş, ekranda sayısallaştırılmış, hatalar giderilmiş ve detayların öznelikleri tanımlanarak değerleri girilmiştir. Ara yollar detayı bu haritalardan oluşturulmuştur.

M: TEDAŞ, İl Enerjilendirme Haritaları, Kağıt Ortam, Koordinat Sistemi tanımsız, Ölçeği belirsiz. Taranan haritalar A, N, J verilerinden yararlanılarak koordinatlandırılmış, birleştirilmiş, ekranda sayısallaştırılmış, hatalar giderilmiş ve detayların öznelikleri tanımlanarak değerleri girilmiştir.

N: HGK, Topoğrafik harita verileri, Raster sayısal görüntü formatında (tif), Coğrafi Koordinat Sistemi, WGS84 Datumu, Ölçek 1/100 000. Bu haritalardan bazı detayların koordinatlarının belirlenmesi işleminde yararlanılmıştır.

O: BOTAŞ, Doğalgaz Hattı, Kağıt Ortam, Koordinat Sistemi belirsiz, Ölçek 1/650 000. Taranan haritalar A, N, J verilerinden yararlanılarak koordinatlandırılmış, birleştirilmiş, ekranda sayısallaştırılmış, hatalar giderilmiş ve detayların öznelikleri tanımlanarak değerleri girilmiştir.

CBS ile Sorgulama, Analiz ve Karar Üretme Yaklaşımları

Proje için gereksinilen veriler CBS ortamında oluşturulduktan sonra başlangıçta planlama analiz aşamasında, daha sonra sentez aşamasında yeni detaylar, haritalar, tablolar ve grafikler hazırlanmıştır. Tüm haritalar Lambert Konformal Konik Projeksiyonu Koordinat Sisteminde ve ED50 datumundadır. Haritaların biçimsel özellikleri örnek bir dosya olarak hazırlanmış, tüm ürünlerde bu biçim kullanılmıştır. Ölçek çizgiseldir ve görsel karışıklık olmaması açısından karelaaj ve koordinat bilgileri yerleştirilmemiştir.

Haritaların hazırlanmasında temel yaklaşımlar aşağıda belirtilmiştir.

- a. Sınıflandırma ve değişen renk, çizgi kalınlığı veya nokta büyüklüğü ile sınıfların gösterilmesi
  - Detayın bir özneliğinin değerlerine/değer aralıklarına göre sınıflandırılması. Grid verilerin değerlerine/değer aralıklarına göre sınıflandırılması
  - Gerekli ise sınıfların kombinasyonu
  - İstekleri karşılayan kayıtların seçimi (sorgulama)
  - Tablo ve grafiklerin düzenlenmesi, eklenmesi
- b. Vektör veriler ile çakıştırma (overlay) analizleri
  - Gereksinilen detayların (poligon türünde) kesişen veya ortak olmayan bölümlerinden veya tüm kapsamları ile yeni detay oluşturulması
  - Yeni detaydaki özneliklere göre (gerekli ise hesaplamalar da yapılmıştır) "a" işlemleri
- c. Raster veriler (Grid) ile mekansal analizler
  - Grid verilerin değerlerine göre lokal analizlerin yapılması (ekolojik master planı) ve "a" işlemleri
- d. Yükseklik temel verisi ile üç boyutlu analizler
  - İstenen türde yeni detayların oluşturulması ve "a" işlemleri

Tablo 1.1. EEB CBS Veri Yapısı

Üst Grup	Grup	Detay	Öznitelikler	Özellikler
İdari Sınırlar	İller	İl (Poligon, Nokta)	ismi, ilKodu	A
			İstatistiki veriler	E
			İstatistiki diğer veriler	F
			Korunan alanlar ile ilgili veriler	G
	İlçeler	İlçe (Poligon, Nokta)	ismi, ilKodu, ilçeKodu	A
			İstatistiki veriler	E
			İstatistiki diğer veriler	F
			Korunan alanlar ile ilgili veriler	G
		İlçeGrid (GRID)	ilceKodu	Poligon detay Grid formatına dönüştürülmüştür
	Köyler	Köy (Nokta)	ismi, ilçeKodu, koyKodu, yüzölçümü	B
			İstatistiki veriler	E
			İstatistiki diğer veriler	F
			Korunan alanlar ile ilgili veriler	G
	Topoğrafya	Yükseklik (GRID)	yükseklik	C
			TIN (TIN)	yükseklik,eğim, bakı
YükseklikEgrisi100m (Çizgi)		değeri	C	
		100 m aralıklı eğriler		
YükseklikEgrisi200m (Çizgi)		değeri	C	
		200 m aralıklı eğriler		
Eğim (GRID)		Eğim yüzdeleri	C	
EğimToprak (GRID)		Eğim grupları	81m x 81m hücreler	
Bakı (GRID)		Bakı grupları		
Dağ (Çizgi, Nokta)		ismi, Yüksekliği	"C", "K", TIN ve ekip tarafından toplanan diğer verilerden oluşturulmuştur	
Ova (Poligon)	ismi	Yükseklik ve TIN verilerinden ve ekip tarafından toplanan çeşitli verilerden yararlanılarak hazırlanmıştır		
Jeoloji	Formasyon (Poligon) Fay (Çizgi)	türü ismi, türü	D	
Toprak		araziKullanımı,		

Tablo 1.1. EEB CBS Veri Yapısı

Üst Grup	Grup	Detay	Öznitelikler	Özellikler
Doğal Yapı	Yapısı	ToprakSınırları (Poligon)	büyükToprakGrubu, kabiliyetSınıfı, kombinasyon, altSınıf, erozyon, diğerToprakÖzellikleri, <i>derinlik, drenaj</i>	B
		<i>KabiliyetGr</i> (GRID)	kabiliyetSınıfı	81m x 81m hücreler
		<i>AltsınıfGr</i> (GRID)	altsınıf	
		<i>ErozyonGr</i> (GRID)	erozyon	
		<i>DigerGr</i> (GRID)	diğerToprakÖzellikleri	ToprakSınırları detayı
		<i>DerinlikGr</i> (GRID)	derinlik	özniteliklerine göre
		<i>DrenajGr</i> (GRID)	drenaj	Grid formatına dönüştürülmüştür
		<i>BirlesikGr</i> (GRID)	ilçeKodu, kabiliyetSınıfı, egimGrubu, altSınıf, erozyon, diğerToprakÖzellikleri, derinlik, drenaj, <i>tarımAğırlıkPuanı, çayırMeraAğırlıkPuanı, dağStepAğırlıkPuanı, potansiyelKullanım</i>	KabiliyetGr, AltsınıfGr, ErozyonGr, DigerGr, DerinlikGr, DrenajGr, İlçeGrid, EğimToprak dosyaları birleştirilerek oluşturulmuş ve "Erzurum, Erzincan, Bayburt illeri- EEB Bölgesi Ekolojik Planlaması" Bölümünde sunulan yöntemle potansiyel alan kullanımları belirlenmiştir
		<i>ProblemlAlanlar</i> (Poligon, GRID)	erozyon, kayalık, tuzluluk, drenaj, ıslaklık, <i>problemTuru</i>	Üst maddede belirtilen Bölümde sunulan ölçütlere göre ilgili detaylardan probleml alan gridleri oluşturulmuş ve birleştirilmiştir
	Hidroloji	Akarsu (Çizgi) GölBaraj (Poligon)	ismi, türü	A

Tablo 1.1. EEB CBS Veri Yapısı

Üst Grup	Grup	Detay	Öznitelikler	Özellikler
Doğal Yapı		DsiBaraj (Poligon, Nokta)	ismi, türü	H
		Havza (Poligon)	ismi	Yükseklik, akarsu vb detaylardan yararlanılarak ve analiz yapılarak oluşturulmuştur
	Fauna	Fauna (Poligon)	ilKodu, mevkii, türü ilKodu, ismi, türü	Ekip tarafından çeşitli verilerden yararlanılarak hazırlanmıştır
	Flora Vejetasyon	Flora (Poligon)	Türü	"B", Yükseklik, TIN verilerinden ve ekip tarafından toplanan çeşitli verilerden yararlanılarak hazırlanmıştır
Hizmet Sektörü	Ulaşım	KaraYolu (Çizgi)	ismi, türü	A (Ana yollar)
		AraYol (Çizgi)		L
Enerji-Elektrik		Demiryolu (Çizgi)	ismi, türü	A
		HavaAlanı (Nokta)	ismi	A, B
		YüksekGerilim (Çizgi)		M
		OrtaGerilim (Çizgi)		M
		Trafo (Nokta)	türü	M
Enerji-Doğalgaz		OrtaGerilim (Çizgi)		M
		DoğalGaz (Çizgi, Nokta)	ismi, türü	O
Plan	Bölgeleme	Plan (alan, nokta, çizgi)	özellik, açıklama	Proje ekiplerince çeşitli amaçlarla oluşturulmuş bölgeler. Konularına özgü olarak adlandırılmıştır.

Doğruluk Değerlendirmesi

Projede temel olarak dört grup harita verisinden yararlanılmıştır. Bunlar Bölüm yukarıda belirtilen A, B ve C gruplarıdır. Her grubun ölçeği, genelleştirme düzeyi, güncellenme tarihi, veri toplama yöntemi farklıdır.

A (1): HGK, Türkiye Siyasi Haritası Sayısal Verileri, 1/1 000 000

C (2): HGK, Sayısal DTED Verileri, 81m x 81m boyutunda hücreler, 1/250 000.

B (3): Köy Hizmetleri, İl Arazi Varlığı Haritaları, 1/100 000.

N (4): HGK, Topoğrafik harita verileri, 1/100 000

Verilerin kullanıldıkları temel uygulamalar ve doğrulukları ile ilgili çalışma sırasında saptanan sonuçlar aşağıda belirtilmiştir.

1. ve 2. grupta yer alan veriler ile yükseklik, eğim ve bakı analizleri yapılmıştır. Temelde idari sınırlar ile yükseklik verisi birleştirilmiş ve çeşitli mekansal analiz işlemlerinden sonra sözü edilen analizlerin harita ve ilçe temelli raporları hazırlanmıştır. Doğruluk açısından bakıldığında ilçe yüzölçümleri 1/1.000.000 ölçeğine, yükseklik, eğim ve bakı değerlendirme işlemleri ise 1/250.000 ölçeğine karşılık gelmektedir. Sistemdeki idari sınırların yüzölçümleri ile il tarım raporları karşılaştırıldığında; üç il toplam yüzölçümü tarım raporlarında 4.062.148 ha, CBS ortamında 4.084.209 ha'dır. CBS ortamındaki veriler 22.061 ha daha fazla çıkmaktadır. İl bazında tarım raporları ile CBS ortamı arasındaki yüzölçümü farkları; Erzincan 15.764 ha az, Erzurum 28.909 ha ve Bayburt 8.916 ha fazla çıkmaktadır. Bu farkların en önemli nedeni bir çok il için ülkemizde hassas ve sayısal idari sınırlar verilerinin olmamasıdır. Toplamda fark düşüldüğünde toplam proje alanının %0.5'i kadardır.

3. grupta yer alan veriler ile köyler, arazi kullanımı, büyük toprak grubu, kabiliyet vb. sorgulamalar yapılmış ve ilçe bazında haritalar, raporlar üretilmiştir. İl bazındaki karşılaştırmalar da 57 939 hektarlık alan CBS ortamındaki verilerde, tarım raporuna göre az çıkmıştır. Bu değer toplam alanın %1.4'ü kadardır. Bunun nedeni sayısallaştırılan veriler ile diğerleri arasındaki ölçek ve genelleştirme düzeyi farklılıkları, idari sınırların grafikleri arasındaki değişimlerdir. Söz konusu veriler bazı bölgelerde idari sınırları taşmış, bazı bölgelerde ise veri idari sınırları dolduramamıştır. Tarım raporu ile il bazında farklılıklar ise şöyledir: Erzincan 55.575 ha, Erzurum . 747 ha küçük ve Bayburt 5 383 ha büyük çıkmıştır.

3. grupta yer alan veriler tarım raporlarındaki ilçe bazındaki kabiliyet, arazi kullanımı vb değerler ile karşılaştırıldığında yüzölçümü anlamında birbirine oldukça yakın çıkmıştır. 0 ile % 3 arasında değişimler söz konusudur. 2 ve 3. grup verileri birlikte kullanıldığında eksiklik ve taşmalardan dolayı proje alanında 80.000 ha fark çıkmıştır. İl bazında bu farklar incelendiğinde 1. gruptaki veriler temel alındığından (ilçe bazında bazı sonuçlar gerektiğinden) Erzincan'da 39.811ha, Erzurum 36.656ha ve Bayburt 3.533ha büyük çıkmaktadır.

1.3.5. Gereksinilen Yaklaşımlar, Uygulamalar

Erzurum-Erzincan-Bayburt Bölgesel Gelişme Planının hazırlanması projesinde CBS olanaklarından yararlanmak için yukarıdaki bölümlerde belirtilen aktiviteler yapılmış ve proje kitabında yer alan bir çok harita, tablosal veriler CBS ile üretilmiştir. Bu çalışmadan ve bugüne dek yapılan diğer uygulama çalışmalarından kazanılan deneyimler ile planlama-CBS-ülke koşulları açısından aşağıdaki irdelemeler yapılmıştır.

Ülkemizdeki CBS projelerinde en büyük sorun verilerdir. Buradan sorunların kaynaklarına inilirse önce verileri toplayan kurumlar, kurumlardan da görev ve sorumlulukların net olmaması, yasa, düzenleme eksiklikleri ve sonuçta organizasyon bozukluklarına gidilebilir. Sorun Ulusal Mekansal Veri ve Bilgi Altyapısının kurulması ve uygulanması ile çözümlenebilecektir. Altyapı tasarlandığında ve kurumlarca uygulandığında bir çok uygulamada gereksinilen temel verilere internet ortamında ve belirli kurallar dahilinde erişilebilecektir. Nereden, hangi doğrulukta, hangi formlarda ve hangi özelliklerde verilerin temin edilebileceği ortaya çıkarılabilecektir. e-Dönüşüm Türkiye Projesi altyapısının ve standartların geliştirilmesi açısından bulunmaz bir fırsattır ⁷. Planlama açısından durum değerlendirilirse öncelikle plan kademelerine uygun veri ve CBS işlem modellerinin geliştirilmesi, temel veriler ile ilişkilerin kurulması geliştirilecek uygulamalarda büyük kolaylıklar ve verimli sonuçlar sağlayacaktır.

⁷ Batuk, F. (2005) e-Dönüşüm Türkiye Projesi 46. Eylem, Üniversiteler Görüşü, YTÜ Sunuşu, TKGM, Ankara.

Emem, O. ve Batuk, F. (2005) Dünya ve Ülkemizde Mekansal Veri ve Bilgi Altyapısına Yönelim ve İhtiyaçların Belirlenmesi, 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, Mart 2005, Ankara

1.4. KAPSAM

Erzurum-Erzincan ve Bayburt Bölgesel Gelişme Planında bölgenin sorunları, potansiyelleri ve özellikleri coğrafi boyut içinde saptanmıştır. Yukarıda anılan kalkınma plan ve projelerinin yanı sıra DPT özel ihtisas komisyonlarının ve Tarım Bakanlığı'nın çeşitli raporları, bölgede belli başlı sektörlerin gelişmesiyle ilgili yapılmış bilimsel toplantı, envanter araştırması, master plan ve il gelişme planı belgeleri, bölgede EEB-BGP kapsamında yapılan alan çalışmalarımız, gözlemlerimiz ve bölge kurumlarından derlenen bilgilerin tümü birlikte değerlendirilmiştir. Eldeki verilerle doğal yapı, tarım, sanayi ve turizm sektörleri için sentez haritaları üretilmiş, sorunların ve potansiyellerin mekanı tanımlanmıştır. Sentez çalışması ile birlikte EEB içinde dar homojen bölgeler aranmıştır: Benzer sorun ve potansiyelleri olan, benzer özellikler taşıyan, gerek sosyo-ekonomik, gerek agro-ekolojik, gerekse topografik açıdan benzerlik ve bütünleşme potansiyeli gösteren, erişilebilirlik sorunları aşılabilecek bölgeler birkaç alternatif içerisinde tanımlanmıştır.

EEB Bölgesel Gelişme Planı stratejik bir plandır. Bir başka deyişle, bu planda EEB bölgesi için vizyon, temel amaç ve hedefler belirlenmiştir; bölgenin gelişmesinin lokomotifi olabilecek sektörler, öncelikli müdahale ya da yatırım alanları, önceliklerin coğrafyası belirtilmiştir. Bölgesel gelişmenin EEB' de sürdürülmesi için yatırım, müdahale ve yönlendirmelerin dayanması gereken temel ilkeler açıkça vurgulanmıştır. Gelişmeye ivme verebilecek aktörlere, kurumlara ve ateşleyici olabilecek coğrafi noktalara işaret edilmiştir. Ancak, bu plan bir çerçeve niteliindedir. Bu çerçeve içerisinde, bölgeden-tabandan başlayan farklı proje girişimleri ve eylemler değerlendirilebilir; ana ilkelerden sapmayan bir esneklik içerisinde yapılacak yönlendirmeler bu yöresel potansiyeli bir gelişme ivmesine dönüştürülebilir.

Bölge için tanımlanan vizyon çerçevesinde önerilen “**Dar Bölge Polarize Model**” kitabın ikinci bölümünde açıklanmaktadır. Modelin başarıyla hayata geçirilmesi, önemli ölçüde, bu dar bölgelerde gelişme kutbu görevini yapacak olan merkezlerin yeterli kentsel hizmet ve donatı olanaklarına sahip olmasıyla ilişkilidir. Bu potansiyelin değerlendirilmesi amacıyla, altı temel dar bölgenin ve bölgedeki ilçelerin kimlik özellikleri ve yerleşme kademelenmesi de bu bölümde incelenmiştir Üçüncü bölümden başlayarak sırasıyla doğal yapı, tarım, sanayi, turizm ve ulaşım konularının her biri için bu modelin bölgede nasıl uygulanabileceği ortaya konmuştur. Bu bölümlerde ilgili sektöre ilişkin sentezler açıklanmış, her sektörün kendi koşulları ve öncelikleri göz önüne alınarak hazırlanmış dar bölge seçeneklerine ve strateji önerilerine yer verilmiştir. Sekizinci bölümde, EEB bölgesinin özellikleri çerçevesinde EEB Bölgesel Gelişme Planı'ndaki ana gelişme eksenleri, temel ilkeler ve öncelikler açıklanmıştır. Bu planın temel ilkelerinden birisi olan sürdürülebilirlik bağlamında doğal çevre için önerilenler “EEB Bölgesel Gelişme Planında Ekolojik Boyut” başlığı altında, bir master plan anlayışıyla verilmiştir.

Topografya, nüfus, sektörlerdeki mekansal uzmanlaşma ve agro-ekolojik bölgelerin etkileşimleri göz önüne alınarak geliştirilmiş olan dar bölge alternatifleri bu bölümün sonundadır. Kitabın dokuzuncu ve son bölümünde, yöneticiler başta olmak üzere, bölgedeki gelişmenin tüm aktörleri için bir rehber işlevi görmesi amacıyla hazırlanan **YOL HARİTASI** bulunmaktadır. Bu yol haritasında gelişmenin beş ana hedefi (bilgi altyapısı, sosyal altyapı, teknik altyapı, sermaye birikimi ve doğrudan yatırım, teknoloji ve bilgi düzeyi) için önerilen ana eylemler; bu eylemler çerçevesinde yapılacak işler, bu eylemlere öncülük edecek kurumlar-paydaşlar ve beklenen ürün, çizelgeler halinde yer almaktadır.

DAR BÖLGELİ POLARİZE MODEL

---

2. DAR BÖLGELİ POLARİZE MODEL

2.1. NÜFUSUN YERLEŞMELERE DAĞILIMI VE KENTSEL KADEMELENME

2.1.1 Kuzey Yerleşmeleri–Karadeniz Kuşağı Yerleşmeleri

2.1.2 Güney Yerleşmeleri – Güneydoğu Anadolu Yerleşmeleri

2.1.3 Orta Kuşak Yerleşmeleri

2.1.4. Merkez İlçe ve Doğusu Yerleşmeleri

2.1.5 Merkez İlçe Batısı Yerleşmeleri

2.1.6 Bayburt

2.2 .ERZURUM-ERZİNCAN-BAYBURT BÖLGESİ İL VE İLÇELERİNİN 1996
VE 2003 DÖNEMLERİ SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK DÜZEYLERİ

2. DAR BÖLGE Lİ POLARİZE MODEL

Vizyon

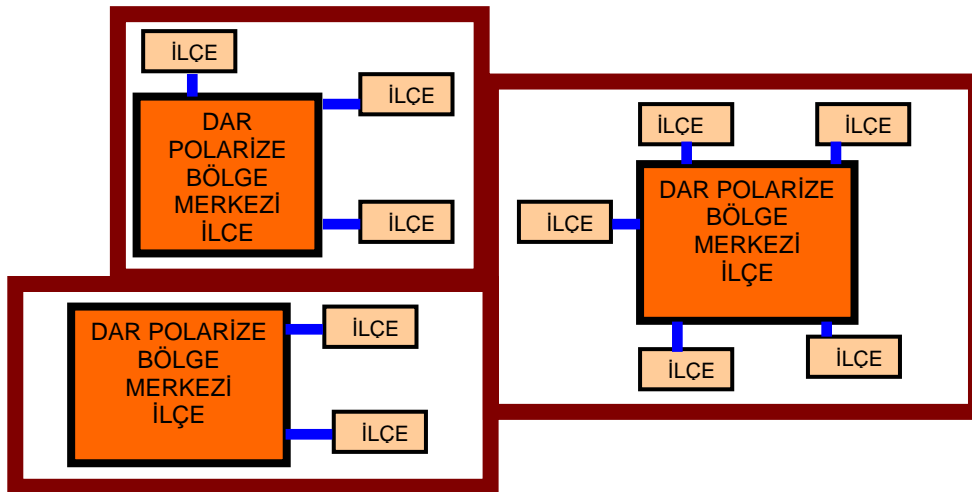
Erzurum-Erzincan-Bayburt bölgesi, ulusal sınırların ötesine uzanan daha büyük uluslar arası bir bölgenin Kuzey-Güney-Doğu-Batı ilişkilerinin kavşağı ve üst düzeyde uzmanlaşmış hizmet sunan özeğı olacaktır. İnsan kaynaklarını geliştirmek üzere sürekli yatırım yapan, işgücünün niteliğini ve üretimin verimliliğini dünya standartlarına yükseltmiş, kırsal ve kentsel alanlarda yaşam kalitesini en iyi düzeye getirmiş bir bölge olarak, çok iyi korunmuş doğası ve otantik nitelikleriyle tarımı, turizmi ve sanayiye iyi dengeleyerek global ekonomiye entegre olacaktır.

Amaç ve Model

Yapılan analizler, EEB bölgesinin bugünkü ekonomisinin oldukça düşük verimlilikle çalışan tarım sektörüne ve kamu kesiminin sunduğı toplumsal hizmetlere dayandığını göstermiştir. Amaç, yörenin uzmanlaştığı sektörde verimlilik artışı ve ekonomik büyüme sağlamaktır.

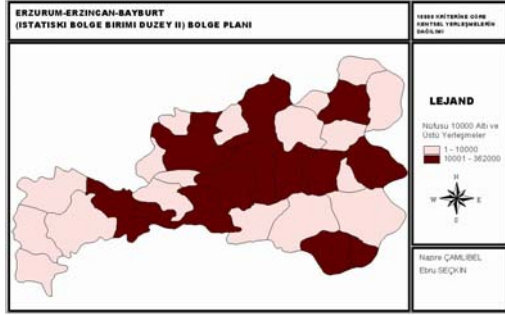
Bu planda önerilen Dar Bölge li Polarize Model, üretim örgütlenmesindeki “yalın üretim” modelinin ana fikrini, bir “işbölümü şeması” olarak ele almaktadır. Bu şema mekansal örgütlenme çerçevesine oturtulduğunda, dar bölgeler, (işletmelere benzer biçimde) bir üretim birimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda, bölgenin ekonomik mekânı içinde işbölümü yapılmakta ve uzmanlaşmış bir üretim birimi gibi çalışan dar bölgeler tasarlanmaktadır. Her biri en az iki ilçeden oluşan dar bölgeler (Şekil 2.1) ekonomik faaliyetler yelpazesini içinde görece üstün olduğı bir sektörde uzmanlaşarak daha verimli üretim yapabilir.

Dar bölgelerin ekonomik mekândaki uzmanlaşması yatırımların ve projelerin coğrafyası açısından belirleyici olacaktır; çünkü, projelere kaynak ayrılırken dar bölgeler arasındaki işbölümünün izlenmesi etkin kaynak kullanımını sağlar. Toplumsal altyapının geliştirilmesi için tasarlanan projelerin dar bölgelere göre farklılaştırılması; bu bağlamda, her dar bölgede işgücünün, o bölgenin ihtiyaçlarına göre eğitilmesi, yöresiyle, mekanla bütünleşen bir toplumsal potansiyel yaratır. Aynı çizgide olmak üzere, mevcut kamu kurum ve kuruluşlarının kendi olanaklarını bölge içinde, dar bölgelerin olanaklarına göre dağıtılması, özellikle kamu kurumlarının yöresel hizmet istemini daha etkin karşılayacak hizmet sunmalarını sağlayacaktır. Ayrıca, dar bölgeler yeniden örgütlenme ve dayanışmayı kolaylaştırıcı bir coğrafi etmen olarak, geleneksel ilişkilerin yeni kurumlar aracılığıyla ağ ilişkilerine dönüşmesini de kolaylaştırır; kırsal yapı içinde homojen dokulara (mekansal, ekonomik, toplumsal, kültürel) olanak verir.

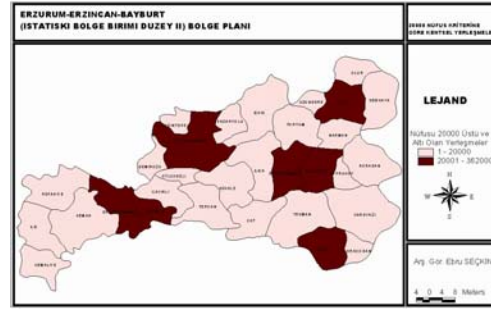

Şekil 2.1: Dar Bölge li Polarize Model

EEB Bölgesinin topografyasından kaynaklanan çok parçalı yapısı bölgedeki toprak özelliklerini, iklim ve su varlığını, doğal bitki örtüsünü birbirinden farklılaştırmakta ve fiziksel olarak homojen alt bölgeler ortaya çıkarmaktadır. Bu farklılaşmalar arazi kullanımına, kültürel yapıya, ekonomik ve toplumsal ilişkilere de yansımaktadır. Topografyanın oluşturduğu eşikler nedeniyle kentsel merkezlerden hizmet alabilen alanlar çok sınırlı olduğu gibi bölgedeki ilçe merkezlerinin ancak bazıları yeterli hizmet sunabilecek niteliktedir. Nüfusu on bin ve üzerinde olan merkezler (Şekil 2.2) Erzurum-Erzincan arasında bir kentselleşme omurgası oluşturmaktadır. Öte yandan, merkez nüfusu yirmi bin ve üzerinde olan ilçeler bölge içinde birer büyüme çekirdeği gibi dağılmaktadır (Şekil 2.3).

Şekil 2.2

Şekil 2.3

Bu veriler EEB Bölgesel Gelişme Planı açısından yol gösterici olmaktadır. Topografya ve iklim koşullarının sabit faktörler olduğu göz önüne alındığında bu verilere bağlı olarak kendiliğinden ortaya çıkan dar bölge sistemini bir fırsat olarak değerlendirmenin daha yapılabilir ve akılcı olacağı kabul edilmiştir. Dar bölgeler fiziksel mekan özelliklerinin daha iyi kullanılmasından öte ekonomik ve toplumsal açıdan da daha etkin bir yapılanmaya olanak verebilir: Her dar bölge bir hizmet ve ekonomik koordinasyon ünitesi olarak çalışabilir.

Dar Bölgeli Polarize Modelin işleyişi, üç ayrı düzlemde gerçekleşen bir gelişme sürecidir.

Süreç 1

- Bölgenin bütününe kalkınma ivmesi ve hizmet verecek olan “bölgesel gelişme kutupları” planlanır.
- Bölgesel gelişme kutuplarının batı, Kafkasya ve yakın doğu ile ilişkileri güçlendirilir.
- Her alt bölgeye, bölgenin bütüncül kalkınmasında bir rol verilir.
- Alt bölge merkezleri bölgesel kutuplara bağlanır.

Erzurum ve Erzincan, EEB bölgesindeki “bölgesel gelişme kutupları” olarak planlanabilir. Bu odaklar, üretimin pazarlanması ve yenilikçi bir ortam için bölgenin dışarıya açılan kapıları olabilir. Bayburt ise Erzurum'un ve kendi hinterlandının Karadeniz'le bağlantısı üzerinde işlev üstlenebilir.

Alt bölge merkezleri ise içinde yer aldıkları bölgelerinin kilit noktalarıdır. Bu noktada dar bölgeleri örgütleyecek alt merkezlerin geliştirilmesi çok önemlidir. EEB Bölgesinde belirli ilçe merkezlerinin birer alt merkez olarak planlanması önceliklidir. Ancak bu odakların gelişebilmesi için üretim ve dağıtımını kolaylaştıracak şekilde doğanın izin verdiği ölçüde ulaşım ağının güçlendirilmesi yol standartlarının artırılması gerekmektedir.

Süreç 2'de;

- Her alt bölge kendi içinde çalışan bir ağ olarak planlanır.
- Her alt bölge merkezi, kendi alt bölgesi içindeki bir ulaşım, iletişim ve yönetim ağının odağı haline getirilir.
- Alt bölge merkezlerinin birbirleriyle bağlantıları kurulur.

- Her alt bölgede yerel dayanışma ve katılımı gerçekleştirilecek kurumsal yapılanmaya gidilir.

Süreç 3 ise eş anlı dönüşümleri kapsar. Bu kapsamda; kurumsal yapı, eğitim altyapısı, ekonomik sektörlerin yapısı, bölgesel piyasanın yapısı, ulaşım, bilişim, üretim alt yapısı içerisinde eşanlı dönüşümler sağlanır.

EEB bölgesinde altı tane dar bölgeden oluşan bir “ana bölgeleme şeması” elde edilmiştir. Dar bölgelerin tanımlanmasında kullanılan ölçütler topografya, erişilebilirlik, nüfus, ekonomik kimlik ve uzmanlaşma, potansiyeller ve gelişmişlik indeksi olmuştur. Bu bölümde, altı dar bölgenin kimlik kartları, ilçelerin özellikleri ve kademelenme ele alınmaktadır.

2.1 NÜFUSUN YERLEŞMELERE DAĞILIMI VE KENTSEL KADEMELENME

Bu bölümde Erzurum-Erzincan-Bayburt Bölgesi illerinin kentsel ve kırsal yerleşme deseni ile bölge incelenmektedir. İncelemenin birinci kısmında DPT'nin 1980 tarihli ülke kentsel kademelenme çalışmasına yer verilmekte ve hazırlandığı dönem itibarıyla ikincil kaynaklara dayalı olarak yorumlanmaktadır. Daha sonra ise yukarıdaki bulgular DPT tarafından ilçeler bazında hazırlanmış olan 2000 yılı gelişmişlik endeksleri ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir.

Erzurum-Erzincan-Bayburt Bölgesinde Kentsel Kademelenme- 1980

Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan ve Türkiye'deki ilk kapsamlı kentsel kademelenme çalışması olan “Türkiye’de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi” çalışması Türkiye’de yedi aşamalı bir kentsel kademelenme sistemi tanımlamıştır. Bu çalışmada Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerindeki kentsel yerleşmelerin kentsel hizmet kademeleri ve etki alanları hakkında, aşağıda özetlenen sonuçlara ulaşılmıştır¹ (Şekil 2.4).

Erzurum: Erzurum en üst kademe, en ihtisaslaşmış işlevlerde, ülkedeki diğer tüm iller gibi, “7. kademe ülkesel merkez” olan İstanbul’a bağlıdır. Erzurum’un “6. kademe üst bölgesel merkezi” de yine İstanbul’dur. İl yine bir üst bölgesel merkez olan ve fiziki mesafe açısından kendisine daha yakın bulunan Ankara’yı atlayarak İstanbul’u kullanmaktadır. İstanbul’un aynı zamanda 6. kademe merkez olması buradan sunulan 7. kademe mal ve hizmetlerin Erzurum’a maliyetlerini, Ankara’dan edinilen 6. kademe mal ve hizmet maliyetlerine göre düşürmektedir. İki kademe mal ve hizmetin aynı merkezden birlikte sunuluyor olması, Erzurum’un İstanbul’a olan ekonomik mesafesini Ankara’ya olan ekonomik mesafesine göre kısaltılmakta ve ili 6. kademe işlevlerde de İstanbul’a bağımlı kılmaktadır.

Erzurum kenti bir “5. kademe bölgesel merkez”dir ve Sivas’ın doğusuyla, Malatya-Elazığ hattının kuzeyinde kalan Doğu Anadolu Bölgesi’nin tek 5. kademe merkezidir. Tüm Erzurum, Kars, Ağrı illeri, Gümüşhane’nin Bayburt, Bingöl’ün Karlıova, Muş’un Bulanık, Varto ve Malazgirt, Tunceli’nin Pülümür, Erzincan’ın Merkez, Kemah, Çayırılı ve Tercan ilçeleri Erzurum’un 5. kademe bölgesel etki alanı içindedir². Erzurum Kenti’nin 5. kademe merkez işlevlerinin yanı sıra yüklendiği “4. kademe alt bölgesel merkez” etki alanı içinde kendi ilçeleri, Gümüşhane’nin Bayburt ve Artvin’in Yusufeli ilçeleri yer almaktadır. Bunların yanında Karlıova (Bingöl’ün) Tercan (Erzincan’ın), Varto ve Muş Merkez İlçesi (Muş’un), Patnos ve

¹ Bu konudaki yorumlarda DPT’nin adı geçen çalışmasının yanı sıra Yurt Ansiklopedisi’nin Erzurum, Erzincan ve Gümüşhane (Bayburt için) maddelerinin kentsel kademelenme bölümlerinden yararlanılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Yurt Ansiklopedisi, C:4, ss: 2750-2753 2631-2632.

² Bu konuda 1980’li yılların başında hazırlanmış bir çalışma olan Yurt Ansiklopedisinin yorumu “...İlerde bu desende az-çok değişiklik olması olasıdır. Erzurum’un güneye doğru olan karayolu bağlantılarının standartlarının yükseltilmesi halinde, Muş Merkez İlçesi Erzurum’la Elazığ’ın ortak etki alanına girebilir. Aynı şey Bingöl’ün Kığı İlçesi için de söylenebilir. Öte yandan bugün 4. kademe bir merkez olan Van’ın 5. kademe merkez olarak geliştirilmesi yönünde izlenen kamu politikasının başarıya ulaşması halinde, Ağrı’nın Patnos, Muş’un Bulanık ve Malazgirt ilçelerinin Erzurum’un bölgesel etkisinden kurtulup Van’ın etkisine girmesi, en azından, bu yönlerin Van ve Erzurum’un ortak etki alanı içinde yer almaları, oldukça yüksek bir olasılıktır...” şeklindedir. Günümüzde Van’ın henüz Erzurum ile aynı kentsel kademeye ulaşmamasına karşın önemli gelişmeler kaydettiği gözlenmektedir. Bu kapsamda, İstatistikî Bölge Birimi sınıflamasında Van’ın Erzurum gibi Düzey II bölge merkezi olarak kabul edildiğini belirtmek gerekmektedir.

Tutak (Ağrı'nın), Göle, Sarıkamış, Kağızman, Tuzluca, İğdır ve Aralık (Kars'ın) Erzurum'la ortak 4. kademe etki alanına girmektedir.

Erzurum'un ilçelerinden Aşkale, Hınıs, Horasan, İspir, Narman, Oltu, Pasinler, Şenkaya, Tortum, birer "3. kademe yerel merkez"dirler. Çat, Karayazı, Olur ve Tekman ise, birer "2. kademe kırsal merkez" niteliğindedir. Bu son dört merkez, ülke genelinde ilçe merkezlerinin gördüğü işlevleri görememektedirler.

Erzincan: Erzincan en üst kademe, en ihtisaslaşmış işlevlerde, Türkiye'deki bütün iller gibi, İstanbul'a bağlıdır ve yanı sıra Erzincan'ın 6. kademe merkezi de yine İstanbul'dur. 6. kademe merkezlerden biri olan Ankara, fiziki mesafe olarak Erzincan'a daha yakın olmasına karşın, il bu kademede Ankara ile pek fazla ilişki kurmamakta, Ankara'yı atlayıp, İstanbul ile ilişki kurmaktadır. Erzincan ilinin büyük bölümünün "5. kademe bölgesel merkez"i Erzurum'dur. İlin Merkez, Tercan, Çayırılı, Kemah ve Refahiye ilçeleri, bölgesel işlevlerde Erzurum'la ilişki kurmaktadır. İliç'in bağlı olduğu 5. kademe merkez ise Sivas'tır. Bunda, İliç'in Sivas-Erzincan demiryolu üzerinde bulunması ve çevresiyle olan karayolu bağlantısının zayıflığının önemi büyüktür. Kemaliye İlçesi'nin bölgesel merkezi ise Malatya'dır. Kemaliye, Malatya ile Fırat Vadisi yoluyla ilişki kurmaktadır.

Erzincan bir "4. kademe alt bölgesel merkez"dir. Kentin 4. kademe etki alanına, Erzincan'ın Tercan ve Kemaliye dışındaki ilçeleri, Tunceli'nin Pülümür İlçesi ve Gümüşhane'nin Şiran ve Kelkit ilçeleri girmektedir. Kemaliye, Erzincan ve Elazığ'ın; Tercan ise, Erzincan ve Erzurum'un 4. kademe ortak etki alanlarına girmektedir. Erzincan'ın tüm ilçeleri, birer "3. kademe yerel merkez"dir. Yalnız İliç, Kemah ve Kemaliye'nin 3. kademe işlevleri tam anlamıyla yerine getirdikleri söylenemez³. Öte yanda, Erzincan'da, "kırsal 2. kademe merkez" sayısı sınırlıdır. Tüm ilde sadece altı tane 2. kademe merkez bulunmaktadır. Bunlar, İliç'e bağlı Başpınar ve Dutluca; Tercan'a bağlı Çadirkaya, Mercan ve Kargın'dır. Bu desendeki en ilginç nokta, son derece engebeli arazide yer alan Kuruçay, Başpınar ve Dutluca'nın çok geniş alanlara 2. kademe mal ve hizmet sunmalarıdır. 1970'lerin ortasındaki duruma göre, Kuruçay 22, Başpınar 14, Dutluca 8 köye 2. kademe işlevler götürmeye çalışmaktadır. Bu kadar büyük sayılardaki köyün (1. kademe merkezin) bu denli küçük yerlerden mal ve hizmet edinmesi, tüketimin son derece kısıtlı olduğuna işaret etmektedir⁴.

Erzurum-Erzincan-Bayburt Bölgesinde Kentsel ve Kırsal Yerleşme Deseni 2000

Bu bölümdeki incelemelerde kentsel ve kırsal yerleşme deseni her il bazında ayrı ayrı ele alınarak değerlendirilecektir. Bu ilçelerin oluşturdukları alt bölgeler temel alınarak her bir alt bölgedeki yerleşme deseninin genel karakteristik özelliği tanımlanmaya çalışılacaktır.

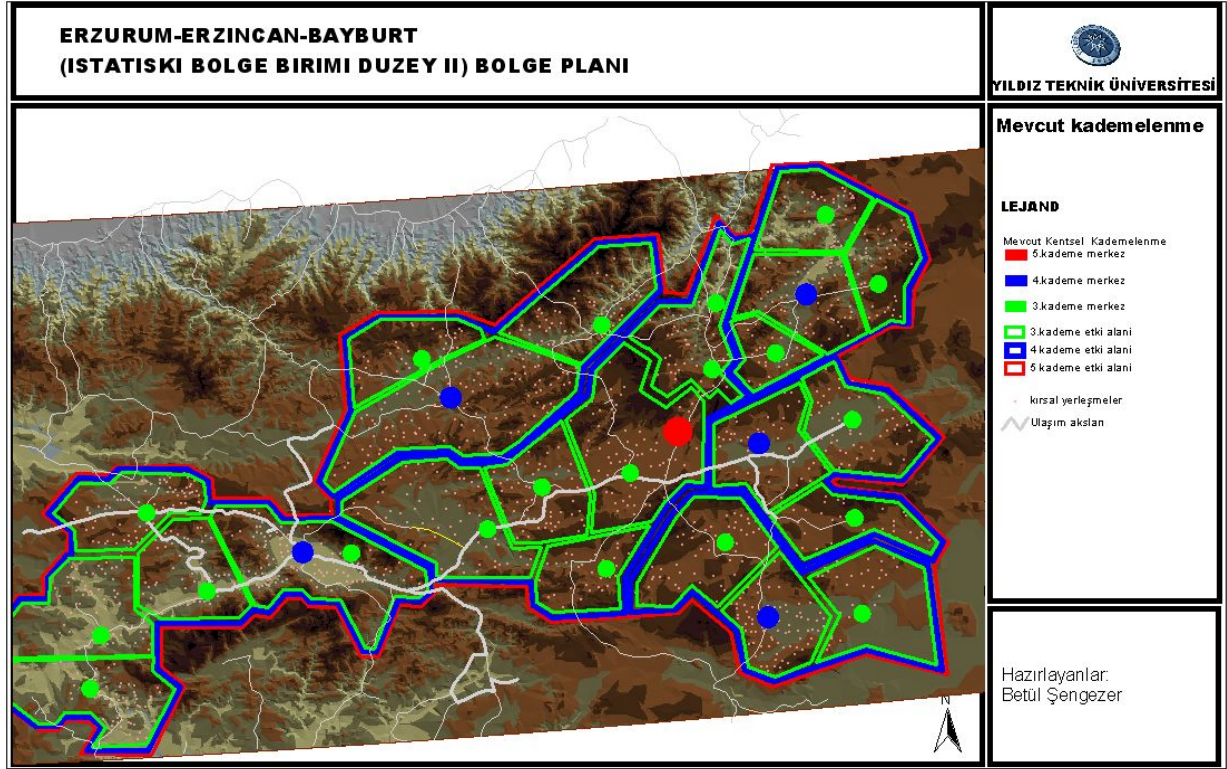
Erzurum: Erzurum bölgesi yerleşme deseninin temel özelliğini; çok geniş olan (25 066 km².) il alanını, kuzeyde Karadeniz, güneyde Güneydoğu Anadolu ve orta kesimde de Doğu Anadolu Bölgesi coğrafyası ve iklim özelliklerini taşıyan üç farklı kuşağın oluşturmasıdır. Farklılaşan bu coğrafya ve iklim özellikleri bölgedeki yerleşmelerin tarihsel izlerinin de değişik köklere dayanmasını getirmiştir. Bu nedenle kırsal ve kentsel yerleşmelerin genel karakterlerinin bu üç kuşak bağlamında ele alınarak irdelenmesi yararlı olacaktır. Bu kapsamda ortaya çıkan alt bölgeler ve bu alt bölgeler içindeki ilçeler şu şekilde bir dağılım göstermektedirler:

3 Bu konuda Yurt Ansiklopedisi'nin ilgili maddesinde şu yoruma yer verilmektedir: "...Merkezlerin nüfusları, ülkedeki 3. kademe merkezlerin nüfus ortalamasının çok altındadır. 1980 Nüfus sayımına göre, İliç'in nüfusu 2.000'in altında, Kemah ve Kemaliye'nin ise 2.600 dolaylarındadır. Kemah ve Kemaliye, 1975 -1980 arasında nüfus kaybına uğramıştır. Yöredeki ekonomik olanaklar arttırılmazsa, her üç merkezin de, ender bir olay olan, kademe düşmesine uğraması ve 2. kademe, kırsal birer merkez haline dönüşmesi olasıdır...". Ayrıntılı bilgi için bkz: Yurt Ansiklopedisi; C:4,ss: 2631 - 2632

4 Günümüz verileri, Yurt Ansiklopedisinin bu konudaki "...bu merkezler özellikle Doğu Anadolu'daki duruma göre oldukça güçlü 2. kademe merkezlerdir ..." yorumunu güçlendirici yöndedir. Bkz: Yurt Ans. age.

- **Kuzey Yerleşmeleri–Karadeniz Kuşağı Yerleşmeleri:** Tortum-Narman-Oltu-Şenkaya-Olur-Uzundere-Ispir-Pazaryolu
- **Güney Yerleşmeleri – Güneydoğu Anadolu Yerleşmeleri:** Hınıs-Tekman-Karayazı-Karaçoban
- **Orta Kuşak Yerleşmeleri:** Çat-Aşkale-İlica-Erzurum Merkez-Pasinler-Köprüköy-Horasan

Şekil 2.4. Kentsel Kademelenme

2.1.1 Kuzey Yerleşmeleri–Karadeniz Kuşağı Yerleşmeleri:

Tortum-Narman-Oltu-Şenkaya-Olur-Uzundere (Şekil 2.5).
Ispir-Pazaryolu

Bu bölgedeki yerleşim deseni ve bu deseni oluşturan coğrafi yapı şu şekilde tanımlanmaktadır⁵.

“...Erzurum ilinin kuzey sınırını Rize dağları oluşturur. Güney yamaçları çok dik ve derin vadilerle parçalanmış olan bu dağ sıralarının en yüksek noktaları Kaçkar (3937m) ve Verçenik (3711m) tir. Rize dağlarının güneyinde Çoruh ırmağı ve Çoruh vadisi yer alır. İspir [ve Pazaryolu] ilçesi bu vadedir. Üçüncü sırada Kuzey Anadolu dağlarının iç sıraları uzanır. Çoruh vadisi ile Aşkale-Erzurum ve Hasankale (Pasinler) çöküntüsü arasında kalan bu kütlelerin en yüksek noktaları; Kop (2890m), Yesevçöl (2330m), Mescit (3255 m), ve Kargapazarı (3288m) dir. Olur, Şenkaya, Oltu, Narman, Tortum [ve Uzundere] ilçeleri bu dağ sıralarının kuzeydoğusunda görece alçak alanlarda yer alırlar. ...”

Tortum

Tortumun tarihi hakkında çeşitli kaynaklarda bilgiler mevcuttur. Selçuklular zamanında Saltukoğullardan Tortum İlhan ve İmadeitin beylerin ilçenin ilk yerleşimcileri olduğundan bu adı aldığı sanılmaktadır. Ayrıca Selçuk dilinde Tortum “bağlık bahçelik” anlamına gelmektedir. Tortum tarihte Med, Pers ve Romalıların hakimiyetinde 1018 yılından sonra Selçuklu, Karakoyunlu ve Osmanlı hakimiyetinde kalmıştır. 1828 -1829 Rus savaşından sonra Rus istilasından kurtarılmıştır. Erzurum’dan geri çekilen Ruslar silah ve cephanelerini

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yurt Ansiklopedisi, C:4, ss:2750-2753

buralarda yaşayan Ermenilere bırakmışlar ve zamanla Ermeni saldırıları başlamıştır. İlçe 16 Mart 1918 tarihinde işgalden kurtarılmıştır

İlçe toprakları, Erzurum-Artvin karayolu üzerinde dağlık ve derin vadilerle yarılmış bir arazi üzerindedir. İlçenin Erzurum'a doğru yer alan güney kesimlerinde halkın başlıca geçim kaynağı hayvancılıktır. Tabii çayır ve mera alanları aşırı otlatma yüzünden büyük ölçüde tahrip olmuştur. Vadi tabanlarında yer alan kesimlerde meyvecilik yapılır. Son yıllarda modern usullerle yapılan meyvecilik gelişme kaydetmiştir.

Tortum ilçesi, Erzurum-Artvin Yolu üzerinde dağlık bir alanda yer alır. Geçimlik düzeyde hayvancılık yapılır. Köy evlerinde yün dokumacılığı yaygındır. Tortum Belediyesi 1890'da kurulmuştur. Tortum ilçesi doğal güzellikleri bakımından çok meşhurdur. Vadiler boyunca yer alan köyler, meyve bahçeleriyle eşsiz güzelliğe sahiptir. İlin en kuzey ucunda yer alan Tortum Gölü şelalesi tabii güzelliği ile yerli ve yabancı turistlerin uğrak yeridir

1980'de il toplam nüfusunun % 6'sını barındıran Tortum ilçesi'nin yüzölçümü 1940 km², nüfusu yaklaşık 46.000, nüfus yoğunluğu 24 kişi/km²dir. Bu dönemde nüfusun % 9,4'ü ilçe merkezinde yaşamaktaydı. 2000 yılı verilerine göre ise ilçenin toplam nüfusu azalarak (Uzundere ilçesinin kurulmasının da etkisiyle) 38 697'ye düşmüş ve dolayısıyla ilçenin il toplam nüfusundan aldığı pay %4'e gerilemiştir. Buna karşın, 2000 yılında ilçe merkezinde yaşayan nüfus oranı % 20'ye yükselmiştir.

1980'de Tortum'a Şenyurt ve Uzundere bucakları ile 60 köy bağlı iken 2000 yılına gelindiğinde Uzundere bucağı ayrı bir ilçe olarak teşkilatlandırılarak Tortum'dan ayrılmıştır. Günümüzde Tortum ilçesi Merkez ve Şenyurt Bucakları olmak üzere 2 bucak ve 46 köy ile 4 belde belediyesinden oluşmaktadır. 100 km²'ye düşen köy sayısı 1980'de 3, ortalama köy nüfusu 691 iken 2000 yılında bu değerler, 2,6 ve 616'dır.

Bu veriler, Erzurum'un diğer ilçeleri ile benzer eğilim içinde, Tortum'da da kırsal alandaki yerleşme deseninin giderek zayıflamakta olduğunu, ilçe merkezlerinin ise kırsal yerleşmelere oranla daha az zayıfladığını göstermektedir.

Narman

Narman yöresi sırasıyla (MÖ. 680 – 655) Sakaların daha sonra Arapların ve Bizanslıların hakimiyetine girmiş, 1048 yılında Selçukluların kazandığı Pasinler Savaşı ile Doğu Anadolu kapıları Türklere açılmış, Selçuklu Hanı Alparslan'ın Malazgirt Zaferiyle Tortum, Oltu, Şenkaya, Olur ilçeleri ile birlikte Narman da Türk hakimiyetine girmiştir. Selçuklulardan sonra Osmanlıların hakimiyetine giren Narman 1877 - 1878 Osmanlı Rus Harbinde Rusların işgaline uğramış 1914-1918 yıllarında 1. Dünya Savaşında Rusların eline geçmiştir. 1917 yılında başlayan Bolşevik ihtilali sebebiyle Ruslar Narman'ı terk etmişlerdir. Rusların bölgeye yerleştirdikleri Ermeniler ile yapılan çarpışmalar sonucunda 18 Mart 1919 tarihinde ilçe düşman işgalinden kurtarılmıştır. Tarihi seyri içerisinde Bizans hakimiyetinde iken Namurvan-Namervan olarak adlandırılan Narman Türk hakimiyetine geçtikten sonra bugünkü adını almıştır. Osmanlı döneminde ilçe olan Narman 1926 yılında Tortum ilçesine bağlı bir nahiye haline getirilmiş, 1954 yılında tekrar ilçe statüsüne kavuşturulmuştur.

Narman ilçesi, Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgelerinin kesişim noktasında 999 km² yüzölçümüne sahip dağlık bir alanda yer almaktadır. Doğusunda Sarıkamış, batısında Tortum, kuzeyinde Oltu, güneyinde ise Horasan Köprüköy ve Pasinler ilçeleri yer almaktadır. İlçe toprakları, Erzurum'un kuzeydoğusunda uzun bir sıra teşkil eden Kargapazarı dağlarının uç bölümünde yer alır.

Narman, Erzurum'un yaylaları ile meşhur ilçelerindedir. Kargapazarı dağının doruklarında bulunan bu yaylalar, bitki örtüsü bakımından çok zengindir. Ayrıca tabii güzellikleri şiiirlere

konu olmuştur. Karadeniz ikliminin yumuşak etkileri ile kara ikliminin sert özelliklerinin beraber görüldüğü bölge, dağlık bir arazi yapısına sahiptir.

İlçenin büyük bölümünü oluşturan dağlık bölümlerde yoğun besi hayvancılığı yapılır. Yüksekliğin nispeten düşük olduğu düzlüklerde az da olsa meyvecilik yapılır. Sulama imkânlarının bol olduğu yerlerde tahıl üretiminde ilerleme kaydedilmiştir.

İlçenin ekonomisinin ağırlıklı dayalı olduğu hayvancılık aile işletmeciliği şeklindedir. Son yıllarda et tavukçuluğu ve peynir üretim çalışmaları da önemli bir artış gözlenmektedir.

Erzurum'un en küçük ilçelerinden biri olan Narman, 1980'de il nüfusu içinde %3'lük bir paya sahiptir. O yıllarda toplam nüfusu 25.000'i aşmış olan ilçenin, yüzölçümü 863 km², nüfus yoğunluğu km²'de 29 kişidir ve nüfusun %18'i ilçe merkezinde yaşamaktadır. 2000 yılı verilerine göre çok az bir artış ile 27 615 olan ilçenin il toplam nüfusu içinde aldığı pay değişmemiştir. Buna karşın kentsel nüfusu daha hızlı artmış ve 1980'de %18 olan oran 2000 yılında %33'e yükselmiştir.

1980'de Narman'a Kışlaköy Bucağı ile 42 köy bağlıydı. İlçe köylerinin ortalama nüfusu 490'dı ve nüfusu 1.000'i aşan yalnızca 1 köy vardı. 2000 yılı verilerine göre köy ve bucak sayısında bir değişiklik olmamış, ortalama köy nüfusu ise 442'ye gerilemiştir. Günümüzde 9025 nüfuslu olan Narman Belediyesi 1953'de kurulmuştur.

Oltu

Tarihi kaynaklarda, Olti'k, Oltu'k, Olhti'k ve Oltu's diye geçen Oltunun tarihi oldukça eskilere dayanır. Bölgenin ilk bilinen sahipleri Urartular, daha sonra sırasıyla Saba Türkleri, Medler, Persler, Makedonlar, Arsaklar, Romalılar, Bizanslılar ve Sasaniler ve Arapların egemenliğinde kalan bölge 1080 tarihinde Selçukluların eline geçmiştir. Bundan sonra Kıpçak Türkleri ve kısa bir süre Moğollar himayesinde kalan Oltu, Kanuni Sulatan Süleyman zamanında Osmanlı topraklarına katılmıştır. 1877 - 1878 Osmanlı Rus savaşı sonunda Rus işgaline uğrayan ilçe 25 Mart 1918'de düşman işgalinden kurtulmuş ve 1926 yılında ise ilçe statüsüne kavuşmuştur.

İl nüfusu içinde %5'lik bir payı olan Oltu İlçesi'nin 1980 nüfusu 41.000 dolaylarındadır. Yüzölçümü 1.380 km² ve nüfus yoğunluğu km²'de 30 kişidir. İlçe nüfusunun %30'u kentte yaşamaktadır. 2000 yılına gelindiğinde ilçenin toplam nüfusu 39 537'ye, il toplam nüfusundan aldığı pay ise %4'e düşmüştür. İlçe nüfusunun %58'i kentte yaşamaktadır ve kırsal alandaki yerleşmeler niceliksel olarak küçülmektedirler. 1980'de Oltu'ya 64 köy bağlıdır ve 2000 yılında bu sayıda bir değişiklik olmamıştır. 100km²'ye 4,6 köy düşüyordu. Ortalama köy nüfusu 1980'de 447 iken 2000 yılına gelindiğinde bu sayının 257'ye düşmesi kırsal alandaki nüfus erozyonunun büyüklüğüne işaret etmektedir.

Oltu çayı vadisinde kurulan ilçe 1380 km²'lik alana sahiptir. Yer yer Karadeniz ikliminin etkileri görülen ilçede geniş orman alanları vardır ve 65 köyünden 48'i orman köyü kapsamındadır. Oltu çayının açtığı geniş vadi boyunca sebze ve meyve tarımı yapılır.

Diğer ilçelerde olduğu gibi, Oltu ilçesinde de hayvancılık en önemli ekonomik faaliyettir. İlçenin yüksek kesimlerinde yoğun hayvan besiciliği yapılır. Köylerinin yarısından fazlasında hayvancılık yayla hayvancılığı şeklindedir. Oltu köylerinin %30'undan fazlası yaylacılık yapmaktadır. İlçe köylerinde çok yaygın olan bir başka üretim kolu da bir çeşit yünlü dokuma olan ihram dokumacılığıdır.

Linyit işletmeleri ilçenin kömür ihtiyacını karşılayacak düzeydedir. Bölgenin diğer bir geçim kaynağı ise Oltu taşı işletmeciliğidir. Bölgede bulunan en önemli madenlerden bir diğeri de mermer yataklarıdır. Cumhuriyet'ten önce belediye kurulmuş olan kent, özellikle kış aylarında Erzurum'la yol bağlantısı kapanınca, çevresindeki diğer yerleşimler için bir merkez işlevi görmektedir.

Şenkaya

Şenkaya tarihi süreç içerisinde çok değişik milletlerin egemenliği altında kalmıştır. 1514 yılında Akkoyunlular'dan Osmanlılara geçmiş, 1878 Osmanlı Rus harbinden sonra 1917 yılına kadar Rusların elinde kalmıştır 1917 yılında tekrar Ruslardan geri alınmıştır. 1918 yılında Ermenilerin işgaline uğramış ancak Ermenilerin doğuda mağlup edilmesiyle ilçe Misak-ı Milli sınırlarına dayanmıştır.

Şenkaya 1929'da bucak, 1946'da ilçe olmuştur eski adı Örtülü'dür. Doğu Anadolu Bölgesinin kuzeydoğusunda Allahuekber dağlarının batı eteklerinde bulunmaktadır Ardahan ve Kars illerine komşudur ve Erzurum'un en ormanlık ilçesidir. Etrafı dağlarla çevrili, kırık bir yapıyla birlikte geniş mera ve yaylalara sahip bir coğrafi yapısı vardır.

Şenkaya İlçesi, toprak verimliliği ve bitki örtüsü bakımından Erzurum'un en fakir ilçelerindedir. İlçede yer yer meşelik ve orman alanları var ise de bunlar büyük ölçüde bozulmuş ve niteliklerinin kaybetmiştir. Tarımsal üretim yeterince gelişmemiştir. Doğal çayır ve mera alanlarının fakir olması, hayvancılığın etkin bir şekilde yapılmamasına en önemli engel teşkil eder. Bitkisel üretim ve hayvancılık başlıca gelir kaynaklarıdır. İşçi köylerinin % 90'ı yaz aylarında yaylaya çıkmaktadır. İlçede küçük el sanatları nispeten gelişmiştir. Özellikle yapılırken kök boya kullanılan Bardız kilimleri ülke çapında meşhurdur.

Şenkaya İlçesi'nin yüzölçümü 1.466 km², 1980 toplam nüfusu 38.500 dolayındadır. 1980 yılında il nüfusunun % 5'ini oluşturan Şenkaya'da bu değer, 2000 yılında 27 632'ye gerileyen ilçe nüfusu nedeniyle % 3'e düşmüştür. Nüfus yoğunluğu km²'de 26 kişidir. 1980 de İlçe nüfusunun % 7'si ilçe merkezinde yaşamaktadır. Bu değer 2000 yılında % 13'e yükselmektedir. Ancak ilçe merkezinin nüfus büyüklüğü 1980'den itibaren büyük bir değişiklik geçirmemiş olup, 2706'dan ancak 3676'ya ulaşmıştır.

1980'de Şenkaya'ya Aşkar, Gaziler, Kömürlü bucakları ile 66 köy bağlıydı. 2000 yılında bu sayılarda bir değişiklik olmamıştır. Ancak, ortalama köy nüfusu 1980 verilerine göre 543 iken, 2000 yılına gelindiğinde 347'ye düşmüştür. Şenkaya'nın da diğer ilçeler gibi, hatta onlardan daha da yüksek oranda kırsal yerleşmelerinin boşaldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra kent nüfusunun da çok küçük olması ilçenin dinamik bir yapılanma içine girmesinin zor olduğuna işaret etmektedir.

Olur

Olur'un yerleşme tarihi çok eskilere dayanmaktadır. 1071 Malazgirt zaferinden sonra Türk hâkimiyetine, daha sonra da Osmanlı topraklarına girmiştir. 1877-1878 Osmanlı Rus savaşından sonra uzun bir süre Rus işgali altında kalan ilçe 28 Mart 1918'de düşman işgalinden kurtarılmıştır. İlçe 1922 yılında bucak merkezi haline getirilmiş, 1958 yılına kadar Oltu'ya bağlı kalmış, 1958'de ilçe statüsüne kavuşmuştur.

Hem alan hem de nüfus olarak Erzurum'un en küçük ilçelerinden biri olan Olur'un 1980'de % 2 olan il nüfusu içindeki payı 2000 yılına gelindiğinde %1'e düşmüştür. Yüzölçümü 820 km² olan ilçede 1970'de 19.900 olan toplam nüfus 2000 yılında 10871'e gerilemiştir. Nüfus kaybının kırsal alanda çok daha yüksek olduğu ilçede 1970 yılında nüfusun % 12'si kent merkezinde yaşarken, bu değer 2000 yılında %30'a yükselmiştir fakat kent nüfusu ancak 3200'dür. Merkez bucağına bağlı 40 köyü olan Olur ilçesinde ortalama köy nüfusu 1970 sayımına göre 440 iken bu değer 2000 yılına gelindiğinde 190'a düşmüştür.

1327m. rakımlı, il merkezine 174km mesafede ve oldukça dağlık bir araziye sahip olan ilçede köyler dağınık bir durumdadır. Bu bakımdan en büyük sorun ulaşımdır ve ilçe çıkmaz sokak durumundadır. Dağların hemen arkasında Artvin'in Ardanuç ilçesine bağlanan yol yapıldığında, ilçeye sosyal ve ekonomik yönden bir canlılık kazandırması beklenmektedir.

Bitki örtüsü bakımından Çoruh vadisi kesimindeki dağların kuzeyi çam ormanları ile kaplıdır ve her türlü ağaç, sebze ve meyve yetiştirmeye elverişlidir. Önemli akarsuları Alabalık Çayı ve Oltu Çayı'dır

İlçenin ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalı olup halk geçimini meyvecilik, özellikle hayvancılık ve ormancılıktan sağlamaktadır. Tarıma müsait alanlarda buğday, arpa, yonca, korunga, patates ile kavun karpuz yetiştirilmekte, ancak geçimlik düzeyde üretilmektedir. Son yıllarda seracılık gelişme göstermiştir.

İlçede turizm bakımından tarihi yapılar önemli potansiyel göstermekte, bölgedeki gözetleme kuleleri, kaleler aynı zamanda kiliseler yörede yerleşimin çok eskiye dayandığını kanıtlamaktadır. Keçili köyünde Van Kalesi, bunun yanında Yıldızkaya köyünde tabii mağara gezilip görülmeye değer yerlerdendir. Ayrıca, küçük el sanatları ve özellikle yün dokumacılığı gelişmiştir.

Uzundere

İlçenin 3000 yıla yakın bir tarihi olduğu tahmin edilmekte olup, tarih boyunca pek çok devletin egemenliği altına girdiği bilinmektedir. M.S. 1018-1036 yıllarında Türklerin eline geçen Uzundere 1071 Malazgirt savaşından sonra Türklerin Anadolu'ya girmesiyle Saltukoğulları Beyliğine katılmıştır. Eskiden beri ismi Azort olan ilçe daha sonra Uzundere bucağı olarak teşkilatlanmış, 1955 yılında belediye, 1987 tarihinde ise daha önce bağlı olduğu Tortum ilçesinden ayrılmak suretiyle ilçe statüsüne kavuşmuştur.

2000 yılı itibarıyla toplam nüfusu 11566 olan ilçenin kent nüfus oranı % 43'tür. İlçe olduğu tarihten sonraki nüfus gelişimi diğer ilçelerde olduğu gibi, kırsal alanda yaşanan nüfus erozyonudur. Uzundere'ye bağlı sadece 10 köy yerleşmesi bulunmaktadır ve 1990'da 875 olan ortalama köy nüfusu 2000'de 674'e gerilemiştir.

Denizden yüksekliği 1050m. ve doğu karadeniz iklimine sahip olan ilçe ekonomisinde hakim sektör tarımdır. Tarımsal etkinlikler, genellikle bağ bahçe ve sebzeçiliğe dayalı olup tarım ve hayvancılık, uygun ve yeteri kadar arazi bulunmaması nedeniyle kısıtlı yapılmaktadır. Son yıllarda ilçe kaymakamlığı ve Tarım Müdürlüğü'nün gayretleriyle, seracılık, alabalık üretimi ve arıcılık alanında önemli mesafeler kaydedilmiştir. Tarım Müdürlüğü tarafından ilçe halkının bu konularda eğitilmesi için çeşitli çalışmalar yapılmaktadır.

Vadi tabanlarında yer alan kesimlerde modern usullerle meyvecilik yapılmaktadır. Nüfusun %40 ila %50'si mevsimlik işlerde çalışmak üzere başka bölgelere gitmekte, bunun sonucu olarak da tarımsal etkinlikler kadınlar ve çocuklar tarafından gerçekleştirilmektedir.

Tortum Gölü, Tortum Şelalesi ve Çamlıyamaç Köyü'ndeki Öşvank kilisesi başta olmak üzere ilçede yer alan tarihi ve turistik yerler sayesinde turizm gelişmeye acık bir sektördür. Ancak bugün bölgede gerek kamuya gerekse özel sektöre ait herhangi bir turistik tesis ve konaklama yeri bulunmamaktadır.

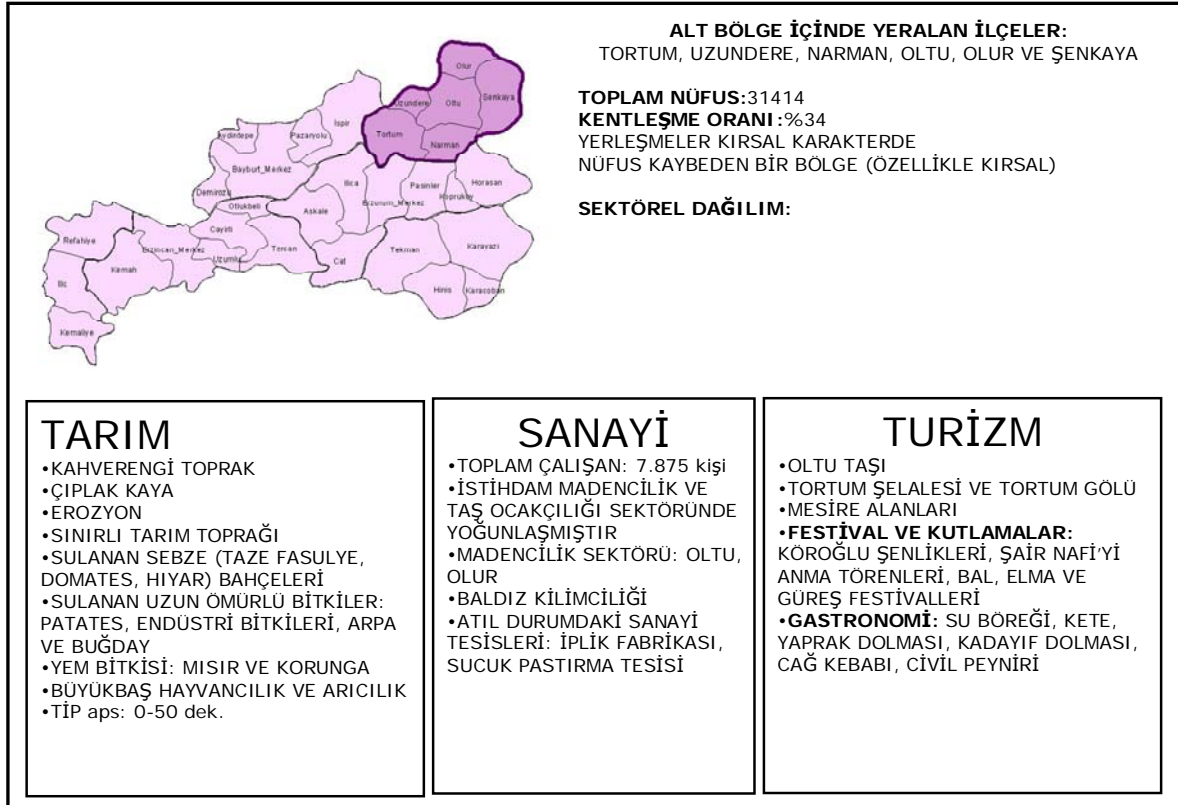
İspir

Oldukça eski bir yerleşim alanı olan İspir ilçesi ve çevresi, tarih boyunca Perslerin, İskender, Roma ve Bizans İmparatorluklarının hakimiyetinde bulunmuş, 1071'de Anadolu'da kurulan ilk Türk beyliği olan Saltukoğulları Beyliği sınırları içerisinde kalmıştır.1202'de Anadolu Selçuklularının, 1517'de de Yavuz Sultan Selim'in Mısır sefer dönüşünde kesin olarak Osmanlı İmparatorluğu topraklarına katılmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında Rus işgaline uğramış, 25 Şubat 1918'de kurtarılmıştır.

İlçe, Erzurum merkez ilçenin kuzeybatısında Çoruh Irmağı vadisi üzerinde yer alır ve merkez ilçeden yüksek dağ sıraları ile ayrılır. İklim özellikleri bakımından Erzurum'un tipik karasal ikliminden farklıdır ve ilçe topraklarının büyük bölümü Karadeniz ikliminin etkisi altındadır.

İl nüfusu içinde 1980'lerde %7'lik bir pay alan İspir İlçesi'nin bu payı 2000 yılına gelindiğinde %3'e düşmüştür. Bu düşüşte ilçe topraklarından ayrılarak kurulan Pazaryolu yerleşmesinin de etkisi vardır. 1970 yılında İlçe nüfusunun yaklaşık %13'ü kent merkezinde yaşamakta iken 2000 yılında bu değer % 38'e yükselmiştir.1980'de ilçeye Çamlıkaya, Kırık ve Pazaryolu bucakları ile 125 köy bağlı iken Pazaryolu'nun ayrılmasıyla bağlı köy sayısı 76'ya inmiştir. Ortalama köy nüfusu 1980'de 375 iken bu değer 2000 yılına gelindiğinde 238'e düşmüştür. İspir Belediyesi 1886'da kurulmuştur.

Çoruh ırmağının açtığı derin vadi boyunca sebze ve meyve üretimi yapılır. İlçenin yüksek kesimlerinde küçükbaş hayvan besiciliği önemli bir ekonomik faaliyettir. Köylerin bir bölümünde yaylacılığa dayalı besicilik de yapılır.

Şekil 2.5. Oltu Alt Bölgesi Kimlik Kartı

Analiz Raporlarının verilerine dayalı olarak Ar. Gör. Dr. Elif Örnek.Özden, Ar. Gör. Ebru Seçkin, Ar. Gör. Tuba İnal Çekiç tarafından hazırlanmıştır.

Pazaryolu

Çok eski bir tarihe sahip olan Pazaryolu'nun eski adı Norgah olup, bu kelime “yeni şehir” veya “sulak yer” anlamına gelmektedir. Pazaryolu'nun kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Bir süre Cenevizlilerin idaresinde kalan Pazaryolu, sonra Selçukluların himayesine girmiş, bilahare Anadolu Selçuklu Beyliklerinden Saltukoğullarına, Fatih'in Trabzon'u fethi ile de Osmanlı İmparatorluğu'na geçmiştir. Bugün Selçuklulara ve Cenevizlilere ait kale ve hamam gibi eserlere rastlanmaktadır.

Pazaryolu ilçesi, Erzurum merkez ilçenin kuzeybatısında yer almaktadır. Merkez ilçeden yüksek dağ sıraları ile ayrılmakta ve Bayburt ve Rize ile daha yakın ilişki kurmaktadır. İlçe toprakları Karadeniz ikliminin etkisi altındadır. Bu bölgelerde sebze ve meyve üretimi, ilçenin yüksek kesimlerinde ise hayvancılık yapılmaktadır.

2000 yılında il toplam nüfusunun % 1'ini oluşturan Pazaryolu'nda 1990'da %30 olan kent nüfusu oranı 2000'de %50'ye yükselmiştir. 35 köyün bağlı olduğu ilçede toplam kırsal nüfus 4827 ve ortalama köy nüfusu 120'dir Bu değerlerden de nüfusun kırsal alanda giderek azaldığı anlaşılmaktadır.

2.1.2 Güney Yerleşmeleri – Güneydoğu Anadolu Yerleşmeleri:

Hınıs-Tekman-Karayazı-Karaçoban (Şekil 2.6)

Bu bölgedeki yerleşim deseni ve bu deseni oluşturan coğrafi yapı ise yine aynı kaynakta şu şekilde tanımlanmaktadır⁶.

“...Aşkale-Erzurum ve Pasinler çöküntü dizisinin güneyinde Palandöken Dağları vardır. Palandöken Dağları'nın güneybatısında Çat, güneyinde, Tekman ilçeleri yer alır. Bu dağların güneyinde, yukarı Fırat ve Yukarı Murat bölgelerinin kuzey kesimlerini kapsayan, yüksek bir plato bulunur. Bu plato üzerinde tekil dağlar ve Hınıs-Varto çöküntüsü yer alır. Çöküntü alanları ve platolar ilin başlıca ekim alanlarıdır...”

Tekman

İlçenin kuruluş tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte 1517 yılında Osmanlı yönetimine katılmıştır. 1946 yılına kadar Hınıs ilçesine bağlı bir köy iken, aynı yıl ilçe olarak teşkilatlandırılmış ve belediye kurulmuştur.

Erzurum'un güneyinde, Erzurum-Kars platosunun en yüksek bölümünde yer alır. Yaylaları, ülkemizin en yüksek yaylalarıdır. Yükselti, 2300 - 2500 metre arasında değişir. İl merkezi ile olan ulaşım bağlantısı özellikle kış aylarında yetersizdir. Palandöken Dağlarını aşarak ilçeye varan yol kış aylarında sık sık kapanmaktadır.

İlçede genel ekonomik faaliyet hayvancılığa dayanmaktadır. Yükseltinin fazla olması nedeniyle tarımsal faaliyetler oldukça sınırlı olup düzlüklerde çok az miktarda yem bitkileri üretimi yapılır. Halkın en önemli geçim kaynağı hayvancılıktır. Tabii çayır ve mera alanları bakımından çok zengindir. Yaz mevsiminde, özellikle sıcak iklime sahip illerden göçerler ilçeye gelmekte ve ihtiyaç fazlası yaylak ve otlakları kiralamak suretiyle Tekman'ın geniş arazisinden faydalanmaktadırlar. Bölgede zengin krom maden yatakları ve Bingöl sınırında jeotermal su kaynakları bulunmaktadır.

1980 ve 2000 yıllarında oranı değişmeden il nüfusunun % 4'ünü oluşturan Tekman İlçesi'nin yüzölçümü 2.197 km²'dir. 1980 yılında toplam nüfusunun 31.500'ü aşmış olmasına karşın 2000 yılında ancak 34 640'a ulaşması ilçenin nüfus gelişiminin il geneli ile aynı eğilim içinde olduğunu ve nüfus kaybettiğini göstermektedir. 1980 yılında ilçe nüfusunun yaklaşık % 7'si kent merkezinde yaşarken, 2000 yılında bu oran % 18'e yükselmiştir. 1980'de Tekman'a bağlı olan Gökoğlan Bucağı ile 68 köy sayısında 2000 yılı itibarıyla bir değişiklik olmamıştır. Ancak ortalama köy nüfusu 1980'de 434 iken, 2000 yılında bu değer 410'a düşmüştür. Diğer ilçeler ile karşılaştırıldığında kırsal alandaki nüfus kaybı Tekman'da daha az olmuştur.

Hınıs

Hınıs ilçesinin kuruluşu, kesin olmamakla beraber MÖ 1400'lü yıllara dayanmaktadır. Uzun süre İranlıların hakimiyetinde kalan, daha sonraları Bizanslıların, 1071 Malazgirt Savaşı ile Selçukluların ve tekrar İranlıların eline geçen Hınıs Osmanlı İmparatorluğunun büyüme döneminde Türk hakimiyetine girmiştir. Kısa bir süre Rus işgalinde kalmış ise de 14 Mart 1918 tarihinde düşman işgalinden kurtarılmıştır. Bu yıllarda ilçe olarak teşkilatlandırılan Hınıs'ta belediye de aynı dönemde kurulmuştur.

İlçe toprakları, ilin güney bölümünde oldukça dağlık bir arazi üzerindedir. İlçe merkezinin güney, batı ve doğusu yüksek dağlarla çevrilidir ve hayvancılık en önemli tarım faaliyetidir.

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: yage

170 km² yi bulan büyüklükte bir ovası vardır. Ova toprakları oldukça verimlidir ve sulama imkanları olan ovada tarım faaliyetleri giderek gelişmektedir. Özellikle yonca, korunga, fiğ gibi hayvan yemleri ve mercimek, nohut gibi baklagil tarımı gelişme yolundadır. Ayrıca köy evlerinde kilim dokunur. Toprakta büyük mülkiyet vardır.

Şehir merkeziyle bağlantısı, ulaşım imkanlarının yetersizliği nedeniyle zayıf kaldığından, ilçenin ekonomik ve sosyal gelişmesi olumsuz etkilenmektedir. Buna rağmen son yıllarda ilçenin ekonomik yapısında gözle görülür bir gelişme kaydedilmektedir.

İl nüfusu içindeki payı 1980'de % 7 olan Hınıs İlçesi'nin bu dönemdeki nüfusu yaklaşık 58.500'dür. 2000 yılına gelindiğinde, 1988 yılında Karaçoban ilçesinin kurulmasının da etkisiyle, nüfusu 49.892'ye, nüfus payı da %5'e gerilemiştir. 1980'de ilçe nüfusunun % 18'i kentte yaşamakta iken bu oran 2000 yılında çok büyük bir artış ile %55'e yükselmiştir.

İlçeye, 1980 yılında Halilçavuş ve Karaköprü bucakları ile 99 köy bağlıdır fakat ilçe topraklarından ayrılarak Karaçoban ilçesinin kurulmasıyla bu sayı 82'ye düşmüştür. Hınıs, Erzurum ili içinde köy yerleşmesinin en sık olduğu ilçedir; 1980'de 484 olan ortalama köy nüfusu 2000 yılına gelindiğinde 270' düşmüştür. Bu değerler, Erzurum ili genelinde yaşanan kırsal alandaki nüfus kaybının Hınıs ilçesi için de geçerli olduğunu göstermektedir.

Karaçoban

Karaçoban ilçesinin tarihi M.Ö. 1400 yıllarına dayanmaktadır. Uzun yıllar İranlıların egemenliği altında kalmış, daha sonra Bizans, 1071 yılında ise Türk hakimiyeti altına girmiş, daha sonra tekrar İranlıların eline geçmiştir. Osmanlı imparatorluğunun yükselme döneminde Anadolu birliği sağlanırken, Karaçoban tekrar Türk hakimiyetine girmiştir. Kısa bir süre Rus işgalinde kalan ilçe, işgalcilerin temizlenmesiyle Türkiye topraklarına katılmıştır. Daha önceleri iki ayrı köy olan Karaçoban 1988 yılında ilçe olmuştur.

Halkın başlıca geçim kaynağı, hayvancılıktır. Hayvancılık, genellikle yaylalarda yapılır. Karayazı, Tekman, Hınıs ilçelerine oranla rakımın daha düşük olması ve arazinin nispeten tarıma elverişli olması nedeniyle göç Karaçoban'da daha yavaştır, ancak mevsimlik işçi göçü yaşanmaktadır.

1988 tarihinde ilçe olmasıyla birlikte Karaçoban'ın 1990'da 24 624 olan nüfusu 2000 yılına gelindiğinde 29 503'e yükselmiştir. İl toplam nüfusundan aldığı pay 1990 ve 2000 yılları arasında sabit kalan Karaçoban nüfus kaybeden diğer ilçelere oranla daha iyi durumdadır. 1990'da 7498 olan ilçe merkezinin nüfusu 2000 yılına gelindiğinde 12683 olmuştur. Bu değerler ilçedeki kent nüfus oranının %30'dan % 43'e yükseldiğini göstermektedir. Kendisine bağlı 20 köyü olan Karaçoban ilçesinde ortalama köy nüfusu da 1990'da 856 iken 841'e gerilemiştir. Bu gerileme de diğer ilçe kırsal nüfusları göz önüne alındığında düşük bir düzeye işaret etmektedir.

Karayazı

İlçede M.Ö. III. yüzyılda yerleşmelerin kurulduğu Aras nehri civarında, Salyamaç, Yolgören ve Çelikli köylerinde bulunan tarihi eserlerden anlaşılmaktadır. Eski adı Bayraktar'dır. Bucak iken Hınıs İlçesine bağlı olan ve daha sonra Pasinler İlçesine bağlanan Bayraktar Bucakının ismi 1937 yılında Karayazı olarak değiştirilmiş, ilçe haline getirilmiştir.

Karayazı İlçesi, ilin güneydoğusunda, Ağrı sınırında dağlık bir alanda yer alır. 2450m. rakımı ile Türkiye'nin en yüksek yerleşim merkezlerinden biri olan Karayazı, aynı zamanda topraklarının da büyük olması sebebiyle özellikle kış aylarında köyleri ile ulaşım güçlükleri çekmektedir. İlçe toprakları oldukça dağlık bir alan üzerinde yer alır. İlçe merkezinin bulunduğu düzlük, yüksek bir yayla görünümü verir.

“...Aşkale-Erzurum ve Pasinler çöküntü dizisi, ilin hemen hemen ortasındadır ve kuzeydoğu-güneybatı yönünde il sınırları dışına kadar uzanır. İlin en önemli karayolu bağlantısı Sivas-Erzurum-Kars Devlet Yolu da bu alandan geçer. Erzurum kenti'nin doğusundaki Deveboynu Geçidi (1.950 m) Erzurum Ovası'nı Pasinler Ovası'ndan ayırır. Aşkale, Merkez, Pasinler ve Horasan ilçeleri bu çöküntü alanı boyunca sıralanmıştır...”.

Çat

Çat ilçesi Osmanlı döneminde,18.yüzyılda şimdiki ilçe merkezine 17 km uzaklıktaki Yavi kasabası yakınlarında kurulmuştur. Yerleşme 1914 yılında Kiğı'ya daha sonra Tercan'a bağlanarak bucak haline gelmiştir. 1938 yılında Aşağı Çat adıyla Aşkale'ye bağlı bucak merkezi iken, 1954 yılında Oyuklu köyü ilçe merkezi haline getirmek suretiyle Çat ilçesi kurulmuş ve aynı yıl belediye teşkilatı oluşturulmuştur.

Çat ilçesi Palandöken Dağları'nın güney batısındaki 1960 rakımlı volkanik ve kayalık, etrafı tepelerle çevrili bir arazi üzerine kurulmuştur. Hayvancılık başlıca geçim kaynağıdır. Tarım faaliyetleri yeterli düzeyde gelişmemiştir. Yaylacılık, hayvancılıkta önemli yer tutar. Alçak kesimlerde korunga, yonca gibi hayvan yemi yetiştirilir. Ayrıca çayır alanları da önemli yer tutar. Hayvan varlığı bakımından Erzurum'un en zengin ilçelerindendir, tuz üretimi de ekonomide önemli yer tutmaktadır.

Yüzölçümü 1.386 km², 1980 nüfusu 26.000 dolayında olan Çat'ın 2000 yılına gelindiğinde toplam nüfusu değişmemiş, 26 000'de kalmıştır. 1980 yılında % 3 olan İl nüfusu içindeki payının 2000 yılına gelindiğinde değişmemiş olması Çat'ın il bütünündeki nüfus gelişim eğilimini yansıttığını göstermektedir. 1980'de ilçe nüfusunun yaklaşık % 10'u kent merkezinde yaşamakta iken 2000 yılında bu değer %28'e yükselmiştir. 1980'de ilçeye 37 köy bağlıdır ve ortalama köy nüfusu 632'dür, 2000 yılına gelindiğinde köy sayısının 41'e çıkmasına karşın ortalama köy nüfusunun 460'a düşmesi kırsal alandaki yerleşmelerin yıllar içinde küçüldüğünün kanıtıdır.

Aşkale

Konumu itibariyle, doğu illerini batıya ve kuzeye bağlayan yolların kesiştiği noktada yer alan ve tarihi açıdan eski bir yerleşim yeri olan Aşkale, tarihi boyunca çeşitli kavimlerin ve milletlerin istilasına uğramış ve otuz beş kez el değiştirmiştir. Bugünkü ismini Türk döneminde alan Aşkale'nin tarihi, MÖ 1700 yılında Hititlerle başlamış, 1081 yılında Türklerin, Çaldıran Savaşı (1514) ile de Osmanlı Devleti'nin hakimiyetine girmiştir.

Yüzölçümü 1.527 km² olan ilçenin 1980 yılı toplam nüfusu yaklaşık 46.000'dir.1980'de il nüfusunun % 6'sı Aşkale'de yaşamakta iken, 2000 yılına gelindiğinde nüfus büyüklüğü 35554'e, payı ise %4'e düşmüştür. 1980 yılında ilçe nüfusunun % 27'si kentte yaşarken, 2000 yılında bu oran %44'e yükselmiştir. Buna karşılık diğer ilçelerde görülen kırsal alandaki nüfus kaybı Aşkale için de benzer şekilde gözlenmektedir. Şöyle ki; 1980'de Aşkale'ye Çiftlik ve Kandilli bucakları ile 67 köy bağlı ve ortalama köy nüfusu 505 kişi iken 2000 yılında bağlı köy sayısı değişmemiş fakat ortalama köy nüfusu 298'e gerilemiştir.

Karasu Vadisi'nin geniş tabanı üzerinde yer alan ilçe toprakları Erzurum'un diğer ilçelerine göre verimlidir. Halkın başlıca geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Şeker pancarı, buğday, arpa ve patates yetiştirilir. Hayvancılık son yıllarda ilerleme kaydetmiştir. Yayla hayvancılığı etkin değildir. Hayvan yemi olarak yonca ve korunga ekimi yaygın bir alanda yapılmaktadır. İlçenin ekonomik yapısında çimento fabrikası, linyit işletmeleri ve kireç ocakları da önemli yer tutmaktadır. Bu işletmeler çevre halkına geniş iş imkanları sağlamaktadır.

Ilıca

Ilıca İlçesinin ilk yerleşme yeri, Karasu ile Pulus çayı arasındaki verimli bölgedir. Bu bölgenin sınırları içinde yer alan Karaz (Kahramanlar Köyü) da yapılan kazılar ve arkeolojik araştırmalar buradaki hayatın MÖ 4000'li yıllara kadar uzandığını göstermektedir. Ilıca

sırasıyla; Huriler, Urartular, İskitler, Metler ve Perslerin istilasına uğramış ve M.Ö 65 yıllarında Romalıların hakimiyetine geçmiştir. 1071 Malazgirt Savaşından sonra Ilıca tamamen Türklerin eline geçmiştir. Birçok kez işgal ve istilaya uğrayan Ilıca, I Dünya Savaşı sırasında;1917'de Rusların işgaline uğramış, 11 Mart 1918 tarihinde ise kurtarılmıştır.

Ilıca 1812 rakıma ve 1072 km²'lik bir alana sahiptir. Karsu, Pulur ve Serçeme çayları ilçe topraklarından geçmektedir. Erzurum merkezine yakınlığı ekonomik yapısını etkileyen başlıca faktördür. İlçe merkezinde kamuya ait şeker, özel sektöre ait tarım ve hayvancılık ürünleri, dokuma, mobilya, tüp dolum tesisleri yer almaktadır.

Ilıca Erzurum'un diğer ilçeleri gibi nüfusu gelişmeyen, hatta gerileyen özellik taşımaktadır.1980'de 35 558 olan toplam nüfusu 2000 yılına gelindiğinde 30 252'ye düşmüş il içindeki payı da %4'den %3'e gerilemiştir. Kent nüfusu ise 1990 ve 2000 sayımlarında değişmemiş, 12600 ile 12 800 arasında sabit kalmıştır. Buna karşılık kırsal alandaki nüfus 23 220'den 17359'a düşmüştür. 63 köyün bağlı olduğu Ilıca ilçesinde ortalama köy nüfusu 20 yıl içinde 369'dan 276'ya gerilemiştir.

Erzurum Merkez

Erzurum merkez ilçesi nüfus ve ekonomik faaliyetlerin yoğunlaştığı ilçedir. Toplam nüfusu 1980'de 262.622 iken 2000 yılına gelindiğinde bu büyüklük 389 619'a ulaşmıştır. Merkez ilçe toplam nüfusu 1980'de il nüfusunun % 33'ünü barındırır iken bu değer 2000 yılına gelindiğinde %42 olmuştur. Bu değerler Erzurum merkez ilçesinde ve özellikle kent merkezinde nüfus yığılması yaşandığını göstermektedir. 1980'de ilçe nüfusunun % 72'si kentte yaşamakta iken bu değer 2000 yılında % 93 gibi çok yüksek bir değere ulaşmıştır. Erzurum Kenti'nin nüfusu ilde kendisinden sonra gelen ikinci büyük kentsel yerleşimin 1980'de (Pasinler) 8,6 katı iken 2000 yılında (Hınıs) 13 katı olmuştur. .

1980'de Merkez İlçeye Dumlu, Ilıca, Ovacık bucakları ile 124 köy bağlıdır. Ilıca'nın 1980'den sonra ilçe olarak teşkilatlandırılmasının ardından bağlı köy sayısı ve kırsal nüfus azalmıştır. 2000 yılında bağlı köy sayısı 62'ye düşmüştür. Buna bağlı olarak da 1980'de 584 olan ortalama köy nüfusu 2000 yılında 458'e gerilemiştir.

Erzurum Ovası ilin görece verimli düzlüklerindedir. Ancak tarım daha çok geçimlik düzeyde kalmaktadır. Modern yöntemlerden yararlanılmamaktadır. En çok üretilen tarımsal bitkiler, şeker pancarı ve patatestir. Ovanın dağa yakın bölümündeki köyler hayvancılıkla geçinirler.

Erzurum kenti hafif eğimli bir yamaç üzerinde kurulmuştur. Kentin güneyi Palandöken, Kalaylı ve Hasanbaba gibi yüksek dağlarla çevrilidir. Erzurum Ovası kentin kuzeyinde kalır. Gelişim sürecinde kent ovaya doğru ilerlemiş ve bazı bölümlerini işgal etmiştir. Erzurum daha çok çevresinin ürünlerini toplama ve dağıtma işlevini yüklenmiştir. Toptan ticaret önemlidir. Öteden beri Avrupa'yı Ortadoğu'ya bağlayan ticaret yolları üzerinde yer alması kentin ticaretini canlandırmıştır. İran'a ihraç edilen canlı hayvan ve hayvan ürünleri Erzurum'dan pazarlanmaktadır. İlin belli başlı sanayi kuruluşları Merkez İlçe sınırları içindedir.

Pasinler

Pasinler Urartular döneminde (MÖ:900-600) önemli bir yerleşim birimidir. Sonraları, Karadeniz' in kuzeyinde yaşayan İskitlere bağlı Phassisler, Aras'ın suladığı bu verimli ve sulak vadiye yerleşerek kendi isimlerini vermişler, böylece Phasis'lerin memleketi anlamına gelen Pasin kelimesi ortaya çıkmıştır. Pasinler ovaya hakim bir noktada kurulu kalesi sebebiyle "Hasankale" olarak da adlandırılmıştır.1828 -1829 yıllarında ilk 1877 1878 yıllarında ikinci defa Rus işgali yaşamıştır. Üçüncü işgal 1916 Şubatında başlamıştır ve Birinci Dünya Savaşı sonunda Ermeni işgalinden kurtuluş 13 Mart 1918'de gerçekleşmiştir. Belediye teşkilatı 1877'de kurulmuş olan ve Cumhuriyetle birlikte ilçe olarak teşkilatlandırılan Pasinler'den 1954 yılında Horasan, 1991 yılında da Köprüköy ayrılarak ilçe olmuşlardır.

İlçe merkezi, Pasinler ovasının kuzeyinde yer alan Kargapazarı dağlarının eteklerinde kurulmuştur. Ekonomik bakımdan Erzurum'un en gelişmiş ilçelerindedir. İlçe topraklarının büyük bölümünü Pasinler ovası teşkil eder. Oldukça verimli olan bu topraklarda şekerpancarı, patates ve ayçiçeği tarımı yapılır. Pasinler Ovasının sulama imkanları, her geçen yıl artırılmaktadır. Bu amaçla, DSİ tarafından sulama yatırımları yapılmıştır. Toprakları Erzurum ovasına göre daha verimlidir. Hayvancılık da önemli bir ekonomik faaliyettir. Pasinler ovasında yonca, korunga, fiğ, gibi hayvan yemi tarımı da yapılmaktadır. Yayla hayvancılığı gelişmemiştir. Kentte var olan kaplıcalar, küçük çaplı ve yerel nitelikte de olsa bir kaplıca turizmi yaratmıştır. Kentin ve çevresinin gelişimindeki önemli etkenlerden biri de eskiden yer yer bataklık olan ovanın kurutulması ve sıtma salgının önlenmesidir.

Pasinler'in 1980'de il toplam nüfusu içindeki payı % 8 ve nüfusu 62.000'e yakındır. 2000 yılında nüfus 44663'e pay ise % 5'e gerilemiştir. Bu gerilemede Köprüköy'ün ayrılarak ilçe olmasının etkisi vardır, fakat il genelinde gözlenen nüfus kaybı Pasinler için de geçerlidir. 1980'de ilçe nüfusunun % 32'si kentte yaşamakta iken 2000 yılında bu değer %51'e yükselmiştir. 1980'de Pasinler'e 83 köy bağlı iken 2000 yılında bu sayı 57'ye gerilemiştir. Köprüköy'ün kurulmasından kaynaklanan bu azalmanın yanı sıra genel eğilime uygun olarak Pasinler ilçesindeki kırsal alan nüfusu da azalmış ve 1980'de 515 olan ortalama köy nüfusu 2000'de 384'e düşmüştür.

Köprüköy

Köprüköy İlçesinin tarihi 1071 Malazgirt savaşı öncesine kadar uzanır. Bugün sınırları içerisinde bulunan Avnik (Güzelhisar) Kalesinin stratejik önemi çok büyüktür. 1829' da Rusların Erzurum'u işgal etmeleri ile Rus işgaline girmiş ve I.Dünya Savaşı sonrasında kurtarılmıştır.

İlçe merkezi Aras Nehri vadisinde kurulmuş olup, yüzölçümü 470km²'dir. İlçe alanın büyük bir bölümü ova ve meradır. Köprüköy'ün toprakları verimlidir. Şekerpancarı, Patates ve ayçiçeği tarımı yapılır. İlçede hayvancılık da önemli bir ekonomik faaliyettir.

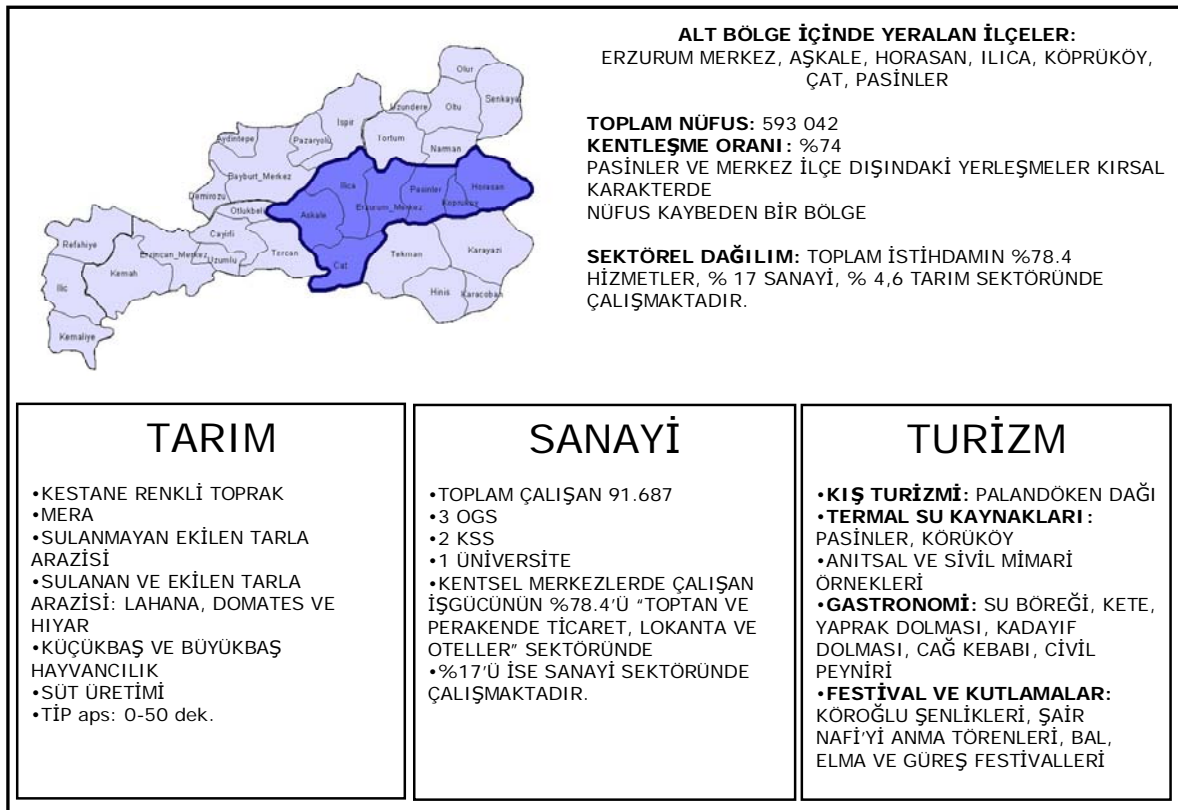
1990 toplam nüfusu 25517 olan Köprüköy'de 2000 nüfusu 21310'a gerilemiştir. Bu gerilemede gerek kent ve gerekse kır nüfuslarının azalışları söz konusudur. Köprüköy'ün bu dönemde il toplam nüfusundan aldığı pay %3'den %2'ye gerilerken kent nüfusu da 5890'dan 3712'ye düşmüştür. Benzer azalış kırsal alanda da söz konusudur. Merkez ve Söylemez bucaklarıyla birlikte toplam 39 köy yerleşmesi olan Köprüköy'de ortalama köy nüfusu 1990'da 503 iken, 2000 yılında bu sayı 451'e düşmüştür.

Horasan

Horasan, Doğuyu Batıya bağlayan eski ipek yolu üzerinde bulunan ve M.Ö. 4000 yılına kadar uzanan bir geçmişe sahip olup, Büyük Roma, Asur, Uranu, Med, Pers Devletlerinin istilalarına uğramış, milattan sonraki dönemde ise, Sasani, Arap ve Bizans hakimiyetinde kalmış, bu devletler arasındaki savaşlarda bugünkü Horasan'ı içine alan bölge sürekli el değiştirmiştir. 1071 Malazgirt Savaşıyla birlikte Selçukluların kesin üstünlükleri sağlanmaya başlandı ve bu süreçte İran Horasanından gelen Türk toplulukları o zamana kadar ismi Üskühat olan yere Horasan ismini vererek yerleşmişler böylece. Horasan bir Türk şehri olmaya başlamıştır. Erzurum ve civarında Osmanlı hakimiyeti 1514 yılında yapılan Çaldıran Seferiyle kurulmuş ve Horasan, Erzurum Sancağı Pasinler Kazasına bağlı 16 köyden ibaret bir Osmanlı Nahiyesi olmuştur.1877-1878 Osmanlı-Rus harbi sırasında, Horasan - Köprüköy - Pasinler hattı Rus işgali altına girmiş ve ordu Erzurum hattına çekilmiştir.1917 yılında Rusya'da meydana gelen ihtilal üzerine Ruslar, işgal ettikleri yerleri bırakarak bölgeden çekilmişler ve12 Mart 1918'de Erzurum, 25 Mart 1918 tarihinde de Horasan İlçesi kurtarılmıştır. Horasan İlçesi, Cumhuriyet devrinde Pasinler İlçesine bağlı Zanzak (Akçataş) nahiyesinin bir köyü iken, 1940 yılında nahiyeye merkezi şimdiki Horasan' a nakledilmiş ve kendisine 30 köy bağlanmıştır. 4.Aralık.1953' de ilçe olmuştur.

Horasan İlçesi Pasinler Ovası'nın doğu ucunda yer alır. İlçe topraklarının önemli bir bölümü ovalık ve hafif engebeli arazi şeklindedir. Şeker pancarı ve tahıl ekimi yoğun bir şekilde yapılmakta, hayvancılık da ilçenin ekonomik yapısında önemli yer tutmaktadır. İlçenin en önemli özelliklerinden birisi, Erzurum'dan Kars'a ve Ağrı üzerinden İran'a giden yol kavşağı üzerinde bulunmasıdır. Bu ilçenin ticari gelişmesini hızlandıracak bir faktördür.

Yüzölçümü 1.669 km² olan Horasan ilçesinde 1980 nüfusu 49.087 iken, bu büyüklük 2000 yılında azalmış ve 45587'ye düşmüştür. Bu değerlere göre il toplam nüfusundan aldığı pay da 1980'de %6 iken 2000 yılında %5'e düşmektedir. 1980 yılında nüfusunun %21'i kentte yaşamakta iken 2000 yılında bu oran %35'e yükselmiştir. Horasan'a Aras Bucağı ile birlikte 73 köy bağlıdır ve 1980'de 533 olan ortalama köy nüfusu 2000 yılında 403'e düşmektedir. Bu yapı diğer ilçelerdeki yapı ile benzer özellik taşımakta olup Horasan ilçesinde de kırsal nüfus erozyonu yaşamakta, kentli nüfusun ilçe içindeki oranının yükselmesine karşın Horasan, il içindeki ağırlığını kaybetmektedir.

Şekil 2.7. Erzurum Alt Bölgesi Kimlik Kartı

Analiz Raporlarının verilerine dayalı olarak Ar. Gör. Dr. Elif Örnek.Özden, Ar. Gör. Ebru Seçkin, Ar. Gör. Tuba İnal Çekiç tarafından hazırlanmıştır.

Erzincan

Erzincan ili yerleşme deseni genel olarak; Erzurum'un "Orta Kuşak Yerleşmeleri" olarak adlandırılan ve Aşkale-İlica-Erzurum Merkez-Pasinler-Köprüköy-Horasan ilçelerinden oluşan kuşağın temel özellikleri ile benzerlikler taşımaktadır.

- Erzincan merkez ilçesinin doğusunda yer alan ve Erzurum ile üst kademe merkez ilişkisi içinde olan; Tercan, Otlukbeli, Çayırılı, Üzümlü ve Erzincan Merkez, Kemah ile
- Üst kademe bağlantısı Malatya ve Sivas olan ve Merkez ilçenin batısında yer alan; Refahiye, İliç ve Kemaliye birbirlerinden bazı farklılıklar göstermektedirler.

2.1.4. Merkez İlçe ve Doğusu Yerleşmeleri:

Tercan – Otlukbeli – Çayırılı – Üzümlü, Merkez, Kemah (Şekil 2.8)

Tercan

Tercan ilk çağlarda Urartular ve Asurluların etki alanı içinde kalmış, daha sonraları sırasıyla Medlerin, Perslerin, İskender İmparatorluğu'nun, Araks Devleti'nin ve Roma İmparatorluğu'nun egemenliğine girmiştir. Malazgirt Savaşı'nı izleyen dönemlerde, Mengücek Beyliği'nin yönettiği yöre, sonraları Eretna Beyliği'ne bağlandı. İlçenin eski adı da, Mamahatun idi. Ovanın doğu ucunda kurulu olan ve plato üzerinde yerleşen Tercan'da geleneksel yapılar göze çarpar. Timur'un saldırılarına da uğrayan Tercan, uzun bir süre Akkoyunluların yönetiminde kaldı. Otlukbeli Savaşı'ndan (1473) sonra Osmanlı İmparatorluğu'na katıldıysa da, Akkoyunlular Tercan'ı, bir süre için geri aldılar. Tercan, Kanuni Sultan Süleyman zamanında kesin olarak Osmanlı egemenliğine girdi.

Yüzölçümü 1.592 km² olan ilçenin; 1980de toplam nüfusu 33 933, ilçe merkezi nüfusu 5.500 iken, 2000 yılına gelindiğinde toplam nüfus 33 643 olarak sabit kalırken, kentsel nüfus 11 207'ye yükselmiştir. İlçeye bağlı 72 köyün ortalama nüfusu 1980 yılında 394 kişi iken, 2000 yılında bu değer 312'ye düşmüştür. 1980'de % 16 olan kentli nüfus oranı ise %33'e yükselmiştir. Bu değerler göstermektedir ki, bölgede yaşanan kırsal alanın nüfus erozyonu Tercan için de geçerlidir. Ancak diğer ilçe merkezlerine oranla Tercan kent nüfusu gelişim göstermektedir. Yörenin geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Bunun yanında yaklaşık 200 ailenin geçimini sağladığı Sümer Holdinge bağlı ayakkabı fabrikası bulunmaktadır.

Otlukbeli

Tarihi M.Ö. 2000 yıllarına kadar dayanan Otlukbeli ilçesi, bölgede hüküm süren Urartular, İskitler, Romalılar, Bizanslılar ve Sasanilerin egemenliğinde kalmıştır. 636 yılında Mengüceklerin egemenliğine girmiştir. 1473 tarihinde Fatih ile Uzun Hasan arasındaki Otlukbeli Savaşına sahne olmuştur. Daha önceleri Karakulak olarak bilinen, Otlukbeli, Cumhuriyet öncesi 1800'lü yıllarda bucak haline getirilmiş 1954 yılında Çayırılı ilçesine bağlanmıştır. 1990 yılında ise ilçe merkezi haline getirilmiştir.

Erzincan'a 142 km uzaklıkta, 254 km² yüzölçümlü Otlukbeli ilçesinin toplam nüfusu 1990 yılında 4933'tür. Bu nüfus büyüklüğü 2000 yılında 4651'e düşen ilçede kentsel nüfus 3050'de sabit kalmış durumdadır. 10 köyün bağlı olduğu ilçede kırsal nüfus on yıl içinde 1883'den 1172'ye gerilemiştir. Bu haliyle ortalama köy nüfusu 117 kişidir. Tüm bu değerler açısından Otlukbeli ilçesi Erzincan'ın en küçük ilçesi durumundadır ve diğer ilçeler benzeri nüfus kaybetmektedir.

Ekonomik bakımdan her türlü tarım ürünlerinin yetiştirildiği ve hayvancılığın büyük önem taşıdığı ilçede, ayrıca zengin manganez madeni rezervleri bulunmakta ve halen özel sektör tarafından işletilmektedir. Nüfusunun % 80'i hayvancılık ile uğraşmaktadır. İlçe kamp, kayak sporu, avcılığa elverişli olup, yaylaları gezilip görülmeye, soğuk kaynak suları ve maden suları kaynağından içilmeye değerlidir.

Çayırılı

Önceleri Mans adıyla bilinen ilçenin hangi tarihte kurulduğu bilinmemektedir. 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra, sırasıyla Mengücekoğullarının, Anadolu Selçuklularının ve İlhanlılar'ın egemenliğine giren yöre, 1401'de Osmanlı topraklarına katılmış, bir süre de Timur'un ve Akkoyunlular'ın eline geçmiştir. 1473'te ise kesin olarak Osmanlılara katılan 1916 yılında Rus işgaline uğrayan Çayırılı, Şubat 1918'de işgalden kurtulmuştur. Bu yıllarda Tercan ilçesine bağlı bir bucak durumunda iken 1954 yılında ilçe olmuştur.

1.126km². yüzölçüme sahip olan Çayırılı ilçesinde 1980 yılı toplam nüfusu 29.372'dir. 2000 yılına gelindiğinde bu nüfus 17 043'e düşmüştür. Bu nüfus kaybında Otlukbeli ve Üzümlü'nün yeni ilçe olmaları da etkili olmuş ise de kent merkezinde de benzer nüfus kaybının yaşandığı

görülmektedir. 1990'da 7076 olan kent nüfusu 2000 yılında 6547'ye düşmüştür. Kırsal nüfus açısından ise 1990 yılı ortalama köy nüfusu 272 iken 2000 yılı değeri 194'e gerilemiştir. Çayırılı İlçesi, ticari ilişkiler açısından Erzincan ve Erzurum illerine bağlıdır. İlçede tahıl üretimi ile uğraşılır ve maden olarak manyezit ve asbest ve linyit yatakları vardır.

Üzümlü

Eski ismi Cimin olan Üzümlü ilçesinin bu ismi Mengücekoğulları'ndan itibaren kullandığı bilinmektedir. Bu belde, Sansa ve Cibice Boğazı'nın çıkışında bulunması nedeni ile ticari ve askeri yollar üzerindedir. Selçuklular, Moğollar, İlhanlılar, Kara koyunlular, Ak koyunlular ve Osmanlılar'ın egemenliğinde kalan Üzümlü il merkezine bağlı kasaba iken, 1987 yılında çıkarılan kanunla ilçe merkezi olmuştur.

Erzincan'a 23 km uzaklıkta, olan Üzümlü adını yetiştirdiği siyah üzüm almaktadır. İlçe arazisinin büyük bölümü (% 80) Erzincan havzasının kuzeyinde uzanan Esence dağları sahasında, küçük bir bölümü (% 20) ise Erzincan ovasında yer almıştır. Üzümlü, kapladığı alan itibariyle Otlukbeli'nden (254 km².) sonra Erzincan'ın ikinci küçük ilçesi olup, yüzölçümü 410 km²'dir.

İlçede ekonomik hayatın temelini tarım ve daha az oranda hayvancılık oluşturmaktadır. Hububat üretiminin yanı sıra meyve ve sebze yetiştiriciliğinin payı büyüktür. Ayrıca ilçede yaşayan nüfusunun önemli bir kısmı, aradaki mesafenin yakın oluşunun da etkisiyle geçimini Erzincan il merkezinden sağlamaktadır.

İlçenin 2000 yılı toplam nüfusu 49 928'dir. 1990 yılı toplam nüfusunun 29 440 olduğu göz önüne alındığında, genelde diğer ilçelerin nüfus kaybettiği bu dönemde Üzümlü'nün nüfusunun gelişmekte olması vurgulanması gereken bir husustur. Bu gelişme sadece kent nüfusunda değil kırsal nüfusta da izlenmektedir. 1990 yılında 17314 olan ilçe merkezinin nüfusu yaklaşık iki kat artış ile 2000 yılında 30 298'e ulaşmıştır. 26 köy yerleşmesi olan Üzümlü'de 1990 yılı köy nüfusları ortalaması 466 iken, 2000 yılında bu değer 755'e yükselmiştir. Bu nüfus gelişiminde Üzümlü'nün il toplam nüfusunun son on yılda yığılma gösterdiği Erzincan merkez ilçeye yakın mesafede konumlanmış olmasının etkisi büyüktür.

Kemah

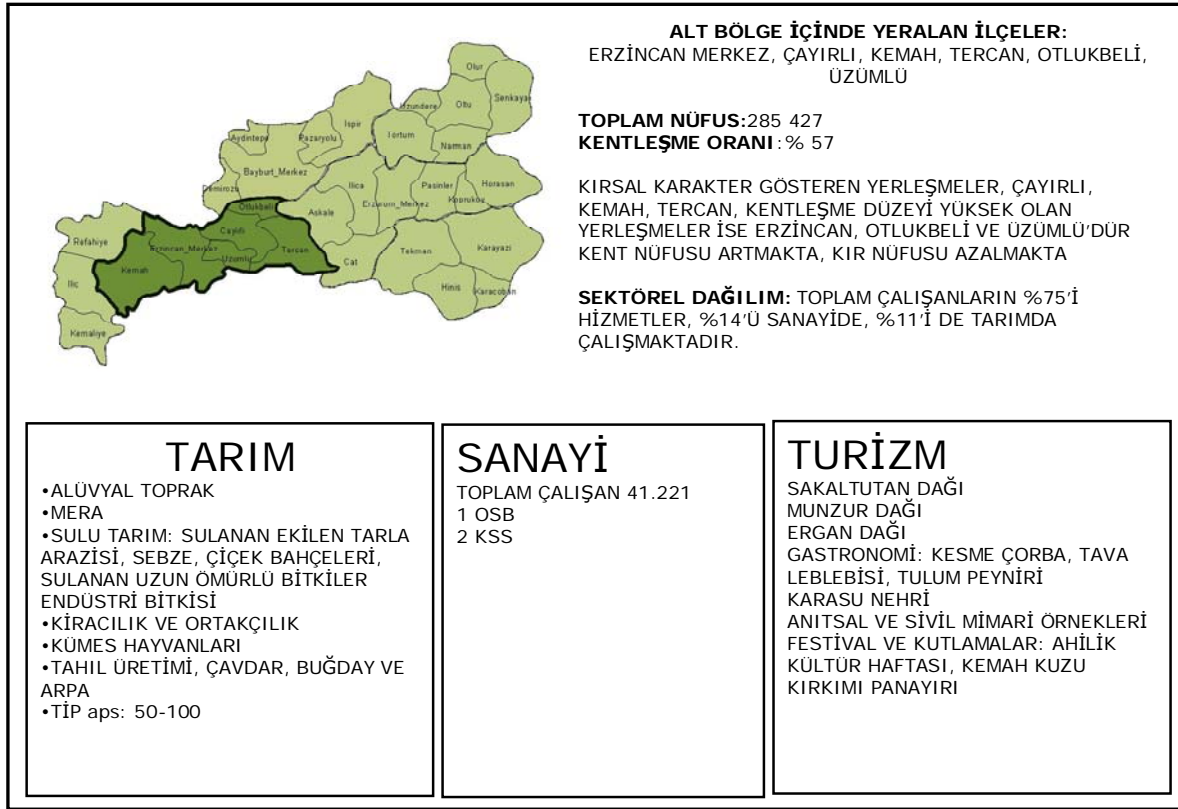
Türklerin Anadolu'ya ilk yerleştiklerinde kurdukları beyliklerden olan Mengücekoğulları Beyliği'nin ilk merkezi olan Kemah, sonraları sırasıyla, Selçukluların, İlhanlıların ve Celayirlilerin eline geçmiştir. Timur'un Anadolu seferi sırasında işgal edilen Kemah, kısa bir süre Akkoyunlu yönetiminde kaldıktan sonra, 1515'te Osmanlı Devleti'ne katıldı. Kemah, Osmanlı yönetiminde Diyarıbekir Eyaleti'ne bağlı bir sancak iken, daha sonraları Erzurum Eyaleti'nin Erzincan Sancağı'na bağlı kaza durumuna getirilmiş, Kemah Belediyesi de 1884'te kurulmuştur.

Kemah, Fırat'ın kolu Karasu Vadisinin sol kıyısında, Munzur dağlarından inen Tanasur Deresi ağzında deniz seviyesinden 1038m. yükseklikte kurulmuş bir yerleşmedir. Sivas - Erzurum demiryolu bağlantısı ilçeden geçmektedir ve bu sayede Erzincan'ın ulaşımı en kolay ilçesidir. İlçenin geçim kaynakları seracılık, arıcılık ve hayvancılıktır. Bugün mevcut nüfusun bir bölümü şehirlerde çalışıp emekli olup dönmüş insanlardır. Şu anda araziler rantabl olarak ekilip biçilememektedir, çünkü toprak parçalanmış durumdadır, tarım teknolojileri geridir. Fakat yeni yeni daha ufak alanlarda, tarım teşvik edilmeye çalışılmaktadır. Seracılık, arıcılık, büyükbaş hayvancılığı destekleyici tarım bunlardan bazılarıdır.

1970'de 23376 olan ilçe toplam nüfusu 1980'de 18.578'e, 2000 yılında ise 9304'e düşmüştür. Bu düşüşte özellikle kırsal nüfusun azalışı etken faktördür, fakat ilçe merkezinin nüfusu da yıllar içinde 3000'i aşmamıştır. Bu değerler ile 2000 yılında il toplam nüfusundan sadece 2.94 pay almaktadır. İlçe merkezleri arasındaki payı ise daha da düşük olup, 1.66'dır. İlçeye

bağlı 4 bucak ve 69 köy bulunmaktadır. Köylerin ortalama nüfusu 1980'de 231 kişi iken, 2000 yılında bu sayı çok büyük bir azalış ile 88'e düşmüştür.

Şekil 2.8. Erzincan Alt Bölgesi Kimlik Kartı

Analiz Raporlarının verilerine dayalı olarak Ar. Gör. Dr. Elif Örnek.Özden, Ar. Gör. Ebru Seçkin, Ar. Gör. Tuba İnal Çekiç tarafından hazırlanmıştır.

2.1.5 Merkez İlçe Batısı Yerleşmeleri:

Refahiye – İliç – Kemaliye (Şekil 2.9)

Refahiye

Bölgede Bizanslılar dönemine kadar sırasıyla Hurriler, Urartular, Sakalar, Medler, Persler, Partlar (İranlılar) ve Romalıların yaşadığı sanılmaktadır. Bölge 640 yılından itibaren Arap ordularının akınlarına sahne olmuş ve bu durum 1058 yılında Türk akıncılarının burayı işgaline kadar devam etmiştir. Doğu Anadolu'da Tercan dahil Erzurum ve çevresinde Saltuklular, Erzincan-Kemah-Divriği ve Şebinkarahisar'da da Mengücekler hüküm sürmüş, daha sonra bu beylikler Anadolu Selçuklu Sultanlığına dahil olmuşlardır. 14. yüzyıl sonlarından 16. yüzyıl başlarına kadar Doğu Anadolu'ya Karakoyunlularla, Akkoyunlular hâkim olmuşlardır. Daha sonra 1514 yılında Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran meydan muharebesini kazanmasıyla, Doğu Anadolu Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.

Refahiye İlçe Merkezi, ilk defa bugünkü Günyüzü köyünün bulunduğu yerde, muhtemelen Bizanslılar döneminde kurulan bir yerleşmedir. Vaktiyle Kuruçay Voyvodalığına tâbi bir nahiye olan yerleşmenin eski ismi Gercanis'tir. Osmanlılar dönemine kadar karşılıklı saldırı ve akınlar neticesinde çeşitli kavimlerin hâkimiyeti altında kalan ilçe merkezi, 1872 tarihinde bugünkü yerine taşınmıştır. Gercanis ismi 1872 tarihine kadar devam etmiş, bu tarihte bölgenin ormanlarıyla sularının bolluğuna, havasının temizliğine bakılarak, yerleşmeye; huzur getiren, refah veren yer manasına gelen Refahiye adı verilmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra sosyal ve idari yapıda meydana gelen değişiklikler sonucunda Refahiye, ilçe merkezi yapılmıştır.

İlçe, batısındaki çam ormanları ve merkezden 10km. mesafede Soğukgöze ve Karaçam mevkiileri arasında yer alan, yüksekliği 2000m. olan Dumanlı yaylaları, soğuk su kaynakları, gölet, piknik alanları ve kayak imkanları ile yaz ve kış turizmi açısından önem taşımaktadır. Her yıl Ağustos ayında bal festivali düzenlenmektedir. Ekonomisi toprak ve tarım ürünlerine dayanmaktadır. Çavdar, bakliyat, ceviz, kavun ve karpuz yetiştirilir. Erzincan'da en çok yeşili ve ormanı olan ilçedir. Hayvancılık gelişmiştir; buna bağlı olarak halkı yaylara çıkar.

1980'de toplam nüfusu 32700 olan ilçe 2000 yılına kadar nüfus kaybetmiş ve 15987'ye gerilemiştir. Bu kayıp özellikle kırsal alandaki yerleşmelerde gerçekleşmiştir. 1980'de 25140 olan kır nüfus toplamı 2000 yılına gelindiğinde 9953'e düşmüştür. 4 bucak, 115 köyün bağlı olduğu Refahiye ilçesinde ortalama köy nüfusu 1980'de 219 kişi iken bu değer 2000 yılında 84'e düşmüştür. İlçe merkezinin nüfusu ise 20 yıl içinde 7538'den 6034'e gerilemesine karşın, nüfus kaybı kırsal nüfustaki kadar yüksek değildir. Buna karşın diğer ilçelerde de kırsal nüfusun azalması nedeniyle, toplam nüfus açısından Erzincan il toplamının % 5'ini Refahiye ilçesi oluştururken, kent nüfusu açısından bu pay daha da geriye düşmekte; % 3.5 ta kalmaktadır.

İliç

İlçenin ilk yerleşim tarihi bilinmemektedir. Ancak, Erzincan'ın diğer ilçeleriyle aynı tarihi evreleri yaşamış olduğu sanılmaktadır. Kuruçay adıyla, Kemaliye ilçesine bağlı bir bucak merkezi iken, 1938 yılında demiryolunun İliç'ten geçmesi üzerine, Kuruçay kaza merkezi İliç'e taşınarak İliç ilçe yapılmıştır.

İliç'in köylerinde çok sayıda höyük ve tarihi yapı kalıntıları bulunmaktadır. Bunların çoğunda bilimsel kazı ve araştırmalar yapılmamıştır. Refahiye-İliç-Kemaliye hattı ilk çağ ulaşım sisteminin bir parçasıdır. Altıntaş köyünde, Romalılara ve daha sonraki dönemlere ait olan çok sayıda kalıntılar bulunmaktadır. Ali Cevad, 19. yüzyıl İliç yerleşmesine ilişkin şu bilgileri vermektedir: *"...Erzurum Vilayeti'nin Erzincan Sancağı'na bağlı bir kasabadır. Toprağı çok verimli olduğu için, her çeşit tarım ürünü yetişir. Küçük sanayi alanında, kaba dokumalar, bürümcük benzeri yünden ince şayaklar dokunur. Ayrıca, kapı perdesi ve döşemesi olarak kullanılan bir tür keçe de dokunur..."*.

İlçe halkının en önemli geçim kaynağı hayvancılıktır. Erzincan tulum peynirinin %60'ı İliç'de imal edilmektedir. Ayrıca, tuzlalar ve manganez yatakları vardır. Ancak ilçede en büyük sorun engebeli arazi üzerinde kurulu olması ve bunun getirdiği ulaşım problemleri ve yatırım eksikliği nedeniyle çok yüksek oranda göç vermesidir.

İliç'in yüzölçümü 1 397km²'dir. 1980'de ilçenin toplam nüfusu 13.348 iken bu nüfus 1990 yılında 11061'e, 2000 yılında ise 7691'e gerilemiştir. 20 yıl içerisinde toplam nüfusun yarı yarıya azalması ve il toplamından aldığı payın % 5'den %2'ye düşmesi önemli bir problemdir. İliç'e bağlı 2 bucak ve 56 köy vardır. 1980 yılında köy ortalama nüfusu 200 kişi iken 2000 yılında bu değer 92 kişiye düşmesi kırsal alandaki nüfus kaybının büyüklüğüne işaret etmektedir. Bu durum kentsel nüfus açısından da benzerlikler taşımaktadır. 1980'de ilçe merkezinin nüfus oranı % 9.6 iken 2000 yılında bu oran % 31'e yükselmesine karşın il toplam kentsel nüfus içindeki payı %2'den %1'e düşmüştür.

Kemaliye

Kemaliye Fırat'ın Karasu kolu üstünde, sağ kıyıda kurulmuştur. Doğuda Munzur dağ silsilesi, batıda ise Sarıççek dağları ile çevrili olup, deniz seviyesinden 825-900m. yüksektedir. Keban Barajı yapıldıktan sonra yükselen su seviyesi Kemaliye önünde bir göl oluşturmuştur.

Kemaliye yöresi, MS 4. yüzyıldan itibaren Bizans İmparatorluğu'nun toprakları içinde kalmış, 7. yüzyılda Müslüman Arapların akınlarına uğramıştır. Türklerin Anadolu'ya gelişleri ile Anadolu Selçuklularının, İlhanlı Devleti'nin ve Akkoyunlular'ın egemenliği altına girmiştir. Çelebi Mehmed döneminde Osmanlı Devleti'ne bağlanmış, uzun süre Diyarbekir Eyaleti'nin

2.1.6 Bayburt

1989 yılında Gümüşhane ilinden ayrılarak 69. il olarak kurulan Bayburt Erzurum'un yaklaşık 1/10'i Erzincan'ın ise 1/3'i oranında⁸ toplam nüfusa sahiptir. Alanının çok küçük olması nedeniyle Bayburt için alt bölgeler tanımlamak gereksizdir. Bu nedenle her ilçe ayrı ayrı ele alınıp aşağıda değerlendirilmektedir (Şekil 2.10).

Merkez İlçe:

Doğu ve güneydoğusunda Erzurum, batısında Gümüşhane, kuzeyinde Trabzon ve Rize, güneyinde Erzincan illeri ile çevrili Bayburt, Anadolu'nun kuzeydoğusunda Çoruh Nehri kenarında ve denizden 1550 m. yükseklikte kurulmuştur. Bayburt'ta Doğu Karadeniz iklimi ile Doğu Anadolu iklimi arasında, karasal özellikleri ağır basan bir geçiş iklimi hüküm sürmektedir. Bayburt Doğu Anadolu'yu Karadeniz'e bağlayan Erzurum-Trabzon tarihi İpek Yolu üzerindedir.

Çoruh nehrinin kıyısında bulunan şehrin tarihi M.Ö. 3000'lere kadar uzanır ve Med, Pers, Roma, Bizans, Emevi, Saltuklu, Danişmend, Selçuklu, Akkoyunlu, Safevi ve Osmanlıların egemenliğinde kalmıştır.

Bayburt'un bir müddet Roma İmparatorluğu hakimiyetine girdiği ve bu imparatorluğun ikiye ayrılması üzerine Doğu Roma toprakları içinde kaldığı bilinmektedir. Bizans Döneminde Helda temasına (eyaletine) bağlı iken İmparator Justinianus tarafından kalesinin tahkim ve tamir edildiği bilinen Bayburt, Arap fetihleri sırasında Bagrat sülalesinin hakimiyeti altında bulunmaktaydı.

Bayburt ve yöresi, Türklerin Anadolu'da ilk yerleştikleri bölgelerdendir. Şehir 1072'den 1202'ye kadar bazen Erzurum yöresinde hüküm süren Saltuklar'ın bazen de Danişmendiler'in hakimiyetinde kaldı. Selçuklular 1202'de Saltuklu Devletine son verince Bayburt'u da ele geçirdiler. Bayburt'un asıl gelişmesi, Süleyman Şah'ın kardeşi Erzurum Meliki Mugisuddin Tuğrul Şah ve oğlu Cihan Şah (1020-1230) döneminde oldu. Tuğrul Şah Bayburt kalesini yeniden inşa ve tahkim ettirdi. İlhanlılar devrinde Tebriz-Trabzon yolu üzerinde bulunması sebebiyle daha da gelişen Bayburt, Ceneviz ve Venedik kervanlarının konakladığı bir yerdi. Bu dönemde Darül Celal adı ile anılan ve iktisadi bakımdan canlılık kazanan şehir aynı zamanda bir kültür merkezi durumundaydı. Burada Mahmudiye ve Yakutiye medreseleri kurulmuştu.

Bayburt yöresi 1501'de bir ara Safeviler tarafından alındı. Bu dönemde Trabzon valisi olan Yavuz tarafından bun bölgeye akınlar yapıldı (1507). Kanuni'nin İran seferi sırasında önemi daha da artan Bayburt kalesi 1541'de esaslı bir tamir gördü. 1553'te Şah Tahmasb'ın akınlarına şahit olunduysa da, bundan sonra XIX. Yüzyıla kadar önemli bir olay yaşanmadı. 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşı esnasında Rus birliklerinin işgaline uğradı. 1878 ve 1916'da Ruslar tarafından yeniden işgal edilen Bayburt bu işgaller sırasında önemli oranda tahrip edildi. 1927'ye kadar Erzurum'a bağlı olan Bayburt bu tarihte Gümüşhane'ye bağlandı. 21.06.1989 tarihinde 3578 sayılı yasa ile il statüsüne kavuştu.

Bayburt 170km mesafede sahip olduğu liman potansiyelinden bugün yeterince yararlanamamaktadır. Kuruluş çalışmaları sürmekte olan organize sanayi bölgesinde üretilecek malların özellikle Türk Cumhuriyetlerine ihraç edilebileceğini bir kanal olarak görülmektedir.

Demirözü Barajının devreye girmesiyle birlikte il topraklarının %46'sının sulama olanağına kavuşması ve tarımda çeşitlenmenin sağlanması beklenmektedir. Bayburt'un geleneksel sektörü olan hayvancılığın ise çağdaş koşullara uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Bu

⁸ 2000 yılı itibarıyla toplam nüfusları: Erzurum: 937 389, Erzincan: 316 841, Bayburt:97 358'dir. Ayrıntılı bilgi için bkz: 4. Bölüm: Nüfus Gelişimi

konuda özellikle hayvan üretme çiftlikleri kurma ve entegre tesisler geliştirme yönünde projeler valilik düzeyinde hazırlanmaktadır.

Isı, ses ve su yalıtım özelliği olan kolay işlenen ve dayanıklı olan Bayburt taşı bu özellikleriyle çok tercih edilmesine karşın yeterince değerlendirilememektedir. 180 milyon m³'lük bir rezerv ve mevcut 12 işletme olmasına karşın taşın çıkartılmasında geri teknoloji kullanılması verimliliği çok düşük seviyelere çekmektedir

Meşhur olmasının kaynağı olarak 2500 çeşit floraya sahip olması gösterilen Bayburt balı pazarlama ve ambalajlama konusundaki eksiklikler nedeniyle verimsiz bir sektör haline gelmiştir.

Bayburt'un kale, türbe vb turizm potansiyelinin yanı sıra kültür turizmine elverişli konuları da vardır. Bunlardan en önemlisi olan Dede Korkut, "Bayburt Dede Korkut Kültür – Sanat Şöleni"nde anılmaya başladıktan sonra UNESCO 1999 yılını Dede Korkut' un 1300. yılı olarak kabul etmiştir. Bayburt'ta 16 – 22 Temmuz tarihleri arasında yapılan Dede Korkut Kültür – Sanat Şölenleri giderek ülke çapında ve Türki devletlerde tanınmaktadır.

Bayburt merkez ilçesi; daha önce olduğu gibi, il olduktan sonraki 1990-2000 döneminde de toplam nüfusu 81 474'den 71267'ye düşerek, azalma göstermiştir. Bu azalmada 33 677'den 32 285'e düşen ilçe merkezinin nüfusundan daha çok 47 797'den 38 982'ye düşen kır nüfusu etkili olmuştur. Bu rakamlar göstermektedir ki Bayburt merkez ilçesinde kır nüfusu daha çok olmak üzere kent nüfusu da erozyona uğramış durumdadır. Buna bağlı olarak, toplam 123 köy yerleşmesi olan Bayburt'ta ortalama köy nüfusu 1990'da 389 iken 2000 yılında 317'ye gerilemiştir. Ancak il toplam nüfusu içinde en büyük pay merkez ilçededir. Bu oran 2000 yılı itibariyle toplam nüfus açısından %73, kentsel nüfus açısından %78, kırsal nüfus açısından ise % 67'dir. Bu oranlar ilin kentsel ve kırsal yerleşme deseni açısından dengeli bir dağılım olmadığını göstermektedir.

Aydıntepe

Aydıntepe kenti Bayburt il merkezinin 24 km. kuzey batısında, Hart ovasının kuzeyinde, Kuzey Anadolu sıra dağlarının bir bölümünü oluşturan ve Trabzon-Bayburt illerinin sınırlarını çizen Soğanlı dağlarının ovayla birleştiği etekte kurulmuştur. Denizden 1650 m. yükseklikte olup, 864 km² alana sahiptir. Gümüşhane'nin merkez, Trabzon'un Çaykara ve Araklı ilçeleri ile komşu olan Aydıntepe'nin kuzeyindeki Soğanlı dağları, kara ikliminin etkisi ve tahripler sonunda orman alanlarından hemen hemen mahrumdur. Bu dağların en önemli özelliği yaylacılık ve av turizmine elverişli olması geniş otlaklarının bulunmasıdır. İlçenin doğal bitki örtüsü geç kuruyan meralar, çaylar ve bozkır alanlarıdır. Doğu Anadolu yayla ikliminin etkisi altında bulunan ilçede kışlar soğuk ve kar yağışlı, yazları aşırı olmayacak şekilde sıcak ve kurak geçer. Kuzey yamaçlarında Karadeniz ikliminin etkisi görülür. Rüzgarlar ilçede Soğanlı dağlarından Çoruh ırmağı vadisine doğru eser ve yörede „Balkar“ adı verilen rüzgarların etkisi altındadır. Ayrıca Aydıntepe ovası doğudan esen rüzgarlara da açıktır.

Önce Urartuların ardından İskitlerin egemen olduğu yörede antik çağdaki adıyla "Hart" (Aydıntepe) kenti kurulmuştur. Eski bir yerleşim olan Aydıntepe, Perslerin, Romalıların, Bizansların ve son olarak Türklerin egemenliğine geçmiştir. İlçenin kuruluşu Bayburt kentinin kuruluş tarihi kadar eskidir. Onun için ilçe tarihini Bayburt tarihinden ayrı olarak ifade etmek mümkün olmamaktadır. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra bucak merkezi olmuş, 1957 yılında da nüfusu göz önüne alınarak belediye teşkilatı kurulmuş, Hart olan adı Aydıntepe

olarak değiştirilmiştir. 4 Temmuz 1987 gün ve 3392 sayılı Kanunla ilçe olmuş, önce Gümüşhane iline, daha sonra il olan Bayburt'a bağlanmıştır.

İlçenin ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanır. Yüksek kesimlerinde çayır ve otlaklarla, yaylalar bulunmaktadır. Son yıllarda ilçe merkezinde yapılan kazılarda ortaya çıkarılan yeraltı şehri ve mezarlar İlçenin turizm açısından önemini artırmıştır.

İlçe merkezindeki bu yeraltı kenti, tuf kaya içinde, yüzeyden 2-2,5 metre derinde ve başka yapı malzemesi kullanmadan ana kayaya oyulmuş galeriler, tonozlu odalar ve bu odaların açıldığı daha geniş mekanlardan oluşmaktadır. 1988 yılında tescil edilen ve 1989 yılında da kazı çalışmalarına başlanan kentin, bölgede daha önce sözü edilen Halde kentine ait olduğu, eski ismi Hart olan ilçenin isminin de "Halt" dan geldiği tahmin edilmektedir. Hıristiyanlığın henüz yerleşmediği devirde Romalılar tarafından kovulan ilk Hıristiyanların bu bölgeye sığındıkları, yer altı kentinin de bu dönemlere ait olabileceği ve kentin 3km doğu-batı, 2,5km'de kuzey-güney yönünde olmak üzere yaklaşık 7,5km²'lik bir alana yayıldığı söylenmektedir.

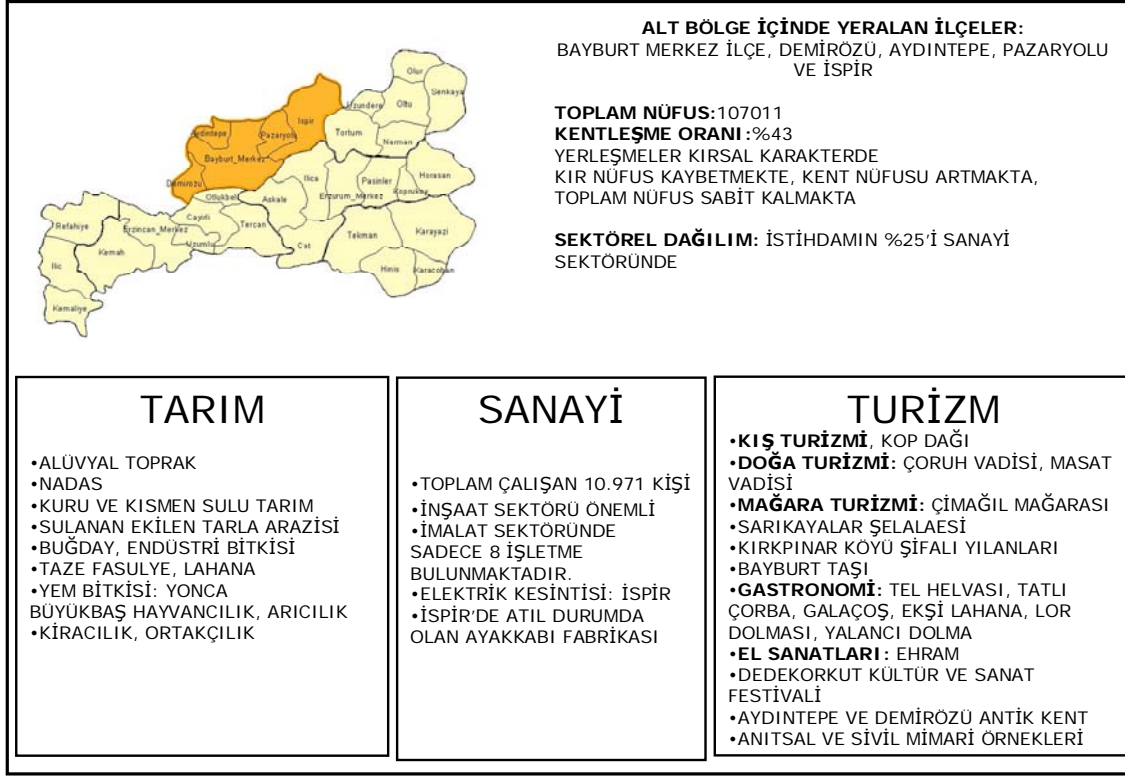
İlçenin 1990 yılında 12537 olan toplam nüfusu 2000 yılı sayımlarında 12614' de kalmış, değişmemiştir. Bu sabit yapı Aydıntepe ilçesinin göç verdiğini göstermektedir. Aynı dönemde ilçe merkezinin nüfusu 5166'dan 7010'a yükselirken, 23 köyden oluşan kırsal nüfus 7371'den 5604'e düşmüştür. Bu değerler kırsal alanda yüksek oranda nüfus erozyonunun yaşandığı göstermektedir. 1990'da 320 olan ortalama köy nüfusu 2000 yılında 244'e düşmüştür.

Demirözü

Demirözü, Doğu Karadeniz Bölgesinde yer alan fakat Karadeniz ikliminden çok karasal iklim özellikleri gösteren, denizden 1680 m. yükseklikte bir ilçedir. Demirözü Bayburt'un merkez, Gümüşhane'nin, Köse ve Kelkit ile Erzincan'ın Çayırılı ve Otlukbeli ilçeleri ile sınırlıdır. En yüksek tepeleri Otlukbeli tepesi (2485 m.) ve Pulur Dağı (2185 m.) dır. Kışlar çok soğuk ve sert, yazlar ise kurak geçmektedir. Yağışlar genellikle kar şeklinde olmakta, ayrıca yüksek yerlerde yayla iklimi yaşanmaktadır.

Yörenin bilinen en eski halkı İÖ.1500'lerde yaşayan Azziler ve Ayyaşlar'dır. Yapılan araştırmalarda İÖ.2000-3000 arasına tarihlenen Evcikler Tepesi Höyüğü ve Pulur Höyüğü Tunç Çağına ait çanak, çömlek buluntuları ile önem kazanmıştır. Yörenin Urartu, Kimmer, Iskitler, Med, Pers, Pontus, Roma, Bizans, Arap, Selçuklu ve Osmanlı idaresi altına girdiği ve ev sahipliği yaptığı bilinmektedir. Osmanlı döneminde yörede Müslüman, Ermeni ve Rum halklarının yaşadığı kayıtlardan anlaşılmaktadır. Yörenin 1410'da Karakoyunluların, 1476'da Akkoyunluların egemenliği altına girdiği ve Fatih Sultan Mehmet'in Otlukbeli savaşında Akkoyunluları yenmesi ile Osmanlı egemenliğine girdiği bilinmektedir. Otlukbeli Savaşı'nın geçtiği mekan Demirözü ilçesi sınırları içerisinde.

Demirözü Bayburt ilçesine bağlı bir bucak merkezi iken, 1987 yılında Gümüşhane'ye bağlı ilçe yapılmış, 1989 yılında Bayburt'un il yapılması ile birlikte Bayburt'a bağlanmıştır. Demirözü ilçesinin 1990 yılı toplam nüfusu 13319 iken 2000 yılında sabit kalarak 13477 olmuştur. Aydıntepe ilçesi ile toplam nüfusları benzer eğilimde olan Demirözü'nde ilçe merkezinin nüfusu aynı dönemde 2452 ve 2061 olmuştur. Demirözü ilçe merkezi Aydıntepe ilçe merkezine oranla hem daha küçüktür hem de beş yıl içinde nüfus kaybetmiştir. 27 köyü bulunan Demirözü ilçesinin 10 867 olan 1990 yılı kırsal nüfusu 2000 yılında 11416'ya çıkmıştır. Bu değerler Demirözü'nün hem ilçe merkezinde hem de köylerinde nüfus erozyonu yaşandığını göstermektedir. Ortalama köy nüfusu bu on yıl içinde 402 ile 422 arasında değişmiştir. Bu değere göre Demirözü köyleri Aydıntepe köylerinden daha düşük oranda nüfus erozyonu yaşamaktadır.

Şekil 2.10. Bayburt Alt Bölgesi Kimlik Kartı

Analiz Raporlarının verilerine dayalı olarak Ar. Gör. Dr. Elif Örnek.Özden, Ar. Gör. Ebru Seçkin, Ar. Gör. Tuba İnal Çekiç tarafından hazırlanmıştır.

2.2 .Erzurum-Erzincan-Bayburt Bölgesi İl ve İlçelerinin 1996 ve 2003 Dönemleri Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Düzeyleri

Devlet Planlama Teşkilatı tarafından tüm il ve ilçeleri kapsayacak biçimde 1996 ve 2003 yıllarında hazırlanmış olan sosyo ekonomik gelişmişlik sıralaması Erzurum-Erzincan-Bayburt illerinin ve ilçelerinin Türkiye içindeki konumunu tanımlamakta ve yanı sıra ilçelerin birbirlerine göre gelişmişlik düzeylerini de sıralamaktadır.

1996 Yılı Verilerine Göre Gelişmişlik Düzeyleri

Bu çalışmalardan ilki olan 1996 yılı verileri incelendiğinde şu saptamaları yapmak mümkündür. 76 il arasında yapılan sosyo ekonomik gelişmişlik sıralamasında Erzincan 47, Erzurum 56. ve Bayburt 64. sırada yer almaktadır. En çok gelişmiş ilk üç ilin İstanbul, Ankara ve İzmir olduğu, en az gelişmiş son üç ilin ise Ağrı, Şırnak ve Muş olduğu bu sıralamada Erzincan, Erzurum ve Bayburt illeri bu sıralamanın ikinci yarısında kalmaktadırlar.

İlçeler arasında yapılan sıralamada ise (Tablo 8.1) 858 ilçe sosyo ekonomik gelişmişlik düzeylerine göre sıralanmışlardır. Bu sıralamada İstanbul, Ankara ve İzmir Büyükşehir belediyeleri içinde kalan ilçeler sıralama dışı tutulmuşlardır.

En gelişmiş ilk beş ilçe ve bu ilçelerin Gelişmişlik Endeksleri sırasıyla Bursa (7,77), Adana (6,55), Antalya (4,50), Denizli (4,35),ve Eskişehir (4,01) Merkez ilçeleridir. Bu ilçelerin Gelişmişlik Grubu ise 1'dir. İl bütününde daha üst sırada yer alan Erzincan'a karşın ilçe merkezleri sıralamasında Erzurum Merkez ilçesi daha üst sırada yer almaktadır. Şöyle ki, 50. sırada yer alan Erzurum Merkez ilçesinin Gelişmişlik Endeksi 1,86 ve Gelişmişlik Grubu 2 iken, Erzincan Merkez ilçesi 0,93'lük Gelişmişlik Endeksi ile 111. sırada, fakat yine 2. Grup'ta yer almaktadır.

1987'de il olan Bayburt'un Merkez ilçesi Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksinde 0,11'lik değer ile ancak 259. sırada yer alabilmektedir ve Gelişmişlik Grubu 3'dür.

Bu sıralamada her üç ilin tüm ilçeleri Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksinde negatif değere sahip olmuşlardır. Bunlar arasında en gelişmiş ilçe olarak 375. sırada yer alan Kemaliye'nin değeri (-0,15) ve Gelişmişlik Grubu ise 4'dür.

Erzincan'ın diğer ilçeleri tümüyle bu grupta (4.Grup) yer alırken, Erzurum'un sadece Aşkale, Oltu, Pasinler, Ilıca ilçeleri ile Bayburt'un Aydıntepe ilçesi bu gelişmişlik grubunda yer almaktadırlar.

Bu gelişmişlik grubunda yer alan ilçelerin sıralaması Kemaliye (375), ile başlamakta ve 614. sıradaki Erzincan'ın Otlukbeli ilçesi ile sona ermektedir.

Gelişmişlik Grubu 5 olan ilçeler 668. sıradaki Erzurum Pazaryolu (-0,65 Gelişmişlik Endeksi) ile başlamakta ve 9'u Erzurum'un ilçesi, 1'i Bayburt'un ilçesi olmak üzere toplam 10 ilçe bu grupta yer almaktadır. Bu grupta en sonda 755 sıra numarası ile Şenkaya (-0.83) ilçesi gelmektedir.

En az gelişmiş grup olan 6. Gelişmişlik Grubunda Erzurum'un beş ilçesi bulunmaktadır. Bu grupta ilk sırada yer alan 781. Hınıs ilçesi olup, Gelişmişlik Endeksi (-0,89)dur. Toplam 858 ilçenin yer aldığı sıralamada 856. sırada (-1,31) Gelişmişlik Endeksi ile Tekman ilçesi yer almaktadır.

Yukarıdaki veriler orta kuşakta yer alan Erzurum ilçeleri ile aynı kuşak üstündeki tüm Erzincan ilçelerinin daha yüksek gelişmişlik endeksine sahip olduklarını göstermektedir. En az gelişmiş ilçelerin ise çalışmada Erzurum'un Güney Yerleşmeleri – Güneydoğu Anadolu Yerleşmeleri olarak adlandırılan ilçeleri olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışmada Erzurum ili Kuzey Yerleşmeleri–Karadeniz Kuşağı Yerleşmeleri olarak tanımlanan Tortum-Narman-Oltu-Şenkaya-Oltu-Uzundere-İspir-Pazaryolu ilçeleri arasında Oltu ilçesi 4. Gelişmişlik Grubunda yer alan tek ilçedir. Gelişmişlik Endeksi (-0,31) olan Oltu'nun alt bölge içinde merkez olma potansiyeli yüksektir. Aynı kapsamda Güney Yerleşmeleri arasında gelişmişlik endeksi açısından büyük farklar olmamasına karşın Hınıs ilçesi alt bölgedeki diğer ilçelerden (Çat-Tekman-Karayazı-Karaçoban) daha fazla gelişmiş durumdadırlar. Orta Kuşak yerleşmeleri açısından konu değerlendirildiğinde ise doğuda Pasinler, batıda Aşkale diğer ilçelere oranla daha fazla gelişme göstermişlerdir.

Erzincan için bu çalışma kapsamında geliştirilen alt bölgelerde yer alan ilçelerin Gelişmişlik Endeksleri değerlendirildiğinde Erzincan Merkez ilçesinin doğusunda yer alan Tercan, Otlukbeli, Çayırılı, Üzümlü ilçeleri arasında Üzümlü (413. sıra numarası ve -0,23 gelişmişlik endeksi ile) en gelişmiş ilçe olarak ortaya çıkmaktadır. Merkez ilçenin batısında yer alan Kemah, Refahiye, İliç, Kemaliye ilçeleri arasında ise Kemaliye (375. sıra numarası ve -0,15 gelişmişlik endeksi ile) en gelişmiş ilçe olarak tanımlanmaktadır.

Bayburt'un merkez ilçe dışında iki ilçesi olması nedeniyle il kapsamında bir kademenmeden söz etmek zordur. Ancak, Aydıntepe ilçesi 4. Gelişmişlik Grubunda, 601. sırada ve (-0,55) Gelişmişlik Endeksine sahip iken, daha az gelişmiş olan Demirözü ilçesi 5. Gelişmişlik Grubunda, 738. sırada ve (-0,79) Gelişmişlik Endeksine sahiptir.

Tablo 2.1.: İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması – 1996, DPT

858 İlçe İçinde Gelişmişlik Sırası	İl	İlçe	Gelişmişlik Endeksi	Gelişmişlik Grubu
	İSTANBUL	Büyükşehir		
	ANKARA	Büyükşehir		
	İZMİR	Büyükşehir		
1	BURSA	Büyükşehir	7,771956	1
2	ADANA	Büyükşehir	6,550705	1
3	ANTALYA	Merkez	4,500664	1
4	DENİZLİ	Merkez	4,357925	1
5	ESKİŞEHİR	Merkez	4,015909	1
50	ERZURUM	Merkez	1,858862	2
111	ERZİNCAN	Merkez	0,929805	2
259	BAYBURT	Merkez	0,1125693	3
375	ERZİNCAN	Kemaliye	-0,148937	4
413	ERZİNCAN	Üzümlü	-0,231058	4
441	ERZURUM	Aşkale	-0,281681	4
455	ERZİNCAN	Tercan	-0,309261	4
457	ERZURUM	Oltu	-0,311333	4
521	ERZİNCAN	Refahiye	-0,429644	4
529	ERZİNCAN	İliç	-0,438942	4
557	ERZURUM	Pasinler	-0,489022	4
558	ERZİNCAN	Kemah	-0,489111	4
583	ERZURUM	İllica	-0,534656	4
595	ERZİNCAN	Çayırlı	-0,543361	4
601	BAYBURT	Aydıntepe	-0,553324	4
614	ERZİNCAN	Otlukbeli	-0,568635	4
668	ERZURUM	Pazaryolu	-0,648654	5
684	ERZURUM	Tortum	-0,686052	5
691	ERZURUM	İspir	-0,691760	5
702	ERZURUM	Narman	-0,708449	5
709	ERZURUM	Uzundere	-0,723506	5
714	ERZURUM	Olur	-0,729882	5
738	BAYBURT	Demirözü	-0,788056	5
747	ERZURUM	Horasan	-0,806768	5
754	ERZURUM	Köprüköy	-0,827599	5
755	ERZURUM	Şenkaya	-0,827743	5
781	ERZURUM	Hınıs	-0,898243	6
829	ERZURUM	Çat	-1,107866	6
840	ERZURUM	Karaçoban	-1,184352	6
852	ERZURUM	Karayazı	-1,254770	6
854	ADIYAMAN	Sincik	-1,275425	6
855	MUŞ	Korkut	-1,307511	6
856	ERZURUM	Tekman	-1,309324	6
857	ŞIRNAK	Güçlükonak	-1,325359	6
858	VAN	Bahçesaray	-1,345467	6

2003 Yılı Verilerine Göre Gelişmişlik Düzeyleri

2003 yılı gelişmişlik düzeyleri incelendiğinde ise şu saptamaları yapmak mümkündür. 81 il arasında yapılan sosyo ekonomik gelişmişlik sıralamasında Erzincan 58, Erzurum 60. ve Bayburt 66. sıraya gerilemiş durumdadırlar. En çok gelişmiş ilk üç ilin 1996 yılındaki gibi İstanbul, Ankara ve İzmir iken, en az gelişmiş son üç il sıralamasında Şırnak'ın yerini Bitlis almış ve sıralama Bitlis, Ağrı, ve Muş şekline dönüşmüştür. Gelişmişlik düzeyleri açısından Erzincan, Erzurum ve Bayburt illeri Türkiye illeri sıralamasında ikinci yarıda kalmaktadırlar.2003 yılı verileri ile 872 ilçe arasında yapılan sosyo ekonomik gelişmişlik düzeyleri sıralamasında (Tablo 8.2) İstanbul, Ankara ve İzmir Büyükşehir belediyeleri içinde kalan ilçeler 1997 çalışmasındaki gibi sıralama dışı tutulmuşlardır.

En gelişmiş ilk beş ilçe ve bu ilçelerin Gelişmişlik Endeksleri sırasıyla Bursa (7,95), Adana (5,72), Kocaeli-Körfez (5,08), Kocaeli-Gebze (4,57),ve İzmir-Aliağa (4,50) dır. Bursa ve Adana merkez ilçeleri dışında diğer ilçeler 2003 yılındaki ilk beş ilçe sıralaması içinde yer almaktadırlar. Gelişmişlik Grupları 1 olan bu ilçeler arasında 1996 yılında yer alan Antalya, Denizli ve Eskişehir Merkez ilçeleri bu dönemde ilk beş ilçenin altında kalmışlardır.

1996 yılındaki verilere göre 50. sırada yer alan Erzurum Merkez ilçesi 2003 yılı çalışmasında 41. sıraya yükselmiş, Gelişmişlik Endeksi ise 1,92 olmuştur. Erzincan Merkez ilçesi ise 1996'daki 111. sıradan 139. sıraya düşmüş, Gelişmişlik Endeksi ise 0,79'a gerilemiştir.

Bayburt'un Merkez ilçesi 1996'da 259. sırada yer aldığı Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksinde 2003 yılına gelindiğinde 336. sıraya gerilemiş ve endeks değeri negatife dönmüştür. Buna karşın Gelişmişlik Grubu değişmeden 3 olarak kalmıştır.

1996 döneminde 4. Gelişmişlik Grubunda yer aldığı halde 2003 yılında Gelişmişlik Grubu 3'e yükselen ve Bayburt ile aynı grupta yer alan ilçeler ise 364. sıradaki Erzurum-Aşkale (-0, 02), 378. sıradaki Erzincan-Kemaliye (-0,11), 424. sıradaki Erzurum-Oltu (-0,19), 458. sıradaki Erzincan-Üzümlü (-0,24) dür. Bu ilçeler arasında en hızlı gelişimi Aşkale ilçesi göstermiş, 441. sıradan 364. sıraya yükselmiştir. Aynı şekilde Oltu ilçesi üst sıraya yükselirken, Kemaliye sabit kalmış, Üzümlü ise 413. sıradan 458. sıraya gerilemiştir. Bu tabloya göre 1996 -2003 yılları arasında bu gruptaki Erzurum ilçeleri gelişim göstermişlerdir.

4. Gelişmişlik Grubundaki ilçelerden 1996 -2003 yılları arasında en büyük gelişmeyi 583. sıradan 481. sıraya yükselen Erzurum'un Ilıca ilçesi göstermiştir. Buna karşılık aynı gruptaki Erzincan'ın İliç ilçesi 529. sıradan 635. sıraya düşerek en büyük gerilemeyi kaydetmiştir. Bu yıllar arasında Erzurum Uzundere, İspir, Pazaryolu ilçeleri de gelişmişlik sıralarını yükseltirlerken, Erzurum Pasinler ve Erzincan'ın Tercan ilçelerinin gelişmişlik sıraları gerilemiştir.

2003 yılında Gelişmişlik Grubu 5 olan -Bayburt'un Demirözü ilçesi hariç- diğer ilçelerin gelişmişlik sıralaması 1996 yılındaki sıralamaya göre gerilemiştir. Bu tabloda en fazla gerilemeyi Erzincan'ın Kemah(558. sıradan 669. sıraya) ve Çayırılı (595. sıradan 693. sıraya) ilçeleri göstermişlerdir.

6. Gelişmişlik Grubunda 1996 sıralamasına göre beş ilçesi bulunan Erzurum'un bu gruptaki ilçe sayısı 2003 yılında 8'e yükselmiştir. Bu değişik 5. Gelişmişlik Grubu'ndan 6. Gruba düşen Horasan, Şenkaya ve Köprüköy ilçeleri nedeniyle olmuştur. Bu grupta 1996 ve 2003 yılı sıralamalarında son sırada yer alan Erzurum'un Tekman ilçesi'dir. Tekman Türkiye ilçeleri arasında en az gelişmiş beş ilçenin içinde yer almaktadır.

Yukarıdaki veriler 2003 yılı ile 1996 yılı arasında gelişmişlik deseni açısından çok büyük farkların olmadığını, orta kuşakta yer alan Erzurum ilçeleri ile aynı kuşak üstündeki tüm

Tablo 2. 2. İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması – 2003, DPT

872 İlçe İçinde Gelişmişlik Sırası	İl	İlçe	Gelişmişlik Endeksi	Gelişmişlik Grubu
	İSTANBUL	Büyükşehir		
	ANKARA	Büyükşehir		
	İZMİR	Büyükşehir		
1	BURSA	Büyükşehir	7,95333	1
2	ADANA	Büyükşehir	5,71564	1
3	KOCAELİ	Körfez	5,07532	1
4	KOCAELİ	Gebze	4,56749	1
5	İZMİR	Aliağa	4,49592	1
41	ERZURUM	Merkez	1,92489	2
139	ERZİNCAN	Merkez	0,78524	2
336	BAYBURT	Merkez	-0,02293	3
364	ERZURUM	Aşkale	-0,08951	3
378	ERZİNCAN	Kemaliye	-0,10750	3
424	ERZURUM	Oltu	-0,19252	3
458	ERZİNCAN	Üzümlü	-0,23858	3
481	ERZURUM	Ilıca	-0,28178	4
494	ERZİNCAN	Refahiye	-0,30873	4
526	ERZİNCAN	Tercan	-0,37623	4
567	ERZİNCAN	Otlukbeli	-0,45080	4
588	ERZURUM	Pasinler	-0,48145	4
596	BAYBURT	Aydıntepe	-0,49462	4
608	ERZURUM	Pazaryolu	-0,51634	4
629	ERZURUM	İspir	-0,55648	4
635	ERZİNCAN	İliç	-0,56722	4
637	ERZURUM	Uzundere	-0,56759	4
669	ERZİNCAN	Kemah	-0,63593	5
693	ERZİNCAN	Çayırlı	-0,66601	5
706	ERZURUM	Tortum	-0,68811	5
712	BAYBURT	Demirözü	-0,70332	5
720	ERZURUM	Olur	-0,72850	5
722	ERZURUM	Narman	-0,72898	5
773	ERZURUM	Hınıs	-0,87891	6
778	ERZURUM	Horasan	-0,89632	6
803	ERZURUM	Şenkaya	-1,03849	6
812	ERZURUM	Çat	-1,09209	6
837	ERZURUM	Köprüköy	-1,28047	6
856	ERZURUM	Karaçoban	-1,46360	6
860	ERZURUM	Karayazı	-1,51114	6
868	BİTLİS	Hizan	-1,59390	6
869	ERZURUM	Tekman	-1,62149	6
870	VAN	Çaldıran	-1,62954	6
871	BİTLİS	Mutki	-1,63985	6
872	VAN	Bahçesaray	-2,01076	6

Erzincan ilçelerinin diğer ilçelere oranla daha gelişmiş olma durumunun devam ettiğini göstermektedir.

Erzurum ili Kuzey Yerleşmeleri (Tortum-Narman-Oltu-Şenkaya-Olur-Uzundere-İspir-Pazaryolu) arasında 1996 yılında 4. Gelişmişlik Grubunda yer alan Oltu ilçesinin gelişmişlik grubu 2003 yılında 3'e yükselmiştir. Bu süreç devam ettiği takdirde Oltu'nun alt bölge merkezi olma potansiyeli daha da yükselecektir. Aynı kapsamda Güney Yerleşmeleri arasında gelişmişlik sıraları ve endekslerinin 2003 yılında gerilemesine karşın Hınıs ilçesinin alt bölgedeki diğer ilçelerden (Çat-Tekman-Karayazı-Karaçoban) daha üst sırada olma durumu devam etmektedir. Orta Kuşak yerleşmeleri arasında Merkez ilçenin doğusunda Pasinler'in gerileme göstermesine karşın, batıda Aşkale 4.Gelişmişlik Grubundan 3.Gruba yükselerek; Ilıca ise diğer ilçelere oranla daha fazla gelişme göstermek suretiyle öne çıkmaktadırlar.

Erzincan alt bölgelerindeki ilçelerin Gelişmişlik Endeksleri değerlendirildiğinde Merkez ilçenin doğusunda yer alan Tercan, Otlukbeli, Çayırılı, Üzümlü ilçeleri arasında Üzümlü en gelişmiş ilçe durumunu 2003 yılında artırmış ve 4. Gelişmişlik Grubu'ndan 3. Gruba yükselmiştir. Batıdaki Kemah, Refahiye, İliç, Kemaliye ilçeleri arasında Kemaliye de 4. Gruptan 3.Gruba yükselmiştir.

1996 verilerinde 3. Grupta tek ilçe olan Bayburt Merkez ilçesinin yanına aynı Gelişmişlik Grubu'na 2003 yılında Aşkale, Kemaliye, Oltu ve Üzümlü ilçeleri eklenmiştir. Aydıntepe ilçesi 4. Gelişmişlik Grubunda, Demirözü ilçesi ise 5. Gelişmişlik Grubunda yer almaya devam etmişlerdir.

EKOLOJİK PLANLAMA

İÇİNDEKİLER

3. SÜRDÜRÜLEBİLİR DOĞAL KAYNAK KULLANIMI VE EKOLOJİK PLANLAMA

3.1 ERZURUM, ERZİNCAN VE BAYBURT İLLERİ-EEB BÖLGESİ EKOLOJİK PLANLAMASI

3.1.1 EKOLOJİK PLANLAMADA MATERYAL VE YÖNTEM

3.1.1.1. Materyal

3.1.1.2. Yöntem

3.1.2 EEB BÖLGESİ EKOLOJİK PLANLAMA SÜRECİ

3.1.2.1. EEB Bölgesi Doğal Yapı Analizi

3.1.2.2 EEB Bölgesi İl ve İlçeleri Ekolojik Potansiyel Uygunluk Analizi EPUA

3.1.2.2.1 EEB Bölgesi İl ve İlçeleri Ekolojik Potansiyel Uygunluk Analizine
(EPUA) Göre Tarım Potansiyeli

3.1.2.2.2 EEB Bölgesi İl ve İlçeleri Ekolojik Potansiyel Uygunluk Analizine
(EPUA) Göre Çayır Mera Potansiyeli

3.1.2.2.3 EEB Bölgesi İl ve İlçeleri Ekolojik Potansiyel Uygunluk Analizine
(EPUA) Göre Doğala Yakın Yüksek Dağ Step Vegetasyon Potansiyeli

3.1.2.3 EEB Bölgesi İl ve İlçeleri Ekolojik Karma Uygunluk Analizi (EKUA)

3.1.2.3.1 EEB Bölgesi İl ve İlçeleri Ekolojik Karma Uygunluk Analizine (EKUA)
Göre Tarım Yapılabilir Alanlar

3.1.2.3.1.1 EEB Bölgesi İl ve İlçeleri Ekolojik Karma Uygunluk Analizine (EKUA)
Göre Öncelikli Tarım Yapılabilir Alanlar

3.1.2.3.1.2 EEB Bölgesi İl ve İlçeleri Ekolojik Karma Uygunluk Analizine (EKUA)
Göre Önlemlerle Tarım Yapılabilir Alanlar

3.1.2.3.2 EEB Bölgesi İl ve İlçeleri Ekolojik Karma Uygunluk Analizine (EKUA)
Göre Çayır-Meraya Uygun Alanlar

3.1.2.3.3 EEB Bölgesi İl ve İlçeleri Ekolojik Karma Uygunluk Analizine (EKUA)
Göre Doğala Yakın Yüksek Dağ Step Vegetasyonuna Uygun Alanlar

3.1.3 EEB BÖLGESİ EKOLOJİK PLANLAMA VE DEĞERLENDİRMESİ

3.1.3.1 Tarım Potansiyelinin Değerlendirmesi

3.1.3.2 Organik Üretim Potansiyelinin Değerlendirmesi

3.1.3.3 Çayır Mera Potansiyelinin Değerlendirmesi

3.1.3.4 Doğala Yakın Yüksek Dağ Step Vegetasyon Potansiyelinin
Değerlendirmesi

TABLolar LİSTESİ

- Tablo 3.1.1.2 :** Potansiyel Uygunluk Analizi Değerlendirme Ölçütleri, Alt Ölçütler, Alt Ölçüt Ağırlıkları, Sayısal Değerleri
- Tablo 3.1.2.2.1 :** EEB Bölgesi İli ve İlçeleri Topraklarının Tarım Potansiyelinin 1., 2., 3. Uygunluk Derecesine Göre (Ha.) Olarak Dağılımı
- Tablo 3.1.2.2.2 :** EEB Bölgesi İli ve İlçeleri Topraklarının Çayır-Mera Potansiyelinin 1., 2., 3. Uygunluk Derecesine Göre (Ha.) Olarak Dağılımı
- Tablo 3.1.2.2.3 :** EEB Bölgesi İli ve İlçeleri Topraklarının Doğala Yakın Yüksek Dağ Step Vejetasyonu Potansiyelinin 1., 2., 3. Uygunluk Derecesine Göre (Ha.) Olarak Dağılımı
- Tablo 3.1.2.3 :** EEB Bölgesi Erzurum, Erzincan ve Bayburt İli ve İlçelerine Göre Potansiyel Uygunlukların (Ha.) Olarak Dağılımı

HARİTALAR LİSTESİ

- Harita 3.1** : Erzurum-Erzincan-Bayburt illeri Ekolojik Planlaması, Yükselti Analizi
- Harita 3.2** : Erzurum-Erzincan-Bayburt İlleri Ekolojik Planlaması, Eğim Analizi
- Harita 3.3** : EEB Bölgesi Ekolojik Planlaması, Yöneliş-Bakı Analizi-Güneşli Bakılar
- Harita 3.4** : Erzurum-Erzincan-Bayburt İlleri Ekolojik Planlaması, Büyük Toprak Grupları
- Harita 3.5** : Erzurum-Erzincan-Bayburt İlleri Ekolojik Planlaması, Arazi Kabiliyet Sınıfları
- Harita 3.6** : Erzurum-Erzincan-Bayburt İlleri Ekolojik Planlaması, Toprak Yapısı Alt Sınıflar
- Harita 3.7** : Erzurum-Erzincan-Bayburt İlleri Ekolojik Planlaması, Bitki Örtüsü Analizi
- Harita 3.8** : Yakın Çevre Makrohavzalarla Demirözü, Aydıntepe, Bayburt Merkez, Pazaryolu, İspir Mikrohavzalarının İlişkisi
- Harita 3.9** : Erzurum, Pasinler Ovası ve Yakın Çevre Mikrohavzalarının İlişkisi
- Harita 3.10** : Erzurum, Erzincan ve Bayburt İlleri Ekolojik Planlaması Orman-Ova-Havza İlişkisi
- Harita 3.11**: EEB Bölgesi İli ve İlçeleri Tarım Potansiyelinin 1., 2., 3. Uygunluk Derecesine Göre (Ha.) Olarak Dağılımı
- Harita 3.12**: EEB Bölgesi İli ve İlçeleri Tarım Potansiyelinin 1., 2., 3. Uygunluk Derecesine Göre (%) Olarak Dağılımı
- Harita 3.13** : EEB Bölgesi İli ve İlçeleri Çayır Mera Potansiyelinin 1., 2., 3. Uygunluk Derecesine Göre (Ha.) Olarak Dağılımı
- Harita 3.14** : EEB Bölgesi İli ve İlçeleri Çayır Mera Potansiyelinin 1., 2., 3. Uygunluk Derecesine Göre (%) Olarak Dağılımı
- Harita 3.15**: EEB Bölgesi İli ve İlçeleri Doğala Yakın Yüksek Dağ Step Vegetasyonu Potansiyelinin 1., 2., 3. Uygunluk Derecesine Göre (Ha.) Olarak Dağılımı
- Harita 3.16**: EEB Bölgesi İli ve İlçeleri Doğala Yakın Yüksek Dağ Step Vegetasyonu Potansiyelinin 1., 2., 3. Uygunluk Derecesine Göre (%) Olarak Dağılımı
- Harita 3.17**: EEB Bölgesi Erzurum İli Ekolojik Planlaması Karma Uygunluk Analizi
- Harita 3.18** : EEB Bölgesi Erzincan İli Ekolojik Planlaması Karma Uygunluk Analizi
- Harita 3.19**: EEB Bölgesi Bayburt İli Ekolojik Planlaması Karma Uygunluk Analizi
- Harita 3.20** EEB Bölgesi Ekolojik Planlaması –Karma Uygunluk Analizi
- Harita 3.21** EEB Bölgesi Ekolojik Planlaması / Ekolojik Master Plan
- Harita 3.22** EEB Bölgesi Ekolojik Plan Şematik Gösterimi

3. SÜRDÜRÜLEBİLİR DOĞAL KAYNAK KULLANIMI VE EKOLOJİK PLANLAMA

Çevre kavramı günümüzde planlamanın diğer unsurlarına kıyasla daha ağırlık kazanmış, çevresel etkiler planlama prosedürüne entegre edilmiştir. Gelişmiş batı ülkelerinde doğal kaynakların ekolojik ve biyolojik işlevlerinin güvence altına alınması doğa koruma veya çevre yasalarıyla sağlanmaktadır. Bu yasal düzenlemelerle mevcut doğal kaynakları korumak ve korunabilir kılmak, bitki ve hayvan varlığı ile özgün peyzajın devamlılığını sağlamak amaçlanmaktadır.

Dengeli ve kalıcı bir gelişme ekonomik ve sosyal beklentilerin; ekolojik ve kültürel fonksiyonlarla uyumlu hale getirilmesi ile mümkündür. Bu da uzun süreli ve büyük çapta dengeli bir mekan gelişimine hizmet etmek anlamına gelmektedir (Freundt, 2002). Doğal ve kültürel miras özellikle ekonomi, ulaşım ve yerleşim alanlarının yapısındaki gelişmeler nedeniyle tehlikededir. Dengeli ve sürdürülebilir bir mekan planlaması, doğal ve kültürel mirasın daha dikkatli kullanılmasını gerekli kılmaktır. AB'nin de üzerinde önemle durduğu bu nokta: sürdürülebilir gelişmenin, sürdürülebilir bir mekan planlaması ile gerçekleştirilebileceğidir. EUTEK doğal ve kültürel mirasımızın akılcı bir yöntemle bakımını ve geliştirilmesini hedeflemekte ve öngörmektedir (Ahlke, 2002)

Doğal kaynakların sürdürülebilirliğini sağlamak ve çevre kalitesini yükseltmek, her ölçekte yapılacak fiziki planların ekolojik temele dayalı olmasına bağlıdır. Farklı ölçeklerde birbirleriyle ilişkisi kurulmuş ve detaylı olarak hazırlanmış planlar üretilmelidir. Peyzaj planlamanın çeşitli düzeylerde genel ve sektörel planlamalara katkısının sağlanabilmesi için planlama türleri geliştirilmiştir. Federal Almanya'da ülke, eyalet, il, ilçe ve belediye düzeyinde peyzaj planları yapılmaktadır. Buchwald 1980'e göre Peyzaj Programı; Ülke Planlamasına; Peyzaj Çerçeve Planı, Bölge Planlamasına; Peyzaj Planı, Nazım İmar Planına; Kentsel Yeşil Alan Planlaması da İmar Uygulama Planına koşut olarak gerçekleştirilmektedir (Ayaşlıgil, Y. 1991).

3.1 ERZURUM, ERZİNCAN VE BAYBURT İLLERİ EKOLOJİK PLANLAMASI

Sürdürülebilir gelişme ve çevreye uyumlu bir yaşam için, ekolojik ve ekonomik kararlar birlikte ele alınmalıdır. Doğal sermayeyi tüketmeyen, gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılayan, ekosistemler ile ekonomi arasında dengeyi koruyan, ekolojik açıdan sürdürülebilir nitelikli bir ekonomik kalkınma hedeflenmelidir. Ancak bölgesel ve yerel ölçekte coğrafya, fizyografya ve doğal kaynak potansiyeline bağlı olarak mekanlar değişmekte ve çeşitlenmektedir. Her farklı mekansal sistemin irdelenip, ekolojik ve ekonomik mekan değerlerinin saptanması ve buna göre değerlendirilmesi gereklidir.

Mc Harg (1969), peyzaj değerlendirmesinde ve doğanın analizinde öncülük etmiş, bilim dünyasında ise ekolojik yaklaşımlı planlamanın önde gelenlerinden biri olarak bilinmektedir. Harg'a göre ekolojik planlamada amaç : gerek bölgesel, gerek kentsel ölçekte planlama ve tasarımlarda ortaya çıkan ve/veya çıkabilecek sorunların, doğa bilimlerinden elde edilen veriler ışığı altında ekolojik ağırlıklı bir yaklaşımla değerlendirilmesidir. Böylece fiziksel planlamayla birlikte, doğal kaynakların sürdürülebilirliği sağlamak mümkün olacaktır.

EEB Bölgesi için hazırlanan doğal kaynak planlamasında, ekolojik yaklaşımlı planlama modeli uygulanarak Erzurum, Erzincan ve Bayburt ili bütününde Ekolojik Master Planı üretilmiştir.

3.1.1 EKOLOJİK PLANLAMADA MATERYAL VE YÖNTEM

3.1.1.1 MATERYAL

Ekolojik planlamada yararlanılan kaynaklar ve doğal yapı envanteri:

- Yükselti eğrili haritalar, plan ve raporları,
- Toprak haritaları ve raporları,
- Güncel arazi kullanım planları ve raporları,
- Jeolojik yapı haritaları ve raporları,
- Hidrolojik yapı haritaları ve raporları,
- Orman amenajman planları ve raporları,
- Türkiye iklim bölgeleri, sıcaklık,yağış, erozyon, kuraklık, rüzgar haritaları,
- Meteoroloji bültenleri ve raporları,
- Türkiye çevre atlası 2003, 2004,
- Bölge flora ve fauna özellikleri, doğa koruma alanları ile çevre sorunları,
- Tarihi ve arkeolojik değerler hakkında hazırlanmış plan harita ve raporları
- TCKTVKK raporları,
- Bölgeye yönelik biten araştırma projeleri ,
- Bölgeye yönelik biten yüksek lisans ve doktora tezleri,
- Bölgeye yönelik kamu kurum ve kuruluşlarınca hazırlanan basılmış/basılmamış raporlar, metin ve makalelerden oluşturmaktadır.

YTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü EEB Bölgesi araştırma projesi ekibi ve diğer paydaşların katkılarıyla toplanan veriler, yazılı ve digital metin, kitap, rapor, envanter,harita, plan ve projeler değerlendirilmiştir. İlgili kurum, kuruluş ve üniversiteler tarafından yapılan bölgeye ait tüm çalışmalar irdelenmiştir.

Veri toplama ve değerlendirme aşamasında YTÜ Peyzaj Planlama Yüksek Lisans Programı öğrencileri Mine Eyüpreisoğlu (Peyzaj Mimarı), Yaşam Ulusoy (Orman Mühendisi), Deniz Çevik (Şehir Plancı), Tülay Tozar (Peyzaj Mimarı), Özge İmrek (Şehir Plancı), Bahriye Kuşak (Orman Mühendisi) katkıda bulunmuşlardır.

3.1.1.2 YÖNTEM

Ekolojik planlama süreci envanter oluşturma, doğal yapı analizi, potansiyel uygunluk analizi/karma uygunluk analizi ve ekolojik planlama aşamalarından oluşmakta olup, yöntem olarak izlenen yol önceliğine göre detaylı olarak açıklanmıştır.

A . Envanter Oluşturma

Doğal yapı envanterinin oluşturulması aşamasında:

Fizyografik Yapı Topoğrafya, Yöneliş ve Arazi yüzey özellikleri;

Jeolojik Yapı Jeomorfolojik Yapı, Jeotektonik Yapı, Jeohidrolojik Yapı, Depremsellik Durumu, Sismisite durumu;

Toprak Yapısı Güncel Arazi Kullanımı, Büyük Toprak Grupları, Toprak Tahdit Faktörleri, Arazi Kabiliyet Sınıflaması, Diğer Toprak Özellikleri;

Hidrolojik Yapı Yerüstü Su Potansiyeli Akarsular, Akarsu Havzaları, Göller, Göletler, Barajlar, Sulama Kanalları, Sulak Alanlar, Islak Alanlar, Bataklıklar, Taşkın Alanları; Yeraltı Su Potansiyeli, Aküferler Kuyular, Jeotermal Kaynaklar, Tabansuyu;

Maden Rezervleri Yeraltı ve Yerüstü Maden Yatakları, İşletmeye Açılmış veya Kullanımı Programlanmış Maden Yatakları;

İklim durumu Makro, meso ve mikroklim özellikleri, meteorolojik veriler;

Bitki örtüsü Orman Alanları, Orman Alanlarının Dağılımı ve Sınırları, Orman Tipi, Bitki Türleri ve Adetleri, Ağaçlandırma Alanları, Erozyonla Mücadele Alanları, Endemik ve Ekonomik Değeri Olan Türler, Kırmızı Liste, Tür Çeşitliliği ve Biyolojik Çeşitlilik, Genetik Kaynaklar;

Fauna Faunayı Oluşturan Türler, Orman Yaban Hayatı, Yaban Hayatında Biyoçeşitlilik, Av Hayvanları, Tatlı Su Hayvanları Yetiştiriciliği, Arıcılık ;

Doğa Koruma Alanları Sit Alanları, Doğal Sit Alanları, Kentsel Sit Alanları, Arkeolojik Sit Alanları, Jeolojik Sit Alanları, Tescilli Kültür ve Tabiat Varlıkları, Doğa Koruma Alanları, Biyogenetik Rezerv Alanları;

Çevre Sorunları hakkında bilgi ve dökümanlar toplanmış ve değerlendirilmiştir. Ayrıca kültürel, siyasal, tarihsel ve sosyal envanter oluşturulmuştur.

B . Doğal Yapı Analiz Süreci

Ekolojik planlamaya yönelik doğal yapı envanterindeki verilerin analizi ve değerlendirilmesi sürecidir. Bu aşamada **Yükselti -Reliyef Analizi, Eğim Analizi, Yöneliş-Bakı Analizi, Toprak Yapısı Analizi, Bitki Örtüsü Analizi** ve **Havza Analizleri** yapılmıştır (3.1, 3.2, 3.3.1, 3.3.2, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7, 3.8, 3.9).

C. Potansiyel Uygunluk Analizi / Karma Uygunluk Analizi

EEB Bölgesi Erzurum, Erzincan ve Bayburt İl ve ilçelerinde ekolojik planlamaya yönelik potansiyel uygunluk bakımından; Tarım, Çayır-mera, Orman potansiyellerinin **Potansiyel Uygunluk Analizi ve Karma Uygunluk Analizi** yapılmıştır.

Değerlendirme Ölçütlerinin Belirlenmesi

Olası arazi kullanımlarına karar verebilmek için, potansiyellerin uygunluk analizine yönelik değerlendirme ölçütleri belirlenmiştir. Bu aşamada öncelikle alt ölçütlerin, alt ölçüt ağırlıklarının ve ölçütlerin sayısal değerleri belirlenmiştir. Daha sonraki aşama çalışma alanının karelere bölünmesi, karelerin puanlanması ve puanların haritalanmasıdır.

Tarım, çayır-mera ve orman vb her bir potansiyel alan kullanımı için ölçütler, alt ölçütler ve alt ölçüt ağırlıklarının kabulünde Mc Harg'ın öngördüğü kriterler ve sayısal değerler dikkate alınmış, ancak alan özelinde gerekli yerlerde değişiklikler yapılmıştır. Tablo 3.1.1.2' de Potansiyel Uygunluk Analizi Değerlendirme Ölçütleri, Alt Ölçütler, Alt Ölçüt Ağırlıkları detaylı olarak verilmiştir.

Potansiyel Uygunluk Analizi (EPUA)

Çalışma alanı sayısal ortamda Coğrafi Bilgi Sisteminde (CBS) 81m x 81m' lik karelere bölünmüş, her bir kare alan için puanlama yapılmıştır (Bkz. Bölüm 1.2.2).

Alanın değerlendirme ölçütleri tek bir ekolojik faktörden oluşmadığından, her bir karede birden fazla ekolojik alt faktörün etkili olması nedeniyle; karar verme aşamasında, alt faktörün karede kapladığı alanın yüzde oranı göz önüne alınmıştır. Yüzde olarak en fazla alan kaplayan alt faktör, o karede baskın özellik olarak değerlendirilmiştir.

McHarg'a göre puanlamada her bir karenin değerinin 44 puanı geçmemesi önerilmiştir. Bu çalışma kapsamında yapılan kare puanlamasında da en fazla 42 puan elde edilmiştir.

Puanlama sonuçlarına göre en az potansiyel değer/puan ile ortalama potansiyel değerler/puanlar belirlenmiştir.

Her bir potansiyel kullanım için belirlenmiş olan en az potansiyel değer/puanın altında değer/puan alan kareler değerlendirmeye alınmamıştır.

Bu potansiyel değerlerin her bir alan kullanımı için, üç dereceli potansiyel uygunluk analizi yapılmış; bu potansiyel uygunluk analizine göre de belirlenen 1., 2., 3. derece uygun alanların, EEB Bölgesi il ve ilçelerine göre dağılımı ve büyüklükleri elde edilmiştir.

Daha sonra her bir alan kullanımı için ayrı ayrı potansiyel uygunluk haritaları oluşturulmuştur. Oluşturulan bu harita üzerinde de EEB Bölgesi il ve ilçelerine göre belirlenen saptamalar tablolarda rakamsal ve pasta grafiklerde yüzde oranı ile belirtilmiştir (Harita: 3.10, 3.11, 3.12, 3.13, 3.14, 3.15).

Karma Uygunluk Analizi (EKUA)

Her bir potansiyel alan kullanımı için (tarım, çayır-mera ve orman) potansiyel uygunluk analizi ile (EPUA) belirlenen ve haritalara aktarılan puanlama sonuçlarının, ekolojik master plan oluşturmaya yönelik değerlendirme aşamasıdır.

Bu aşamada en az potansiyel değer ile en yüksek potansiyel değer arasında puan alan kareler irdelenmiş, öneri arazi kullanımları için değerlendirilmiştir.

Potansiyel uygunluk analizine göre belirlenen 1., 2., 3. derece uygun alanlardan öncelikli, mutlak ve önlemlerle tarım yapılabilir alanlar, çayır meraya uygun alanlar, doğala yakın yüksek dağ step vejetasyonuna uygun alanları saptanmıştır.

Elde edilen bu veriler EEB Bölgesi il ve ilçelerine göre tablolarda rakamsal olarak verilmiştir. Daha sonraki aşamada ise il ve ilçelere ait karma uygunluk haritaları oluşturulmuştur. (Harita: 3.16, 3.17, 3.18, 3.19).

Ekolojik Planlama

Karma uygunluk analizi (EKUA) sonuçlarına göre üç dereceli olarak belirlenen uygunluk alanları, daha sonra 1. ve 2. derece olmak üzere iki dereceye indirgenerek sınıflandırılmıştır. Böylece her bir alan kullanımı için ekolojik öncelikler ve müdahale edilecek alanlar saptanmış ve öneriler getirilmiştir.

Bu ekolojik önceliklere göre de her bir alan kullanımı için en uygun yerin seçimi ve dereceli sınıflandırması yapılmıştır.

Analiz ve planlama süreçleriyle elde edilen verilerin ekolojik olarak değerlendirildiği ve plan kararlarının üretildiği bu aşamada daha sonra sonuçlar haritaya aktarılarak 'Ekolojik Master Plan' üretilmiştir (Harita: 3.20, 3.21).

Yorumlama ve Değerlendirme

EEB bölgesi için üretilen 'Ekolojik Master Plan'ın güncel arazi kullanımı ile karşılaştırması ve değerlendirmesinin yapıldığı aşamadır. Ekolojik yaklaşımla potansiyel uygunluğu belirlenmiş doğal kaynakların, kullanımına yönelik öneri/olası arazi kullanımlarının mevcut kullanımlarla örtüşme durumu karşılaştırılmıştır.

Tablo 3.1.1.2 : Potansiyel Uygunluk Analizi Değerlendirme Ölçütleri, Alt Ölçütler, Alt Ölçüt Ağırlıkları, Sayısal Değerleri

	SEÇİLEN ÖLÇÜTLER	TARIM POTANSİYELİ ÖLÇÜT AĞIRLIĞI	TARIM ALT ÖLÇÜTLERE VERİLEN AĞIRLIK SAYILARLA	ORMAN POTANSİYELİ ÖLÇÜT AĞIRLIĞI	ORMAN ALT ÖLÇÜTLERE VERİLEN AĞIRLIK SAYILARLA	ÇAYIR MERA POTANSİYELİ ÖLÇÜT AĞIRLIĞI	ÇAYIR MERA ALT ÖLÇÜTLERE VERİLEN AĞIRLIK SAYILARLA
ARAZİ YETENEK SINIFLARI	I. SINIF	3	4	3	0	3	0
	II. SINIF		3		0		0
	III. SINIF		2		0		0
	IV. SINIF		1		1		4
	V. SINIF		0		2		3
	VI. SINIF		0		3		2
	VII. SINIF		0		4		1
	VIII. SINIF		0		0		0
EĞİM	% 0-2	2	3	2	0	2	4
	% 2-6		3		0		3
	% 6-12		1		1		2
	% 12-20		0		2		1
	% 20-30		0		3		0
	% 30 +		0		4		0
DRENAJ	IYI	2	4	1	4	2	4
	YETERSİZ		1		1		2
	KÖTÜ		0		0		1
	BOZUK		0		-1		1
EROZYON	YOK & AZ	2	4	2	1	1	4
	ORTA		2		2		3
	ŞİDDETLİ		0		3		2
	ÇOK ŞİDDETLİ		0		4		1
TOPRAK DERİNLİĞİ	DERİN	2	4	2	4	2	4
	ORTA DERİN		3		3		3
	SİĞ		2		2		2
	ÇOK SİĞ		1		1		1
DİĞER TOPRAK ÖZELLİKLERİ	h- Hafif tuzlu						
	s- Tuzlu						
	a- Alkali						
	k- Hafif tuzlu-alkali						
	v- Tuzlu-Alkali						
	r- Kayalı		-1				
t- Taşlı	-1						
KISITLAYICI TOPRAK ÖZELLİKLERİ	e- Erozyon	1	-1				-1
	es-Erozyon,Tuzluluk		-2				
	s- Tuzluluk		0				-2
	se		-2				-2
	sw		-2				-2
	w		0				
	ws		-2				-2

Kaynak : Mc Harg'a göre EEB Bölgesine uyarlanmıştır.

3.1.2 EEB BÖLGESİ EKOLOJİK PLANLAMA SÜRECİ

3.1.2.1. Doğal Yapı Analizi

Yükselti- Reliyef Analizi

Erzurum ili topraklarının yükseklik gruplarına göre alansal (%) olarak dağılımı incelendiğinde çokluğuna göre: %25'i, 2000-2250 m, 627 072,52 Ha.; %24'ü, 1750-2000 m, 617 794,20 Ha.; %20'si, 2250-2500 m, 503 759,20 Ha., %14'ü, 1500-1750 m, 349 228,51 Ha. dır.

Erzincan ili topraklarının yükseklik gruplarına göre alansal (%) olarak dağılımı incelendiğinde çokluğuna göre: %21'i, 1750-2000 m, 242 097,45 Ha., %20'si, 1500-1750 m, 240 397,41 Ha.; %16'sı, 1250-1500 m, 185 879,33 Ha. ; %14'ü, 2000-2250 m, 165 564,54 Ha. dır.

Bayburt ili topraklarının yükseklik gruplarına göre alansal (%) olarak dağılımı incelendiğinde çokluğuna göre: %37'si, 1750-2000 m, 138 137,98 Ha. %26'sı, 1500-1750 m, 97 911,82 Ha.; %19'u, 2000-2500 m, 69 986,69 Ha., %12'si, 2250-2500 m, 43 676,51 Ha. dır (Harita 3.1).

Eğim Analizi

Köprüköy ilçesinin %58'i %0-10 eğim grubu aralığında, Tekman ilçesinin %58'i %0-10 eğim grubu aralığında, Karaçoban ilçesinin %66'sı %0-10 eğim grubu aralığında, Ilıca ilçesinin %42'si %0-10 eğim grubu aralığında, Pasinler ilçesinin %57'si %0-10 eğim grubu aralığında, Demirözü ilçesinin %52'si %0-10 eğim grubu aralığındadır. Bu ilçelerin alanlarının büyük bir kısmı eğim düz ve düze yakın alanlardan oluşmaktadır.

Erzurum ili toplam alanının %52'si %0-15 eğim grubu aralığında, Erzincan ili toplam alanının %48'i %0-15 eğim grubu aralığında ve Bayburt illeri toplam alanlarının %48'i %0-15 eğim grubu aralığındadır. İl topraklarının büyük bir kısmı eğim düz ve düze yakın alanlardan oluşmaktadır.

Uzundere ilçesinin %73'ü 25+ eğim grubu aralığında (%64'ü %30+, %9'u 25-30 eğim grubu aralığında), Pazaryolu ilçesinin %49'u 25+ eğim grubu aralığında (%37'si %30+, %12'si 25-30 eğim grubu aralığında), İspir ilçesinin %66'sı 25+ eğim grubu aralığında (%57'si %30+, %9'u 25-30 eğim grubu aralığında), Oltu ilçesinin %49'u 25+ eğim grubu aralığında (%38'si %30+, %11'i 25-30 eğim grubu aralığında), Olur ilçesinin %52'si 25+ eğim grubu aralığında (%42'si %30+, %10'u 25-30 eğim grubu aralığında) yer almaktadır. Bu ilçe alanlarının büyük bir kısmı eğimli alanlardan oluşmaktadır (Harita 3.2).

İlçeler Göre Eğimli, Dik Eğimli ve Sarp Olan Alanlar (Harita 3.2)

İLÇELER	KAPLADIĞI ALAN	EĞİM GRUBU
• Uzundere	%73	25 +
• İspir	%66	25+
• Olur	%52	20+
• Pazaryolu	%49	25 +
• Oltu	%49	25 +
• Üzümlü	%37	30+
• Aydıntepe	%38	25+
• Bayburt Merkez	%25	30+
• Şenkaya	%24	30 +
• Erzincan Merkez	%25	30+
• Kemah	%29	30+
• Kemaliye	%30	30 +
• Otlukbeli	%21	30 +
• Narman	%20	20+
• Erzurum Merkez	%14	30+

Toprak Yapısı Analizi

Büyük Toprak Grupları

Erzurum, Erzincan ve Bayburt ili büyük toprak gruplarının ilçelere dağılımı bulunma oranlarına göre değerlendirmeye alınmıştır (Harita 3.3.2). Buna göre:

- **Y-Yüksek Dağ Çayır Topraklarının** ilçe topraklarında bulunma oranları en çok Aydıntepe %48, İspir %17
- **C-Kestanerengi Topraklarının** ilçe topraklarında bulunma oranları en çok Karaçoban %87, Aşkale %77, Köprüköy %60, Karayazı %60, Olur %33, Otlukbeli %31
- **M-Kahverengi Orman Topraklarının** ilçe topraklarında bulunma oranları en çok Uzundere %71, Oltu %41, İliç %41, Olur %33
- **X-Bazaltik Topraklarının** ilçe topraklarında bulunma oranları en çok Çat %71, Narman %66, Tekman %64, Pasinler %61, Şenkaya %50, Tortum %44, Hınıs %44, Karayazı %34
- **K-Kolüvyal Toprakları** ilçe topraklarında bulunma oranları en çok Erzurum Merkez İlçe %18, Pasinler %16, Ilıca %14, Köprüköy %10
- **B-Kahverengi Toprakların** ilçe topraklarında bulunma oranları en çok Çayırli %83, Üzümlü %82, Kemah %80, Aşkale %77, Kemaliye %74, Tercan %63, Bayburt Merkez ilçe %62, Otlukbeli %54
- **A-Alüvyal Toprakların** ilçe topraklarında bulunma oranları en çok Demirözü %17, Erzincan Merkez İlçe %14, Aydıntepe %12
- **N-Kireçsiz Kahverengi Orman Topraklarının** ilçe topraklarında bulunma oranları en çok Demirözü %10, Refahiye %5, Şenkaya %4
- **O-Organik Topraklarının** ilçe topraklarında bulunma oranları Tortum ve Tekman ilçelerinde %1 oranından daha az bir miktarda bulunmaktadır.
- **U-Kireçsiz Kahverengi Toprakların** ilçe topraklarında bulunma oranları en çok Refahiye %50, Otlukbeli %10
- **F-Kırmızımsı Kahverengi Toprakların** ilçe topraklarında bulunma oranları İliç ve İspir ilçelerinde %1 oranından daha az bir miktarda bulunmaktadır.

Eğim ve Büyük Toprak Grupları Bakımından İlçelere Göre Potansiyel Alanlar İlçelere Göre Düz ve Düze Yakın Eğimli Alanlar

- **Karayazı ilçesinin** %60'ı Düz ve düze yakın eğimli olup, %60'ı Kestane rengi Topraklardan oluşmaktadır.
- **Karaçoban ilçesinin** %60'ı Düz ve düze yakın eğimli olup, %87'si Kestane rengi topraklardan oluşmaktadır.
- **Horasan ilçesinin** %60'ı Düz ve düze yakın eğimli olup, %46'ı Kestanerengi, %27'si Bazaltik Topraklardan oluşmaktadır.
- **Tekman ilçesinin** %58'i Düz ve düze yakın eğimli olup, %64'ü Bazaltik Topraklardan oluşmaktadır.
- **Köprüköy ilçesinin** %58'i Düz ve düze yakın eğimli olup, %60'ı Kestanerengi Topraklardan oluşmaktadır.
- **Hınıs ilçesinin** %58'i Düz ve düze yakın eğimli olup, %44'ü Kestanerengi, %42'si Bazaltik Topraklardan oluşmaktadır.
- **Pasinler ilçesinin** %58'i Düz ve düze yakın eğimli olup, %61'i Bazaltik, %16'sı Kolüvyal Topraklardan oluşmaktadır.
- **Demirözü ilçesinin** %52'si Düz ve düze yakın eğimli olup, %51'i Kahverengi, %17'si Alüvyal Topraklardan oluşmaktadır.
- **İliç ilçesinin** %45'i Düz ve düze yakın eğimli olup, %44'ü Kahverengi, %41'i Kolüvyal Topraklardan oluşmaktadır.

- **Çayırılı ilçesinin** %45'i Düz ve düze yakın eğimli olup, %83'ü Kahverengi Topraklardan oluşmaktadır.
- **Refahiye ilçesinin** %44'ü Düz ve düze yakın eğimli olup, %50'si Kireçsiz Kahverengi, %21'i Kahverengi Orman Topraklardan oluşmaktadır.
- **Ilıca ilçesinin** %42'si Düz ve düze yakın eğimli olup, %61'i Kestanerengi, %21 Bazaltik Topraklardan oluşmaktadır.
- **Çat ilçesinin** %42'si Düz ve düze yakın eğimli olup, %71'i Bazaltik, %18'i Kestanerengi Topraklardan oluşmaktadır.
- **Erzincan Merkez ilçesinin** %30'u Düz ve düze yakın eğimli olup, %61'i Kahverengi, %18'i Kolüvyal Topraklardan oluşmaktadır.
- **Tercan ilçesinin** %30'u ve düze yakın eğimli olup, %63'ü Kahverengi, %16'sı Kestanerengi Topraklardan oluşmaktadır.
- **Bayburt Merkez ilçesinin** %23'ü Düz ve düze yakın eğimli olup, %62'si Kahverengi, %12'si Kestanerengi Topraklardan oluşmaktadır.
- **Otlukbeli ilçesinin** %21'i Düz ve düze yakın eğimli olup, %54'ü Kahverengi, %31'i Kestanerengi Topraklardan oluşmaktadır.
- **Şenkaya ilçesinin** %17'si Düz ve düze yakın eğimli olup, %50'si Bazaltik, %17'si Kahverengi Topraklardan oluşmaktadır.
- **Üzümlü ilçesinin** %16'sı Düz ve düze yakın eğimli olup, %82'si Kahverengi Topraklar olup, %10'u Çıplak Kaya ve Molozlardan oluşmaktadır.
- **Kemaliye ilçesinin** %16'sı Düz ve düze yakın eğimli olup, %74'ü Kahverengi Topraklar olup, %14'ü Çıplak Kaya ve Molozlardan oluşmaktadır.
- **Kemah ilçesinin** %16'sı Düz ve düze yakın eğimli olup, %80'i Kahverengi Topraklar olup, %10'u Çıplak Kaya ve Molozlardan oluşmaktadır.
- **Erzurum Merkez ilçesinin** %14'ü Düz ve düze yakın eğimli olup, %52'si Bazaltik, %18'i Kolüvyal Topraklardan oluşmaktadır (Harita 3.2, 3.3.2, 3.4, 3.5).

Arazi Kabiliyeti

Erzurum, Erzincan ve Bayburt ilçelerinde arazi kabiliyet sınıflarının dağılımı bulunma oranına göre değerlendirmeye alınmıştır. Buna göre:

I. sınıf Arazi Kabiliyetinin ilçe topraklarında bulunma oranları en çok Pasinler %17, Erzincan Merkez İlçe %12, Erzurum Merkez İlçe %8, Çayırılı %8

II. sınıf Arazi Kabiliyetinin ilçe topraklarında bulunma oranları en çok Karaçoban %29, Erzurum Merkez İlçe %16, Aydıntepe %15, Demirözü %13, Hınıs %12, Erzincan Merkez İlçe %10

III. sınıf Arazi Kabiliyetinin ilçe topraklarında bulunma oranları en çok Hınıs %19, Demirözü %16, Karaçoban %13, Çayırılı, Horasan %9, Karayazı %9, Şenkaya %9,

IV. sınıf Arazi Kabiliyetinin ilçe topraklarında bulunma oranları en çok Tekman %28, Karayazı %28, Köprüköy %27, Tercan %19, Horasan %19, Pasinler %18, Çat %18

V. sınıf Arazi Kabiliyetinin ilçe topraklarında bulunma oranları çalışma alanında bulunmamaktadır.

VI. sınıf Arazi Kabiliyetinin ilçe topraklarında bulunma oranları en çok Aydıntepe %52, Horasan %31, Tortum %31, Refahiye %25, Hınıs %24, Karayazı %23, Pasinler %23

VII. sınıf Arazi Kabiliyetinin ilçe topraklarında bulunma oranları en çok Oltu %73, Kemaliye %71, İliç %70, Uzundere %70, Otlukbeli %68, Pazaryolu %65, İspir %63, Kemah %62,

Üzümlü %61, Bayburt Merkez İlçe %59, Narman %57, Erzincan Merkez İlçe %55, Bayburt Toplam %52, Şenkaya %51, Refahiye %51, Çayırılı %50, Olur %50, Tercan %49.

VIII. sınıf Arazi Kabiliyetinin ilçe topraklarında bulunma oranları en çok Olur %20, Pazaryolu %14, Kemaliye %12, Kemah %11, Üzümlü %11, İspir %9 oranında bulunmaktadır (Harita 3.4, 3.5).

3.1.2.2 Havza Analizi

EEB Bölgesi yükselti- reliyef, eğim, yöneliş-bakı analizleri yapılmış bu faktörlerin bitki örtüsü ile etkileşimleri ve ilişkileri ekolojik açıdan havza bağlamında değerlendirilmiştir. Bu analizler kapsamında elde edilen ve değerlendirilen verilerden en önemli olanları hazırlanan haritalara aktarılmıştır (Harita : 3.7, 3.8, 3.9).

Doğu Anadolu Bölgesi Hazardenizi, Karadeniz ve Fırat olmak üzere üç makrohavzanın birleşme noktasındadır. Türkiye 'de drenaj sahaları bakımından toplam 26 mesohavza mevcut olup, yıllık yağış ortalaması 642 mm'dir.

EEB Bölgesi ise Yeşilırmak, Fırat, Aras ve Çoruh havzaları olmak üzere dört mesohavza içinde yer almaktadır. Bu havzalarda kendi içlerinde alt havzalardan, mikrohavzalardan oluşmaktadır.

EEB Bölgesi ve Yeşilırmak Havzası İlişkisi

Yeşilırmak havzasının ana akarsuyu Yeşilırmak'tır, en önemli kolu olan Kelkit çayı EEB bölgesindedir.

Yüksek dağ ve dağ silsileleri ile derin vadilerden oluşturan havza, fazla kıvrımlı ve kırıklı bir tektonik yapıya sahiptir.

Rölyefe bağlı olarak doğal bitki örtüsünde farklılıklar görülmektedir. Karadeniz sıradağlarının güney yamaçlarında meşe gürgen, kuzey yamaçlarında *Carpinus* spp. (Gürgen) ve *Picea* spp. (Ladin), *Rhododendron* spp. (Orman gülü) yaygındır. Havza içlerine doğru dağ sıralarında *Quercus* spp. (Meşe), *Pinus* spp. (Çam) ve orta kısımlarında dağınık olarak (*Quercus* spp. (Meşe), *Juniperus* spp. (Ardıç) görülür.

Havzanın büyük toprak gruplarından en yaygın olanı kahverengi orman topraklarıdır. Topraklarının büyük bir kısmında çok şiddetli erozyon görülür. % 70'i siğ ve çok siğ topraklardır. Yıllık yağış ortalaması 496.5 mm' dir (Eylem Planı, 2002).

EEB Bölgesi ve Fırat Havzası İlişkisi

Fırat havzası Doğu Anadolu Bölgesini bir uçtan bir uca uzanır, ana akarsuyu Fırat Nehri ve onun kolları Karasu ve Murat nehirleridir.

Havzada yaygın olarak kahverengi orman, kırmızımsı kahverengi orman, kireçsiz kahverengi orman, kestanerengi, kahverengi ve bazaltik topraklar görülmektedir. EEB Bölgesinin büyük bir kısmı bu havza içindedir. Erzurum, Erzincan ve Pasinler ovalarında genç alüvyonlar bulunmaktadır. Tuzluluk ve drenaj problemlerinin bulunduğu topraklar daha çok Karasu ve Murat nehirlerinin vadilerinde yer almaktadır. Karasu ve Aras vadisi derin alüvyonlarla kaplı olup, sulu ve kuru tarım yapılabilmektedir. Erzincan Ovası bir çöküntü sahası üzerinde bulunduğundan, çevresine göre daha sıcaktır, kendine özgü mikroklimaya sahiptir. Pasinler ovası daha yumuşak bir iklime sahip olup, daha verimlidir.

Havzanın % 70'inde toprak siğ ve çok siğdir, % 46'sında toprak işlemeyi güçleştirecek ve bitki yetiştirmeye zarar verecek derecede taşlılık bulunmaktadır, bundan dolayı havzanın % 60'ı mera ve fundalıktır.

iklim bakımından yazlar az sıcak veya serin, kurak veya az yağışlı, kışlar soğuk veya çok soğuk ve yağışlıdır. Yıllık yağış ortalaması 540.1 mm'dir (Eylem Planı, 2002).

Doğal bitki örtüsü olarak step vejetasyonu hakimdir, orman alanları bozuk meşeliklerden oluşmaktadır. Drenajı bozuk alanlarda suyu seven bitkiler yetişmektedir.

EEB Bölgesi ve Aras Havzası İlişkisi

Aras havzasının ana akarsuyu Aras nehridir. Havza fizyografik yapı bakımından çok engebelidir, buna bağlı olarak iklim yapısında çok farklılıklar bulunmaktadır. Ancak havza genelinde yüksek bölge iklimi ; yazlar sıcak ve kurak, kışlar çok soğuk ve kar yağışlıdır. Yıllık yağış ortalaması 432.4 mm'dir. Erzurum ovası ülkenin en yüksek ovasıdır.

Havzada kestanerengi ve kahverengi orman toprakları hakimdir, bunu kahverengi topraklar izlemektedir. Genellikle alüvyal ve kollüviyal topraklarda su erozyonu görülmektedir. Derin ve orta derin topraklar havzanın % 30'unu kaplamaktadır, havza topraklarının % 30'u taşlıdır (Eylem Planı, 2002).

Doğal bitki örtüsü steptir. Step vejetasyonu çayır otları, çalılar ve dikenli bitkilerden oluşur. Ancak tarım nedeni ile doğal bitki örtüsü bozulmuş, bir çok yerde de aşırı otlatma nedeni ile bunların yerini geven, yavşan otu ile dikenler almıştır.

Drenaj problemlili alanlarda, sazlık ve bataklık alanlarda suyu seven bitkiler doğal olarak yetişmektedir.

EEB Bölgesi ve Çoruh Havzası İlişkisi

Çoruh havzasının ana akarsuyu Çoruh nehridir.

Arazi yüzey şekilleri bakımından çok engebelidir, ancak havzanın batı kesiminde hareketlilik azalır. EEB Bölgesi içinde yer alan Bayburt ve Düzüker ovalarının bulunduğu bu alanlar havzanın en düz kısımlarıdır. Bu düzlüklerdeki doğal kaynakların değerlendirilmesi aşamasında bölge ölçeğindeki yeri dikkate alınmalı, kullanım kararlarında ekolojik önemi ön planda olmalıdır.

Topoğrafyaya bağlı olarak iklim durumu da havzada farklılıklar oluşturmakta; havzanın iç kısımlarında kıyıda olan uzaklıkla birlikte karasal iklimin etkisi de artmakta; yağışın azalmasıyla kuraklık görülmektedir. Yıllık yağış ortalaması 1198 mm'dir.

Havza genelinde % 97 oranında orta ve çok şiddetli su erozyonu vardır. Erozyondan en fazla etkilenen ve eğimin en fazla görüldüğü toprak grubu kahverengi orman, kireçsiz kahverengi orman, kestanerengi, kahverengi ve yüksek dağ çayır topraklarıdır.

Havzanın % 77'sinde toprak sığ ve çok sığdır, % 40'ında toprak işlemeyi güçleştirecek ve bitki yetiştirmeye zarar verecek derecede taşlılık bulunmaktadır, bundan dolayı havzanın % 76.4'ü mera ormanlık ve fundalıktır.

Fizyografik yapı, iklim ve havza içindeki konuma bağlı olarak doğal bitki örtüsünde de değişiklikler görülmektedir. Havzanın Erzurum ili içindeki kısımlarında *Pinus sylvestris* (Sarıçam), *Juniperus* spp. (Ardıç), *Quercus* spp. (Meşe), *Populus* spp. (Kavak) ; Bayburt ili sınırları içinde ise *Pinus sylvestris* (Sarıçam), *Quercus* spp. (Meşe), *Ulmus* spp. (Karaağaç) yer alır.

Su kıyısı ve drenajın bozuk olduğu alanlarda, sazlık ve bataklık alanlarda suyu seven bitki türleri, doğal bitki örtüsünün tahrip olduğu alanlarda dikenli bitkiler yer almaktadır.

Karadeniz kıyı bölgesinin doğu bölümü, kendine özgü çeşitli özelliklerin toplandığı zengin flora ve yoğun bir bitki örtüsü kaplıdır. Çoruh vadisinin kuzeyinde kalan bölümü ile doğu Karadeniz dağlarının derin vadilerle yarılmış kuzey etekleri de belirli yüksekliklere kadar, bu flora ve bitki örtüsü ile kaplıdır.

Karadeniz'in doğu bölümünde yüzeydeki ılık suların devamlı buharlaşmasıyla oluşan nemli havanın dağ yamaçlarında yükselmesiyle bu bölgede her mevsimin yağmurlu geçmesi, yapraklı bitkilerden oluşan gür ormanların yetişmesine olanak tanır. Ayrıca burada Avrupa flora bölgesinin bir çok türleri ve bu bölgeye özgü türler, endemik bitkiler de bulunmaktadır (Eylem Planı, 2002).

Planlamada Havzaların Ekolojik Önemi

Doğu Anadolu Bölgesi topoğrafyasının engebeli bir yapıda olması iklim ve bitki örtüsünde büyük farklılıklar yaratmaktadır. Bölgenin en düşük rakımı Iğdır'da 858 m ve Erzurum'da ise 1950 m'dir. Bundan dolayı bölge iklim açısından büyük bir çeşitlilik göstermektedir; yıllık yağış ortalaması Iğdır'da 594 mm, Bitlis'te 1056 mm'dir. Don riski bölge genelinde Mayıs ve Eylül aylarında iken, Erzurum ilinde yükseltisinin farklılığından dolayı yılın her ayı don riski vardır (Kantar ve ark., 1999).

Ayrıca bölgenin farklı havzaların kesişme noktasında yer alması; doğal bitki örtüsü, bitki türü, yaban hayatı ve habitatlarda çeşitliliği ve biyolojik zenginliği sağlamaktadır. Bundan dolayı bölgenin flora ve faunadaki çeşitliliğinin yoğun olduğu, koruma potansiyeli olan alanların belirlenmesi ve bu alanların 'Mutlak koruma alanı' olarak ayrılması gereklidir. Kullanıma açılmaları durumunda ise uygun koşul ve kısıtlamalar getirilmelidir.

Tarıma uygun toprakların azlığı, mevcut tarıma elverişli arazilerinin topraklarının en iyi şekilde değerlendirilmesi gerektirmektedir.

Eğim ve bakı durumu ile toprak yapısı, mikroiklim özellikleri bakımından tarıma uygun olan, biyolojik üretim performansı yüksek olan mikroiklima alanları tespit edilmelidir. Alternatif ürünler yetiştiriciliği, seracılık, örtü altı yetiştiriciliği, meyvecilik ve sebzeçilik açısından önemli olan bu alanlar mutlaka ve öncelikli olarak tarımsal amaçlı kullanılmalıdır.

Havzada toprak, bitki örtüsü ve topoğrafyada uygulanacak her türlü işlemde, mevcut erozyonu daha da artıracak yanlış kullanım biçimlerinin önlenmesi gereklidir. Problemler alanlarda tarımsal amaçlı kullanımlarda kontür sürüm, şeritvari ekim, teraslama yöntemi gibi bilinçli ve doğru kullanım şekilleri ile erozyon yavaşlatılmalıdır.

VII sınıf arazi kabiliyetinde olup, yağışa bağlı olarak tarım yapılabilen alanlarda erozyon ve diğer problemlere yönelik alınacak tedbirleri uygulamak olanaksızdır. Bu alanlarda yem bitkileri üretimine dayalı yağışa bağlı tarım yapılmalı ve münavebe uygulanmalıdır. Böyle arazilerin en doğru kullanımı bu alanların mera ve orman arazisi olmasıdır (Eylem Planı, 2002).

3.1.2.2 EEB Bölgesi İl ve İlçeleri Ekolojik Potansiyel Uygunluk Analizi (EPUA)

3.1.2.2.1 EEB Bölgesi İl ve İlçeleri Ekolojik Potansiyel Uygunluk Analizine (EPUA) Göre Tarım Potansiyeli

Ekolojik potansiyel uygunluk analizi (EPUA) değerlendirmeleri sonucunda, Erzincan, Erzurum ve Bayburt ilçelerine göre tarım potansiyelinin dağılımında aşağıdaki saptamalar elde edilmiştir (Harita: 3.10, 3.11, 3.12, 3.13, 3.14, 3.15).

• EEB Bölgesi tarım potansiyeline uygunluğun ilçelere göre sıralanışı :

Uygunluk Sırası	İlçeler	İl	Ha. Alan
1.	Karayazı	ERZURUM	38526
2.	Erzurum Merkez	ERZURUM	29017
3.	Pasinler	ERZURUM	28317
4.	Erzincan Merkez	ERZİNCAN	24545
5.	İlica	ERZURUM	23604
6.	Horasan	ERZURUM	18128
7.	Bayburt Merkez	BAYBURT	16016
8.	Hınıs	ERZURUM	13776
9.	Çayırlı	ERZİNCAN	13553
10.	Aşkale	ERZURUM	12568
11.	Tekman	ERZURUM	11793
12.	Tercan	ERZİNCAN	9803
13.	Demirözü	BAYBURT	9703
14.	Karaçoban	ERZURUM	9427
15.	Köprüköy	ERZURUM	8435

Alansal büyüklüğe göre sıralanışta görüldüğü gibi tarım potansiyeli bakımından Erzurum ili önemli bir yoğunluk taşımaktadır.

- İller bazında tarım potansiyeline uygunluğun ilçelere göre sıralanışında:

Erzurum ilinde Karayazı birinci, Erzurum Merkez ikinci, Pasinler üçüncü, Ilıca dördüncü, Horasan ilçesi beşinci sırada gelmektedir.

Erzincan ilinde Erzincan Merkez ilçesi birinci, Çayırılı ikinci, Tercan üçüncü sırada gelmektedir.

Bayburt ilinde Bayburt Merkez ilçe birinci, Demirözü ilçesi ikinci ve Aydıntepe ilçesi üçüncü sırada gelmektedir.

- 1. derece tarım potansiyeline uygunluğun sıralanışında ilk yedi sıradaki

<u>İlçeler</u>	<u>Tarım potansiyeline 1. derece uygun alan alanlar (Ha.)</u>
1.Pasinler	21036
2.Erzincan Merkez	16529
3.Horasan	12332
4.İlica	10901
5.Aşkale	9344
6.Erzurum Merkez	9141
7.Tekman	7646

- 2. derece tarım potansiyeline uygunluğun sıralanışında ilk altı sıradaki

<u>İlçeler</u>	<u>Tarım potansiyeline 2.derece uygun alan alanlar (Ha.)</u>
1.Erzurum Merkez	19876
2.İlica	12703
3.Bayburt Merkez	10866
4.Hınıs	10505
5.Karayazı	8205
6.Erzincan Merkez	8016

- 3. derece tarım potansiyeline uygunluğun sıralanışında ilk on sıradaki

<u>İlçeler</u>	<u>Tarım potansiyeline 3.derece uygun alan alanlar (Ha.)</u>
1. Karayazı	22904
2. Bayburt Merkez	20573
3. Hınıs	19989
4. Tekman	19960
5. Horasan	19054
6. Çayırılı	10595
7. Tercan	10549
8. Demirözü	10171
9. Kemah	9131
10. Karaçoban	8795

Tablo 3.1.2.2.1 : EEB Bölgesi İli ve İlçeleri Topraklarının Tarım Potansiyelinin 1., 2., 3. Uygunluk Derecesine Göre (Ha.) Olarak Dağılımı

İlçe Adı	Potansiyel Uygunluk			Genel Toplam
	1. derece	2. derece	3. derece	
Çayırılı	7565	5988	10595	13553
Erzincan M	16529	8016	4880	24545
İliç	438	1755	2149	2193
Kemah	311	1711	9131	2022
Kemaliye	0	187	2234	187
Refahiye	2590	2567	8376	5157
Tercan	5762	4041	10549	9803
Üzümlü	348	2175	1479	2523
Otlukbeli	341	1174	2815	1515
Erzincan Toplam	33884	27614	52208	61498
Aşkale	9344	3224	7185	12568
Çat	1032	5946	5977	6978
Erzurum M	9141	19876	7295	29017
Hınıs	3271	10505	19989	13776
Horasan	12332	5796	19054	18128
İspir	966	2600	2881	3566
Karayazı	7417	8205	22904	15622
Narman	2254	1077	1648	3331
Oltu	1483	1866	5948	3349
Olur	0	257	1686	257
Köprüköy	6270	2165	6534	8435
Şenkaya	798	1147	5636	1945
Tekman	4147	7646	19960	11793
Tortum	827	1917	4424	2744
Karaçoban	5078	4349	8795	9427
Uzundere	0	0	1294	0
Pazaryolu	4	293	3540	297
İllica	10901	12703	7747	23604
Pasinler	21036	7281	6038	28317
Erzurum Toplam	96301	96853	24384	193154
Bayburt M	5150	10866	20573	16016
Aydintepe	10	5331	3166	5341
Demirözü	5792	3911	10171	9703
Bayburt Toplam	10952	20108	33910	31060

3.1.2.2.2 EEB Bölgesi İl ve İlçeleri Ekolojik Potansiyel Uygunluk Analizine (EPUA) Göre Çayır Mera Potansiyeli

Ekolojik potansiyel uygunluk analizi (EPUA) değerlendirmeleri sonucunda, Erzurum, Erzincan ve Bayburt ili ve ilçelerine göre çayır-mera potansiyelinin dağılımında aşağıdaki saptamalar elde edilmiştir (Harita: 3.10, 3.11, 3.12, 3.13, 3.14, 3.15).

- EEB Bölgesi çayır-mera potansiyeline uygunluğun ilçelere göre sıralanışı:

Uygunluk Sırası	İlçeler	İl	Ha. Alan
1.	Karayazı	ERZURUM	94571
2.	Tekman	ERZURUM	90837
3.	Horasan	ERZURUM	55710
4.	Pasinler	ERZURUM	52682
5.	Bayburt Merkez	BAYBURT	46623
6.	Aşkale	ERZURUM	44541
7.	Refahiye	ERZİNCAN	41588
8.	İlica	ERZURUM	40058
9.	Erzurum Merkez	ERZURUM	38648
10.	Hınıs	ERZURUM	37605
11.	Tercan	ERZİNCAN	35522
12.	Şenkaya	ERZURUM	34368
13.	Tortum	ERZURUM	32838
14.	Çat	ERZURUM	32253

Bu sıralanışta görüldüğü gibi çayır-mera potansiyeli bakımından Erzurum ili önemli bir yoğunluk taşımaktadır; ilçeleri itibariyle Karayazı, Tekman, Horasan Pasinler, Bayburt Merkez, Aşkale çayır-mera potansiyeli bakımından önemli bir potansiyel taşımaktadır.

- İller bazında çayır-mera potansiyeline uygunluğun ilçelere göre sıralanışında:

Erzurum ilinde Karayazı ilçesi birinci, Tekman ikinci, Horasan üçüncü, Pasinler ilçesi dördüncü sırada gelmektedir.

Erzincan ilinde Refahiye ilçesi birinci, Tercan ilçesi ikinci, Kemah ilçesi üçüncü, Çayırılı ilçesi dördüncü sırada gelmektedir.

Bayburt ilinde Bayburt Merkez ilçe birinci, Demirözü ilçesi ikinci ve Aydıntepe ilçesi üçüncü sırada gelmektedir.

- 1. derece çayır- mera potansiyeline uygunluğun sıralanışında ilk on iki ilçe:

Uygunluk Sırası	İlçeler	İl	Ha. Alan
1.	Tekman	ERZURUM	17257
2.	Karayazı	ERZURUM	10953
3.	Horasan	ERZURUM	6371
4.	Tercan	ERZİNCAN	6237
5.	Bayburt Merkez	BAYBURT	5390
6.	Çat	ERZURUM	4793
7.	Pasinler	ERZURUM	3296
8.	Hınıs	ERZURUM	2802
9.	Şenkaya	ERZURUM	2499
10.	Erzurum Merkez	ERZURUM	2497
11.	Köprüköy	ERZURUM	2487
12.	Erzincan Merkez	ERZİNCAN	2399

• 2. derece çayır -mera potansiyeline uygunluğun sıralanışında ilk on dört ilçe:

Uygunluk Sırası	İlçeler	İl	Ha. Alan
1.	Karayazı	ERZURUM	42743
2.	Tekman	ERZURUM	37814
3.	Horasan	ERZURUM	20459
4.	Refahiye	ERZİNCAN	20161
5.	Bayburt Merkez	BAYBURT	15978
6.	Aşkale	ERZURUM	14540
7.	Pasinler	ERZURUM	14182
8.	Tortum	ERZURUM	13945
9.	İlica	ERZURUM	13433
10.	Erzurum merkez	ERZURUM	13181
11.	Çat	ERZURUM	12600
12.	Tercan	ERZİNCAN	12597
13.	Hınıs	ERZURUM	10930
14.	Şenkaya	ERZURUM	10157

• 3. derece çayır- mera potansiyeline uygunluğun sıralanışında ilk on altı ilçe:

Uygunluk Sırası	İlçeler	İl	Ha. Alan
1.	Karayazı	ERZURUM	40875
2.	Tekman	ERZURUM	35766
3.	Pasinler	ERZURUM	35204
4.	Horasan	ERZURUM	28880
5.	Aşkale	ERZURUM	28233
6.	İlica	ERZURUM	25369
7.	Bayburt Merkez	BAYBURT	25255
8.	Hınıs	ERZURUM	23873
9.	Erzurum Merkez	ERZURUM	22970
10.	Şenkaya	ERZURUM	21812
11.	Refahiye	ERZİNCAN	21049
12.	Erzincan Merkez	ERZİNCAN	20270
13.	Kemah	ERZİNCAN	18430
14.	Tortum	ERZURUM	17071
15.	Tercan	ERZİNCAN	16688
16.	Narman	ERZURUM	15663

Tablo 3.1.2.2.2 : EEB Bölgesi İli ve İlçeleri Topraklarının Çayır-Mera Potansiyelinin 1., 2., 3. Uygunluk Derecesine Göre (Ha.) Olarak Dağılımı

İlçe Adı	Potansiyel Uygunluk			Genel Toplam
	1. Derece	2. Derece	3. Derece	
Çayırli	2003	5929	14425	22357
Erzincan M	2399	4957	20270	27626
İliç	42	3688	4743	8473
Kemah	2215	8616	18430	29261
Kemaliye	46	3438	7368	10852
Refahiye	378	20161	21049	41588
Tercan	6237	12597	16688	35522
Üzümlü	675	2579	3850	7104
Otlukbeli	542	2395	3587	6524
Erzincan Toplam	14537	64360	110410	189307
Aşkale	1768	14540	28233	44541
Çat	4793	12600	14860	32253
Erzurum M	2497	13181	22970	38648
Hınıs	2802	10930	23873	37605
Horasan	6371	20459	28880	55710
İspir	381	4209	10071	14661
Karayazı	10953	42743	40875	94571
Narman	131	6583	15663	22377
Oltu	34	2543	12965	15542
Olur	172	1297	8300	9769
Köprüköy	2487	7077	12803	22367
Şenkaya	2499	10157	21812	34468
Tekman	17257	37814	35766	90837
Tortum	1822	13945	17071	32838
Karaçoban	724	1876	6010	8610
Uzundere	79	1175	1885	3139
Pazaryolu	540	2452	5250	8242
İllica	1256	13433	25369	40058
Pasinler	3296	14182	35204	52682
Erzurum Toplam	59862	231196	367860	658918
Bayburt M	5390	15978	25255	46623
Aydintepe	254	1740	3615	5609
Demirözü	1554	3304	7297	12155
Bayburt Toplam	7198	21022	36137	64357

3.1.2.2.3 Ekolojik Potansiyel Uygunluk Analizine (EPUA) Göre EEB Bölgesi Doğala Yakın Yüksek Dağ Step Vegetasyonu Potansiyeli

Ekolojik potansiyel uygunluk analizi (EPUA) değerlendirmeleri sonucunda; Erzurum, Erzincan, Bayburt ili ve ilçelerine göre doğala yakın yüksek dağ step vegetasyonu potansiyelinin dağılımında aşağıdaki saptamalar elde edilmiştir (Harita: 3.10, 3.11, 3.12, 3.13, 3.14, 3.15).

- EEB Bölgesi doğala yakın yüksek dağ step vegetasyonu potansiyeline uygunluğun ilçelere göre sıralanışı aşağıdaki gibidir.

Uygunluk Sırası	İlçeler	İl	Ha. Alan
1.	Bayburt Merkez	BAYBURT	208349
2.	İspir	ERZUZUM	168810
3.	Kemah	ERZİNCAN	165579
4.	Karayazı	ERZURUM	136757
5.	Refahiye	ERZİNCAN	127199
6.	Tekman	ERZURUM	123295
7.	İliç	ERZİNCAN	116532
8.	Oltu	ERZURUM	115757
9.	Tortum	ERZURUM	113562
10.	Şenkaya	ERZURUM	110040
11.	Ilıca	ERZURUM	109916
12.	Aşkale	ERZURUM	99613
13.	Tercan	ERZİNCAN	97869
14.	Erzincan Merkez	ERZİNCAN	93316

Bu sıralanışta görüldüğü gibi doğala yakın yüksek dağ step vegetasyonu potansiyeli bakımından Bayburt ili Bayburt Merkez ilçesi önemli bir yoğunluk taşımaktadır.

Erzurum ili ve ilçeleri itibariyle İspir, Karayazı, Tekman, İliç, Oltu, Tortum, Şenkaya, Ilıca ve Aşkale yüksek dağ step vegetasyonu bakımından önemli bir potansiyel taşımaktadır. Erzincan ili ilçeleri itibariyle Kemah, Refahiye, İliç, Tercan ve Erzincan Merkez ilçeleri potansiyel taşımaktadır.

- İller bazında doğala yakın yüksek dağ step vegetasyonu potansiyeline uygunluğun ilçelere göre sıralanışında:

Erzurum ilinde İspir ilçesi birinci, Karayazı ikinci, Tekman üçüncü, Oltu ilçesi dördüncü, Tortum ilçesi beşinci, Şenkaya altıncı, Ilıca ilçesi yedinci sırada yer almaktadır.

Erzincan ilinde Kemah ilçesi birinci, Refahiye ilçesi ikinci, İliç ilçesi üçüncü, Tercan ilçesi dördüncü, Erzincan Merkez ilçe beşinci, Kemaliye ilçesi altıncı sırada gelmektedir.

Bayburt ilinde Bayburt Merkez ilçe birinci, Demirözü ilçesi ikinci ve Aydıntepe ilçesi üçüncü sırada gelmektedir.

- 1. derece doğala yakın yüksek dağ step vejetasyonu potansiyeline uygunluğun sıralanışında ilk on dört sıradaki ilçeler:

<u>Uygunluk Sırası</u>	<u>İlçeler</u>	<u>Doğala yakın yüksek dağ step vejetasyonu potansiyeline 1. derece uygun alan alanlar (Ha.)</u>
1.	İspir	100766
2.	Bayburt Merkez	81256
3.	Oltu	70937
4.	Kemah	63179
5.	Erzincan Merkez	50102
6.	Tortum	42976
7.	Şenkaya	42961
8.	İlica	38727
9.	Refahiye	33776
10.	Kemaliye	32567
11.	Pazaryolu	29897
12.	İliç	29401
13.	Narman	28900
14.	Tercan	27827

- 2. derece doğala yakın yüksek dağ step vejetasyonu potansiyeline uygunluğun sıralanışında ilk on dört sıradaki ilçeler:

<u>Uygunluk Sırası</u>	<u>İlçeler</u>	<u>Doğala yakın yüksek dağ step vejetasyonu potansiyeline 2. derece uygun alan alanlar (Ha.)</u>
1.	Bayburt Merkez	68751
2.	Kemah	68503
3.	İliç	64261
4.	Refahiye	58072
5.	Karayazı	49851
6.	İspir	45786
7.	Tortum	45682
8.	Tekman	44161
9.	İlica	38297
10.	Aşkale	38086
11.	Tercan	36724
12.	Şenkaya	34821
13.	Horasan	34409
14.	Kemaliye	33659

- Üçüncü derece doğala yakın yüksek dağ step vejetasyonu potansiyeline uygunluğun sıralanışında ilk on üç sıradaki ilçeler:

<u>Uygunluk Sırası</u>	<u>İlçeler</u>	<u>Doğala yakın yüksek dağ step vejetasyonu potansiyeline 3. derece uygun alan alanlar (Ha.)</u>
1.	Karayazı	72867
2.	Tekman	63927
3.	Bayburt Merkez	58342
4.	Horasan	45652
5.	Aşkale	39880
6.	Çat	36347
7.	Refahiye	35351
8.	Kemah	33897
9.	Tercan	33318
10.	İlica	32892
11.	Şenkaya	32258
12.	Hınıs	29957
13.	Pasinler	26277

Tablo 3.1.2.2.3 : EEB Bölgesi İli ve İlçeleri Topraklarının Doğala Yakın Yüksek Dağ Step Vejetasyonu Potansiyelinin 1., 2., 3. Uygunluk Derecesine Göre (Ha.) Olarak Dağılımı

İlçe Adı	Potansiyel Uygunluk			Genel Toplam
	1	2	3	
Çayırli	20322	25365	23781	69468
Erzincan M	50102	28930	14284	93316
İliç	29401	64261	22870	116532
Kemah	63179	68503	33897	165579
Kemaliye	32567	33659	15314	81540
Refahiye	33776	58072	35351	127199
Tercan	27827	36724	33318	97869
Üzümlü	23089	11954	7685	42728
Otlukbeli	11496	16941	12553	40990
Erzincan Toplam	291.759	48.678	199.053	835221
Aşkale	21647	38086	39880	99613
Çat	16814	30568	36347	83729
Erzurum M	16706	25031	24452	66189
Hınıs	14039	25652	29957	69648
Horasan	10000	34409	45652	90061
İspir	100766	45786	22258	168810
Karayazı	14039	49851	72867	136757
Narman	28906	21826	17407	68139
Oltu	70137	27912	17708	115757
Olur	28944	12984	11224	53152
Köprüköy	959	9208	10284	20451
Şenkaya	42961	34821	32258	110040
Tekman	15207	44161	63927	123295
Tortum	42976	45682	24904	113562
Karaçoban	4913	9317	11817	26047
Uzundere	22096	11086	3961	37143
Pazaryolu	29897	17342	11536	58775
İlica	38727	38297	32892	109916
Pasinler	16734	23919	26277	66930
Erzurum top	536.468	78.982	535.608	1618014
Bayburt M	81256	68751	58342	208349
Aydintepe	9999	12843	9424	32266
Demirözü	7958	11449	13595	33002
Bayburt Toplam	99.213	93043	81361	273617

3.1.2.3 EEB Bölgesi İl ve İlçeleri Ekolojik Karma Uygunluk Analizi (EKUA)

Tarım, çayır-mera ve doğala yakın yüksek dağ step vejetasyonu potansiyellerinin uygunluk analizi (EPUA) sonuçlarına göre; öncelikli, mutlak ve önlemlerle uygulama yapılabilir ve müdahale edilecek alanlar belirlenmiştir. Bu alanlar da puanlarına göre 1. ve 2. derece olmak üzere sınıflandırılarak alan kullanımına öncelikler verilmiş, öneriler getirilmiş ve haritalanmıştır (Tablo: 3.1.2.3, (Harita: 3.16, 3.17, 3.18, 3.19). Ekolojik önceliklerine göre alan kullanımları için en uygun yerlerin seçiminin dereceli sınıflandırması aşağıda belirtilmiştir.

Öncelikli, mutlak tarım alanları

- 1.derece öncelikli, mutlak tarım alanları
  2. derece öncelikli, mutlak tarım alanları
- Öncelikli, mutlak tarım alanları için öneri alan kullanımları :
Bağ- bahçe alanı, tarla alanı, nadas alanı

Önlemlerle tarım yapılabilir alanlar

1. derece tarım yapılabilecek alanlar
  2. derece tarım yapılabilecek alanlar
- Önlemlerle tarım yapılabilir alanlar için öneri alan kullanımları :
Bağ- bahçe alanı, tarla alanı, nadas alanı

Öncelikli, mutlak çayır mera alanları

1. derece çayır meraya uygun alanlar
  2. derece çayır meraya uygun alanlar
- Öncelikli, mutlak çayır mera alanları için öneri alan kullanımları :
Çayır alanı, mera alanı, kültür meraları

Doğala yakın yüksek dağ step vejetasyon alanları

1. derece yüksek dağ stepe uygun alanlar
  2. derece yüksek dağ stepe uygun alanlar
- Doğala yakın yüksek dağ step vejetasyon alanları için öneri alan kullanımları :
Yüksek dağ step alanı, koru alanı, baltalık alanı, çalı ve fundalık alan.

Orman, ova, havza ve vadi gibi ekolojik önemi olan alanlar belirlenip, koruma amaçlı öneriler getirilmiştir :

Koruma alanları

Orman alanları, ova alanları, havza alanları, vadi alanları, sulak alanlar, sazlık, bataklık alanlar, doğal, arkeolojik, jeolojik ve tarihi sit alanları
Koruma alanları için öneri alan kullanımları :
Mutlak orman, ova , havza ve vadi koruma alanları, doğa koruma alanları

Sorunlu alanlar

EEB Bölgesi erozyon problemlili, tuzluluk problemlili, drenaj problemlili, ıslaklık problemlili alanlar, çiplak kaya, moloz ve taşlık alanlar, eğim problemlili ve şev alanları belirlenmiştir. Bu alanlarda müdahale edilecek alanlar, biyolojik onarım alanları, yenileme alanları ve canlandırma alanları önerilmiştir.

3.1.2.3.1. EEB Bölgesi İl ve İlçeleri Ekolojik Karma Uygunluk Analizine (EKUA) Göre Tarım Yapılabilir Alanlar

3.1.2.3.1.1. EEB Bölgesi İl ve İlçeleri Ekolojik Karma Uygunluk Analizine (EKUA) Göre Öncelikli Tarım Yapılabilir Alanlar

Ekolojik karma uygunluk potansiyeline (EKUA) göre Erzincan, Erzurum ve Bayburt illeri öncelikli tarım yapılabilir alanlar belirlenmiş ve ilçeler itibariyle dağılımı saptanmıştır.

- Erzurum ili ve ilçeleri öncelikli tarım potansiyeline göre Ha. büyüklüğüne göre:

İlçe Adı	Öncelikli Tarıma Uygun Alanlar
Pasinler	19143
Horasan	10675
Ilıca	10410
Karayazı	8504
Erzurum Merkez	8445
Aşkale	7688
Köprüköy	6013
Karaçoban	5079
Tekman	3779
Hınıs	3199
İspir	966
Narman	881
Tortum	818
Şenkaya	797
Çat	723
Oltu	711
Otlukbeli	56
Pazaryolu	4
Olur	0
Uzundere	0

- Erzincan ili ve ilçeleri öncelikli tarım potansiyeline göre Ha. büyüklüğüne göre:

İlçe Adı	Öncelikli Tarıma Uygun Alanlar
Erzincan Merkez	16523
Çayırlı	4887
Tercan	2973
Refahiye	1100
Üzümlü	348
İliç	113
Kemah	26
Kemaliye	0

- Bayburt ili ilçeleri öncelikli tarım potansiyeline göre Ha. büyüklüğüne göre:

İlçe Adı	Öncelikli Tarıma Uygun Alanlar
Bayburt Merkez	4669
Demirözü	4167
Aydıntepe	10

3.1.2.3.1.2 EEB Bölgesi İl ve İlçeleri Ekolojik Karma Uygunluk Analizine (EKUA) Göre Önlemlerle Tarım Yapılabilir Alanlar

Ekolojik karma uygunluk potansiyeline (EKUA) göre EEB Bölgesi Erzurum, Erzincan ve Bayburt İli ilçeleri itibariyle önlemlerle tarım yapılabilir alanlar belirlenmiş ve ilçeler itibariyle dağılımı saptanmıştır.

- Erzurum ili ve ilçeleri önlemlerle tarım yapılabilir alanlarının Ha. büyüklüğüne göre

İlçe Adı	Önlemlerle Tarıma Uygun Alanlar
Hınıs	40620
Karayazı	39434
Erzurum Merkez	33301
Tekman	31088
Horasan	25048
İllica	23905
Çat	19178
Karaçoban	16131
Aşkale	15687
Pasinler	15345
Şenkaya	14003
Oltu	10616
Tortum	8965
Köprüköy	7186
İspir	5811
Otlukbeli	5147
Narman	5025
Olur	4110
Pazaryolu	3247
Uzundere	120

- Erzincan ili ve ilçeleri önlemlerle tarım yapılabilir alanlarının Ha. büyüklüğüne göre

İlçe Adı	Önlemlerle Tarıma Uygun Alanlar
Çayırılı	24509
Erzincan Merkez	24083
Tercan	17663
Refahiye	15851
Kemah	13112
İliç	6414
Üzümlü	3915
Kemaliye	1543

- Bayburt ili ve ilçeleri önlemlerle tarım yapılabilir alanlarının Ha. büyüklüğüne göre

İlçe Adı	Önlemlerle Tarıma Uygun Alanlar
Bayburt Merkez	28823
Demirözü	18759
Aydıntepe	10383

3.1.2.3.2 EEB Bölgesi İl ve İlçeleri Ekolojik Karma Uygunluk Analizine (EKUA) Göre Çayır Meraya Uygun Alanlar

Ekolojik karma uygunluk potansiyeline (EKUA) göre EEB Bölgesi Erzurum, Erzincan ve Bayburt ili ve ilçeleri itibariyle çayır-meraya uygun alanlar saptanmıştır.

- Erzurum ili ve ilçelerinin çayır-meraya uygun alanlarının Ha. büyüklüğüne göre:

İlçe Adı	Çayır-Meraya Uygun Alanlar
Karayazı	201239
Tekman	187079
İspir	173863
Ilıca	132325
Tortum	129985
Aşkale	127223
Horasan	124769
Şenkaya	120973
Oltu	116724
Çat	109981
Hınıs	88782
Pasinler	87795
Erzurum Merkez	86600
Narman	78679
Pazaryolu	59925
Olur	55539
Otlukbeli	41155
Uzundere	36884
Köprüköy	31495
Karaçoban	27307

- Erzincan ili ve ilçelerinin çayır-meraya uygun alanlarının Ha. büyüklüğüne göre :

İlçe Adı	Çayır-Meraya Uygun Alanlar
Kemah	171170
Refahiye	143701
Tercan	120330
İliç	119949
Erzincan Merkez	97192
Kemaliye	81682
Çayırlı	76264
Üzümlü	46796

- Bayburt ili ve ilçelerinin çayır-meraya uygun alanlarının Ha. büyüklüğüne göre:

İlçe Adı	Çayır-Meraya Uygun Alanlar
Bayburt Merkez	225548
Demirözü	36069
Aydıntepe	34678

3.1.2.3.3. EEB Bölgesi İl ve İlçeleri Ekolojik Karma Uygunluk Analizine (EKUA) Göre Doğala Yakın Yüksek Dağ Step Vegetasyonuna Uygun Alanlar

Ekolojik karma uygunluk potansiyeline (EKUA) göre EEB Bölgesi Erzurum, Erzincan ve Bayburt illeri doğala yakın yüksek dağ step vegetasyonuna uygun alanlar belirlenmiş ve ilçeler itibariyle dağılımı saptanmıştır.

- Erzurum ili ve ilçeleri doğala yakın yüksek dağ step vegetasyonuna uygun alanlarının Ha. büyüklüğüne göre sıralanışı :

İlçe Adı	Yüksek Dağ Step Vegetasyonuna Uygun Alanlar
Narman	1762
Şenkaya	1599
Oltu	1410
Pasinler	1333
Tortum	1291
Olur	1261
Pazaryolu	998
İspir	794
Hınıs	714
Uzundere	625
Karayazı	513
Otlukbeli	307
Erzurum Merkez	289
Köprüköy	248
Horasan	170
Karaçoban	135
İlica	114
Tekman	57
Aşkale	42
Çat	40

- Erzincan ili ve ilçeleri doğala yakın yüksek dağ step vegetasyonuna uygun alanlarının Ha. büyüklüğüne göre sıralanışı :

İlçe Adı	Yüksek Dağ Step Vegetasyonuna Uygun Alanlar
Kemaliye	3495
Kemah	2498
Refahiye	2044
Erzincan Merkez	1059
İliç	590
Çayırılı	251
Üzümlü	189
Tercan	41

- Bayburt ili ve ilçeleri doğala yakın yüksek dağ step vegetasyonuna uygun alanlarının Ha. büyüklüğüne göre sıralanışı :

İlçe Adı	Yüksek Dağ Step Vegetasyonuna Uygun Alanlar
Bayburt Merkez	1439
Demirözü	101
Aydıntepe	62

Tablo 3.1.2.3: EEB Bölgesi Erzurum, Erzincan ve Bayburt İli ve İlçelerine Göre Potansiyel Uygunlukların (Ha.) Olarak Dağılımı

İlçe Adı	Öncelikli Tarıma Uygun Alanlar	Onlemlerle Tarıma Uygun Alanlar	Çayır-Meraya Uygun Alanlar	Yüksek Dağ Step Vegetasyonuna Uygun Alanlar	Yüzölçümü (Ha.)
Çayırılı	4887	24509	76264	251	107733
Erzincan Merkez	16523	24083	97192	1059	149114
İliç	113	6414	119949	590	136182
Kemah	26	13112	171170	2498	230114
Kemaliye	0	1543	81682	3495	100629
Refahiye	1100	15851	143701	2044	163739
Tercan	2973	17663	120330	41	143028
Üzümlü	348	3915	46796	189	57275
Erzincan Toplam	25970	107090	857084	10167	1087814
Otlukbeli	56	5147	41155	307	46891
Aşkale	7688	15687	127223	42	153147
Çat	723	19178	109981	40	131672
Erzurum Merkez	8445	33301	86600	289	134170
Hınıs	3199	40620	88782	714	134916
Horasan	10675	25048	124769	170	163728
İspir	966	5811	173863	794	199064
Karayazı	8504	39434	201239	513	254483
Narman	881	5025	78679	1762	90296
Oltu	711	10616	116724	1410	136619
Olur	0	4110	55539	1261	76538
Köprüköy	6013	7186	31495	248	46587
Şenkaya	797	14003	120973	1599	150066
Tekman	3779	31088	187079	57	222267
Tortum	818	8965	129985	1291	146737
Karaçoban	5079	16131	27307	135	48923
Uzundere	0	120	36884	625	40846
Pazaryolu	4	3247	59925	998	74686
İlica	10410	23905	132325	114	167932
Pasinler	19143	15345	87795	1333	125789
Erzurum Toplam	87891	323967	2018322	13702	2545357
Bayburt Merkez	4669	28823	225548	1439	265465
Aydıntepe	10	10383	34678	62	45421
Demirözü	4167	18759	36069	101	59645
Bayburt Toplam	8846	57965	296295	1602	370531

3.1.3 EEB BÖLGESİ EKOLOJİK PLANLAMA VE DEĞERLENDİRMESİ

3.1.3.1 Tarım Potansiyelinin Değerlendirmesi

Bölgede fizyografik yapıya bağlı olarak; özellikle V., VI., VII. sınıf araziler % 60-70 oranında bulunmaktadır. II., III. sınıf arazi ise % 15-20 oranındadır. Tarıma elverişli arazilerin kısıtlı miktarda olması bölgedeki IV. sınıf toprakların önlemler alınarak tarıma açılmasına neden olmaktadır. Tarıma uygun toprakların azlığı, mevcut toprağın özelliklerine ve tarım potansiyeli göre; uygun olan kullanım şekillerine bağlı olarak kullanılmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda yapılacak planlamalar ve alınacak kararlarda bölgenin hassas olan yapısının göz önüne alınması gerekmektedir.

EEB Bölgesi ekolojik planlamasında (EPUA ve EKUA)'a göre öncelikli ve önlemlerle tarım yapılabilecek alanlar il ve ilçeler bazında belirlenmiştir:

Erzurum ilinde Pasinler, Horasan, Ilıca, Karayazı, Erzurum Merkez, Aşkale ilçeleri ;
Erzincan ilinde Erzincan Merkez, Çayırılı, Tercan ilçeleri ;
Bayburt ilinde Bayburt Merkez ve Demirözü ilçeleri oldukça verimli topraklara sahiptir.

Bu alanlarda öncelikli olarak belirlenen alanlarda tarım yapılmalıdır. Kullanım çatışması olan yerlerde ekolojik yaklaşımla sorunlara yaklaşılarak, doğal kaynakların sürdürülebilirliği yönünde kararlar verilmelidir.

Bölge genelinde doğal kaynakların ve peyzajın korunması, geliştirilmesi, sürdürülebilir ve bilinçli kullanımı için;

- Arazi kullanımının toprak özelliklerine uygun olarak yapılması,
- Erozyon ve diğer kısıtlayıcı faktörlere uygulanacak önlemlerin ve gerekli tedbirlerin,
- Ekolojik alt bölgelerin,
- Öncelikli tarım alanlarının,
- Önlemlerle tarım yapılabilecek alanların,
- Mikroklima alanlarının,
- Yüksek verim ürünlerinin,
- Münavebe/Rotasyon/Sıralı ekimle yetiştirilecek bitkilerin,
- Organik üretim yapılabilecek alanların belirlenmesi gereklidir.

2.1.3.2 Organik Üretim Potansiyelinin Değerlendirmesi

Bölgede hakim olan şiddetli ve sert karasal iklim, meyve sebze yetiştiriciliği açısından yetiştirme koşullarını olumsuz etkilemektedir. Ancak topoğrafyaya bağlı olarak oluşan engebeli fizyografik yapı, çok sayıda mikroklima alanları oluşturmaktadır. Oluşan bu olumlu koşullar meyvecilikte kayısı, elma, armut ve ceviz gibi ılıman iklim meyvelerinin yetiştirilmesine olanak vermektedir.

Sebzecilikte ise bölgede genellikle serin iklim sebze bitkileri yetiştirilebilmekte, mikroklima alanlarında ise lahanalar, kavun, karpuz ve domates gibi sıcak iklim sebze türlerinin yetiştirilmesi de mümkün olmaktadır. Ancak alansal büyüklük bakımından mikroklima alanlarının azlığı nedeniyle, kısıtlı miktarda olan bu mikroklima alanlarının en iyi şekilde değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Baklagiller, endüstri bitkileri, yem bitkileri ve meyve-sebze yetiştirmede uygulanacak tarım şekline göre, yüksek verim elde edilen ürünlerin belirlenmesi gereklidir. Konvansiyonel tarıma göre organik tarımda genelde üretimde düşme beklenmektedir. Bundan dolayı öncelikli olarak yüksek verimi tespit edilen ürünlerle uygulamaya başlanması, zaten pahalı ve uzun bir süreç gerektiren ekolojik tarım için uygun olacaktır.

Doğu Anadolu Bölgesi'nde yapılan sebzeçilik ve meyvecilikte yetiştirilen meyve ve sebze türlerinin hepsinde; yerli çeşitler kullanılmakta, tohumları üreticiler kendileri üretmekte, suni gübre ve ilaç kullanılmamaktadır. Hobi amaçlı olan ve ekolojik tarım koşullarına yatkın olan bu üretim biçimi, üreticilerde organik üretime eğilimin olduğunun da bir göstergesidir (Güleryüz ve ark., 1999).

Tahıl tarımı olarak ekilen alanların % 78'inde başta buğday, arpa ve mısır yer almakta olup, yulaf ve çavdar tarımı da yapılmaktadır. Bölgede buğday üretiminde çok az gübre kullanılmakta olup, kıraç alanlarda yapılan sıralı ekimlerden (fiğ, fiğ-buğday) yüksek verim elde edilmiştir (Kantar ve ark., 1999).

Doğal bitki örtüsü bakımından zengin olan bölgede, arıcılık hemen hemen her köyde yapılmaktadır. Yüksek dağ, yayla ve mera vejetasyonun çeşitliliğinden kaynaklanan zenginlik nedeniyle bal üretimi bölgede gelişmiştir. Ancak arıcılığın ekolojik yaklaşımla ele alınması; organik arıcılığın, bal ve balmumu üretimi açısından geliştirilmesi ve teşvik edilmesi önemlidir.

EEB Bölgesi genelinde tarım ve hayvancılıkta bölgenin kirlenmemişliği ve el değmemişliğinin bir potansiyel olarak ele alınması ve organik üretim performansının devamlılığının sağlanması çok önemlidir. Bölgede tarım ilaçlarının kullanımı kontrol altında tutulmalı, bilinçsiz suni gübre kullanımı önlenmelidir.

Sürdürülebilir kalkınmanın üç boyutu olan ekonomik, sosyal ve ekolojik amaçlara ulaşmak ekolojik yaklaşımların benimsenip, uygulanmasıyla gerçekleştirilebilir. EEB bölgesi tarımsal üretimde, sebze ve meyve yetiştiriciliğinde, bağcılık, hayvancılık, arıcılık, bal ve balmumu üretiminde, su ve su ürünleri üretiminde, organik tekstil ürünlerinde ulusal ve uluslararası ölçeklerde büyük bir önem ve potansiyel taşımaktadır.

Organik, ekolojik üretimin doğal kaynakların sürdürülebilirliğindeki yeri ve önemi bölge üreticileri, yatırımcıları, yöneticileri, karar üreticileri ve bölge halkına anlatılmalı bu sürece katılımları sağlanmalıdır. Bu kapsamda organik üretimin sağlık ve ürün kalitesi açısından önemi, üretimin kısa ve uzun vadede ekonomik getirisi, dünya ve bölge kaynakları bakımından önem ve yerini ortaya koyan bilgilendirici toplantılar yapılmalıdır.

3.1.2.3 Çayır-Mera Potansiyelinin Değerlendirmesi

Mera arazisinin ise coğrafi bölgelere göre dağılımı incelendiğinde en geniş mera arazisinin Doğu Anadolu Bölgesi'nde, bunun da önemli bir kısmının eğimli ve toprağın mutlaka korunması gerekli arazilerde bulunduğu görülmektedir. Yazları kurak geçen Doğu Anadolu Bölgesi'nde mera'ların yaygın oluşu üzerinde düşünülmesi gerekir; kurak mıntikalarda rüzgarın taşıyıcı ve kurutucu etkisi, eğimli arazilerde yağışların neden olduğu toprak taşınması mera alanlarının verimini ve sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir.

Çayır ve mera arazilerinin su ve rüzgar erozyonuna karşı uygun teknik ve önlemlerle, bitkilendirilerek korunması gereklidir. Eğimli, problemlili yamaçlar mera arazilerinde rüzgar ve su erozyonuna karşı alınacak tedbirlerle toprağın taşınması ve kurumması önlenmelidir.

Rüzgarın olumsuz etkilerinin saptandığı öncelikli sorunlu alanlar belirlenmeli, rüzgar perdeleri oluşturulmalıdır. Ayrıca orman içi otlatmanın yasaklanması gereklidir. Mera alanlarının korunması ve ıslahı için toprağın korunması önemlidir, zira hem ot üretiminde verimin artırılması hem de hayvancılığın geliştirilmesi mümkün olur.

Güncel arazi kullanıma bakıldığında V., VI. ve VII. sınıf arazilerde orman alanlarının daha fazla olması gerekirken mera alanlarının daha fazla bulunduğu görülmektedir. Bölgede hakim olan iklimin karasal özelliğinden dolayı arazi kullanımlarını etkilemesi söz konusu olabilir. Bölgede kışları soğuk ve karlı, yazları sıcak, kurak ve süresi kısa olan bir iklim hakimdir. Ayrıca yüksek yayla-yüksek dağların bölgede oluşturduğu yükseltiyeye bağlı olarak değişen nemlilik durumu söz konusudur (Kantarci, 1983).

EEB Bölgesi'nde kurulan baraj havzalarında toprağın teknik ve kültürel tedbirler alınarak korunması, normal kuruluşunu kaybetmiş koru ormanları ile çalılık haline gelmiş baltalıkların yeniden kazanılması gerekmektedir.

- EEB Bölgesi ekolojik planlamasında (EPUA ve EKUA)'a göre çayır-meraya uygun alanlar il ve ilçeler bazında belirlenmiştir.

- **Erzurum ili genelinde** çoğunlukla Tekman, İspir, Ilıca, Tortum Aşkale, Horasan, Şenkaya, Oltu ve Çat ilçelerinde çayır-meraya uygun alanlar yer almaktadır.

Güncel arazi kullanıma bakıldığında Şenkaya ilçesinde kireçsiz kahverengi orman, Horasan ilçesinde ise kırmızı kestanerengi topraklar çayır ve mera alanları olarak kullanılmalıdır.

İspir ilçesinin arazisi toprak yapısı bakımından % 63'ü kireçsiz kahverengi ve % 9'u kahverengi topraklardan oluşmaktadır. İlçe topraklarının büyük bir kısmı % 81'i ise VII. ve VIII. sınıf arazi kabiliyetinde olduğundan mera amaçlı kullanıma uygundur.

Oltu ilçesinde kahverengi topraklar hakimdir ve ilçenin % 73'ü VII sınıf topraklardan oluşmaktadır, mera amaçlı kullanıma uygundur.

Olur ilçesi yüksek dağ ve çayır topraklarından oluşmaktadır. ilçenin % 50 'si VII ve % 20'si VIII. sınıf yani % 70'i verimsiz topraklardan oluşmaktadır.

İspir ve Olur ilçelerinin yüksek dağ ve çayır alanlarının bulunduğu bölgelerde şiddetli erozyona karşı gerekli önlem ve tedbirlerin alınması gereklidir.

- **Erzincan ili genelinde** çoğunlukla Karayazı, Kemah, Refahiye Tercan ve Erzincan Merkez ilçelerinde çayır-meraya uygun alanlar yer almaktadır.

Erzincan ili topraklarının büyük bir kısmı VII. sınıf topraklardan oluşmaktadır. % 40'ı çayır mera alanlarıyla kaplıdır. Ancak bu arazilerde eğim, toprak sıklığı, taşlılık, drenaj problemi, tuzluluk ve sodiklik gibi şiddetli toprak kısıtlayıcıları bulunmaktadır.

Güncel arazi kullanıma göre ilin en fazla mera arazisi Erzincan Merkez, Üzümlü ve Kemah ilçelerinde bulunmaktadır. Kemah'ın % 73'ü VII.ve VIII. sınıf arazi kabiliyetindedir. Karayazı ilçesinde ise kırmızı kestan rengi topraklar çayır ve mera alanları olarak kullanılmalıdır .

Mera arazilerinin % 83'ünün dik, çok dik ve sarp eğimli olması nedeniyle erozyon tehlikesi altında olup, gerekli tedbirlerin alınması, biyolojik onarım uygulanacak alanların tespit edilmesi gereklidir. Eğimin dik ve sarp olduğu bölgelerde ağaçlandırma ve doğal bitki örtüsünde bulunan yem bitkileri ekimi ile erozyon kontrolü yapılmalıdır. Eğim problemleri meralar nadasa bırakılmalı, sistemli ve bilinçli otlatma uygulanmalı ve ilave bitkilerin dikimiyle arazinin toprak yapısı güçlendirilmelidir.

Hayvanların kapalı mekanlara çekilmesi ve erozyon önleyici tedbirlerin alınması gereklidir. Meraların aşırı ve erken kullanımı önlenmelidir.

Bölge iklim ve toprak yapısı itibariye tarla tarımına uygun olmadığından, hayvancılık ana sektör olarak ele alınmalı; tarım deseni olarak yem bitkileri ve tohumluk üretimi uygulanmalıdır.

Mer'aların korunması ve verimliliğinin artırılması, rüzgarın taşıyıcı ve kurutucu etkilerini, suyun taşıyıcı etkisini önlemek, aynı zamanda hayvanlara gölgelik sağlamak amacı ile orman parçalarının ve rüzgar perdelerinin kurulması gereklidir.

3.1.2.4 Doğala Yakın Yüksek Dağ Step Vejetasyon Potansiyelinin Değerlendirmesi

EEB Bölgesi ekolojik planlamasına (EPUA ve EKUA)'a göre doğala yakın yüksek dağ step vejetasyonuna uygun alanlar il ve ilçeler bazında belirlenmiştir.

Erzurum ili genelinde çoğunlukla Narman, Şenkaya, Oltu, Pasinler, Tortum ve Olur ilçeleri doğala yakın yüksek dağ step vejetasyonuna uygun alanları içermektedir.

İspir ilçesinin Artvin ili hududu boyunca Oltu, Olur, Şenkaya' nın kuzey kesimlerinde kahverengi orman toprakları olarak büyük çoğunluğu orman, funda ve mera alanları olarak kullanma yeteneğine sahiptir.

Güncel arazi kullanıma bakıldığında Erzurum ilinin yükseltisi fazladır, yaylalar toplam il alanının % 12'sini oluşturmaktadır. Palandöken, Kop, Dumlu, Kargapazarı ve Mescit dağları üzerindeki yaylalar verimli topraklardan oluşur, bu alanlar zengin bitki örtüsü ile kaplıdır. Topoğrafik yapının oluşturduğu rakım ekolojik açıdan balık faunasının çeşitliliğini artırmaktadır.

• **Erzincan ili genelinde** çoğunlukla Kemaliye, Kemah, Refahiye ve Erzincan Merkez ilçe doğala yakın yüksek dağ step vejetasyonuna uygun alanları içermektedir.

Güncel arazi kullanıma bakıldığında il genelinde orman alanlarının % 35'i Refahiye ve % 22'si İliç ilçesi ve çevresinde yer almaktadır. *Quercus* spp. (Meşe), *Carpinus* spp. (Gürgen), *Betula* spp. (Huş) *Platanus* spp. (Çınar), *Populus* spp. (Kavak) *Fraxinus* spp. (Dişbudak) ve *Pinus sylvestris* (Sarıçam) ormanları bulunmaktadır. Günümüzde Erzincan ovası doğal orman örtüsünün tahrip edilmesi nedeniyle seyrek ot tabakası, antropojen step ile kaplıdır.

• **Bayburt ili genelinde** çoğunlukla Bayburt Merkez ilçede doğala yakın yüksek dağ step vejetasyonuna uygun alanlar bulunmaktadır.

Alüvyal toprakların bulunduğu akarsu kıyısı bataklıklar yaban hayatı bakımından zengindir, aynı zamanda av hayvanlarına doğal barınak oluşturur. Bu sazlık alanlar bitki tür çeşitliliği bakımından da önemli olup koruma altına alınmalıdır. Özellikle Bayburt ilinin bu bakımdan büyük bir potansiyeli vardır.

VII. sınıf arazilerin bir kısmı orman, koru ve fundalık alan olarak kullanılmalıdır. Dağlık kesimlerinde, eğimin % 20-30'un üzerindeki alanlarda doğal olarak yetişen bitki türlerinin yaygınlaştırılmasıyla erozyonlar engellenebilir. Bölge genelinde zaten çok sınırlı bir potansiyeli olan ormanların, bilinçsiz kesimi ve otlatmaya açılması önlenmeli, Mutlak Orman Koruma Alanları tespit edilmelidir. Erzurum taşı ve Erzincan taşı, Bayburt taşı, Oltu taşı gibi bölgeye özgü maden ve taşların patenti alınmalı, sürdürülebilir doğal kaynak kullanımı ÇED çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Doğal ve doğala yakın vejetasyonların bozulmaması ve tahribatının önlenmesi gereklidir.

Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejileri, AB Kırsal Kalkınma Politikaları ve Avrupa Mekansal Gelişme Perspektifleri (ESDP) kapsamında EEB Bölgesi kırsal alanlarımız daha alt ölçeklerde değerlendirilmelidir.

- Planlama alanına ait mevcut doğal ve kültürel peyzaj potansiyelleri,
- Biyolojik üretim performansları,
- Kullanım olanakları ve ekolojik hassasiyetleri,
- Potansiyellerin ekolojik açıdan önem ve fonksiyonlarına göre öncelikleri,
- Tarım, çayır-mera, orman, doğa koruma veya yerleşim alanı olma vb potansiyelleri,
- Bu potansiyellerin öncelikleri belirlenmelidir.
- Ekolojik yaklaşımla gerek bölgesel ve gerekse yerel ölçeklerde, planlama mekanlarında tarım için en elverişli toprağın belirlenmesi gereklidir.
- Tarımsal amaçlı kullanımlar için uygun potansiyel taşıyan toprakların kirlilik gibi çevresel sorunlarla yapısının bozulması önlenmeli, bu toprağın öncelikli olarak korunması gereklidir.
- Yanlış arazi kullanımlarının tespit edilmesi ve engellenmesi gereklidir.
- Erozyon, tuzluluk ve ıslaklık gibi toprak kısıtlayıcı faktörlerin etkileri azaltılmalı ve bozulmuş alanların ve belirlenmesi ve iyileştirilmesi gereklidir.
- Bu anılan amaçlara yönelik koruma alanları, mutlak koruma alanları, müdahale edilecek alanlar, sorunlu alanlar, biyolojik onarım yapılacak alanlar, yeniden canlandırılacak alanlar, ekolojik stres alaları ve kullanım çatışmaları belirlenmelidir.

KAYNAKLAR

- Ahlke, B. (2002)** *Avrupa Mekan Planlama Kavramı ve Uygulanışı-Amaçlar, Aktörler ve Yöntemler*. Avrupa Birliği'nde Mekan Planlama Stratejileri-Ekonomik ve Ekolojik Perspektifler Uluslararası Sempozyum, YTÜ.10-12 Aralık 2001, İstanbul.
- Ayaşlıgil, Y. (1991)** *Ekolojik Planlama I- II*. Yüksek Lisans Dersi basılmamış ders notları İÜOF. İstanbul.
- Ayaşlıgil, Y. (1997)** *Biyotop Haritalama ve Peyzaj Planlama Açısından Önemi*. Doğa Korumada Kent ve Ekoloji Sempozyumu, İTÜ. İstanbul.
- Buchwald, K., (1980)** *Landschaftsplanung als ökologisch-gestalterische Planung.-Ziele, Ablauf, Integration-In: Handbuch für Planung, Gestaltung, und Schutz der Umwelt, Bd 3, München.*
- Erzurum, Erzincan ve Bayburt illeri Orman İşletme Müdürlüğü (1973-2001)** *Orman Amenajman Plan ve Raporları*.
- Freundt, A. (2002)** *Küreselleşme : Efsane mi ? Gerçek mi ?* Avrupa Birliği'nde Mekan Planlama Stratejileri-Ekonomik ve Ekolojik Perspektifler Uluslararası Sempozyum, YTÜ. 10-12 Aralık 2001, İstanbul.
- Galzer, R., (1980)** *Methodik und Ablaut der Landschaftplanung in der Stadtentwicklungs-und Bauleitplanung*. In: Handbuch für Planung, Gestaltung und Schutz der Umwelt, Bd 3. München.
- Grebe, R., (1978)** *Landschaftplanung und Bauleitplanung*. In: Natur-und Umweltschutz in der Bundesrepublik Deutschland. Hamburg, Berlin.
- Gülyüz, M., Pırlak, L., Güvenç, İ., Zülkadir, A., Eşitken A. (1999)** *Bahçe Bitkileri Bölümü ve Kuzeydoğu Anadolu Bahçe Bitkileri Yetiştiriciliği*, Ziraat Fakültesi Dergisi, 40. Yıl Özel Sayısı (Basımda).
- Kantar, F., Koç, A., Yeşitken, A., Ilıcalı, N. (1999)** *Doğu Anadolu Bölgesinde Ekolojik Tarım Potansiyeli*. Türkiye 1. Ekolojik Tarım Sempozyumu, Atatürk Kültür Merkezi. ss. 373-380. 21-23 Haziran 2001, İzmir.
- Kantarcı M. D., (1983)** *Türkiye'de Arazi Yetenek Sınıfları İle Arazinin Kullanımının Bölgesel Durumu*, Türkiye Ormancılığının Ekolojik Esasları Üzerine İncelemeler-1, İ.Ü. O.F. Yayınları, İ. Ü. Yayın No:3153, OF. Yayın No:350. ss:139-140, İstanbul.
- Kiemstedt, H. (1996)** *Ülke ve Bölge Planlamasında Ekolojik Yönelişin Gereklere Somut Örnekler*. Ekolojik Temele Dayalı Bölge Planlama Uluslararası Sempozyumu, YTU. 18-19 Ocak 1996, İstanbul.
- Mrass, V. u. Zwolksky (1978)** *Erarbeitung von Empfehlungen für die Aufstellung von Landschaftsplanungen im Rahmen der allegeimeinen Landeskultur und Agrarplanung*. Schriftenreihe für Naturschutz und Landespflege 17, Bad-Godesberg.
- Özden, M., Sevinç, A.N., Güney, D., Dızdar, M.Y., Güçer, C. (2002)** *Çölleşme İle Mücadele Ulusal Eylem Programı* (Taslak) <http://www.ccdturkiye.gov.tr/cms/topraksu1>
- T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Erzurum Tarım İl Müdürlüğü (2002)** *Erzurum Tarım Master Planı*. İl Tarım ve Kırsal Kalkınma Master Planlarının Hazırlanmasına Destek Projesi. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Erzurum Tarım İl Müdürlüğü, Erzurum, 2002.
- T.C.Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Bayburt İl Müdürlüğü (2002)** *Bayburt Tarım Master Planı*, İl Tarım ve Kırsal Kalkınma Master Planlarının Hazırlanmasına Destek Projesi, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı, Bayburt, 2002.
- T.C.Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Erzincan İl Müdürlüğü (2003)** *Erzincan Tarım Master Planı* İl Tarım ve Kırsal Kalkınma Master Planlarının Hazırlanmasına Destek Projesi, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Erzincan Tarım İl Müdürlüğü, Erzincan, 2003. ss.1-105.
- Türkiye Çevre Envanteri (2002)** CD.
- Türkiye Çevre Envanteri (2003)** CD.

TARIM

İÇİNDEKİLER

4	GİRİŞ	4-1
4.1	AB Ortak Tarım Politikaları	4-1
4.1.1	AB Kırsal Kalkınma Politikaları	4-2
4.2	Türkiye Tarım Sektörü Stratejileri	4-3
4.2.1	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın AB uyum sürecindeki önemli projeleri	4-3
4.2.2	Türkiye Tarım Bilgi Sistemleri	4-4
4.2.3	İl Tarım Kırsal Kalkınma Master Planlarının Hazırlanmasına Destek	4-4
4.2.4	Hayvancılığa İlişkin Destekleme Politikaları	4-5
4.3	EBB Bölge Planlama Alt Yapısının Değerlendirilmesi	4-6
4.3.1	Tarımsal Üretim Planlaması	4-7
4.4	EEB Bölgesinde Tarım Sektörüne İlişkin Değerlendirme ve Öneriler	4-8
4.4.1	Bölge Planlama Çalışmalarında Ana Hedefler	4-11
4.5	TMP Projelerin Değerlendirilmesi	4-16
4.6	Genel Tarım Stratejileri Özeti Ve Yerleşme Kimlikleri	4-17

4 GİRİŞ

Nüfusunun halen % 40'ının tarım sektöründe çalıştığı ülkemizde, tarım ürünleri açısından ihracatçı bir konumdan, neredeyse tüm tarımsal ürünlerde ithalatçı bir konuma gelmiş olması Tarım Şura raporlarının ortaya koyduğu en önemli sorunlardan biridir. Aynı zamanda tarımsal verimliliğin düşüklüğü, gıda güvenliğini sağlayacak mekanizmaların yetersizliği, tarım piyasalarının istikrarsızlığı, üreticilerinin gelir seviyelerinin düşüklüğü, tarımda çalışan nüfusun yüksekliği Avrupa Birliği adaylık sürecinde uyum sağlamada en sorunlu alanlardan birini oluşturmaktadır. Bu kapsamda AB'ye uyum sürecinde Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından çeşitli düzenlemeler ve politikalar üzerinde çalışmalar yoğun bir şekilde yürütülmektedir.

EEB bölge planlama çalışması kapsamında, ülkesel boyutta yürütülen çalışmalar, üst bölge planı olarak hazırlanmış olan DAP çalışması, illerin her biri için hazırlanmış olan Tarım Mastır Planları ve ülkede bu kapsamda yürütülen projeler incelenerek, EEB bölgesi için tüm bu çalışmaların koordinasyonunu sağlayabilecek bir yol haritası oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bu kapsamda sırası ile AB ortak tarım politikaları, Türkiye'nin tarım politikaları kısaca özetlenerek, bölge için önerilen stratejilerin genel çerçevesi verilmekte, il tarım mastır planlarının bölge ölçeğinde kullanılmasında ortaya çıkan sorunlardan yola çıkarak, koordineli bir bölge planlama çalışması için izlenmesi gereken planlama süreci önerisi getirilmektedir. Bunu takiben, EEB bölgesi için tarafımızdan hazırlanan analiz çalışmalarına, Tarım İl Mastır planlarına ve Tarım Şura raporlarına dayanılarak, ilk bölümde EEB bölgesi için tanımlanan hedefler çerçevesinde ayrıntılı strateji ve eylemler ile bir yol haritası oluşturulmuştur.

4.1 AB Ortak Tarım Politikaları

AB tarım sektöründe Ortak Tarım Politikaları (OTP) uygulanmaktadır. AB'nin Ortak Tarım Politikaları, Tarımsal Garanti ve Yön verme Fonu (FEOGA) isimli Topluluk Fonu ile desteklenmekte, Garanti ve Yön verme harcama kalemleri sırasıyla ürün destekleme alımları ve yapısal iyileştirme harcamalarını kapsamakta, tarım ürünlerinin ihracatı ise yine aynı fonun ihracatı destekleme harcamaları kaleminden yapılmaktadır (Özcan, vd, 2005.). 1992 yılında OTP önemli bir değişikliğe uğramıştır. Birçok tarım ürünlerinde iç pazarın ve dünya piyasalarının ihtiyacından fazla üretim olması sebebiyle, depolanma zorunluluğu ürün maliyetlerini arttırmıştır. GATT'ın politikaları ile üretimi kontrol altına almak üzere üretim kotaları ve tarım ürünlerinde destekleme fiyatlarında azaltmaya gidilmiştir. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), tarım ürünleri üretimi ve ticaretinde iç desteklerin azaltılması ve ihracat desteğinin kademeli olarak kaldırılmasını öngörmektedir. Bu çerçevede, AB'de politika değişikliğine gidilerek, çevre ve kırsal kalkınma politikaları OTP'larına monte edilmiş, FEOGA fonundan yapılan harcamaların yönü, DTÖ kurallarına uyum açısından değiştirilmiştir. Bu kapsam, çiftçinin korunması adına, tarım politikalarının daha çok çevre ve kırsal planlama politikalarına doğru kaydığını göstermektedir. Günümüze kadar uygulanan destekleme politikaları ile AB'nin tarımsal alt yapısı oturmuştur. Yeterli büyüklükteki tarım işletmeleri, organize olmuş üreticileri ile her türlü kayıt tutma sistemlerinin olduğu, gıda güvenliği ile ilgili denetim ve kontrol sistemlerinin bulunduğu bir yapı oluşturulduktan sonra AB tarım politikası çevre ve kırsal kalkınma politikalarına doğru kaymaktadır. Ancak, ülkemizde tarımsal yapı, AB'nin düzeyi ile karşılaştırılamayacak düzeydedir. Bu farklılıklar ile aynı politikalara tabii olmanın doğuracağı sorunlar ve açmazlar kaçınılmazdır. Bunun yanı sıra, dünyada değişen serbest ticaret kavramları, ülkemizde uygulanan tarım politikalarının doğurduğu sonuçlar ve bunların artık sürdürülemez hale gelmesi, DTÖ ile yapılan Tarım anlaşması, AB ile imzalanan 1/95 sayılı Ortaklık Konsey kararı ile girilen Gümrük Birliği anlaşması ve IMF ile imzalanan Stand-By anlaşması sonucunda yeniden gözden geçirilerek tarım sektöründeki devlet müdahalelerinin azaltılması ve destekleme sisteminde buna yönelik değişiklikler yapılması gündemdedir (Varilci, 2005). Ülkemizde, tarım sektörünün birikmiş sorunlarının çözümünde, kırsal kalkınmanın veya tarım politikalarının yalnızca AB kaynaklarına dayandırılması yeterli sonuçları veremeyebilecektir. Bu kaynaklardan en iyi şekilde

yararlanılacak ve sinerji yaratacak şekilde sistemin kurgulanması en öncelikli konu olmaktadır. Tüm bu sorunların aşılması, kamunun yol göstericiliğinde, kamu ve özel sektörün, STK'ların ciddi koordineli çalışmasını gerekli kılmakla birlikte, tarımsal yapı AB'nin bu günkü düzeyine gelene kadar kamunun üzerine düşen temel altyapı yatırımlarını yapması, eğitim çalışmalarını desteklemesi ve hatta yürütmesi özellikle ülkemizin bazı bölgeleri için kaçınılmaz gözükmektedir. Bu politikalar, ülkemiz gibi tarım sektörünün gelişmediği, nüfusun büyük çoğunluğunun bu sektörde yoğunlaştığı bir ülkede önemli ve koordineli çalışmaların hızla tamamlanmasını gerekli kılmaktadır.

Yoksulluk ve mahrumiyetin giderilmesi, çevre kalitesini artırıcı kalkınma, insana önem veren kalkınma, kurumsal değişim sürdürülebilir kalkınma yaklaşımında dört anahtar kavramı olarak tanımlanmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma anlayışının bu dört anahtar kavramıyla birlikte, kırsal kalkınma projelerine yerleşmeye başlaması ülkeleri daha çevreci, daha fazla insana önem veren ve refah düzeyini artırıcı politikaların uygulanması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Ancak, ülkemizde tüm bu projelerin koordinasyonu, sinerji yaratacak şekilde bütünün parçaları olarak bütüncül bir plan ve program çerçevesinde tasarlanması ve kamu tarafından desteklenmesi sancılı dönemin atlatılmasının vazgeçilmez unsurları olmak durumundadır.

4.1.1 AB Kırsal Kalkınma Politikaları

A.B.'de kırsal kalkınma politikalarının esasını iki temel politikanın sonucu oluşturmaktadır: Bunlardan biri Roma Antlaşması, diğeri ise 1970'lerin ortalarında Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ile oluşturulan A.B.'nin Bölgesel Politikasıdır. Bu iki temel politika, kırsal alanları belirli bir ekonomik düzeye getirmek için stratejiler içermektedir. Kırsal kalkınma programlarının finansmanını üç fon oluşturmuştur. Bunlar; Avrupa Kırsal Kalkınma Fonu (ERDF), Avrupa Yapısal Fonu (ESF) ve Tarımsal Garanti ve Yön verme Fonu (EAGGF)'nin Yön verme bölümüdür. Bu üç fonun tarımsal ve kırsal kalkınmanın sağlanması için belirlediği amaçlar şunlardır:

EAGGF'nin Yön verme Bölümü ve Kırsal Kalkınma Kapsamında Amaçları:

Tarım ve orman ürünlerinin gelişimine bağlı olarak kırsal altyapısının geliştirilmesi, b) Köylerin yenilenmesi ve kalkınması, kırsal dokunun bozulmasının engellenmesi ve rehabilitasyonu, c) Kişisel veya mer'a gibi kollektif arazi parçalarının geliştirilmesi, d) Drenaj sistemlerinin düzenlenmesi, e) Turistik el sanatları yatırımlarının teşvik edilmesi, kırsal turizmin geliştirilmesi, f) Doğal koşullar nedeniyle zarar görmüş tarım ve orman ürünlerinin uygun koruma önlemleriyle korunması, g) Çevrenin korunması ve kırsal yerleşimlerin altyapı sistemlerinin bakımının sağlanması h) Tarım ve orman ürünlerinin verimliliğini arttırmak ve kalitesini yükseltmek için araştırma-geliştirme ve bilgi sistemlerinin teknolojiye uygun bir şekilde kırsal kesime ulaştırılması.

A.B.'nin çeşitli tarım politikacıları tarımda kırsal kalkınmanın esas olduğu, yaşam kalitesinin ve çevrenin korunmasında ve dengeli ve dinamik ekonomik kalkınmanın, yaşam kalitesinin ve çevrenin gerekli sosyal ve ekonomik uyumun sağlanmasında kırsal kalkınmanın esas olduğu görüşünde birleşmektedirler.

Avrupa Kırsal Kalkınma Fonunun Kırsal Kalkınma Kapsamında Amaçları:

a) Kırsal kesimde sürekli iş imkanı yaratmak için üretken yatırımlara olanak sağlamak, b) Altyapı yatırımlarına hız kazandırmak, c) Anavatanını terk etmeyen (göç etmeyen) kesime destek sağlamak, d) Eğitim ve sağlık alanında kırsal kesime yatırımlar yapmak, e) Çevreyi korumaya yönelik yatırımlar yapmak, f) Araştırma ve geliştirmeye yönelik çalışmalara kaynak yaratmak.

Avrupa Yapısal Fonunun Kırsal Kalkınma Kapsamında Amaçları:

Kırsal alanda işsiz kalmış insanların kendi mesleklerine entegrasyonunu sağlamak, b) Kırsal genç nüfusu kendi meslekleriyle ilgili işlere entegre etmek, c) Tarım işçilerini ülkenin değişen endüstri stratejilerine adapte etmek, d) İstihdam yaratmada istikrarı ve genişlemeyi sağlamak, e) Araştırma-Geliştirmede eğitim, uygulama ve insan potansiyelinin katkısını arttırmak (Gürlük, 2005).

4.2 Türkiye Tarım Sektörü Stratejileri

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından, 2006–2010 dönemini kapsayan Tarım Stratejisi geliştirilmiştir. Tarım stratejisinin amacı, kaynakların etkin kullanımı ilkesi çerçevesinde ekonomik, sosyal, çevresel ve uluslar arası gelişmeler boyutunu bütün olarak ele alan örgütlü, rekabet gücü yüksek, sürdürülebilir bir tarım sektörünün oluşturulmasıdır. Bu çerçevede milli tarım politikalarının amaçları aşağıdaki başlıklarda toplanmıştır.

- Üretim verimliliği ülkemizin gıda güvenliğini sağlamak
- Çiftçilerin gelirlerini ve refah seviyesini yükseltmek
- Tarım ürünlerinde iç ve dış piyasada rekabet olanağını yaratmak
- Piyasaları istikrara kavuşturmak
- Sürdürülebilir bir tarım sektörü sağlamak
- Gıda emniyeti ve kalitesini sağlamak
- Doğal çevrenin bozulmasını önlemek
- Kamudan bağımsız bir yapıda, tarımsal üretici birlikleri sistemin omurgasını oluşturmasını sağlamak
- Bu strateji kapsamında belirlenen ilkeler;
- Avrupa Birliği Ortak Tarım ve Balıkçılık Politikalarına Uyum ve Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması esas alınacaktır.
- Piyasa koşullarında tarımsal üretime yönelik olarak piyasa mekanizmalarını bozmayacak destekleme araçları uygulanacaktır.
- Tarım ve kırsal kalkınmada bütüncül yaklaşım ve katılımcılık benimsenecektir.
- Tarım sektörü ile ilgili temel tarafların kurumsallaşmasını ve etkin çalışmasını sağlayacak tedbirler alınacaktır.
- Kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen tarımsal program, proje ve faaliyetlerin tarımsal tüzel kişiliklerin gelişimini özendirici bir çerçevede uygulanması sağlanacaktır.
- Kamu ve özel sektörün kırsal alandaki uygulama kapasitesinin güçlendirilmesi sağlanacaktır.
- Tarımsal destek yöntemlerinin uygulanmasında ekonomik ve sosyal etkinliğin yanı sıra, bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi, sektörel sürdürülebilirlik ve gıda güvencesinin sağlanması esas alınacaktır.
- Destekler belirlenirken ödeme miktarı, şekli ve zamanı önceden ilan edilen usul ve esaslara dayalı olarak düzenlenecektir.
- Tarım ürünlerinin pazarlanmasında, adil rekabet şartlarına dayalı, üretici ve tüketicilerin yararına işleyen, etkin ve verimli bir yapının oluşturulması esas alınacaktır.

şeklinde tanımlanmıştır (Özcan, 2005).

4.2.1 Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın AB uyum sürecindeki önemli projeleri

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından AB uyum süreci kapsamında tarım sektörünün bilgi altyapısını oluşturmak üzere önemli ve büyük projeler yürütülmektedir. Bunlardan biri Türkiye'de tarım bilgi sisteminin kurulması, diğeri ise İl Tarım Kırsal Kalkınma Master Planlarının Hazırlanmasına Destek projesidir.

4.2.2 Türkiye Tarım Bilgi Sistemleri

OTP ve Türkiye Ulusal Reform Programına göre; Entegre İdare ve Kontrol Sisteminin oluşumunun sağlanması bakımından DPT Müsteşarlığı koordinatörlüğünde, 2001 yılında Çiftçi Kayıt Sistemi, Tapu Kadastro Sistemi, Coğrafi Bilgi Sistemi ve Çiftlik Muhasebe Veri Ağının geliştirilmesinin sağlanması amacıyla Tarım Bilgi Sisteminin kurulmasına yönelik çalışma gurupları oluşturulmuş ve çalışmalar başlamıştır. Bu kapsamda Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından AEP (Acil Eylem Planı) hazırlanarak 2002 yılında DPT Müsteşarlığına gönderilmiştir.

AEP/EDP (78) eylem planları, Tarım Bilgi Sistemlerinin oluşturulmasına odaklı bu çalışmalar aşağıda izlenebilmektedir.

- Türkiye Tarımsal Veritabanı*,
- Tarım-NET*,
- TAICENT (Türkiye Tarımsal Bilgi Merkezi)*
- Hayvan Kimlik Kayıt Sistemi*,
- Çiftlik Muhasebe Sistemi,
- Organik Tarım Bilgi Sistemi*,
- Tarımsal Piyasaları İzleme Sistemi,
- Kooperatifler Bilgi Sistemi*,
- Web Sitesi ve Sanal Tarım Kütüphanesi*,
- Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Uzaktan Algılama*,,
- AGRIS/CARIS ve AGROVOC Hizmetleri*,
- Su Ürünleri Envanter Sistemi,
- Hayvancılık Soy kütüğü Sistemi*,
- Gıda Hizmetlerinde e-ticaret,
- Tarımsal Araştırma ve İstatistik Bilgi Sistemi,
- Evrak Arşiv Otomasyonu,
- Personel Özlük Bilgi Sistemi*,
- Bitki Pasaport Sistemi,
- Türk tarım Elektronik Dergi*,
- Elektronik Tarımsal Sanayi Envanteri,
- Çiftçi Kayıt Sistemi*,
- Alternatif Ürün Uygulama Sistemi

(*) Başlayan ve yürütülmekte olan bilişim projeleridir.

Bu sistemlerin bir biri ile koordinasyonu ve farklı amaçlar için kullanılabilirliği önem taşıyan bir konudur. İl ve ilçe düzeyinde bölge planlama çalışmaları için gerekli olan veri tabanları EEB yol haritası kapsamında önerilmektedir.

4.2.3 İl Tarım Kırsal Kalkınma Mastır Planlarının Hazırlanmasına Destek

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı'nın muvafakı ile Türkiye'deki 81 ilin her biri için On Yıllık bir Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Mastır Planı hazırlamaktadır. Planın hazırlanmasında gereken şartları yerine getirmek üzere Türk Hükümeti, TCP kaynaklı bir proje ile il Mastır Planlarının hazırlanmasını kolaylaştırmak üzere FAO'nun yardımını talep etmiştir.

Projenin hedefi: 1) Plan hazırlama kılavuzunun geliştirilmesi, 2) Pilot iki ilde mastır planı hazırlanarak yöntemin denenmesi, 3) İl Mastır Planlarının hazırlanması ile doğrudan ilgili personeli eğitecek olan eğiticilerin eğitimi, 4) Bütün süreci gözetecek ve izleyecek olan 81 Tarım İl Müdürü'nün duyarlı hale getirilmesi, 5) Pilot Mastır Plan, kılavuz ve eğitim programının diğer illere yaygınlaştırılacak şekilde değerlendirilmesidir. EEB bölgesinde de

bu kapsamda Erzincan, Erzurum, Bayburt olmak üzere 3 ilin Tarım Mastır Planı hazırlanmıştır. Tarım Mastır planları aynı içerik ve formatta hazırlanmakla birlikte, içerdikleri bilgilerde eşdeğerliğin olmaması bu raporlardan yararlanmayı güçleştirmektedir. Bu çalışma kapsamında hazırlanan raporlar arasındaki farklar ve raporların zayıf noktaları üzerinde durularak, geleceğe yönelik öneriler getirilmektedir.

4.2.4 Hayvancılığa İlişkin Destekleme Politikaları

EEB bölgesinde, kalkınmanın lokomotif sektörlerinden biri hayvancılıktır. Hayvancılığın geliştirilmesi ve hayvancılığın kırsal kesimin kalkındırılabilmesi için bir araç olabilmesi için ülke bazında doğru bir hayvancılık politikasının belirlenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda Cevdet Yaralı tarafından yayınlanan "Hayvancılığının Mevcut Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerileri" adlı makalede ve Tarım Şura raporlarında yer alan sorunlar ve politika önerileri aşağıda sunulmaktadır.

- Hayvancılık sektörü yeterince desteklenmemiş ortaya çıkan fiyat artışları, canlı hayvan ve kesilmiş et dış alımı ile dengelenmeye çalışılmış ama gelinen noktada kırmızı ette dışa bağımlı hale gelmiştir.
- Kırmızı et ithalatının ülke hayvancılığına faturası çok ağır olmuştur.
- Süt ve besi hayvanı yetiştiriciliğinde halen ürün pazarlamasında önemli sorunlar mevcuttur.
- Yetiştirici besi hayvanını kesecek yer ve sütünü satacak işletme bulmakta sıkıntılar çekmektedir.
- Elde edilen ürünün fiyatı maliyetinin altındadır.
- Pazarlama zinciri çok uzundur, bu durum üretim ve pazarlama maliyetini yükseltmektedir
- Yetiştirici örgütlenmelerinde yetersizlik, aksaklık ve çok başlılık oluşmuştur.
- Terör ve göç sebebiyle meraya dayalı hayvancılık gerilemiş ve durma noktasına gelmiştir.
- Ülkemiz beyaz et dışında kendi kendisine yeterli olma konumunu kaybetmiştir.
- Bakanlıklar arası yetki kargaşasına son verilmeli, yetki ve sorumluluk Tarım ve Köyşleri Bakanlığı bünyesinde toplanmalıdır.
- TKB'da süratle yeniden yapılanmaya gidilmeli; yetiştiricilik, ıslah, hastalıklarla mücadele, hayvansal gıdaların kontrolü ve bu konularla ilgili araştırmaları kapsayan hayvancılık hizmetleri tek çatı altında toplanmalı ve direk bakana bağlı bağımsız bir veteriner teşkilatı kurulmalıdır.
- Verimlilik, işletme önceliği, üretim teknolojisi, standardizasyon ve pazarlama sistemindeki önemli yapısal sorunlar giderilmelidir.
- Canlı hayvan ve hayvansal ürün dış alımına getirilen yasak devam etmelidir
- Hayvancılıkla ilgili sivil örgütlerin içinde bulunduğu bir Çiftçi Bankası kurulmalıdır
- Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi; üretici, yetiştirici, çiftçi, sanayici ve ihracatçıya yapılan teşvik ve destekler devam etmelidir.
- Hastalıklarla mücadele için yeterli miktarda bütçe ve personel tahsis edilmiş ülkesel projeler uygulamaya konmalıdır.
- Halk sağlığını tehdit eden ve hayvanlardan insanlara bulaşan hastalıkların kontrolünde Sağlık Bakanlığı ekonomik yönden TKB'yi desteklemelidir.
- Ülkemize hastalık girişinin çok olduğu sınırlarımızda hayvan hareketleri daha sıkı bir şekilde kontrol altına alınmalı ve buralarda tampon bölgeler oluşturulmalıdır.
- Besi işletmelerinde optimum işletme büyüklüğüne ulaşılmalı, uygun bölgelerde açık besi sistemleri kurulup yaygınlaştırılmalıdır.
- Hayvancılık sigorta sistemi yaygınlaştırılarak çalışır hale getirilmeli ve yetiştiricinin ekonomik gücüne uygun prim sistemi geliştirilmelidir.
- Kaba yem üretimi ve silaj yapımı desteklenmelidir.
- Gıda sanayinin gelişmesi için soğuk zincir, ambalajlama ve depolama yatırımları desteklenmelidir.

- Bütün hayvansal ürünlerde pazar garantisi yanında, girdi maliyetleri de dikkate alınarak AB ülkelerinde takip edilen destekleme modelleri uygulanmalıdır.
- Mezbaha dışı kaçak hayvan kesimleri engellenmeli; deri, sakatat ve diğer yan ürünler sağlıklı ve ekonomik bir şekilde değerlendirilmelidir.
- Veteriner ilaçlarının üretim, dağıtım ve kullanılmasında yaşanan aksaklıklar giderilmeli, yetkisiz kişi ve kurumlarca veteriner ilaçlarının satışı önlenmelidir.
- Gelişmiş ve ileri toplumların en önemli özelliği örgütlü olmalarıdır.
- Ülkemizde kamu eliyle götürülen hizmetlerin çoğu gelişmiş ülkelerde meslek örgütlerince ifa edilmektedir.
- Devlet kontrol ve denetim hizmetlerini yürütmektedir.
- Buna paralel olarak ülkemizde de sivil toplum örgütlerine verilen önem artmalıdır ve devlet bu örgütlerin gelişimini desteklemelidir.

4.3 EBB Bölge Planlama Alt Yapısının Değerlendirilmesi

Ulusal plan ile bölge ve yerel planların ilişkisinin kurulabilmesi, sağlıklı ve güvenilir kararların verilebilmesi, stratejilerin oluşturulabilmesi ve verilen kararların gözlenip değerlendirilebilmesi ülke şartlarına uygun planlama sürecinin oluşturulabilmesine bağlı olmaktadır.

EEB bölge planlama çalışması kapsamında, mevcut veri yapısı, verilerin elde edilebilirliği, bölge planına girdi sağlayan sektörel planların değerlendirilmesi dikkate alınarak bölge planı hazırlanmasındaki sıkıntılar ortaya konmakta ve yetersizlikler vurgulanarak bu yapının zaman içinde düzenlenmesine yönelik bir YOL HARİTASI aşağıda önerilmektedir.

Ülkemizde Bölge Planlaması Hazırlanması Aşamasındaki Sıkıntılar

• Veri temini ve veri standardizasyonundaki sıkıntılar

Bölge planlamasında kullanılabilecek veriler, yerel düzeyde Valilik, Kaymakamlık ve Kamu kurumlarından toplanabilmektedir. Son zamanlarda İç İşleri Bakanlığı tarafından hazırlanan İLEMOD veri tabanı Bölge Planlaması için bir standardizasyon getirmekte, yararlı ve kullanışlı bir veri altyapısını sunmaktadır.

Yerel kamu kuruluşlarından sağlanan verilerde bir standardizasyon olmayıp, veriler genelde il düzeyi seviyesindedir. İlçe düzeyinde ayrıntının sağlanamaması, mevcut verilerin mekan ile bağdaştırılamaması sıkıntılara yol açmaktadır.

• Planlama hiyerarşindeki sıkıntılar ve yetki kargaşası

Ülkemizde planlama sistemindeki temel problemlerden biri farklı planlama çalışmalarının farklı yetki alanları içerisinde olması ve bunların birbiri ile çelişebilmesidir. Yıldız Teknik Üniversitesi Planlama Çalışma grubunca, bunlar arasındaki eşgüdüm ve koordinasyon sorununun çözümü için önerilen yaklaşım, sektör bazlı il düzeyinde veya bölge düzeyinde strateji planlarının hazırlanması, bu planların bütüncül planlama yaklaşımı çerçevesinde bölge planı bütününde değerlendirilmesidir (Şekil 4.1). Sektör Strateji planları, bölge planlarının hazırlanmasında önemli bir girdiyi oluşturmaktadır. Planlama, çok kapsamlı bir eylem olup, ilgi alanı geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Plancıların, her konuya ilgilileri kadar hâkim olamaması gerçeği nedeniyle, bu geniş yelpaze içindeki konuların ilgili uzmanlarca değerlendirilip, öneri stratejilerini oluşturmaları en sağlıklı yaklaşım olmaktadır. Birbiri ile çelişen veya örtüşen veya birbirini tamamlayan konuların ortaya konması plan bütünlüğü içinde sağlanabilmektedir. EBB bölgesinde, İl Tarım Mastır Planları (İTMP) bir anlamda Tarım Strateji Planları olarak değerlendirilmiş, bölgenin temel sektörünün tarım olması nedeniyle de Bölge Planlama kararlarının iskeletini oluşturmuştur.

- İTM planları ve Erzurum İl Gelişme Planı Bölge planının hazırlanmasında önemli bir girdi olmuştur. Bununla birlikte, İTM planları aynı şablon düzeninde oluşturulmuş olmasına rağmen, raporların ayrıntı düzeyinde farklılaşması nedeniyle illerin belli kriterler doğrultusunda karşılaştırılmasında güçlüklerle karşılaşmıştır.

- İTM planlarının, geleceğe yönelik hedefler konusunda sözel boyutta kalması, sayısal hedefleri içermemiş olması, planlamayı güçleştirmektedir. Hedefler sözel boyutta kaldığında programların çerçevesi de net olarak ortaya konamamakta, planın gözlenmesi ve değerlendirilmesi de olanaksızlaşmakta, kararlar genelde soyut düzeyde kalıp analiz tekniklerine dayanmaksızın oluşturulmaktadır.
- Karar oluşturma sürecinde, alt bölgeler düzeyinde tarımsal potansiyel, bu potansiyelin kullanımı için oluşturulması gereken örgütsel yapılanma, eğitim ve yayım faaliyetlerinin programlanabilmesi ve bu çerçevede altyapı programlarının oluşturulabilmesi için alt bölgelerin mevcut üretim yapısı, geleceğe ilişkin üretim planlaması, alt bölgenin kimliği, sosyal yapısı en önemli konular olmaktadır. Alt bölgelerin üretim potansiyelinin harekete geçirilmesi ile ortaya çıkabilecek tarım-sanayi ve üretim-pazarlama-ulaşım ilişkisinin programlanması yapılması gereken çalışmalardır. Ülkemizde ayrıntılı ve sistematize edilmiş bir bilgi altyapısının olmaması, bölge planlama çalışmalarının yeterli düzeyde etkin olamamasını getirmektedir. Bununla birlikte bu altyapının oluşumunun bir zaman gerektirdiği düşünüldüğünde, mevcut veriler doğrultusunda genel düzeyde planlama çalışmalarının yürütülmesi, bu bağlamda da izlenecek sürecin tanımlanması gerekmektedir. Bu anlamda öneri bir Bölge Planlama Yol Haritası Tablo 1'de sunulmaktadır.
- Bölge Planlama Yol Haritasının genel felsefesi, mevcut veriler ve sektör strateji planları bağlamında bölge strateji planının hazırlanması, süreç içinde veri altyapısının güçlendirilmesi koşulunda bölge strateji planlarının sürekli revize edilerek tazelenmesidir. Bunu takiben il gelişme planlarının bölge stratejileri doğrultusunda revize edilmesi ve geliştirilmesidir. İl gelişme planlarının temel bileşenleri, mekansal arazi kullanım planları, bu planlar üzerinde kırsal eylem bölgelerin tanımlanması ve bölge planlamadaki öneri kurumsal ve örgütlenme modellerinin, eğitim -yayım –yatırım plan ve programlarının bölge planında hazırlanan mekansal kurgu ve öncelikler doğrultusunda hazırlanarak uygulanması olarak görülmektedir. İl düzeyindeki plan ve programlar arasındaki koordinasyon, eşgüdüm ve önceliklerin belirlenmesi ve projelerin bütünleştirilmesi yine Bölge Strateji Planı kapsamında ele alınacak ve gelişmelere göre gerekli düzeltmeler yapılabilecektir.
- Bölge planındaki kurgu doğrultusunda bilgi altyapısı sisteminin oluşturulması ve bunun gerçekleştirilmesi ile süreç güncellenerek tekrar ele alınacak ve alt bölgelere yönelik teşvikler belirlenecektir.
- Kısaca, planlama süreci hazırlanıp biten bir süreç olmayıp, kurumların çalışması doğrultusunda, sürekli yenilenen, güncellenen bir döngü izlenecektir.
- Planlama sürecinin ne tabandan tavana ne de tavadan tabana yansıyan bir dikey süreç olarak algılanmaması, her iki sürecin sürekli olarak bir etkileşim içinde yürütülmesi gereği ilkesi benimsenmektedir.

4.3.1 Tarımsal Üretim Planlaması

Tarım sektöründeki en önemli sorunlardan biri pazara uygun üretimin yapılamamasıdır. Pazar ve üretim ilişkisinin kurulabilmesi için bölgede pazara uygun üretilebilecek ürün çeşitlerinin ve miktarlarının belirlenebilmesi bir ön koşul olarak görülebilir. Bunun yanı sıra, aynı üründeki yığılmanın önlenmesi için kırsal eylem bölgelerinde münavebe koşullarına göre üretimin organizasyonu üretim planları ile sağlanabilir. Bu nedenle, il düzeyinde Tarım Strateji Planları doğrultusunda, ürün bazlı üretici birliklerin ve bölge gıda sanayi derneklerinin de katılımı ile üretim planlaması yapılmalıdır. Üretim planlaması doğrudan il düzeyinde bir bütün olarak yapılabildiği gibi belirli bir şablon çerçevesinde ve İl Tarım Strateji planı doğrultusunda kırsal eylem bölgelerin kendi üretim planlarını hazırlaması ve bunu İl Özel İdaresine aktararak bunların il bazında değerlendirilip revize edilmesi şeklinde de yapılabilir. Tavandan tabana yol gösterici, tabandan tavana doğru katılımı planlama modeli ile pazar-üretim ilişkisi sağlanırken, yerel düzeyde de üreticinin katılımı ile yerelin sosyo-kültürel özelliklerini de içeren bir süreç ile planlar hazırlanabilmelidir.

Kırsal eylem bölgelerinde kadaströ ve toprak analiz çalışmalarını takiben üretim planlaması ve arazi toplulaştırma çalışmaları yapılmalıdır. Bu kapsamda araştırılmasına gerek duyulan konu ve projeler tanımlanmalıdır. Bu araştırma konuları Tarım İl Müdürlükleri aracılığı ile Bölge Ajanslarına aktarılmalı, gereksinim duyulan araştırmaları yapacak kişi veya kurumlar teşvik edilmelidir. Bölge ajansı ve bölge içinde yer alan Üniversite işbirliği ile yayım-eğitim dokümanlarının hazırlanması desteklenmelidir.

Kırsal eylem bölgesi kapsamında, üretim planlarında mevcut durumun tespiti yanı sıra üst ölçekte belirlenen stratejiler doğrultusunda, öneri ürün deseni, gelecekteki üretim miktarları, üretim değerleri hem bitkisel hem de hayvansal kaynaklar için gerçekleştirilmeli, yapılması gereken proje ve işlerin kaba maliyetleri, sağlanacak yararlar plan raporlarında yer almalıdır. Bölgede yetişen ürünlere bağılı olarak asgari geçim standardı baz alınarak bir aileyi geçindirecek işletme büyüklüğü veya B.Baş veya K. Baş veya kovan sayısı ve diğere hayvan sayıları belirlenmelidir. Bu kapsamda, köylerde tarım dışı yapılan faaliyetler ve istihdam kapasiteleri ve kadınların uzmanlaştıkları el sanatları faaliyetleri belirtilmelidir. Bu planlarda mevcut örgütsel yapılar ve üye sayıları ve örgütsel yapılanma sorunlarına da yer verilmelidir. Alt bölgede yürütölen yayım ve eğitim faaliyetleri ve bunların olumlu, olumsuz sonuçları raporun kapsamında yer almalıdır.

Bölge bütündeki tüm kırsal eylem bölgelerine ilişkin üretim planlarının elde edilmesi ile bölge planlarında tarım-sanayi, tarım-sanayi-ulaşım ilişkisi, bölgenin bugünkü gelecekteki üretim kapasitesine göre kurulabilecek, bu anlamda teşvikleri yerel özelliklere göre düzenleme olanağı elde edilebilecek, kırsal eylem bölge özelliklerine göre eğitim-yayım faaliyetleri programlanabilecektir.

4.4 EEB Bölgesinde Tarım Sektörüne İlişkin Değerlendirme ve Öneriler

EEB bölgesinde, Tarım Mastır Planında tanımlanan agro-ekolojik bölgeler çerçevesinde, Tarım Mastır Planı öneri projeleri, potansiyel saptamaları, tarafımızdan yapılan lokasyon çalışmalarına dayalı sentez çalışması birlikte değerlendirilerek, ilçelerin tarımsal kimlikleri saptanmıştır. Bunun yanı sıra, tarım sektörünün üretim başlıklarına göre üretimden, pazarlamaya kadar devam eden zincirin bileşenlerini içeren süreç şemaları oluşturularak, gereksinimler ortaya konmuş ve bunların yer alabileceğı şehirselle ve kırsal merkezlerin işaretilmesi hedeflenmiştir.

Bu yöntem ile EEB bölgesinde dar polarize bölgeler ve bu bölgelere hizmet sunacak şehirselle merkezlerin yüklenecekleri işlevler tanımlanmaya çalışılmıştır. Dar polarize bölge merkezlerinin hizmet konuları ve etki alanları belirlenmiştir. Bu çalışma ile kentselle kademelenme sistemini de ortaya çıkarmıştır.

Birinci bölümde belirlenen 5 ana hedef doğrultusunda, her merkezde yapılması gereken işler ve teşviklerin kapsamı Tarım Sektörü Yol Haritasında, stratejiler, ana eylemler ve yapılması gereken işler başlıklarında tanımlanmıştır.

Tablo 1: Planlama Süreci Yol Haritası

MAKRO DÜZEY STRATEJİLER					
Plan Kademeleri	Yapılacak İşler	Araçlar	Ölçek	Kurum Örgütlenme	Yasa ve Yönetmelikler
BYKP kararları	<ul style="list-style-type: none"> Bölgesel Politikaların Belirlenmesi, Bölgenin ülke içindeki kimliğinin belirlenmesi, 	<ul style="list-style-type: none"> Makro veriler 	<ul style="list-style-type: none"> Örnek: DAP 	<ul style="list-style-type: none"> DPT 	<ul style="list-style-type: none"> DPT kuruluş yasası
Üst Bölge Strateji Planı(DOKAP+DAP)	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none">
Havza Strateji Planı	<ul style="list-style-type: none"> Havza politika ve ilkelerinin belirlenmesi, Alt havza bölgelerinin oluşturulması, Havza Yönetim Modelinin Oluşturulması 	<ul style="list-style-type: none"> Makro veriler, iklim, genel toprak yapısı, erozyon, jeolojik yapı vs. gibi ülke ölçeğindeki haritalar, saptanan genel sorunlar 	<ul style="list-style-type: none"> 1/500000 ve 1/250000 şematik 	<ul style="list-style-type: none"> Havza Yönetim Üst Kurulu 	<ul style="list-style-type: none">
İl Sektör Strateji Planları	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none"> 1/100000 veya 1/250000 şematik 	<ul style="list-style-type: none"> İl Özel İdaresi 	<ul style="list-style-type: none">
İl Tarım Strateji Planı İl Tarımsal Üretim planı	<ul style="list-style-type: none"> Günümüzde il düzeyinde toplanan genel bilgilere göre ilin mevcut üretim kapasitesinin ve geleceğe yönelik üretim planlamasının ve bu doğrultuda gelecekteki üretim potansiyel büyüklüklerinin ortaya konduğu plandır. Alt bölgelerden gelen ayrıntılar doğrultusunda güncellenerek geliştirilecektir. 	<ul style="list-style-type: none"> Bölge planlarına girdi sağlamak İl ve ilçe düzeyinde tarım ve ilişkili diğer verilerin değerlendirilmesi, üretim potansiyel büyüklükleri, fırsatlar ve tehditler, öneri stratejiler Konulara ilişkin yönetim modeli-örgütlenme- eğitim ve yayım programlarının hazırlanması 	<ul style="list-style-type: none"> 1/100000 ölçekli topoğrafik haritalar (HGK), Arazi Kullanım Haritaları (KHGM) Alt bölgelerden gelen veriler bütünleştirilerek değerlendirme yapılacak, gerekirse üretim planlaması konusunda alt bölgeler yeniden yönlendirilecektir. 	<ul style="list-style-type: none"> İÖ-Ziraat Odası, İl Planlama Müd, Üniv., STK'lar 	<ul style="list-style-type: none">
İl Doğa ve Kültürel Varlıkları Koruma Strateji Planı	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none"> 		<ul style="list-style-type: none"> İÖ-İÇM, İPM., Üniv. STK'lar 	<ul style="list-style-type: none">
İl Turizm Strateji Planı	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none"> 		<ul style="list-style-type: none"> İÖ, İTM, İPM, Üniv., yatırımcıları STK'lar, 	<ul style="list-style-type: none">
İl Sanayi Strateji Planı	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none"> 		<ul style="list-style-type: none"> İÖ- Sanayi ve Tic. Odası, İPM, , Üniv., Sanayi ile ilgili STK'lar 	<ul style="list-style-type: none">
İl Afet Strateji Planı	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none"> 		<ul style="list-style-type: none"> İÖ-, İl Afet Müd- İPM, Belediyeler 	<ul style="list-style-type: none"> Afet Kanun Tasarısı
Bölge Planı	<ul style="list-style-type: none"> 2.Düzyer Bölgeler için özel ihtisas strateji planları dikkate alınarak Bölge Strateji Planının hazırlanması Teşviklerinin Bölge Planına göre yönlendirilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> İl ve ilçe düzeyinde İlemod veri tabanı, Kamu Kuruluşlarının veri tabanları İl Özel İhtisas Strateji Planlarının bütünleştirilmesi Üst Düzey plan kararlarına uyum 	<ul style="list-style-type: none"> 1/100000 veya 1/250000 şematik 	<ul style="list-style-type: none"> Bölge Ajansı 	<ul style="list-style-type: none"> Bölge Ajansı Kanunu

ORTA DÜZEY STRATEJİLER					
Plan Kademeleri	Yapılacak İşler	Araçlar	Ölçek	Kurum Örgütlenme	Yasa ve Yönetmelikler
İl Gelişme Planı	<ul style="list-style-type: none"> Bölge Planları dikkate alınarak İl Gelişme Planının hazırlanması Arazi Kullanım Planları hazırlanarak, mekansal bazda kırsal eylem bölgelerin tanımlanması İl eğitim ve yayım programları, yatırım programları hazırlanması 	<ul style="list-style-type: none"> İl düzeyinde arazi kullanım planları ile bölge düzeyindeki ekonomik stratejilerin sürdürülebilirlik açısından değerlendirildiği modelleme çalışmaları 	<ul style="list-style-type: none"> 1/100000 ölçekli Harita Genel Komutanlığı tarafından hazırlanmış olan topoğrafik haritalar, KHGM tarafından hazırlatılan arazi kullanım haritalarının altlık olarak sağlanması 	<ul style="list-style-type: none"> İl Özel İdaresi 	<ul style="list-style-type: none"> İl Özel İdare Kanunu
Kırsal Alan Bilgi sistemi	<ul style="list-style-type: none"> Merkez tarafından kırsal alanda köy bazında toplanacak bilgilerin veri tabanının oluşturulması, Bu bilgiler ilçe düzeyinde toplanarak, CBS'nin sürekli güncelleştirilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> Veri tabanının köy bazında oluşturulması Tarımsal veri tabanının işletme bazlı oluşturulması Köyün kadastral haritalarının hazırlanması, topoğrafik ve kadastral haritaların birleştirilmesi CBS sisteminde standart topoğrafik haritaların elde edilmesi İşletme bazlı veri tabanının mekansal veri tabanı ile bütünleştirilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> 1/25 000 ölçekli topoğrafik ve kadastral haritalar, Bu haritalar temel alınarak tarımsal veri tabanının coğrafi düzeyde oluşturulması 	<ul style="list-style-type: none"> İl Özel İdaresi İlçe Tarım Şubeleri İl Tarım Müd. 	<ul style="list-style-type: none"> AB uyum süreci politikaları Çiftçi kayıt, Hayvan kayıt sistemi
Kırsal Alan Planı	<ul style="list-style-type: none"> 1/100000 ölçekli il gelişme planı kapsamında belirlenen kırsal eylem bölge üretim planlarının hazırlanması Örgütlenmenin oluşturulması, Eğitim ve Yayım Programları Yatırımların programlaması 	<ul style="list-style-type: none"> Arazi kullanım ilkelerinin ve teknik altyapıya yönelik mekansal kararların belirlenmesi İlgili haritalar temel alınarak tarımsal üretim önerileri ve planlaması Arazi toplulaştırma çalışmalarının yapılması 	<ul style="list-style-type: none"> 1/25000 ölçekli topoğrafik ve kadastral haritalar 	<ul style="list-style-type: none"> İl Özel İdaresi İlçe Tarım Şubeleri ve İl Tarım Müd. 	<ul style="list-style-type: none"> İmar ve Şehirleşme Yasası Tasarısı
MİKRO DÜZEY STRATEJİLER					
Kırsal yerleşme planları		<ul style="list-style-type: none"> Kırsal yerleşme ve teknik altyapı planlarının hazırlanması 		<ul style="list-style-type: none"> İÖ-İlçe düzeyindeki ilgili birim 	
Kırsal Peyzaj düzenlemeleri		<ul style="list-style-type: none"> Peyzaj değerlerinin yüksek olduğu alanlarda peyzaj tasarım çalışmaları gerçekleştirilmesi 		<ul style="list-style-type: none"> İÖ-İlçe düzeyindeki ilgili birim 	
Kırsal Alan Proje Uygulamaları				<ul style="list-style-type: none"> İÖ-İlçe düzeyindeki ilgili birim 	

4.4.1 Bölge Planlama Çalışmalarında Ana Hedefler ve Tarım Sektörü

Bölge planlama çalışmalarının hazırlanması ve uygulanması 5 ana hedef çerçevesinde toplanarak yürütülmesi esas alınmıştır. Birinci bölümünde belirtilen hedeflerin tarım sektörü açısından ele alınışı ve içerikleri aşağıdaki başlıklarda açıklanmaktadır.

• Bilgi Altyapısının Kurulması (Ölçüm, Kayıt Ve Envanter Çalışmaları)

Çiftçi kayıt, tarımsal işletme kayıt, hayvan kimlik, arazi kullanım ve toprak analizleri veri tabanlarının hazırlanması AB uyum sürecinde bir zorunluluk olarak gündeme gelmektedir.

Avrupa Perakendecileri Ürün Çalışma Grubu (Euro Retailer Produce Working Group, EUREP) tarafından 1999 yılında hazırlanan EOREPGAP protokolünde İyi Tarım Uygulamalarının esasları yer almaktadır. Bu kapsamda üreticiler, arazinin geçmişinden ürünlerin üretim yeri ve koşullarından son tüketiciye kadar olan zinciri (tarladan sofraya) izlemeye olanak verecek şekilde kayıt tutmak zorundadır. Aynı veri tabanı, üretim planlaması, istihdam planlaması, nüfus tahminleri gibi planlama çalışmaları için gerekli olup, kredi kullanımı, primler içinde temel bilgi altlıkları oluşturmaktadır. Bu nedenle sistemin veri tasarımı kullanım alanları belirlenerek birden çok amaca hizmet şeklinde tasarlanmalıdır. Veri tabanlarının oluşturulması köy bazlı olarak düzenlenmelidir. Bu veri tabanı ve sisteminin ülke düzeyinde oluşturulmalı, verilerin toplanması ve sisteme girişi ise ilçe düzeyinde gerçekleştirilmelidir. Veriler, köy, kırsal eylem bölge, ilçe, il, bölge, ülke bazlı olarak farklı seviyelerde, farklı ayrıntılarda, alttan üst düzeye aktarım şeklinde tasarlanmalıdır. En son aşamada DİE kapsamında veri bankası oluşturulmasına hizmet etmelidir. Sistem altyapısının kurulması ülke düzeyinde öncelikle yapılması gereken bir projedir.

İkinci aşamada; sözel veri tabanları, mekan boyutu ile tanımlanarak CBS tasarım ve uygulamalarına dönüştürülmelidir. Bu sistem il düzeyinde kurulmalıdır. Tüm illerin kullandığı sistem ve veri tabanı altlığı aynı standartta olmalıdır.

Ülkemizdeki en önemli sorunlardan biri ülkenin tamamında kadaströ çalışmaların tamamlanmamış olmasıdır. Kadaströ geçmeyen bölgelerde kadaströ çalışmaları, tanımlanan işlerin bir bütünlük içinde yürütülebilmesi açısından kırsal eylem bölgeleri bazında tamamlanarak, etap etap sürdürülmelidir.

Kadaströ çalışmalar CBS ortamına aktarılmalı, sayısal ve sözel bilgiler ile CBS bilgi altyapısı oluşturulmalıdır. Sayısal haritalar altlık olarak kullanılarak, işletme bazlı veri tabanı kurulmalıdır. Bu veri tabanında, işletmenin sahibi, toprak analizleri, toprağın geçmişteki kullanım biçimleri gibi ekilen ürünler, beslenen hayvan türleri ve sayıları gibi üretime ilişkin ve mülkiyete ilişkin bilgilerden oluşmalıdır.

Kırsal alan veri tabanını oluşturmak üzere yararlanılacak diğer bir veri kaynağı ise İLEMOD tablolarıdır. Bu tabloların, köy tabanlı olarak geliştirilmesi, kırsal kalkınma çalışmaları için önemli bir girdi sağlayacaktır (Ek 1).

• Bölgenin Teknoloji ve Bilgi Düzeyinin Artırılması

Bölgenin bilgi ve teknoloji düzeyinin artırılması; 1)Tarım ile ilgili araştırmaların bir koordinasyon çerçevesinde yönlendirilmesine, 2)Yöredeki örtük bilginin kodlanabilir bilgiye dönüştürülmesine, 3)Yapılan araştırmaların üreticiye aktarılabilmesine 4)Bu faaliyetlerin yaygın biçimde gerçekleştirilebilmesi için sistematik şekilde eğitim ve yayım faaliyetlerinin sürdürülebileceği çerçevenin tanımlanmasına bağlı olmaktadır. Desteklenecek, gereksinim duyulan ve birbirini bütünleyen araştırma konularının veya eğitim-yayım faaliyet paketlerinin hangi alt bölgelerde sürdürülmesi gerektiğinin ortaya konabilmesi ise öncelikle planlama ve programlama çalışmalarının yapılmasını gerekli kılmaktadır.

Türkiye’de tarımsal araştırma geliştirme faaliyetleri, ağırlıklı olarak Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü’ne bağlı 48 adet Merkez, Havza ve Konu araştırmaları Enstitüleri olmak üzere Üniversiteler, TÜBİTAK, Şeker Şirketi Tekel İşletmeleri, Atom Araştırma Enstitüsü Kurumu ile çok sınırlı düzeyde özel sektör, farklı bakanlık ve organizasyonlar altında görev yapan kuruluşlarca yürütülmektedir. Bunların koordinasyonun gerektiği Tarım Şurası raporlarında da belirtilmektedir. Üretilen bilginin Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğünde toplanması sistematize edilmesi, Tarımsal Araştırma Konseyi tarafından da bir Araştırma teşvik programının hazırlanması, gereksinimler doğrultusunda araştırmaların yönlendirilmesi ile ülke kaynaklarının rasyonel kullanımını sağlanabilecektir. Araştırma ve Yayım faaliyetlerinin Bakanlık kapsamında farklı dairelerce yapıldığı ve bunlar arasındaki koordinasyonsuzluk belirtilen diğer bir problemdir. Bu nedenle her iki yapının da koordinasyonun acilen çözülmesi gerekmektedir.

Üniversiteler ve Bakanlık araştırma kuruluşları arasındaki işbirliği arttırılmalı, yerel (bölgesel) üniversiteler ile Bakanlık arasında yapılacak protokoller ile yerel yayım-eğitim faaliyetleri Üniversiteler aracılığı ile yürütülmelidir. Yerel düzeyde yapılacak araştırmalar ile yerelde gömülü olan örtük bilginin kodlanmış bilgiye dönüştürülmesine ve ‘patent’ alma çalışmalarına öncelik ve destek verilmelidir.

Üniversitelerde yapılan araştırma sonuçları mutlaka TKB’ca değerlendirilmeli ve desteklenmelidir. Araştırmaların uygulamaya aktarılmasında, TKB, üniversiteler, üretici kuruluşları ve diğer araştırmacı kuruluşları arasındaki işbirliği organik bir bağ kurularak sağlanmalı, araştırmalar bölgesel düzeyde organize edilmelidir. Bir genelge ile farklı kamu kurum ve kuruluşların laboratuvarlarının birleştirilmesi öngörülmektedir. Bunun yanı sıra, özel sektörün ar-ge faaliyetlerine yönlendirilmesi teşvik kapsamında olan bir konudur. Bu çerçevede özellikle tarım potansiyeli olup, geri kalmış bölge statüsündeki alanlarda tüm ilgililerin yararlanabileceği Tarım Ar-Ge İletişim ve Paylaşım Odakları yaratılmalıdır. Bu çerçevede ortak laboratuvarlardan yararlanmanın koşulları ve modeli üzerinde çalışılmalıdır. Bunun organizatörü Üniversite olabilir. (Model: Tarım teknoparkları)

Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü ve Tarımsal Araştırma Konseyi işbirliğinde, Tarımsal Araştırma Teşvik Programı hazırlanmalı, bu kapsamda bölgenin gelişmişlik düzeyine göre gelişmemişler lehine teşvikler arttırılmalı, bu kapsamda yerel üniversiteler desteklenmelidir.

Yapılan araştırmaların pratikten yoksun olması belirtilen önemli sorunlardan bir diğeridir. Araştırma kurumları ile çiftçileri biraya getirecek platformların oluşturulabilmesi, çiftçi ile tarımın sorunlarını ortaklaşa tespit edilebilmesi, bölgesel düzeyde araştırma plan ve programlarının oluşturulması öncelikle yapılması gereken işlerdir.

Bölgenin teknoloji ve bilim düzeyinin arttırılması, üniversite ve enstitülerce yapılacak çalışmaların yoğunluğuna ve üretilen bu bilginin çiftçiye aktarımına bağlıdır. Üretilen bilginin tartışılması ve kabul edilme süreci Kongreler aracılığı ile olmaktadır. Bu nedenle yerel üniversitenin her yıl bir Tarım Kongresi yaparak yayınları tartışmaya açması beklenmelidir. Bunun çiftçiye aktarıma ve uygulamaya konulması zinciri ise Sosyal Altyapının Geliştirilmesi başlığı kapsamında açıklanmaktadır.

• Sosyal Altyapının Geliştirilmesi

Örgütlenme düzeyinin arttırılması, çiftçinin bilinçlendirilmesi konusundaki eğitim-yayım faaliyetleri sosyal altyapı konusu kapsamına girmektedir. Küçük işletmelerin yeni üretim tekniklerini başarı ile uygulaması bilgi, kısmen de kaynak gerektirdiğinden üreticilerin organizasyonun sağlanması öncelikli konu olarak ortaya çıkmaktadır. Tarımda verimliliği arttırmak için tarımsal faaliyetlere ilişkin eğitim ve yayım faaliyetleri, örgütlenme konusunda bilinçlendirme çabaları ve örgütlenmenin sağlanması, tarım dışı istihdam alanlarında bilgi ve becerinin artırılması ele alınması gereken en öncelikli konulardır.

Örgütlenme

Üretici, kamu, özel sektör, üniversite, sivil toplum kurumlarının gerekli düzeyde işbirliği yapamaması en önemli kurumsal zayıf yönümüz olarak belirtilmektedir. Pazarlama olanaklarının artırılması, girdi maliyetlerinin azaltılması gibi temel sorunların çözümü için önerilen yol Üretici Birliklerinin oluşturulmasıdır. Üretici Birliklerinin, ülke, bölge, il ve ilçe düzeylerinde üretim özelliklerine bağlı olarak kademeli bir düzeyde örgütlenmesi beklenmektedir. Ancak, üretim verimliliğinin düşük olduğu ve alternatif ürünlere geçişin önerildiği EEB bölgesi gibi bölgelerde ürün üretim miktarlarının düşük olması nedeniyle her ürün bazında örgütlenmenin sağlanması kısa vadede olanaksız görünmektedir. Bu nedenle, münavebeli ekimlerin yapıldığı alanlarda ürün bazlı üretici birlikleri oluşana kadar PANKO birliğin diğer ürünler içinde tohum sağlama, pazarlama gibi konularda üreticilere destek sağlanması desteklenebilir.

EEB bölgesindeki ürünler dikkate alındığında, PANKO Birlik, Tiftik Birlik, Koza Birlik, Tarımsal Kalkınma Sulama Su Ürünleri Birliği, Tarım Kredi Koop. Bölgede aktif olabilecek kooperatiflerdir. Tahıl Üretimi Birliği, A.Soya Üretim Birliği, Sulama Birlikleri, T.Dam Sığır Yetiştiriciliği Birliği, Arı Yetiştiricileri bölgede aktif olabilecek birlikler, T.Tarımcıları Vakfı, Türkiye Kalkınma Vakfı destek alınabilecek vakıflar olarak sıralanabilir.

Tarım Kredi Kooperatiflerinin (TKK) yeniden yapılandırılarak kendi ayakları üzerinde durabilen, profesyonel yönetimi benimsemiş, akılcı bir yönetimle tekrar tarım sektöründe özellikle küçük çiftçilerin kredi gereksinimlerini karşılayan bir kredi organizasyonuna dönüştürülmesi ve yasında var olan ancak uygulanmayan bankacılık hizmetlerine, Kooperatifler Bankası çatısı altında devam ettirmesi Tarım Şurasında önerilmektedir. TTK'lar her köyde kurulan küçük birimler yerine, belli merkezlerde ekonomik yönden güçlü olan kooperatiflere dönüştürülmeli, küçülerek büyümek hedeflenmeli, güçsüz olan kooperatifler ile birleştirilmelidir. Bu çerçevede EEB bölgesinde de TKK'lerinin mekansal dağılımı ve hizmet etki alanları çıkarılarak, bunların optimum düzeyde çalışacak şekilde planlanması yapılması gereken çalışmalardan bir diğeri olmaktadır. EEB bölgesinde TKK'nin yeniden yapılandırılması ve mekan organizasyonu bir proje konusu olarak ele alınmalıdır.

Ülkemizde, Sulama Birliklerinin çalışması konusunda önemli sorunlar bulunmaktadır. Bunlar demokratik bir yapıya kavuşturulmalı, işleyişteki aksaklıklar düzeltilmelidir. EEB bölgesinde sulama birlikleri, ortaya çıkan sorunlar ve öneriler diğeri bir proje konusu olarak ele alınmalıdır.

Damızlık Sığır Yetiştiricileri, Arıcık Birlikleri gibi ıslah amaçlı birlikler, yetiştiricilerin kendi aralarında teşkilatlanarak, üstün verimli hayvanların yetiştirilmesi amacı ile kurulmaktadır. Bu birliklerin görevi, yurt içinde yetiştirilen, yurtdışından ithal edilen ırkların genetik potansiyellerinin geliştirilmesi, verimlerinin artırılması, bunların soy kütüğü ve verim kayıtlarının tutulması, hayvanlarla ilgili sağlık hizmetlerinin yürütülmesi, sigorta işlemlerinin yapılması, üyelerin üretimlerinin sağlanması, ihtiyaçlarının temini, ürünlerin yurtiçi ve yurt dışında pazarlanması, üretim maliyetlerinin düşürülmesi, ürünlerin değerlendirilmesi için gerekli tesislerin kurulması ve işletilmesi olarak sıralanmaktadır. EEB bölgesinde hayvancılık sektörünün ateşleyici sektör olma rolü dikkate alındığında bölgede bu amaçla kurulmuş olan birliklerin faaliyetlerinin izlenmesi ve desteklenmesi gerekmektedir.

Ülkemizde tarımsal yapının örgütlenmesi ve revizyonu kapsamında ürün ve ürün grubunda ihtisas birlikleri olarak Üretici Birliklerine özel önem verilmektedir (Şekil 4.3). Çıkan kanunun üretici birliklerine Ar-Ge, pazarlama geliştirme gibi birçok önemli görevleri yüklemesine karşılık, birliklerin gelirler kısmında bu görevleri yerine getirecek gerekli gelir modelinin yaratılmaması eleştirilmektedir. Birliklerin bu fonksiyonları yerine getirecek teknik donanımdan yoksun durumda olmaları, verilen görevlerinde yapılamaması ile sonuçlanabilecektir. EEB bölgesi özellikleri, hayvancılık dışında diğeri tarımsal faaliyetlerdeki verim düşüklüğü dikkate alındığında her ürün için bir birlik oluşturmanın güçlüğü ortadadır.

Bu nedenle kurulabilecek üretim birliklerine girdi sağlama kolaylığı ve pazarlama konularında ağırlık verilmeli, sistem güçleninceye kadar Ar-Ge faaliyetleri, eğitim yayım konularında kamu desteği verilmelidir.

• Eğitim ve Yayım Faaliyetleri

Geri kalmış bölgelerde çiftçinin eğitimi en öncelikli konu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda merkezi, bölgesel ve yerel düzeydeki güçlerin birleştirilmesi ve insan kaynaklarının optimum düzeyde kullanımı temel ilke olarak kabul edilmelidir. EEB bölgesi için eğitim faaliyetlerinin organizasyon şeması oluşturulmuştur (Şekil 4.4). Eğitim ve yayım faaliyetleri merkezi düzeyde ele alınmalı, B.Baş hayvancılığı, arıcılık, tahıl üretimi, sebzeçilik gibi farklı alt sektörlerde eğitim paketleri hazırlanmalı, bu paketlerin hazırlanması konusunda TKB ile yerel Üniversiteler arasında protokoller yapılmalıdır. Merkezde hazırlanan proje paketleri bölge özelliklerine göre çeşitlendirilmeli ve revize edilmelidir.

Eğitim ve yayım faaliyetlerinin çiftçiye aktarımı sistematik hale getirilmeli, kırsal eylem bölgelerin özelliklerine göre hangi eğitim paketinin, hangi sürelerde çiftçiye aktarılacağı programlanmalıdır. Eğitimde uygulamaya önem verilmeli, teknik personel sıkıntısının üstesinden gelmek üzere bu konuda uzmanlaşmış STK'ların eğitim konusunda görev üstelenmelerini sağlayacak mekanizmalar devreye sokulmalıdır.

Üniversiteler tarafından (AU) tarafından iki aşamalı eğitim paketi oluşturulmalıdır. Bunlardan birinci kademe Tarım Müdürlükleri ve kooperatif personellerinin eğitim proje paketleri, diğeri ise eğitilen kesimin çiftçi eğitimine yönelik eğitim paketleridir (Şekil 4.5).

Eğitim sisteminde kademeli bir yapı benimsenmeli, Tarım İl Müdürlüğünde ve Ziraat odalarında görev yapan mühendisler ve kırsal eylem bölgesi kalkınma odağı (KEBKO) görevlisi ziraat mühendisleri AU tarafından eğitilerek, çiftçi eğitim ekibi oluşturulmalıdır. Dönüşümlü olarak farklı KEBKO'da çiftçi eğitim kursları düzenlenmelidir. Eğitim kursları alanda uygulamalar ile desteklenmelidir. Eğitim çalışmalarında bölgede var olan tarımsal alanda uzmanlaşmış derneklerden yararlanılmalıdır. Eğitim paketlerinin geliştirilmesi ve gereksinimlere göre düzeltilmesi için tarımsal amaçlı kooperatifler ve üretici birlikleri bölge temsilcilikleri ile üniversite yayım komitesi ve Tarım İl Müdürlükleri arasında yılda bir kez toplantı düzenlenmesi sürekli bir yapıya kavuşturulmalıdır.

Teknik Altyapı ve Sermaye Birikimi

Bölgede tarım ve hayvancılığın geliştirilebilmesi için teknik altyapının geliştirilmesi gerekmektedir. Altyapının geliştirilmesi yüksek maliyetler gerektirdiğinden, teşvik edilecek konuların belirlenmesi, kaynakların farklı ve dağıntık alanlara yönlendirilmesi yerine belli konulara odaklanarak kullanımı esas alınmalıdır. EEB bölgesinde tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi için gerekli olan teknik altyapı aşağıda sıralanmakta olup, bu teknik altyapının hangi merkezlerde yer alabileceği şemalarda ifade edilmekte ve strateji raporunda da yapılacak işler ve eylem odakları tanımlanmaktadır.

Tohum ve Fidan Üretim İstasyonları-Damızlık Hayvan İslah İstasyonları

Günümüzde nitelikli tarımın yapılabilmesi, gıda güvenliğinin sağlanabilmesi için birinci önkoşul sertifikalı tohuma geçilmesidir. Bu nedenle günümüze kadar devlet aracılığı ile yürütülen bu faaliyet dalında özel sektörün teşvik edilerek devreye girmesi temel politikalardan biridir. Benzer konu hayvancılık sektöründe hayvan ırklarının ıslahıdır. Bu çerçevede yine damızlık hayvan istasyonlarının özel sektör aracılığı ile yürütülmesi hedeflenmektedir.

Sulama Altyapısı

Sulama, bitkisel üretimde verimliliğin artırılması ve ürün çeşitliliği için götürülmesi gereken önemli bir teknik altyapıdır. DSİ tarafından hazırlanan projelerin uygulanması ile Erzurum ili sulama alanlarının yaklaşık iki katına çıkabileceği görülmektedir (Şekil 4.6). Sulama çalışmalarında büyük barajlar yerine küçük göletler ile sulama yoluna gidilmesi maliyetleri

düşürebilecektir. Hayvancılığın geliştirilmesi EBB bölgesindeki ateşleyici sektördür. Bu sektörün önemli sorunlarından biri yem bitkisi yetersizliğidir. Yem bitkilerinin sulu alanlarda yetiştirilebilmesi bölgede sulanabilir alanların artırılmasını gerektirmektedir.

Baraj ve göletlerle birlikte sulama sistemlerinin kurulması konusunda Dar Polarize Çiftçi Birlikleri teşvik edilmelidir. Bu birliklere üye olan çiftçilere farklı fiyat uygulamasına gidilebilir. Basınçlı sulama tekniklerinin kullanılabilmesi için gerekli sermaye desteği verilmeli, bu konuda KEB'lerine öncelik verilmeli ve daha fazla destek sağlanmalıdır.

Topraksız Tarım

Dünya'da topraksız tarım güncellik taşıyan bir konudur. Topraksız tarım serada yoğun bitki yetiştiriciliğinde kullanılan tekniktir. Topraksız tarım, toprak dezenfeksiyonu gereğini ortadan kaldırmaktadır. Bu nedenle bölgede kapalı sistem seralar desteklenmeli ve geliştirilmelidir.

Laboratuvar Altyapısı

EUREP uygulamaları, sertifikaya esas teşkil edecek analizleri yapacak akredite edilmiş laboratuvarları gerektirmektedir. Ülkemizde bu düzeyde laboratuvarların oluşturulması, zaman ve maliyet açısından kısıtlayıcı faktörler olarak değerlendirilmektedir. EEB bölgesinin ekonomik altyapısını tarımsal faaliyetler oluşturması nedeniyle bölge merkezi olarak Erzurum da bu kapsamda bir laboratuvarın kurulmasına öncelik verilmelidir.

Gıda ve yem konusunda kontrol hizmetleri vermekte olan İl Kontrol Laboratuvar Müdürlüklerinin çalışmalarının AB normlarına uygun hale getirilmesi önem taşımaktadır. TKB ve Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanarak yürürlüğe giren 'Özel Gıda Kontrol Laboratuvarlarının Kuruluş ve Görevleri hakkında Yönetmelik' kapsamında 19 özel gıda kontrol laboratuvarı faaliyet göstermektedir. EEB bölgesinde Özel Gıda Kontrol Laboratuvarları bulunmamakta olup, teşvik edilmesi gerekmektedir.

Gıda ve yem sanayinde gıda güvenliğinin sağlanmasının temel gereçleri arasında yer alan bilgi ve iletişim teknolojileri, araştırma ve geliştirme faaliyetlerine öncelik verilmelidir

Pazarlama

Bitkisel üretim ve hayvancılık konusundaki en önemli sorun pazarlamadır. Hayvancılığın geliştirildiği ilçe merkezlerinde kesimhane altyapısı oluşturulmalıdır.

Depolama ve Soğuk Hava Depoları

Hammadde teminindeki sorunlar ve bazı yem hammaddelerinin (balık unu, mısır, soya küspesi, arpa vs) ithal edilme zorunluluğunun bulunması karma yem sanayinin en önemli sıkıntıları arasında yer almaktadır. Gıda ve yemlerin depolanması için depo altyapısının güçlendirilmesi gerekmektedir.

Hayvancılığın teşvik edildiği bölgelerde KEBKO'larında süt toplama merkezleri, sebze ve meyveciliğin desteklendiği bölgelerde yeterli büyüklük ve kapasitede soğuk hava depolarının yapılması için Kırsal Eylem Bölge Çiftçi Birlikleri (KEBÇB) teşvik kapsamına alınmalı ve bu altyapı tamamlanmalıdır. Bu teşviklerin kullanımında, bu odaklarda eğitim ve yayım faaliyetlerinin gerçekleştirilmiş olması ve KEBÇB kurulmuş olması şartı aranmalıdır. Bu kapsamda soğuk hava deposu, süt toplama merkezi ve mandıra kuracak özel sektör teşvik edilmelidir.

Tarıma Dayalı Sanayi

Hayvansal ürünlerine dayalı sanayinin teşviki önem taşımaktadır. Ancak, bölgenin sert iklim koşulları hem bölge içinden ana merkezlere et, süt gibi hayvansal ürünlerin sürekli akışını zorlamaktadır. Hem de bölge içinde işlenen ürünlerin bölge dışına ihracatını zorlamaktadır. Bölge içinde sürekli ürün akışının sağlanması ön koşul olarak gözükmektedir. Bu çerçevede köy yollarının kapalı kalma ayları ve süreleri coğrafi bilgi sisteminde işlenmesi, bunların açılması için maliyetlerin belirlenmesi çözüm önerilerinin geliştirilebilmesi için gerekli

çalışmalarıdır. Bu doğrultuda etkin ve maliyeti en düşük modeller oluşturulmalıdır. Kar koşullarına göre geliştirilmiş teknik araç donanımları (örnek: taşıma araçlarına palet takılması veya paletli araçlar) ve maliyetleri konusunda çalışmalar yapılmalı, bu çerçevede teşvikler sağlanmalıdır.

Ulaşım

Bölge merkezlerinin limana ulaşım aksları güçlendirilmeli, uzun vadede bölge merkezinin Karadeniz limanına bağlayan demiryolu projesi gerçekleştirilmelidir. Bu demiryolu aksının Güney Doğu Anadolu bölgesine uzatılması ile GDA ürünlerinin kuzey ülkelerine pazarlanması ve ulaşım maliyetlerinin düşürülmesi gibi yararları da olabilecektir.

Kırsal Eylem Bölge Kalkınma Odağı

Yukarıda anılan donatılar ve bulunması gerektiği şehirselleşme ilişkisi Şekil 4.7 ve 4.11'de izlenebilmektedir

Kırsal kesimin eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi en öncelikli, kalkınmayı başlatacak en az maliyetli eylemdir. Yukarıdaki bölümde aktarılan sistem çerçevesinde Kırsal Kalkınma Odaklarında bu eğitimler sürdürülmelidir. Bu eğitimlerin yapılabilmesi için okullar eğitim merkezleri olarak kullanılabilir. Ancak, uzun ve orta vadede bu merkezlerde kırsal eğitim merkez kompleksleri oluşturulabilir. Bu odaklardaki gönüllülerin tarlaları eğitim çiftlikleri olarak kullanılmalı, yüksek gelir artışı sağlandığı takdirde, başlangıçta belirlenen bir sözleşmeye dayanarak, elde edilen gelirin belli bir yüzdesinin KKO fonuna aktarılması sağlanmalı, bu fonlar KK Odaklarının teknik altyapı çalışmaları için kullanılmalıdır. KK Odağına yatırım ve altyapı teşviklerinde, KEB eğitim alma ve örgütlenme düzeyindeki başarı kriterlerine göre verilebilir. Altyapı yatırımları, kırsal kesimin örgütlenmesi için bir teşvik unsuru olarak kullanılabilir. Verim ve üretim artışı kriterlerine bağlı olarak yapılan değerlendirmelere göre başarılı olan kırsal eylem bölgelerinin teknik altyapı konusunda teşviklerden yararlanma imkanı yaratılabilir.

KKO'larında birer tarım teknikeri istihdam edilmesi kırsal kalkınma için yarar sağlayacaktır. Tarım teknikerleri bu alt bölgeye danışman olarak hizmet edebilir. Tarım teknikerleri, belirli bir yıl İTM tarafından sözleşmeli olarak istihdam edilebilir, bölgedeki gelir artışına paralel olarak belirli bir yıldan sonra verilen ücrete ilave olarak kırsal kalkınma birliğinin gelirinden küçük bir oran prim hakkı ile Tarım teknikerlerinin çalışma verimliliğini de arttıracak pozitif döngüleri yaratacak sistemler geliştirilmelidir.

4.5 TMP Projelerin Değerlendirilmesi

Erzurum, Erzincan, Bayburt Tarım Mastır Planları kapsamında belirlenen stratejiler doğrultusunda, uygulanan projeler yanı sıra öneri proje teklifleri getirilmiştir. Bu projelerin mekânsal olarak değerlendirilmesi Coğrafi Bilgi Sisteminden yararlanarak yapılmış, ürün başlıklarına göre proje haritaları oluşturulmuştur. Bu haritalar, hangi bölgelerde hangi ürünlerin geliştirilebileceğinin yönünü çizmektedir.

Bu projelerin kapsamı bilinemediği için bölge için örnek projeler olarak değerlendirilmektedir. Projeler, uygulanan ve öneri projeler olmak üzere değerlendirildiğinde bir ilçede aynı ürün tipinde birden çok önerinin olması dikkat çekmektedir. Ancak bunların hangi kırsal eylem bölgesinde olacağı bilinemediğinden aynı amaca mı farklı amaca mı hizmet edeceği belirsizdir.

Aynı ilçede çok çeşitli konuda projelerin yoğunlaşmış olması gözlenen diğer bir sorundur. Farklı il raporlarında projelerin farklı ayrıntıda verilmesi de bu sorunu ortaya çıkarmaktadır. Örneğin Erzincan da çok sayıda proje hemen hemen her ilçe için önerilmiştir. Projelerin hangi amaç için yapıldığının bilinmemesi nedeniyle, birbirini bütünlemeyen projelerin gerçekleşmesi ile istenen düzeyde yarar ve sinerji yaratmak mümkün olamayacaktır. Planlama, sinerji yaratma amacına yönelik olmalıdır. Bu nedenlerle, bu kararların bir bütün

çerçevede değerlendirilmesi, kaynakların sinerji yaratacak şekilde kullanılması temel ilke olarak kabul edilmelidir. Bu noktada ürün cinsleri ve yoğunlaşılacak mekân bağlantılı stratejilerin verilmesi önem taşımaktadır.

Mekansal anlamda; hangi ekolojik bölgede, hangi ürünlere önem ve öncelik verilecektir? İkinci olarak da pilot uygulama bölgeleri nereleri olacaktır? Başka bir deyişle uygulanacak projenin odak ve etki alanı nereleri olacaktır? Bu soruların yanıtı, seçilen alt bölgede seçilen ürünle ilgili yol haritasının bütüncül bir paket olarak uygulanmasının gereğine işaret etmektedir. Bütüncül paketin uygulanmasındaki başarı diğer bölgeler içinde bir örnek teşkil edecek ve yaygınlaştırılacaktır.

Sırası ile CBS sistemine aktarılan İl Tarım Mastır planı öneri projeleri ve ardından da bu projeler, analiz çalışmaları kapsamında yapılan lokasyon çalışmaları, raporlarda önerilen potansiyeller dikkate alınarak ilçelerin yüklenebilecekleri öncelikli kimlikler ve öncelikli ürün alanları şemalarda tanımlanmaktadır.

Ürünlerin, bölgede işlenip pazarlanabilmesi için zincirleme ilişkili eylemler dizini de ayrı bir şemada tanımlanmış, bu doğrultuda bir anlamda gereksinimler ortaya konarak, mekansal kimliklere dayalı olarak bu gereksinimlerin hangi mekanlarda yer alabileceği veya karşılanabileceği kararlarına bir yönlendirme sağlanmıştır.

Bu çalışmalar sonucunda varılmak istenen diğer bir nokta ise dar polarize bölgelerin ve merkezlerinin saptanması olmuştur.

4.6 Genel Tarım Stratejileri Özeti Ve Yerleşme Kimlikleri

Yukarıda yapılan çalışmaların sentezi ile yerleşmelerin hangi tarımsal faaliyet alanında yoğunlaşmış olduğu ortaya konmuştur. Bölgenin kuzey-doğu ucundaki agro-ekolojik bölge ile güney batısındaki yerleşmeler sebze ve meyvecilik ve arıcılık faaliyetlerinin yapıldığı alt bölgelerdir. Bu faaliyetlerin dışında, yem bitkileri ve alternatif ürünler yine bu bölgelerde yoğunlaşmaktadır. Bayburt agro-ekolojik bölgesinde arıcılık ve yem bitki faaliyetleri öne çıkmaktadır. Erzurum alt bölgesinde de bitkisel üretimde yem ve alternatif ürünler yoğunlaşırken, büyük baş hayvancılığın merkezi olarak kimlik üstlenmektedir. Hınıs agro-ekolojik bölgesi de küçük ve büyük baş hayvancılık ile alternatif ürünlerin yoğunlaşabileceği bir alt bölge olarak gözükmektedir.

Bu harita baz alınarak, dar polarize bölgelerin oluşturulması ve bu bağlamda yukarıda belirtilen bilgi altyapısı, teknik altyapı, eğitim ve yayım faaliyetleri ve de örgütlenme konularında bölgenin özelliğine göre hizmetlerin verileceği odakların tanımlanması gerekmektedir. Bu haritadan yola çıkarak, sebze ve meyvecilik gibi alanlarda uzmanlaşmış olup, tarım alanlarının sınırlı olduğu bölgelerde alternatif ürün seçeneklerini daraltılması ve katma değeri yüksek ürünlerin öne çıkması hedeflenmiştir. Bu nedenle Harita 4.34'de alternatif ürünlerin bazı yerleşmelerde elimine edilmesine gidilmiştir.

Harita 4.35'de elimine edilmiş tarımsal kimlikler izlenebilmektedir. Bu harita dikkate alınarak uzmanlaşma alanlarına bağlı olarak belli mesafelerde hizmet sunumunun nasıl olacağı çıkarılmıştır. Tablo 4.2'de hangi konuda hangi merkezlerin hizmet sunacağı ve hizmet etki alanları verilmektedir.

Bu saptama ile dar bölge polarize bölgeleri ve hizmet odak noktaları yerleşme özelliklerine bağlı ortaya çıkmaktadır. EEB bölgesinde 11 adet dar polarize bölge tanımlanmış olup bunlar Harita 4.36'da izlenebilmektedir. DPM odaklarında hizmet sunumları odaklanma birlikte, bazı hizmet kalemlerinde DPB dışındaki yerleşmelere de hizmet sunuşunun sağlandığı geçişlerde kaçınılmaz olarak ortaya çıkmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2: Hizmet odakları ve hizmet etki alanları

İlçe	Konu	Hizmet alanı
Kemaliye	Arıcılık	İliç
	Sebze-meyve	ilçe
Refahiye	Yem bitkileri	ilçe
	Alternatif ürün	ilçe
Erzincan	B.B hayvan	Otlukbeli
	Kanatlı hayvan	Tercan
	Su ürünleri	ilçe
Kemah	Yem bitkileri	Kemah
	Sebze-meyve	Kemah-Üzümlü
	Alternatif ürün	
Tercan	Alternatif ürün	Çayıtlı-Otlukbeli, Aşkale
	Kanatlı hayvan	Aşkale
Pasinler	Alternatif ürün	Köprüköy, Ilıca, Horasan
Erzurum	B.B hayvan	Ilıca-Horasan
	Yem bitkileri	Ilıca-Çat-Pasinler
Hınıs	B.B hayvan	Çat-Karayazı-
	K.B hayvan	Karayazı
	Alternatif ürün	Karacoban
Oltu	Alternatif ürün	Olur-Narman
Olur	Arıcılık	Şenkaya
Horasan	K.B hayvan	ilçe
Tortum	K.B hayvan	Pazaryolu-İspir
	Sebze-meyve	Uzundere-İspir
	Yem bitkileri	İspir
Pazaryolu	Alternatif ürün	ilçe
İspir	B.B hayvan	ilçe

KAYNAKLAR

Erzurum Valiliği (2004), İl Gelişme Planı

Gürlük, S. (2005), Dünyada ve Türkiye'de Kırsal Kalkınma Politikaları Ve Sürdürülebilir Kalkınma, Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü

Özcan, N.,(2005), 'Tarım Sektörü ve Ortak Tarım Politikaları', Brüksel Tarım Müşaviri, http://www.tarim.gov.tr/ulusalPr/anagiris.htm&curdir=/sanal_kutuphane/ulusalPr&fl=tarim_sektoru_ve_ortak_tarim_pol.htm

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (2005), Erzurum İl Tarım Master Planı, <http://www.tarim.gov.tr>

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (2005), Erzincan İl Tarım Master Planı, <http://www.tarim.gov.tr>

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (2005), Bayburt İl Tarım Master Planı, <http://www.tarim.gov.tr>

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (2005), Tarım Bilgi Sistemleri

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (2005), Tarım Stratejisi 2006-2010 Belgesi

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (2005), 'Sorunlu Tarım Alanlarının Tespiti ve İyileştirilmesi Projesi (STATİP) http://www.tarim.gov.tr/arayuz/9/icerik.asp?efl=sanal_kutuphane/sanal_kutuphane.htm&curdir=/sanal_kutuphane&fl=/sanal_kutuphane2/STATIP/statip.htm

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (2005), 2004 Tarım Şurası Sonuç Bildirgesi,

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (2005), 'İl Tarım ve Kırsal Kalkınma Master Planlarının Hazırlanmasına Destek-Ülkesel ve Bölgesel Tarım ve Kırsal Kalkınma Master Planlarının Hazırlanması Projesi', http://www.tarim.gov.tr/arayuz/9/icerik.asp?fl=sanal_kutuphane/sanal_kutuphane.htm

Varilci, K. (2005), 'Grup Tarımı İşletme Modeli ile Süt ve Besi Sığırcılığı Üretim Projesi' İlçe Tarım Md. Ünye-Ordu, <http://www.cine-tarim.com.tr/dergi/arsiv60/sectorel04.htm>

Yaralı, C.(2004), Hayvancılığının Mevcut Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerileri Web: <http://www.tvhb.org.tr>

EK 1: Kırsal Bilgi altyapısı için yararlanılabilecek İLEMOD tablo adı listesi

Konu	No:	Tablo adı
NÜFUS	38	Nüfusa ilişkin temel Bilgiler
	41	Sayım Yılları ve Cinsiyete Göre Nüfus
	42	Nüfusun Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Dağılımı
	43	Nüfusun Doğum Yerleri ve Cinsiyete Göre Dağılımı
		Sayım Yılları ve İlçeler İtibariyle Nüfusun Okur Yazarlık ve Cinsiyete Göre Dağılımı
	51	Nüfusun Medeni Hal ve Cinsiyete Göre Dağılımı
	56	Ölümlerin Ölüm Yeri ve Daimi İkametgaha Göre Dağılımı
	57	Ölümlerin Yaş Grubu Ve Cinsiyete Göre Dağılımı
	63	Nüfusun Bitirilen Son Öğretim Kurumu Ve Cinsiyete Göre Dağılımı
	67	Göçmen ve Sığınanlar
	82	Kamu Kuruluşları İş Makinaları ve Binek Araçları
	91	Köylerin Toplam Gelir ve Giderleri
	93	Köylere İlişkin Genel Bilgiler
	94	Mahalli İdare Birlikleri
DİĞER	118	Meslek Kuruluşları
	119	Vakıflar
	120	Dernekler
	121	Umuma Açık Yerler
EĞİTİM	123	Genel Okul Durumu
	127	Öğr.Yıllarına Göre Okuma- Yazma Seferberliği. Katılan Kursiyer Sayısı
	129	Öğr.Şekline Göre Okul Sayısı, Öğrenci, Öğretmen ve Dipl.Alan Öğrenci Sayısı, Derslik,
	161	Orta Öğretim Düzeyinde ve Pansiyonlar ile Öğrenci Sayıları
	162	Yaygın Eğitim Etkinlikleri
	163	Halk Eğitim Merkezi Kursları
	164	Mesleki Eğitim Merkezleri
KÜLTÜR	165	Kültüre İlişkin Temel Bilgiler
	170	Sit Alanları
	171	Mimari Zenginlikler
	172	Kazılar
	173	Müzeler
	184	Özel Kutlama Günleri
SPOR SAĞ.	188	Gençlik ve Spora İlişkin Temel Bilgiler
	195	Sağlığa İlişkin Temel Bilgiler(
	215	İlçelere Göre Aile Planlaması Çalışmaları
	243	İşgücü ve Çalışmaya İlişkin Temel Bilgiler
TARIM	268	Tarıma İlişkin Temel Bilgiler
	270	Tarım Alanlarının Kullanılış Amaçlarına Göre Dağılımı
	271	Tarımsal Alanların Sınıfsal Dağılımı
	272	İlçelere Göre Sulanan Alanların Sulama Biçimleri
	272A	Sulanan Alanların Sulama Biçimleri
	273	Erozyon Alanları
	274	İlçelere Göre Köy Arazisinin Kullanılışı
	276	İlçelere Göre Başlıca Tarla Ürünleri ve Sebzelerin Ekiliş Alanlarının Dağılımı
	279	İlçelere Göre Tarla Ürünleri (Tahıllar)
	279A	İlçelere Göre Tarla Ürünleri (Baklagiller)
	279B	İlçelere Göre Tarla Ürünleri (Endüstriyel Bitkiler)
	279C	İlçelere Göre Tarla Ürünleri (Yağlı Tohumlar)
	279D	İlçelere Göre Tarla Ürünleri (Yumru Bitkiler ve Yem Bitkileri)
	280	Yıllara Göre Sebze Üretimi
	282a	İlçelere Göre Meyve Ürünleri (Yumuşak Çekirdekli)
	282b	İlçelere Göre Meyve Ürünleri (Turunçgiller)
	282c	İlçelere Göre Meyve Ürünleri (Sert Kabuklular)
	282d	İlçelere Göre Meyve Ürünleri (Üzümsü Meyveler)
	283	Ürünlerin Türlerine Göre Seracılık
283a	Ürün Türlerine Göre Seracılık (Meyve ve Süs Bitkileri)	

	285	Süs Bitkileri Üretim Alanı
	286	Zeytin Ağacı Sayısı Ve Zeytin Üretimi
	288	Tarım Kesiminde Faal Nüfus
	289	Tarımsal Amaçlı Hizmet Tesisleri
	290	Tarımsal Araç Ve Gereç Sayıları
	292	Gübre Tüketiminin İlçelere Göre Dağılımı
	293	Zirai Mücadele İlaçları Tüketimi
	294	Tarımsal Amaçlı Kooperatifler
	295	Tarımsal Krediler
	296	Tarımsal Amaçlı Köy Kalkınma Kooperatiflerine Açılan Krediler
	298	İşletmelerin Tarım Alanının Tasarruf Şekli Ve İşletme Büyüklüğüne Göre Dağılımı
	299	İşletmelerin Kullandıkları Tarım Alanlarının Kullanım Şekli ve İşletmelerin Büyüklüğüne Göre Dağılımı
	300	Tarımsal İşletmelerin Büyüklüklerine Ve Kullanımına Göre Dağılımı
	301	Çiftçinin Eline Geçen Fiyatlar
HAYVANCILIK	303	İlçelere Göre Her Yaşta Hayvan Sayıları
	304	Türlerine Göre Kesilen Hayvan Sayısı Ve Et Üretimi
	305	İlçelere Göre Kesilen Hayvan Sayısı Ve Et Üretimi
	306	Türlerine Göre Sağılan Hayvan Sayısı Ve Süt Üretimi
	307	İlçelere Göre Sağılan Hayvan Sayısı Ve Süt Üretimi
	308	Hayvan Türlerine Göre Deri Üretimi
	309	İlçeler İtibariyle Deri Üretimi
	311	İlçelere Göre Kırkılan Hayvan Sayıları Ve Yapağı, Kıl, Tiftik Üretimi
	312	Türlerine Göre Yumurta Üretimi
	313	İlçelere Göre Yumurta Üretimi
	314	İlçelere Göre Bal ve Balmumu Üretimi
	316	Karma yem Tüketimi
	317	Tabii Tohumlama
	318	Suni Tohumlama
	319	Mandıralar
	320	Orman Alanları, Serveti ve Yapılan Çalışmalar
	321	İlçelere Göre Orman Alanları Serveti Ve Yapılan Çalışmalar
	322	Türlerine Göre Orman Üretimi
	324	Nedenlerine Göre Orman Yangınları, Yanan Alan Ve Ağaç Miktarları
	325	Ormancılık Hizmet Birimleri(
	326	Orman Köyleri
	326a	Orman Köyleri (6831 Sayılı Kanuna Göre)(
	327	Orman Köylüleri Kalkındırma Fonundan Verilen Krediler
	328	Balıkçılıkla Geçimini Sağlayan Aileler Ve Tekne sayısı
	331	Türlerine Göre Deniz ürünleri
	332	Türlerine Göre Tatlı Su Ürünleri
	356	Elektrik, İçme Ve Kullanma Suyu, Havagazı Ve Doğalgaz Abone Durumu
	365	Motorlu Araç Sayıları
	383	İlçelere Göre PTT İşyerleri
	384	Telgraf, Telefon ve Teleks Haberleşmesi
385	Yerleşim Birimlerinin Telefon Durumu(	
391Y	İlçelerdeki Belgeli Konaklama Tesisleri(	
396	Kaplıcalar	
KONUT YAPISI	406	Konut Durumu
	418	Yer Değiştiren Köy Ve Yapılan Konut Sayıları(2)
	419	İlçelere Göre Yapı Kooperatiflerinin Durumu Ve Faaliyetleri(7)
TİCARET	422	İlçelere Göre Sanayi Ve Ticaret Odasına Kayıtlı Ticari Firmalar(19)
	431	Kooperatiflerin Konulara Göre Sayısal Dağılımı
	440	İlçelere Göre Banka Şubesi Sayısı (ATM)

SANAYİ

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ

5. SANAYİ

5.1. SANAYİ SENTEZİ

5.1.1. YIĞILMALAR

5.1.2. YIĞILMA STRATEJİLERİ

5.1.3. BİR YIĞILMA BİÇİMİ OLARAK EEB SANAYİ SEKTÖRÜ: NASIL BİR YIĞILMA?

5.1.4. EEB'DE SANAYİ YIĞILMASININ MEKANSAL ALTLIĞI: Dar Polarize Bölgeler (DPB)

5.2. SANAYİ SEKTÖRÜNDE PLANLAMA İÇİN İPUÇLARI

KAYNAKLAR

EKLER

ŞEKİL LİSTESİ*

Şekil 5.1: EEB'de Sanayi Sektörü için Dar Polarize Bölgeler

Şekil 5.2: Sanayi Sentez

* Şekiller Kitap IV'de yer aldığından metin içinde bulunmamaktadır.

5 SANAYİ

Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerinden oluşan NUTS II düzeyindeki Erzurum Alt Bölgesinde, sanayi sektörünün analiz raporunda açıklanan mevcut yapısının değerlendirilerek sentezinin yapılması ve planlamaya yönelik ipuçlarının çıkarılması bu bölümün genel çerçevesini oluşturmaktadır. Bu kapsamda; sanayi sektörünün genel yapısı ortaya konarak, bu bölge için gelişme alternatifi yaratabilecek teorik bir çerçeve aranmıştır. Bu noktada da; literatürde yer alan yığılma stratejileri değerlendirilerek, EEB bölgesi sanayi sektörü bu kapsamda yeniden ele alınmıştır. Bölge içinde sanayi yığılmalarına altlık oluşturabilecek, istihdam açısından homojen ve birbirleriyle ilişki kurabilecek dar polarize bölgelerin de belirlenmesiyle planlama için ipuçlarına ulaşılmıştır. Bu bölümde sunulan değerlendirmelerin oluşturulmasında, EEB Bölgesel Gelişme Planı Analiz Raporunda yer alan verilerin yanısıra Erzurum Atatürk Üniversitesi'nin 2-22 Ağustos 2004 tarihlerinde Erzurum-Erzincan-Bayburt İllerinde yapmış oldukları imalat sanayi anket çalışmasının sonuçlarından yararlanılmıştır.

5.1 SANAYİ SENTEZİ

Temeli 1950'lerde kamu kesimi tarafından atılan Erzurum-Erzincan-Bayburt bölgesinin sanayi sektörü, kuruluşundan bu yana geçen yarım asırlık süre içerisinde bölgesel işgücünün büyük bir bölümünün yoğunlaştığı tarım sektörünün gölgesinde kalarak beklenen gelişmeyi gösterememiştir. Bu gün mevcut yapısı bakımından ağırlıklı olarak düşük katma değerli ürünleri üreten sanayi sektörü, genel anlamda bölgedeki tarımsal üretimin değerlendirilmesine yönelik bir yapı göstermektedir. Öyle ki, sanayi sektörü tarafından üretilen en önemli tüketim malları un, şeker, süt ve yem iken, ara mallar demir dışı madenler ve döküm olarak göze çarpmaktadır. Yatırım malları ise sadece tarım makinaları ile sınırlıdır (Selçuk, 1999: 42). Bölgede, özellikle tarım ve hayvancılık sektörlerinde teknoloji açısından belirli bir düzeye ulaşılmış olmasına karşın, genel anlamda sanayi sektörü yeni ve ileri teknolojiye dayalı yatırımları gerçekleştirilmekten uzaktır.

Bölgedeki yatırım ortamı değerlendirildiğinde, yeterli sermaye birikiminin oluşmamış olması sanayi odaklı bir gelişimin önündeki en büyük engeldir. Girişimcilere tanınan yerel olanaklar kısa vadede karlı gözükse de, Erzurum-Erzincan-Bayburt Bölgesi uzun vadede özellikle bölge dışından yatırımcılar tarafından tercih edilmemektedir (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2002: 63-66). Bunun nedenlerinden biri mevcut işletmelerin sayısının yeni yatırımlar için yığılma avantajları yaratacak büyüklüğe henüz erişememiş olması olarak gösterilebilir. Ayrıca uzun geçen kış mevsimi bazı sanayi işletmeleri için extra maliyetler getirmektedir. Tüm bunlara ek olarak, bölgede yaratılan artı değer de sanayi sektörüne yöneltmek yerine, bölge içinde veya dışında ikinci konuta kaydırılmaktadır.

Genel olarak sanayi sektöründe faaliyet gösteren kamu ve özel sektör işletmelerinin büyük bir çoğunluğu iç pazarın taleplerini karşılama becerisine sahip iken, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler, ölçekleri gereği bölge dışı pazarlara ulaşmakta zorlanmaktadır. Büyük ölçekli firmalar kendi dağıtım ağları ile bu sorunu çözerken, bölgedeki firmaların büyük bir çoğunluğunu oluşturan küçük ölçekli işletmeler bölgede faaliyet gösteren mevcut kargo işletmelerine bağımlı durumdadırlar. Yeterli ölçüde dış pazarlara ulaşamayan bu küçük işletmelerde uzun süreli düşük kapasite kullanımı problemi yaşanmaktadır (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2002).

Coğrafi açıdan ise sanayi sektörü bir yerleşme eğilimi göstermektedir; diğer bir deyişle bölgede, sanayinin çeşitli alt sektörlerinde faaliyet gösteren işletmeler işgücü ve pazar olanakları açısından başta Erzurum'da olmak üzere Erzincan ve kısmen de Bayburt kent merkezinde yığılmış durumdadır. Ancak her üç "yığılmanın" da, işletme sayısı ve üretimin

çeşitlenerek birbirine eklemlenmesi bakımından bölgesel ölçekte ekonomik gelişmenin motoru olacak kadar güçlü olduğu söylenemez.

Özetle, EEB'deki sanayi sektörünün tarihsel süreçte izlediği yörünge bağlamında, yakın bir gelecekte bölgede, planlamadan bağımsız olarak kendi kendini motive edebilen sanayi odaklı bir gelişim için iyimser bir tablo çizmek mümkün değildir. Dolayısıyla, sanayi sektörü, bölge planlamanın desteğini almadığı sürece (büyük bir olasılıkla) geçmişte olduğu gibi tarım sektörünün gölgesinde kalmaya, diğer bir deyişle, mevcut yörünge bağımlılığını korumaya devam edecektir. Bu noktada ülkemizde yerel ekonomik gelişme için ayrılan kamu kaynaklarının miktarı da göz önüne alındığında, EEB'de yerel beceri ve kaynakları ortaya çıkarmayı ilke edinen bir bölge planlama anlayışı bir zorunluluk haline gelmektedir.

Bu bağlamda sanayi sektörü için planlamanın amacı, kısıtlı kamu kaynaklarını bölgenin yarışmacı avantajlarını harekete geçirecek şekilde kullanmak ve bu yolla ulusal ve uluslararası pazarlarda EEB'nin rekabet gücünü artırmak olmalıdır. Güncel bölge planlama yazınına incelediğimizde, bölgesel kalkınma ajanslarının desteğinde firmalar arası ağların tabandan tavana politikalar ile yönetilmesi ile, üretimin coğrafi yoğunlaşmasının (diğer bir deyişle yığılmaların) yerel ölçekte bölgelerin rekabet gücünü artıran en önemli uygulama araçları olarak değerlendirildiğini görmekteyiz (Collis ve Webb, 1999; Deas ve Ward, 2000; Porter, 1990). Bu doğrultuda, sanayi raporunun bundan sonraki bölümlerinde yığılmalar ve yığılma stratejileri konuları incelenerek, EEB Bölgesi için bu stratejilerin uygulanabilirliği tartışılacaktır.

5.1.1 YIĞILMALAR¹

Yığılmaların literatürde henüz herkes tarafından kabul gören bir tanımı olmamasına karşın, bu konuda geliştirilmiş en popüler kavramsal çerçeve şüphesiz Michael Porter'a aittir. Porter'e göre yığılmalar, belirli bir alanda faaliyet gösteren, fiziksel açıdan birbirlerine yakın yer seçmiş ve aralarında organizasyonel anlamda birbirlerini tamamlayacak şekilde güçlü bağlar bulunan firma veya kurumlar topluluğudur (Porter, 1990).

Bu tanımdan hareketle yığılmalar, bir yandan mekansal bir yoğunlaşmaya işaret ederken, diğer yandan özellikle buluş ve yenilik dizgesi literatüründe sektörel bir yoğunlaşma anlamına gelmektedir. Her ne kadar Porter, yığılmaları fiziksel bir sınır ile betimlemekten kaçınsa da, "coğrafi yakınlık" yığılma kavramının vazgeçilmez bir ögesiştir. Öyle ki Bangalore'daki yazılım, Omaha'daki "tele-pazarlama", Güney Dakota'daki "kredi kartı işlemciliği", Sidney ve Manila'daki "bilgi işleme ve data giriş" gibi "mekansız" olması beklenen sektörlerde bile bir fiziksel yığılma eğilimi gözlenmektedir (Enright, 2000). Bu noktada, yığılmaların coğrafi boyutu Porter'a göre bir kent veya bir bölge ile tanımlanabileceği gibi, içinde yer almanın üyelerine çeşitli yarışmacı üstünlükler sağlayacağı bir grup ülke de yığılma oluşturabilir.

Sektörel açıdan ise, yığılmalar, bir ekonomide birbirlerine karşılıklı olarak bağlı (interdependent) farklı ekonomik aktivitelerin yoğunlaşması anlamına gelmektedir (Oosterhaven, J. ve diğerleri, 2001). Diğer bir deyişle yığılmalar, ortak veya birbirini tamamlayan ürünlere, üretim sürecine, çekirdek teknolojiye, hammadde ihtiyacına, işgücü yeteneğine ve ortak dağıtım kanallarına dayalı sistematik bir ilişkinin gerçekleştiği pozitif dışsallıklar² yaratan platformlardır. Bu çerçevede karşılıklı işbirliği ve güvene dayalı "informel

¹ Çalışmanın teorik çerçevesinin çizildiği bu bölüm, aynı yazarlar tarafından EEB Bölgesel Gelişme Planı kapsamında hazırlanarak daha önceden 10.11.2004 tarihinde 28. Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu'nda bir bildiri olarak sunulmuştur.

² Bu kapsamda "hard" ve "soft" olmak üzere iki tür dışsallıktan söz edilmektedir. Bunlardan hard dışsallık, ucuz donanım, kolay parça temini, özelleşmiş servislere erişim, kalifiye işgücü ve potansiyel ortakların temini ile ilişkilendirilirken; soft dışsallık örtük bilgiye erişme olanağı ile pazar ve ağ olanakları olarak tanımlanmaktadır (Rosenfeld, 2002).

bağlantılar” yığılmalarının en az coğrafi yakınlık kadar önemli bir diğer yarışmacı avantajını oluşturmaktadır (DETR, 2000).

Ancak, pek çok yazar tarafından küresel ekonominin motorları olarak kabul edilen Silikon Vadisi, Toyota City, Üçüncü İtalya ve Sakaki gibi ünlü sanayi yığılmalarının da, hem kendi aralarında hem de küresel sistemdeki diğer yığılmalar ile yarıştığı ve bu yarışta kazananlar olduğu kadar, zayıflayarak kaybedenlerin de varolduğu unutulmamalıdır. Örneğin, geçtiğimiz yüzyılda İngiltere’deki kaşık ve çatal imalatının yoğunlaştığı Sheffield sanayi yığılması, yarışmacı avantajlarını günümüzde Japonya’daki Seki Bölgesi ile yarış halinde olan Solingen Bölgesi’ne kaptırmıştır. Benzer bir şekilde Birmingham’daki el işçiliğine dayalı silah sanayi, küresel rekabete uyum sağlamakta zorlanmış ve bu gün için eski gücünü yitirmiştir. Bu örneklerden çıkartılabilecek temel sonuç, yığılmaların bir yaşam döngüsüne sahip olduklarıdır. Bu döngü, yığılmanın yenilik, buluş veya iç yatırımla ortaya çıktığı embriyonik basamak ile başlayıp, pazarın yeterince geliştiği ve üretim süreci işlemlerinin rutine bağlandığı, büyüme ve olgunluk dönemi ile devam ederek, fiziksel ve sektörel anlamda bir arada bulunmanın avantajlarının negatif dışsallıklar yaratmaya başladığı çürüme ve çökme dönemi ile sona ermektedir (Rosenfeld, 2002: 6).

Buradan hareketle, başarılı bir yığılmanın yaşam süresinin uzunluğu, söz konusu yığılmanın ağırlıklı olarak yeni yarışmacı avantajlar geliştirme ve yeteneklerini yeni pazarlara uygun hale dönüştürme becerisine bağlıdır (Kantor, 1995). Dolayısıyla, yığılmalar ve yığılmaların sürdürülebilirliğine ilişkin bir dizi kavramlar grubu ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki, yığılmaları ileri götüren “yenilik, imitasyon ve girişimcilik” üçlüsüdür. Tek bir firmanın başarısı, teknolojik açıdan gelişmesine, yeni ürün ve tasarımlarını korumasına bağlı iken; bir yığılmanın başarısı, yeni buluş ve bilgilere erişmesine, bunları üretim sürecine dahil etmesine ve yeni girişimlere atılmasına bağlıdır. Bu süreçte sanıldığı aksine “imitasyon” en az yenilik kadar önemlidir. Çünkü imitasyon, firmalara yeni buluşları uygulamaya dönüştürme olanağı sağlayarak onları daha fazla yeniliğe teşvik eder.

İkinci kavram grubu, “şebekeler ve bağlantılar”dır. En başarılı yığılmalar, fikir, buluş ve bilginin firmadan firmaya hızlı aktarımının sağlanabildiği yığılmalar olarak tanımlanmaktadır. Bu durumu gerçekleştirmenin en önemli yollarından biri yaygın ve seçkin bir şebeke-ağ kurmak ve yığılmayı oluşturan firmaların bu sisteme katılabilecekleri bağlantı noktalarını (sivil toplum kuruluşları, bölgesel kalkınma ajansları vs) oluşturmaktır.

Üçüncü kavram grubu ise “endüstri liderleri ve benchmarking”dir. Her başarılı yığılmanın arkasında çoğunlukla bir grup yenilikçi firma bulunur. Bu firmalar genellikle küçük ama özelleşmiş ya da hızlı büyüyen pazarlara yönelik üretim yaptıklarından, sektörlerinin liderleri konumundadırlar; dolayısıyla içinde buldukları yığılmanın rekabet gücünü doğrudan etkileyebilecek kapasiteye sahiptirler. Bu çerçevede “benchmarking”, sözü edilen endüstri liderlerine ait başarılı üretim ve pazarlama becerilerinin yığılma içindeki diğer firmalar tarafından model olarak benimsenmesi ve adaptasyonu sürecini ifade etmektedir.

5.1.2 YIĞILMA STRATEJİLERİ

Gelinen bu noktada, başarılı yığılmaların deneyimlerinden hareketle, tavsiye edilen bir dizi stratejiyi uygulayarak sektörel ve mekansal anlamda yığılmalar oluşturmak, pek çok ülkede iktidarların politik yelpazedeki konumlarından bağımsız olarak benimsedikleri önemli bir bölgesel gelişme politikası haline gelmiştir. Özetle, seçilen hedef sektörlerde firmalara, bir

arada bulunmanın avantajlarından yararlanacakları ayrıcalıklı ve sürekli gözetilen bir ekonomik ve sosyal ortam yaratmak yığılma stratejilerinin temelini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda az gelişmiş bölgelerde yığılma oluşumunu destekleyecek altı eylemden söz etmek mümkündür.

İlk eylem, ülke bütünü ile kıyaslandığında bölgenin hangi alt sektörlerde yoğunlaştığının belirlenmesidir. Bunu, aktörler arası sistematik ilişkilerin saptanması takip etmelidir. Bu süreçte, kişisel ilişkilere ve ortak davranışlara dayalı olan örtük bilgi ve yeniliklerin nasıl hareket ettiğinin belirlenmesi, en az üretime konu olan ileri ve geri linklerin tanımlanması kadar önemlidir.

İkinci eylem, kurumlar ve işverenler arasında birlikteliğin sağlanmasıdır. Yığılmaya ait bir birliğin kurulması, ortak bir yığılma kimliğinin oluşturulması için bir başlangıç noktası olacaktır. Bunu izleyen aşamalarda iletişim kanallarının güçlendirilmesi ve firmalar arası işbirliğinin teşvik edilmesi atılacak en önemli adımlardır.

Üçüncü eylem, yığılmanın özelliklerine ve ihtiyaçlarına yönelik servislerin belirlenerek bunların en verimli şekilde sunulmasıdır. Örneğin, Danimarka'da çiçek üretimini desteklemek için hava kargo sistemini geliştirmek, veya Napa Vadisi'nde şarapçılık için özel okullar açmak gibi "problem merkezli yaklaşımlar", yığılmaların rekabet güçlerini artırmalarına yardım edecektir. Ayrıca piyasa araştırmaları yapmak ve yayınlamak, ürün test laboratuvarları kurmak ve şirketlere danışmanlık hizmetleri vermek de bu süreçte izlenmesi gereken standart uygulamalar arasında yer almaktadır.

Dördüncü eylem, özelleşmiş bir işgücünün yaratılmasıdır. Az gelişmiş bir bölgede insan kaynaklarının geliştirilmesi, yığılmanın gelecekteki performansını doğrudan etkileyeceği için, bölgede eğitim düzeyinin yükseltilmesi çok önemlidir. Bu bağlamda, "yığılma beceri merkezleri" oluşturularak eğitim programlarının revize edilmesi, firmalar ile eğitim kurumları arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi ve daha sonraki aşamalarda bölgelerarası yığılma ittifaklarının kurulması, atılması gerekli adımlardır.

Beşinci eylem, etkin teşvik politikalarının benimsenmesidir. Burada söz konusu olan, firmaların yüksek ölçek ekonomilerine ulaşmalarını sağlamak ve işbirliği olanaklarını güçlendirmek amacıyla bireysel girişimler yerine çoklu firma projeleri için fonlar oluşturmak ve teşvikleri bu doğrultuda yönlendirmektir.

Altıncı eylem, bölgenin pazarlanması ve markalaşmanın sağlanmasıdır. Bu süreçte yığılmaların tanıtımının yapılması, yığılmaya ait güçlü birkaç markanın oluşması için bölge içi ve dışı ortaklıkların araştırılması ve sürekliliği olan bir ihracat networkünün oluşturulması, bölgeyi yarıştığı diğer yığılmalardan farklı kılacak eylemlerin başında gelmektedir.

Her ne kadar bu eylemler, yığılma stratejilerine standart birer reçete kimliği katıyor gibi gözükse de, uygulamada çeşitli kriterlere göre bazı farklılaşmalar göze çarpmaktadır (Enright, 2000). Örneğin, ekonomik tabanın kaynağına göre yığılma stratejileri, organik, transplant veya hibrit olmak üzere üç ana gruba ayrılmaktadır. Organik yığılma stratejileri, varsa bir bölgedeki yığılmayı tanımlayarak, bölgenin mevcut ekonomik temelini geliştirmeye ve derinleştirmeye dayanmaktadır. Mevcuttaki firmalara odaklanarak bilgi akışının sağlandığı, firmalar arası ilişkilerin geliştirilerek işbirliği olanaklarının araştırıldığı ve altyapı darboğazlarının ortadan kaldırılarak insan kaynaklarının geliştirildiği bu stratejiler, ABD, İspanya, İtalya, Avusturya ve Yeni Zelanda gibi pek çok gelişmiş ülkede denenmiş ve büyük ölçüde başarılı sonuçlar elde edilmiştir.

Ancak, küresel ekonomide her bölgenin bu örnekler kadar güçlü ulusal ekonomilere sahip oldukları söylenemez. Bu doğrultuda uygulanan transplant yığılma stratejileri, bölge dışından, yerel ekonomik yapıya uygun firmaları (ve yan sanayilerini) bölgeye çekmek ve yerel ekonomi ile güçlü ilişkiler kurmalarını sağlamak şeklinde tanımlanmaktadır. Son yirmibeş otuz yıldır özellikle İrlanda, İskoçya, Galler, Kuzey İrlanda, Malezya ve Singapur'da denenmiş bu stratejiler, çabuk sonuçlar vermeleri açısından az gelişmiş veya gelişmekte olan bölgeler için cazip birer seçenek olabilir. Fakat, dışarıdan gelen firmaların bölge içi rekabet koşullarını ağırlaştırarak, uzun vadede yerli firmaları piyasadan silme riski gözardı edilmemelidir. Ayrıca "transplant" firmaların yerel ekonomiye hangi düzeyde eklenenecekleri sorgulanması gereken bir diğer konudur. Hibrit yığılma stratejileri ise, adından da anlaşılacağı gibi, organik ve transplant yığılma stratejilerinin birlikte uygulandığı karma stratejilerdir.

Öte yandan, devlet müdahalesinin düzeyine göre bir değerlendirme yapıldığında yığılma stratejileri "müdehaleci" veya "hızlandırıcı" olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır. İlk grupta yer alan stratejilerde devlet, yerel firmaların korunması amacıyla bölge ekonomisinde doğrudan müdahale yoluyla aktif bir rol oynarken, hızlandırıcı stratejilerin uygulandığı durumlarda bu rol, yerelin rekabet yeteneğini köreltmek amacıyla, piyasa tarafından üstlenilir.

Bu noktada, hangi strateji benimsenirse benimsensin, oluşturulacak yığılmaların başarısı, öncelikli olarak yukarıda değinilen altı maddeli standart çerçeveden ne ölçüde ve nasıl uzaklaşıldığına bağlıdır. Örneğin, sektörel kararlar verilirken ya yeterince seçici davranılmayarak fazla sayıda alt sektör hedeflenmekte ya da çoğu kez bilgi teknolojileri, yazılım, iletişim, biomedikal ve biyoteknoloji gibi son dönemlerin popüler sektörleri tercih edilmektedir. Bu durum, birbirinden kopya edilerek oluşturulmuş tek tip yığılmaları ortaya çıkartarak, oluşturulmak istenen yığılmanın küresel rekabet gücünü azaltmaktadır (Enright, 2000). Dolayısıyla, oluşum sürecinin ilk aşamalarında bulunan yığılmalar için, doğru saptanmış ve niş pazarlara yönelik verimli çalışacak, bir ya da birkaç sektörün seçilmesi, özellikle geri kalmış bölgeler için daha doğru bir karar olacaktır. Bu bağlamda, bölgelerin makro ekonomik koşullarının, gelişmişlik düzeylerinin ve yığılma yaratma becerilerinin gözardı edildiği standart bir reçete yerine, bölgeleri rakiplerinden farklı kılacak özgün politikalar benimsenmelidir.

Az gelişmiş bölgelerdeki yığılmalara ilişkin bir diğer konu ise, bu tip bölgelerin uygulamada karşılaştıkları darboğazların nasıl aşılacağı ile ilgilidir. Bu darboğazlar, fiziksel altyapı eksiklikleri, sermayeye erişme kısıtları, zayıf teknolojik ve kurumsal yapı ile bölgesel izolasyon olarak sıralanabilir. Bu gibi durumlarda güçlü ve etkin bir devlet otoritesinin desteğine ihtiyaç olduğu unutulmamalıdır.

5.1.3 BİR YIĞILMA BİÇİMİ OLARAK EEB SANAYİ SEKTÖRÜ: NASIL BİR YIĞILMA?

Yukarıda sunulan bu teorik çerçevenin ardından, nitelik ve nicelik olarak az gelişmiş bir sanayi sektörünün oluşturduğu EEB Bölgesi'ndeki mütevazı yığılmanın gerek yapısal özellikleri, gerek işleyiş biçimi bakımından tanımının yapılması, bu bölgedeki sanayi sektörü için geliştirilecek önerilerin tutarlı olması açısından özel bir önem taşımaktadır.

Firma sayısı ve firmaların bölge ekonomisindeki payı açısından EEB Bölgesi'ndeki yığılmanın yoğunluğu değerlendirildiğinde, seyrek bir yığılma görülmektedir. Sanayi sektörü analiz raporunda da belirtildiği gibi, Erzurum, Erzincan ve Bayburt illeri Sanayi ve Ticaret Odaları'ndan derlenen veri tabanına göre bölge genelinde sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletme sayısı 130'dur. Bu işletmelerin bölge içinde yarattığı istihdam olanakları da son derece kısıtlı olup, sektörün bölge ekonomisindeki payı da oldukça düşüktür (detaylı bilgi için bkz. sanayi analiz raporu).

Ayrıca, yatayda tamlaşmanın düzeyini tanımlayan genişlik kriteri açısından, birbiri ile ilgili alt sektörlerin oluşturduğu yelpaze, EEB Bölge'sinde dar bir yığılmanın varlığına işaret etmektedir. Bölgede sanayinin sadece altı alt sektörü yer almaktadır. Dar bir ürün yelpazesine sahip bu sektörlerde faaliyette bulunan işletmelerin %36.2'sini gıda sektöründe üretim yapan işletmeler oluşturmaktadır. Gıda sektörünü %20.8'lik bir pay ile metal eşya ve makine sanayi ve %20'lik bir oran ile plastik sanayi izlemektedir.

Bölgede 50-149 ve 150'den fazla işçi çalıştıran özellikle kamu işletmelerine rastlanmakla beraber, imalat sanayinde genellikle küçük ve orta ölçekli firmalar çoğunluğu oluşturmaktadırlar. Sanayi ve Ticaret Odalarının yaptıkları anketlerde çalıştırdıkları işçi sayısını açıklayan 112 firma baz alındığında, kamuya ait işletmeler hariç, yaygın işletme büyüklüğü aralığı 10-49 kişi olarak görünmektedir. Ancak, bölge genelinde küçük ve orta ölçekli firmaların varlığına karşın, ekonomik coğrafya literatüründe sıkça değinilen küçük ve orta ölçekli işletmelerin oluşturduğu bölgesel ekonomilerle özdeşleştirilen işbirliği ortamı ve esneklik gibi özellikler bu bölge için söz konusu değildir. Bölgede işletmelerin çok küçük bir oranının (%8,6) diğer sanayi işletmeleri tarafından kullanılabilir aramalı üretmesi, sanayi sektöründe girdi-çıkış ilişkilerini kısıtlarken; işletmelerin rekabet stratejilerinin çoğunlukla fiyat kırma üzerinde yoğunlaşması arzu edilen işbirliği ortamının oluşmasını engellemektedir. Diğer taraftan örgütlenme araçlarının eksikliği ve meslek kuruluşlarına üyeliklerin sınırlı olmasının yanısıra; bu kuruluşlara üye olan işletmelerin de gerçekleştirilen faaliyetlere çoğunlukla katılmadıkları görülmektedir (Atatürk Üniversitesi, 2004). İşletme yöneticilerinin diğer işletmelerle ortak amaçlar için birlikte hareket etmekte isteksiz olmaları, bölge içinde bilgi ve mal alışverişinin sağlanması yönünde engel oluşturmaktadır. Bu bağlamda, bölgedeki yığılmanın derinliği, diğer bir deyişle düşeyde tamlaşmanın düzeyi, bölgede sığ bir yığılmanın varlığına işaret etmektedir.

Diğer taraftan, başta 10.000 kişiye düşen patent ve faydalı model sayısı olmak üzere çeşitli kriterlere göre Türkiye'deki bölgelerin bilgi ve teknoloji yoğunluğunun ölçüldüğü araştırmalar (Çelebi ve Saral, 2002) EEB Bölgesi'nin ülkemizin buluşçuluk ve öğrenilebilirlik sisteminden dışlanmış ve en geri kalmış bölgeleri arasında yer aldığını göstermektedir. Bununla beraber; Atatürk Üniversitesi'nin yapmış olduğu imalat sanayi anket çalışması da bölgede faaliyet gösteren firmaların %40'ının tescil edilmiş bir markaya sahip olmamalarının yanısıra, %56'sının bir standart belgesine dahi sahip olmadığını göstermektedir. Öte yandan; işletme bazında yabancı dil, bilgisayar ve internet kullanımının da oldukça sınırlı düzeyde olmasına dayanarak bu bölgedeki yığılmanın düşük buluşçuluk kapasitesine sahip olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, yukarıda yapısal özellikleri ile tanımlanan EEB Bölgesi'ndeki yığılma, sosyal ve fiziksel altyapı hizmetlerine erişilebilirlik ve firmalar arası bilgi akışının gerçekleşmesi açısından önemli problemler yaşamaktadır. Bu kapsamda, EEB Bölgesi'ni, gerek yapısal özellikleri, gerekse de işleyiş biçimi açısından, başarılı bir yığılmanın sahip olabileceği dışsal ekonomik avantajları yaratacak yeterli işletme sayısına ulaşamamış bir bölge olarak tanımlamak mümkündür.

5.1.4 EEB'DE SANAYİ YIĞILMASININ MEKANSAL ALTLIĞI: DAR POLARİZE BÖLGELER (DPB)

Yukarıda sanayi sektörü bağlamında yoğunluk, genişlik, derinlik ve buluşçuluk kapasitesi gibi çeşitli kriterlere göre tanımlanan EEB Bölgesi, bu bölümde mekansal özellikleri ile değerlendirilmektedir. Analiz raporunda da belirtildiği gibi EEB sanayi sektöründe faaliyet gösteren sınırlı sayıda işletme, bölgede kademesi yüksek olan kent merkezlerinde yerleşme eğilimi içindedir. Diğer bir deyişle bölge bütününde sanayi homojen dağılmamıştır. Bu durum, gelecekte sanayinin geliştirilmesi için öngörülebilecek bir yığılma modelinin uygulanabilirliği açısından önem taşımaktadır. Daha açık bir anlatımla, Erzurum ve Erzincan kent merkezleri

hem pazar olanakları, hem de sanayi işletmelerin varlığı nedeniyle yığılma oluşturma becerisi açısından görece avantajlara sahip iken, bölgenin diğer ilçeleri ile kırsal alanı sanayi yatırımlarını çekmek adına yetersiz kalmaktadır.

Bu noktada, YTÜ planlama ekibinin her sektör için öngördüğü dar bölgeyi polarize gelişmeyi gerçekleştirmek için EEB genelinde benzer özelliklere sahip sanayi sektörü potansiyel gelişme alanları saptanmıştır. Buna göre, öncelikle bölgedeki toplam işgücünün ülke genelinde sektörel uzmanlaşmaları sorgulanmış, ardından bölge içinde yer alan 31 adet kentsel merkezin (DİE 2000 yılı verilerine göre) lokasyon hesapları yapılarak, işgücünün sektörel anlamda yoğunlaşmaları tespit edilmiştir (Bkz. Sanayi sektörü analiz raporu). İkinci aşamada ise, Erzurum, Erzincan ve Bayburt Sanayi ve Ticaret Odaları'ndan alınan veriler doğrultusunda, sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin yapısal özellikleri ve coğrafi dağılımları incelenerek, sanayinin sektörel ve mekansal yoğunlaşmasına ilişkin ipuçları aranmıştır. Elde edilen bu ipuçları, yerleşme nüfuslarının yapısal özellikleri, topoğrafya, karayollarındaki trafik yoğunluğu ve erişilebilirlik bilgileri ile desteklenerek; EEB'de sanayi yığılmasına altık oluşturacak ve sanayi sektörü açısından bölgesel gelişmeyi yönlendirebilecek altı adet Dar Polarize Bölge (DPB) tanımlanmıştır (Şekil 6.1.). Tablo 6.1, bu altı DPB'yi ve her bölgede sanayide çalışanların alt sektörler göre dağılımını göstermektedir. Buna göre Erzurum DPB, EEB genelindeki toplam sanayi çalışanlarının %58.6'sına sahiptir. Bunu %21 ve %8'lik paylar ile sırasıyla Erzincan ve Bayburt DPB'leri izlemektedir. Diğer DPB'lerin ayrı ayrı payları ise %5'ten küçüktür.

Oluşturulan bu altı DPB'nin her biri için, Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 2000 yılı genel nüfus sayımı verileri kullanılarak sanayinin alt dallarına göre lokasyon katsayısı hesaplandığında ise Erzurum ve Erzincan DPB'lerinin imalat sanayiinde, Oltu ve Refahiye DPB'lerinin sahip oldukları doğal kaynaklara paralel olarak madencilik sektöründe uzmanlaştığı görülmektedir. Bayburt ile Hınıs-Karaçoban DPB'lerinde ise sırasıyla inşaat ve elektrik-gaz-su üretiminde bir yoğunlaşma gözlenmektedir (Şekil 6.2.)

Tablo 5.1: Dar Polarize Bölgelerde Sanayi İstihdamının Dağılımı *

	TOPLAM SANAYİ ÇALIŞANI	Madencilik ve Taş Ocakçılığı		İmalat Sanayi		Elektrik, Gaz ve Su		İnşaat	
		SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
Erzurum DPB	16.228	452	2,8	7.392	45,6	1.265	7,8	7.119	43,9
Erzincan DPB	5.792	32	0,6	3.130	54,0	475	8,2	2.155	37,2
Hınıs-Karaçoban DPB	852	3	0,4	217	25,5	43	5,0	589	69,1
Oltu DPB	1.373	314	22,9	402	29,3	94	6,8	563	41,0
Bayburt DPB	2.091	10	0,5	740	35,4	141	6,7	1.200	57,4
Refahiye DPB	1.344	299	22,2	179	13,3	33	2,5	833	62,0
TOPLAM	27.680	1.110	4,0	12.060	43,6	2.051	7,4	12.459	45,0

Kaynak: 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, DİE.

* Kentsel Merkezler esas alınmıştır.

Bölgedeki DPB'ler detaylı olarak incelendiğinde, Erzurum merkez, Aşkale, Horasan, Ilıca, Köprüköy, Çat ve Pasinler ilçelerinin oluşturduğu **Erzurum DPB**, toplam 91.687 çalışanı ile işgücü potansiyeli açısından bölge genelinde en önemli DPB konumundadır. Kentsel merkezlerde çalışan işgücünün dağılımı değerlendirildiğinde "Toptan ve Perakende Ticaret, Lokanta ve Oteller" sektörü %78.4'lük bir pay ile bu bölge içinde ilk sırayı alırken, bunu %17'lik bir oran ile sanayi izlemektedir. EEB Bölgesi içinde en yoğun kullanılan karayolu

güzergahı üzerinde yer alan yerleşmelerin oluşturduğu bu DPB, Erzurum merkezli olmak üzere, doğu-batı yönünde sanayi üretiminin yoğunlaşacağı ve Doğu Anadolu'yu Erzurum'un etki alanındaki Kars ve Ağrı üzerinden Kafkaslar'a bağlayacak mütevazı bir gelişme koridoru olarak değerlendirilebilir. Bu DPB'nin diğerlerine göre en büyük avantajı bir üniversite, ikisi

kuruluş aşamasında olmak üzere üç organize sanayi bölgesi ve iki küçük sanayi sitesini barındıran ve bölgedeki en büyük yerel pazar konumundaki Erzurum kent merkezinin bu bölge içinde yer almasıdır. Ayrıca EEB bölgesi bütününde faaliyet gösteren 130 işletmenin %56'sı da yine Erzurum'da bulunmaktadır.

EEB genelinde sanayi sektörünün gelişme potansiyeli açısından önemli bir diğer DPB de **Erzincan DPB**'dir. Erzincan merkez, Çayırılı, Otlukbeli, Tercan, Kemah ve Üzümlü ilçelerinin oluşturduğu bu bölgede kentsel merkezlerde toplam 41.221 kişi çalışmaktadır. Bu sayının %75'i hizmetler sektöründe istihdam edilirken, %14'ü sanayide çalışmaktadır. Bu özellikleri ile EEB genelinde en fazla Erzurum DPB ile benzerlik gösteren Erzincan DPB, yukarıda değinilen Erzurum merkezli sanayi gelişimini batıda girdi çıktı ilişkileri ile tamamlayacak bir ikinci koridor olarak ele alınabilir. Sanayi sektöründe yer alan işletmelerin %37'sini barındıran Erzincan, mevcut sanayi altyapısı ile (bir organize sanayi bölgesi ve iki küçük sanayi sitesi) bu koridorun merkezi rolünü diğer yerleşmelere göre kolaylıkla üstlenebilir. Ayrıca sanayi yatırımları açısından bu DPB'nin cazibesi Erzincan Esentepe bölgesinde kurulabilecek bir rüzgar enerjisi santrali ile artırılabilir.

Sanayi sektörünün geliştirilebileceği bir üçüncü bölge **Oltu DPB**'dir. Tortum, Uzundere, Narman, Oltu, Olur ve Şenkaya ilçelerinden oluşan bu DPB'de toplam nüfus ilk iki alt bölgeye oranla daha kırsal özellikler göstermektedir; öyle ki DPB nüfusunun %67'si kırsal alanlarda yaşamaktadır. Buna karşın, bölge genelinde istihdam, Madencilik ve Taş Ocakçılığı sektöründe yoğunlaşmıştır. DİE 2000 yılı hane halkı verilerine göre toplam çalışan sayısının 7.875 kişi olduğu bu bölgede Oltu ve Olur ilçeleri, Türkiye geneli ile karşılaştırıldığında, sırasıyla 16.93 ve 8.27'lik lokasyon katsayısı değerleri ile madencilik sektöründe sıvırlmaktadır. Bu iki merkezden özellikle Oltu, adını verdiği taş işlemeciliği ile ülke çapında bir üne sahiptir. Bu noktada, DPB'nin sahip olduğu maden rezervlerinin çıkartılarak bu bölgede işlenmesi ve işlenen ürünlerin Erzurum üzerinden EEB içine ve dışına pazarlanması bir strateji olarak benimsenebilir. Ayrıca yöreye özgü Baldız kilimciliğinin desteklenmesi ve atıl durumda bulunan iki sanayi tesisinin (iplik fabrikası ve bir sucuk-pastırma tesisi) çalışır hale getirilmesi de bu bölgedeki işsizlik sorununu büyük oranda çözecektir (TOBB, 1997). Bu strateji bağlamında diğer 5 yerleşme arasında en fazla nüfusa sahip Oltu, yatırım bekleyen mevcut küçük sanayi sitesi ile hammaddeye bağımlı sanayi gelişimi için DPB içinde toparlayıcı bir merkez olarak geliştirilebilir.

Hammaddeye bağımlı sanayi gelişimi için yerel potansiyel taşıyan ikinci bölge **Refahiye DPB**'sidir. Kemaliye, İliç ve Refahiye ilçelerinden oluşan bu bölge gerek kırsal karakterli nüfus yapısı, gerek işgücünün lokasyonu bakımından Oltu DPB ile benzer özelliklere sahiptir. Örneğin nüfusunun %66'sının kırsal alanlarda istihdam edildiği bu bölgede toplam çalışanların (3.542 kişi) %37.9 sanayi sektöründe istihdam edilirken, Madencilik ve Taş Ocakçılığı sektöründe yüksek bir yoğunlaşma gözlenmektedir. EEB Bölgesi'ni batıya bağlayan Sivas yolu üzerinde yer alan ve Türkiye genelinde madencilik sektöründe 32.81 gibi çok yüksek bir lokasyon katsayısına sahip olan Refahiye, kademesi arttırıldığında, sanayi üretimi açısından DPB'nin toparlayıcı merkezi olabilecek bir potansiyele sahiptir. Öyle ki,

Refahiye, Erzincan ovasının kuzey doğusunda yer alan Çayırılı ile birlikte ülke manyezit rezervinin %20'sine, linyit rezervinin ise %0.3'üne sahiptir. Başta çimento, suni ipek, suni gübre, izolasyon, kimya sanayi, kağıt üretimi, ilaç ve boya sanayine girdi olabilecek bu maden rezervlerinin çıkartıldığı yerde işlenmesi ve batıda Refahiye ve doğuda Çayırılı'ya eş

uzaklıktaki Erzincan kenti üzerinden pazarlanması, hem Refahiye DPB'sinde sanayinin geliştirilmesine, hem de Erzincan DPB'sinde ürün çeşitlenmesine olumlu katkılar sağlayabilir.

EEB bölgesini Trabzon limanına bağlayan karayolu aksı üzerinde yer alan **Bayburt DPB'si**, bölge genelinde sanayi gelişimi için yeterli potansiyele sahip olmayan iki DPB'den biridir.

Bayburt il sınırlarını oluşturan Bayburt merkez ilçe, Demirözü ve Aydıntepe ilçelerine ek olarak, topoğrafya ve erişilebilirlik kriterleri göz önünde bulundurularak DPB sınırları içine Pazaryolu ve İspir ilçeleri de dahil edilmiştir. Toplam 10.971 kişilik kentsel istihdamın %25'inin sanayi sektöründe çalıştığı bu bölgede sanayide çalışanlar ağırlıklı olarak inşaat sektöründe yoğunlaşmıştır. İmalat sanayinde sadece 8 işletmenin bulunduğu bu DPB, sanayi sektörünün gelişimi açısından Çoruh vadisi boyunca çeşitlendirilebilecek turizm aktivitelerinin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik küçük ölçekli ancak uzmanlaşmış bir üretim ve servis üssü rolünü üstlenebilir. Bu çerçevede özellikle İspir'in karşılaştığı belirtilen (TOBB, 1997) uzun süreli elektrik kesintilerinin öncelikle çözümlenmesi gerekmektedir. Ayrıca İspir'de atıl durumda bulunan bir ayakkabı fabrikasının faaliyete geçirilmesi de yöredeki işsizlik sorununun çözümüne olumlu bir katkı sağlayacaktır.

EEB Bölgesi'nin güneydoğusunda yer alan **Hınıs-Karaçoban DPB** genelinde sanayi gelişimi için en şanssız bölgedir. Sosyo-ekonomik gelişme düzeyi açısından Türkiye'nin en geri kalmış ilçeleri arasında yer alan Karaçoban, Hınıs, Tekman ve Karayazı ilçelerinin oluşturduğu bu bölgede³ nüfusun büyük bir bölümü (%64) kırsal alanlarda yaşamaktadır. DPB'yi oluşturan bu dört yerleşmenin tamamında işgücünün lokasyonu açısından tarım sektöründe bir yoğunlaşma söz konusudur. Bu durum göz önüne alındığında neredeyse tüm bölge için kırsal karakterli bir DPB tanımı yapılabilir, çünkü sadece bu bölgede tarım sektöründe ülke genelinin çok üzerinde lokasyon katsayısı değerlerine ulaşılmıştır. Öyle ki, Karaçoban'da işgücünün tarım sektöründeki lokasyonu 7.56 iken, diğer 3 yerleşmede bu değer 4.01 ile 4.56 arasında değişmektedir. Kentsel merkezlerde toplam 5.352 kişinin çalıştığı Hınıs-Karaçoban DPB'sinde Sanayi ve Ticaret Odaları'ndan elde edilen verilere göre hiçbir sanayi kuruluşu yoktur. Bununla birlikte DİE 2000 yılı nüfus sayımı hane halkı verilerine göre yörede ikamet edip bölge dışında sanayi sektöründe çalışanların sayısı 852'dir. Topoğrafya ve erişilebilirlik açısından diğer DPB'lerden kısmen izole edilmiş bir görünüm sergileyen bu bölgede tarıma dayalı sanayinin geliştirilebileceği merkez rolünü, sırasıyla 27.000 ve 13.000 kişilik kentsel nüfusa sahip Hınıs ve Karaçoban birlikte üstlenebilir.

5.2 SANAYİ SEKTÖRÜNDE PLANLAMA İÇİN İPUÇLARI

EEB Bölgesel Gelişim Planı'nın temelinde, amacı, yerel firma ve kurumlar arasında güvene dayalı bir işbirliği ve rekabet ortamını hızlı ve etkin bir biçimde yaratmak olan "Dar Bölgeci Polarize Bölgesel Gelişim Modeli" yatmaktadır. Bu modelde, her sektör için bölgesel gelişmeyi yönlendirecek benzer özelliklere sahip yerleşmelerin oluşturduğu Dar Bölgeler tanımlamak ve bu bölgelerde farklı işlev ve kademelerde sektörel gelişim kutupları yaratmak esastır. Dolayısıyla, sanayi raporunun önceki bölümlerinde çeşitli yönleri ile ele alınan sanayi yığılmaları, Dar Bölgeci Polarize Model'in sanayi sektörü bağlamında EEB Bölgesi'nde hayata geçirilebilmesi için gerekli en önemli araçlardan biridir.

Bu noktadan hareketle, YTÜ Sanayi Sektörü Çalışma Grubu, sanayi sektörü için, hedefler, anahtar eylemler ve ayrıntılı eylemlerin belirtildiği, yapılacak iş ile beklenen ürünlerin sorumlu

³ Türkiye'deki toplam 872 ilçenin değerlendirildiği 2003 yılı sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında özellikle Karaçoban, Karayazı ve Tekman, sırasıyla 856., 860. ve 869. basamaklarda yer almışlardır (DPT: 2003).

kuruluşlarıyla birlikte tanımlandığı bir yol haritası hazırlamıştır. (Bkz. EEB Bölgesel Gelişme Planı Sanayi Sektörü Yol Haritası). YTÜ planlama ekibi tarafından hazırlanan diğer yol haritaları ile birlikte sunulan sanayi yol haritasını diğer sektör çalışmalarından farklılaştıran en önemli özellik, EEB'de sanayi sektörü için bir yığılma modelinin benimsenmiş olmasıdır. Bu haritaya göre beş ana hedef belirlenmiştir:

İlk hedef bölgede sermaye birikimi ve doğrudan yatırımın yığılmalar yoluyla sağlanmasıdır⁴. Bu hedefe ulaşmak için yapılması gerekenlerin başında, oluşturulmak istenen yığılmanın türünün belirlenmesi gelmektedir. EEB sanayi sektörünün yığılma yaratma kapasitesi göz önüne alındığında, bu bölgeden ulusal ekonominin motoru olacak ve yüksek buluşçuluk düzeyine sahip geniş bir yığılma yerine, sanayinin belirli alt sektörlerinde uzmanlaşmış ve niş pazarlara yönelik bir üretimi kolektif bir anlayışla gerçekleştirecek, dar ve derin, diğer bir deyişle güçlü girdi-çıkı ilişkileri olan bir yığılma yaratması beklenmelidir. Daha önce de vurgulandığı gibi, EEB Bölgesi'nin sanayi sektöründe en temel sorunlardan biri, firmaların aynı üretim zincirinde olmalarına karşın, birbirlerine mal ve sipariş vererek zinciri tamamlama becerisine sahip olmamalarıdır. Bu durumda, sadece 130 işletmenin bulunduğu EEB sanayi yığılmasında, firma sayısının belirli bir büyüklüğe erişmesinin yanı sıra, firmalar arası işbirliği olanaklarının geliştirilmesi de ayrı bir önem taşımaktadır.

Bu çerçevede hazırlanan yol haritasında, minimum yatırımla, maksimum sayıda alt sektörde uyarma becerisine sahip anahtar sektörler ile, bölgedeki farklı sektörleri birbirine bağlamak; bölgenin mevcut üretimini ve taşıdığı potansiyeli bölge içinde yeni bir üretim döngüsü içine sokarak, yerel ekonominin yarattığı katma değeri yükseltmek; ve bölgede geliştirilmesi öngörülen yeni sektörlerin ihtiyaçlarını mümkün olduğunca bölge içinden karşılamak ayrıntılı eylemler arasında belirtilmiştir. Bu eylemler, bölgede kurulacak bir bölgesel kalkınma ajansının önderliğinde, sırasıyla, çoklu ve örgütlü firma yatırımlarına teşvik önceliği vererek; yerel ile bölge dışı yatırımcılar arasında ortaklık olanaklarını arttırarak; ve yerel girişimcileri bölge dışı ve yurtdışı fuarlardan haberdar ederek gerçekleştirilebilir.

Yukarıda belirtilen sanayi yığılmasının gerçekleştirilebilmesi için üzerinde durulması gereken bir diğer konu, sektörel yığılmanın, sanayinin hangi alt sektörlerinde gerçekleştirileceği ile ilgilidir. EEB Bölgesi'ndeki imalat sanayi sektörü, bölgenin kalkınmasında önemli bir rol oynayacak tarım, maden ve turizm gibi sektörlerle girdi çıktı ilişkisi kuracak şekilde geliştirilebilir. Buna göre, yöreye özgü tarımsal ürünlerin uluslararası standartlarda hem iç pazara, hem de dış pazarlara yönelik üretimini gerçekleştirecek gıda ve ambalaj sanayi; özellikle kış aylarında çiftçinin talebini karşılayacak yem sanayi; ve bölgedeki hayvancılık sektörüne eklenilebilecek deri işleme ve deri ürünleri üretimi bölge için geliştirilebilecek alt sektörlerdir. Ayrıca, kış turizmine yönelik ekonomik aktivitelerin EEB Bölgesi için ayrı bir önem taşıdığı göz önüne alındığında, kış ve dağ sporlarına yönelik malzeme ve motorlu araç sanayi (kayak ve kar motosikleti üretimi ile lift ve teleferiklerin bakım ve onarımı); su ve ısı geçirmez özelliğe sahip tekstil ürünleri (çadır ve kamp gereçleri vs) ve yerel beceri ve birikimin değerlendirilmesine yönelik el halısı ve kilim üretimi, yerel ekonomide yarışmacı üstünlükler taşıma potansiyeline sahip diğer alt sektörler olarak karşımıza çıkmaktadır⁵.

Karar verilmesi gereken bir başka konu, mekansal yığılmanın bölge içinde nerede oluşturulacağına ilişkindir. Dar Bölgeli Polarize Model bağlamında benimsenen yaklaşım, tüm hedef sektörler için tek bir merkezde yığılma oluşturmak yerine; gelişmeyi, Şekil 6.1'de tanımlanan DPB'lere dengeli bir biçimde dağıtmaktır. Buna göre, sanayi sektörü için kabaca

⁴ Bkz. EEB Bölgesel Gelişme Planı Sanayi Sektörü Yol Haritası, Hedef no: 4.

⁵ Bölgedeki sanayi gelişimi için özel olarak hedeflenebilecek alt sektörler Ek 1'de belirtilmiştir.

iki türlü mekan kullanımı söz konusu olabilir. Turizm sektörü ile ilişkili olarak çalışacak olan alt sektörler ile güçlü lojistik desteğe ihtiyaç duyan firmalar işgücü, ulaşım ve iletişim olanakları bakımından, Erzurum ve Erzincan gibi görece yüksek kademeli kentsel merkezlerde yer seçebilecek iken, madencilik alt sektöründe faaliyet gösterecek işletmelerin, hammaddeyi bulunduğu yerde çıkartıp işleyerek yarı ürün haline getirmeleri teşvik edilebilir. Benzer bir biçimde, tarıma ve özellikle hayvancılığa dayalı sanayinin gelişimi için, bölgede oluşturulan kırsal karakterli DPB'lerin merkezleri uygun olacaktır.

Bu arada EEB gibi az gelişmiş bir bölgede, seyrek bir yığılmadan, görece yoğun bir yığılmaya doğru yapısal bir dönüşümü gerçekleştirmenin son derece güç ve zaman gerektiren bir süreç olduğu unutulmamalıdır. Dolayısıyla, uygulama aşamasında etaplara oluşturulurken, orta ve uzun vadede olmak üzere, gerçekçi hedefler belirlenmelidir. Bu noktada, sabırlı sermaye (patient capital) kavramı, üzerinde önemle üzerinde durulması gereken bir diğer konu olarak karşımıza çıkmaktadır. EEB Bölgesi bağlamında, sabırlı sermaye, yatırımcı ve kurumlar olmak üzere iki boyutta ele alınabilir.

Yatırımcı olarak sabırlı sermaye, bölge ekonomisinde güçlü ileri ve geri linklere sahip bir çapa rolü oynayacak (diğer bir deyişle, bölgede çarpan ve hızlandıran etkisi yaratma kapasitesine sahip) kobi ölçeğinde firmaları temsil etmektedir. Bu firmalar, yan sanayi ve müşterilerini, EEB yığılmasının genişliğinin sınırlı olması nedeniyle, özellikle ilk aşamalarda bölge dışından bulmak zorunda kalacaklarından, en azından bir süre için yüksek taşıma ve işlem maliyetlerine katlanmak durumunda olacaklardır.

Gelinen bu noktada, akla bu ölçüde "sabırlı" bir yatırımcının nereden bulunacağı sorusu gelmektedir. Bu sorunun cevabını üç şekilde vermek mümkündür:

- Bölge içinde yeterli sermaye birikimine erişmiş, ancak yerel ekonomiye olan güvensizliği nedeniyle bölgede yatırım yapmaktan çekinen bir girişimci bölgede yatırım yapması için ikna edilebilir.
- Bölge dışından bir yatırımcı çok cazip koşullarda bölgeye çekilebilir.
- Bölge içi ve bölge dışı sermaye arasında ortaklıklar kurulabilir.

Ancak, her üç seçenekte de yatırımcının bölgedeki **sabırlı kurumlar** tarafından yalnız bırakılmaması gerekmektedir. Örneğin, söz konusu firma(ların) iş hacmi açısından yerel ekonomiye eklenenebilmesi için, ona uzun vadeli ve düşük faizli kredi olanağı tanıyacak sabırlı finans kurumları ile desteklenmesi şarttır. Ayrıca, pazarlama desteği vermek ve yeni ortaklıklar oluşturmak adına bölgede kurulabilecek kalkınma ajansına, Ar-Ge ve eğitim desteği vermek adına Atatürk Üniversitesi'ne ve son olarak hedeflenen üretim biçiminin ihtiyaç duyacağı toplumsal davranış biçiminin oluşması adına diğer eğitim kurumları ve sivil toplum örgütlerine büyük sorumluluklar düşmektedir⁶.

İkinci hedef **bölgede teknik altyapının geliştirilmesidir**⁷. Burada hedeflenen, bölgede oluşturulması öngörülen sanayi yığılmasının verimli bir şekilde çalışabilmesi için gerekli fiziki koşulların sağlanmasıdır. Bu nedenle iki anahtar eylem ön plana çıkmaktadır:

Bunlardan ilki, teknik altyapıyı geliştirerek, bölge içinde bulunan firmalar ve alt bölge merkezleri arasındaki ilişkiyi sağlamaktır. Bu doğrultuda öncelikli olarak bölgede DPB'ler arasında kesintisiz iletişim olanaklarını sağlayacak ve kış mevsiminin yarattığı olumsuz koşullardan etkilenmeyecek bir ulaşım sisteminin oluşturulması gerekmektedir. Bunu, alternatif enerji kaynaklarının araştırılarak yığılmada yer alacak tüm işletmelere kesintisiz

⁶ Bkz. EEB Bölgesel Gelişme Planı Sanayi Sektörü Yol Haritası, önder kurum ve paydaşlar.

⁷ Bkz. EEB Bölgesel Gelişme Planı Sanayi Sektörü Yol Haritası, Hedef no: 3.

enerji sunulması ve yapımı tamamlanmayan organize sanayi bölgeleri ile küçük sanayi sitelerinin yapımının tamamlanması takip etmektedir. Birer proje paketi olarak hazırlanabilecek bu öneriler, ilgili kamu kuruluşlarına ayrılan kaynaklar ile gerçekleştirilebileceği gibi bu konuda AB fonlarından da yararlanılabilir.

İkinci anahtar eylem ise, bölgenin yurtiçi ve yurt dışındaki diğer bölgeler ile olan kara, demir ve havayolu bağlantılarını kuvvetlendirmektir. Bu amaçla, bölgeyi kuzey yönünde Trabzon

Limanına, güneyde Diyarbakır'a Erzurum üzerinden demiryolu ve karayolu ile bağlamak hayati önem taşımaktadır. Bir diğer yapılacak iş ise, Batı Anadolu'yu Erzincan ve Erzurum üzerinden Orta Asya ülkelerine hızlı tren sistemi ile bağlamaktır. Bölgenin diğer bölge ve ülkelerle hızlı ulaşım bağlantılarının kurulması ile yolculuk süreleri kısalmaya ve bölgenin yatırımcı açısından cazibesi artacaktır.

Üçüncü hedef **bölgede sosyal altyapının geliştirilmesidir**⁸. Sosyal altyapı, bir yığılmanın başarılı olabilmesi için en az teknik altyapı kadar önem taşır. EEB'de güçlü bir sosyal altyapının oluşturulmasında iki konu ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki insan kaynaklarına yatırım yapılarak, bölgede sanayi sektörünün ihtiyaç duyacağı nitelikli işgücünün yaratılmasıdır. Bu amaçla, yöre insanının beceri ve bilgi birikimini üretime yöneltmek ve her DPB merkezinde hedef konu ve sektörlerle yönelik örgün ve yaygın eğitim olanaklarının artırmak (örneğin Erzurum ve Hınıs DPB'lerinde derinin işlenmesi ve buna bağlı ürünlerin tasarımına yönelik meslek okulları ve kursların açılması vb.) Sanayi Yol Haritası'nın öncelikleri arasında yer almaktadır⁹.

İkinci konu ise yığılma içinde işletmeler ve kurumlar arası işbirliği ve karşılıklı güven ortamının sağlanmasıdır. İşbirliği ve güven, yığılmaların rekabet gücünü doğrudan etkileyen kavramlardır. Makro ekonomide oluşabilecek bir kriz durumunda, işletmelerin bu durumdan en az zararla çıkabilmeleri ve ayakta kalabilmeleri, aldıkları önlem ve stratejiler kadar birbirlerine güvenmelerine ve işbirliği yapabilmelerine bağlıdır. Bu noktada, özellikle aynı üretim zincirinde yer alan firmaları bölge içinde toplantı gibi aktiviteler ile buluşturarak yüz yüze ilişkilerin geliştirilmesi, bu doğrultuda atılması gereken adımların başında gelmektedir. Öte yandan birbirlerine farklı göreceli üstünlükleri olan (diğer deyişle birbirlerine rakip olmayan) firmalar arasında işbirliği, bölgedeki sanayicilere emsal teşkil edecek firma temsilcilerinin deneyimlerini konferans ve söyleşiler ile diğer firmalara aktarması yoluyla sağlanabilir.

Dördüncü hedef **bölgede bilgi altyapısının kurulmasıdır**¹⁰. Bu kapsamda yığılmayı bölgeye ve bölge dışına tanıtmak amacıyla bölge içi ve bölge dışındaki sanayicileri buluşturacak bir veri bankasının oluşturulması ve bu bankanın sürekliliğinin sağlanması, Sanayi Yol Haritasında yer alan önemli bir anahtar eylemdir. Buna göre yol haritasında sanayi sektöründe yeni yatırımlara, olası şirket birleşmelerine ve ticari ilişkilere yön verecek bilgilerin toplandığı bir rehberin (Bkz Ek II), EEB Sanayi ve Ticaret Odaları ile bölgede kurulması öngörülen bölgesel kalkınma ajansı işbirliğinde hazırlanması ve bu rehberin sürekli olarak güncellenerek basım ve yayımının yapılması önerilmektedir.

⁸ Bkz. EEB Bölgesel Gelişme Planı Sanayi Sektörü Yol Haritası, Hedef no: 2.

⁹ Detaylı yapılacak işler ve beklenen ürünler için bkz. Sanayi Yol Haritası, hedef no: 2, ayrıntılı eylem No: 1.

¹⁰ Bkz. EEB Bölgesel Gelişme Planı Sanayi Sektörü Yol Haritası, Hedef no: 1.

Beşinci hedef **bölgenin teknoloji ve bilgi düzeyinin artırılmasıdır**¹¹. Bu hedef doğrultusunda yığılmada yer alacak firmaların araştırma ve geliştirme konusunda özendirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda hızlı bir internet altyapısı kurulmalı, bilgisayar

satışı ve internet kullanımı özendirilmeli, firmaların CAD¹², CAM¹³ süreçlerine geçme aşamasında danışmanlık desteği verilmeli ve özellikle büyük ölçekli firmaların kredi talepleri, yaptıkları araştırma ve geliştirme harcamalarının toplam ciro içindeki payı dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

---

¹¹ Bkz. EEB Bölgesel Gelişme Planı Sanayi Sektörü Yol Haritası, Hedef no: 5.

¹² Computer Aided Design (Bilgisayar destekli tasarım)

¹³ Computer Aided Manufacturing (Bilgisayar destekli üretim)

KAYNAKLAR

Atatürk Üniversitesi (2004), 2-22 Ağustos tarihlerinde Erzurum-Erzincan-Bayburt illerinde yapılan İmalat Sanayi Alan Araştırması Sonuçları, Erzurum.

Collis, C. ve Webb, D. (1999) Regionan development Agencies and the New Regionalism in England, *Regional Studies*, 34.9 ss. 857-873.

Çelebi, D. ve Saral, G. (2002) Avrupa Birliği ile bütünleşme sürecinde Türkiye: Bölgelerin buluş yapma kapasiteleri ve öğrenebilirlikleri. *10. Ulusal Bölge Bilimi Kongresi*. ss. 235-246, 17-18 Ekim 2002, İstanbul.

Deas, I. ve Ward, K.G. (2000) The European Partnership Model and the Chancing Role of Regional Development Agencies: A Regional Development Perspective, Governance, Institutional Change and Regional Development içinde ss. 11-36. (derleyenler) M. Dauson, H. Halkier, G. Cameron, Asgate Publishing, UK.

DETR (2000) *Planning for Clusters*. Department of Environment, Transport and the Regions, London.

DİE (2000) *Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri*, Ankara.

Enright, M. (2000) The globalization and the localization of competitive advantage: policies towards regional clustering. İçinde: N. Hood ve S. Young (editörler) *The Globalization of Multinational Enterprise Activity and Economic Development*. MacMillan Press, London, ss. 303-331.

Oosterhaven, J. ve diğerleri (2001) Clusters, Linkages and Interregional Spillovers: Methodology and Policy Implications for the Two Dutch Mainports and the Rural North. *Regional Studies*, Vol. 35.9, pp. 809-822.

Porter, M.E. (1990) *The Competitive Advantage of Nations*. London: Macmillan.

Rosenfeld, S.A., (2002) *Creating Smart Systems: a guide to cluster strategies in less favoured regions*, Regional Technology Strategies, Carrboro, USA.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2002 Erzincan sanayi potansiyeli ve yatırım alanları araştırması, Sanayi Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Ankara, yayın no: 109.

YTÜ (2004) EEB Bölgesel Gelişim Planı: Sanayi mevcut durum raporu (2004). Yiğit Evren ve Tuba İnal Çekiç.

EK 5.I: EEB BÖLGESİNDE ALT BÖLGELER BAZINDA GELİŞTİRİLEBİLECEK SANAYİ ALT SEKTÖRLERİ

Öncelik 1: Bölge içinde hem ileri, hem de geri linkler kurabilecek alt sektörler

Burada amaç, tek bir yatırımla birden fazla alt sektörde uyarılma yaratma kapasitesine sahip anahtar sektörler ile, bölgedeki farklı sektörleri birbirine bağlamak.

17.22 Yünlü dokuma

18 Giyim eşyası imalatı; kürkün işlenmesi ve boyanması

19 Derinin tabaklanması ve işlenmesi; bavul, el çantası, saraçlık, koşum takımı ve ayakkabı imalatı

26.21 Seramik ev ve süs eşyası imalatı

26.7 Süsleme ve yapı taşının kesilmesi, şekil verilmesi ve kullanılabilir hale getirilmesi

Öncelik 2: Bölge içinde güçlü geri linkler kurabilecek alt sektörler

Burada amaç, bölgenin mevcut üretimini ve taşıdığı potansiyeli bölge içinde yeni bir üretim döngüsü içine sokarak, yerel ekonominin yarattığı katma değeri yükseltmek.

15.1 Et ve et ürünleri imalatı, işlenmesi ve saklanması

15.3 Sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması

15.4 Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağların imalatı

15.5 Süt ürünleri imalatı

15.6 Öğütülmüş tahıl ürünleri, nişasta ve nişastalı ürünlerin imalatı

15.7 Hazır hayvan yemleri imalatı

15.82 Peksimet, bisküvi imalatı, dayanıklı pastane ürünleri ve dayanıklı kek imalatı

15.83 Şeker imalatı

15.84 Kakao, çikolata ve şekerleme imalatı

15.85 Makarna, şehriye, kuskus ve benzer unlu mamullerin imalatı

15.9 İçecek imalatı

Öncelik 3: Bölge içinde güçlü ileri linkler kurabilecek alt sektörler

Burada amaç, bölgede geliştirilmesi öngörülen yeni sektörlerin ihtiyaçlarını bölge içinden karşılamak.

14.11 Süsleme ve yapı taşları ocakçılığı

14.12 Kireçtaşı, alçıtaşı ve tebeşir ocakçılığı

14.2 Kum ve kil ocakçılığı

14.30 Kimyasal ve gübreleme amaçlı minerallerin madenciliği

17.51 Halı ve kilim imalatı

24.11 Sanayi gazları imalatı

24.2 Pestisid (haşarat ilacı) ve diğer zirai-kimyasal ürünlerin imalatı

21.21 Oluklu karton ve mukavva ile kağıt ve mukavvadın yapılan ambalajların imalatı

25.22 Plastik ambalaj malzemesi imalatı

28.1 Metal yapı malzemeleri imalatı

28.22 Merkezi ısıtma radyatörleri ve kazanlarının imalatı

28.72 Hafif metalden ambalaj malzemeleri imalatı

35.4 Motosiklet ve bisiklet imalatı

36.40 Spor malzemeleri imalatı

45.23 Otoyollar, yollar, havaalanları ve spor alanları inşaatı

EK 5.II: FİRMA TANITIM REHBERİ (ÖRNEK)

Firma Adı	
Adres Telefon No Fax No E Mail Web Adresi Kuruluş Yılı	
Faaliyet Gösterdiği Sektör	
Üst Kademe Yöneticiler İsim / Görev	
Toplam Alan Kapalı Alan	
Çalışan Sayısı Yönetim İdari Üretim	
Yabancı Ortaklar Yabancı Sermaye Payı	
Kalite Belgeleri Kullanılan Lisanslar Tescillenmiş Markalar Üye Olunan Meslek Kuruluşları	
Hammadde Temin Edilen Kuruluş ve Firmalar	
Toplam Ciro:	
Toplam İhracat	
Toplam Ciro İçinde Ar-Ge Yatırım Oranı	
Kapasite Kullanımı Dönem / Oran	
Başlıca Müşteriler Yurtiçi / Yurtdışı	
Başlıca Ürünler	

TURİZM

Şekil Listesi

6. EEB TURİZM VE PLANLAMA YAKLAŞIMI POTANSİYEL TURİZM ÇEKİCİLİKLERİ VE AKTİVİTELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

6.1. DOĞAL KAYNAKLAR

6.1.1. Bayburt İli Doğal Kaynaklarının Değerlendirilmesi ve Turistik Yığılmalar

6.1.2. Erzincan İli Doğal Kaynaklarının Değerlendirilmesi Ve Turistik Yığılmalar

6.1.3. Erzurum İli Doğal Kaynaklarının Değerlendirilmesi Ve Turistik Yığılmalar

6.2. KÜLTÜREL KAYNAKLAR

6.2.1. Bayburt İli Kültürel Kaynaklarının Değerlendirilmesi ve Turistik Yığılmalar

6.2.2. Erzincan İli Kültürel Kaynaklarının Değerlendirilmesi ve Turistik Yığılmalar

6.2.3. Erzurum İli Kültürel Kaynaklarının Değerlendirilmesi ve Turistik Yığılmalar

6.3. BÖLGE TURİZM KAYNAKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

6.4. PLANLAMA STRATEJİLERİ

6.4.1. Bölge Turizm Potansiyelleri Doğrultusunda Geliştirilecek Turizm Türleri Ve Mekansal Planlama İlkelerinin Belirlenmesi,

6.5. DEĞERLENDİRME

6.6. EEB BÖLGESİ EYLEM ALANLARINA İLİŞKİN PLANLAMA ve TASARIM ÇALIŞMALARI*

6.6.1. Erzurum Merkez-Vakıflar Alışveriş Merkezi

6.6.2. Konaklı Uygulama İmar Planı Çalışması

6.6.3. Ilıca**

* Bu bölüm ERCAN KOÇ tarafından hazırlanmıştır

** Bu bölüm Ali KILIÇ tarafından hazırlanmıştır.

ŞEKİL LİSTESİ

- ŞEKİL 6.1:** Bayburt İli Doğal Kaynak Potansiyeli
ŞEKİL 6. 2: Bayburt İli Doğal Kaynaklar Sentezi
ŞEKİL 6.3: Erzincan İli Spor Turizmi Olanakları
ŞEKİL 6. 4: Erzurum İli Doğal Kaynaklar Potansiyeli
ŞEKİL 6.5: Erzurum İli Doğal Kaynakları Sentezi
ŞEKİL 6. 6: Bayburt İli Kültürel Kaynakları
ŞEKİL 6. 7: Erzincan İli Kültürel Kaynakları
ŞEKİL 6. 8: Erzurum İli Kültürel Kaynakları

ŞEKİL 6. 9: Bayburt İli Turizm Kaynakları Sentezi
ŞEKİL 6. 10: Erzincan İli Turizm Kaynakları Sentezi
ŞEKİL 6. 11: Erzurum İli turizm Kaynakları Sentezi
ŞEKİL 6. 12: Erzurum İli Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Kaynaklar
ŞEKİL 6. 13: Erzurum İli Nüfus Yapısı
ŞEKİL 6. 14: Erzurum İli Alt Bölgeleri Hinterland ve Etki Alanı
ŞEKİL6. 15: Erzurum İli ve Yakın Çevresi Eylem Alanları
ŞEKİL 6. 16: Erzurum ve Yakın Çevresi Kimlik Tanımları
Şekil 6.17: EEB Bölgesi Öncelikli Turizm Yığılma Bölgeleri
Şekil 6.18: EEB Bölgesi Turizm Yığılma Alt Bölgeleri Ve Öneri Tur Güzergahları
Şekil 6.19: Uluslararası Hinterlanda Açılan Ana Koridorlar ve Potansiyel Gelişme Odakları Olan Şehirler
Şekil 6.20: Uluslararası Hinterlanda Açılan Ana Koridorlar ve Turizm Alt Bölgeleri
ŞEKİL 6.21: Türkiye'nin Doğu Avrupa ve Kafkasya Hinterlandı
ŞEKİL 6.22: Doğa ve Yerel Kültür ile Uyumlu Dağ Geliştirme Programları Örneği (Courchevel – Fransa)

6. EEB TURİZM VE PLANLAMA YAKLAŞIMI POTANSİYEL TURİZM ÇEKİCİLİKLERİ VE AKTİVİTELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Turizmde faaliyetlerin sürdürülebilirliğinde, turizm sisteminin bütün elemanları ve birbirleriyle ilişkilendirilmesi son derece önemli olmasına rağmen; bölgesel çekicilikler ve çekim kaynakları sistemi harekete geçiren itici güçtür. Turizmin yaratacağı ekonomik etki, bölgenin sahip olduğu çekim gücünün temel belirleyicisi olan turistik kaynaklara (doğal, kültürel, sosyo-ekonomik) dayalıdır. Bu nedenle EEB bölgesinde turizm sektörünün geliştirilmesi için bölge içinde çekicilik oluşturan turistik kaynakların saptanması öncelik taşımaktadır. Önceliklerin saptanmasında bölgede yer alan kaynakların çekim yaratma potansiyelinin ne olduğu? Ve bu çekim kaynaklarına dayalı olarak hangi turistik faaliyetlerin geliştirilebileceği? Bu faaliyetlerin geliştirilebilmesi için fiziksel ve kurumsal alt / üst yapının tespit edilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda EEB bölgesi ve alt bölgelerinde, çekim yaratabilecek turistik kaynakları değerlendirildiğinde aşağıda yer alan bulgulara ulaşılmıştır.

6.1. DOĞAL KAYNAKLAR

Gerek bölge bütünündeki farklı iklimsel ve coğrafi özellikler, gerekse alt bölgelerde oluşan mikro-klimatik özellikler; farklılaşan, çeşitlenen doğal kaynakları gündeme getirmektedir. Kaynak potansiyeli yüksek ve bölgenin az gelişmişliği doğrultusunda henüz tahrip edilmemiş doğal kaynakları, turizm gelişme potansiyelinin en önemli dayanakları olmaktadır. Doğal yapıdaki çeşitlilik, yöresel özgünlük bölgede farklı turizm alternatiflerinin yaratılmasına olanak tanımaktadır. Sonuç olarak ülkenin geri kalmış bölgelerinden biri olan EEB alt bölgesinde sahip olunan doğal kaynaklar, turizm aktivitesi yaratacak potansiyeller ortaya koymakta ve bölgesel kalkınmada bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

6.1.1. Bayburt İli Doğal Kaynaklarının Değerlendirilmesi ve Turistik Yığılmalar

Çoruh Vadisi tabanından kuzey, kuzey-batı, güney ve güney-doğu doğrultusundan yükselen arazi yapısı ile Bayburt ili, doğal kaynaklar açısından zengin bir bölgedir. Bölgenin kuzey yamaçları Karadeniz iklim bölgesi özellikleri ile farklı bir mikro-klima göstermekte, bu farklı mikro-klima da flora-fauna açısından çeşitlilik ve özgünlükler ortaya koymaktadır. Bayburt'un doğal kaynaklarını topoğrafik oluşumlar, su kaynakları ve bitki örtüsü açısından üç aşamada değerlendirmek mümkündür. Topoğrafik oluşumlar açısından Soğanlı Dağları ve Kop Dağı bölgenin önemli doğal kaynakları arasında yer almaktadır. Bayburt'tan Artvin'e kadar uzanan **Soğanlı Dağları**, flora ve fauna açısından sahip olduğu çeşitlilikler ile botanik ve kuş gözlemi açısından Türkiye'nin en önemli bölgeleri arasında tanımlanmaktadır. Bölgenin bir diğer önemli topoğrafik oluşumu da '**Kop Dağı**'dır. Kop Dağı gerek panoramik güzelliği, gerek kış turizmi olanakları ve gerekse dağa ilişkin macera, keşif aktiviteleri açısından, turistik potansiyel içeren bir bölgedir. Topoğrafik oluşumlar açısından bir diğer önemli unsur ise mağaralardır. İl merkezinin güney-doğusunda yer alan '**Çimağıl Mağarası**' da bir başka doğa harikası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Su kaynakları açısından zengin bir bölge olan Bayburt'ta **Çoruh Nehri** bölge coğrafyası ve alt kimliğinin en önemli belirleyicisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çoruh Nehri ve kolları üzerinde yer alan vadiler (**Çoruh ve Masat Vadileri**) gerek görsel zenginlikleri, gerekse üzerinde gerçekleştirilecek keşif ve macera aktiviteleri açısından Bayburt'un en önemli turizm kaynaklarını oluşturmaktadır. Çoruh Vadisi kendine has mikro-kliması, flora ve fauna çeşitliliği ve yüksek debili su kaynağı özelliği ile macera ve keşif turizmi açısından dikkat çeken bir bölgedir. Çoruh, Masat Vadisi ve '**Sırakayalar Şelalesi**' su kaynağı olarak doğayı canlandırmanın yanı sıra, sahip oldukları görsel zenginlikler ile önemli bir mesire alanı olarak görülmektedir.

Bayburt İli'nde Çoruh Nehri ve Karasu (Fırat'ın kolları) bölgenin hayat kaynaklarıdır. Su kaynakları Demirözü İlçesi'nde kesişmekte ve pek çok göl/gölet oluşturmaktadır. Dolayısı ile Merkez ilçenin güney batısı sahip olduğu orman alanları ve su kaynakları ile Güney-doğusu ise, doğal sit alanları, Kop dağı ve mağaraları ile dikkat çekmektedir. Yine Merkez İlçeye bağlı Kırkpınar Köyü '**Şifalı Yılanlar**' ile yerel ve ulusal anlamda turizm ve rekreasyon aktivitesi yaratacak potansiyeller olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak Bayburt İli'nde yer alan ve turizm açısından potansiyel yaratabilecek doğal kaynakları bir bütün olarak değerlendirdiğimizde; doğal kaynak potansiyelleri açısından konaklama yaratabilecek yığılma bölgeleri ve günübirlik kullanım yaratabilecek aktivite alanları olarak sınıflamak mümkün olmaktadır. İl merkezinin güney ve güney-doğusunda yer alan **Kop Dağı ve çevresi ile Çoruh Nehri kolları ve masat vadisi** ve kırsal bölgelerde yer alan yaylaları önemli kaynaklara sahip bölgeler olarak öne çıkmaktadır. Kop dağı kış sporları olanakları yanı sıra yakın çevresinde yer alan **Sırakayalar Şelalesi** ve **Çimağıl Mağaraları** ile günübirlik turizm ve rekreasyon (**tur**) yaratabilecek aktivite çeşitliliğine sahip alanlardır. Kop dağı ve çevresi ise çeşitlenen doğal kaynakların yarattığı kış turizm olanakları ile konaklama yaratabilecek (**yığılma bölgesi**) bir potansiyel ortaya koymaktadır. Bölgede tanımlanan diğer kaynaklar ise günübirlik turlar yaratabilecek cazibe merkezleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

6.1.2. Erzincan İli Doğal Kaynaklarının Değerlendirilmesi ve Turistik Yığılmalar

Erzincan bölgesinin doğal kaynaklarını turizm açısından değerlendirdiğimizde tarım (bitkisel üretim ve hayvancılık) sektörü ve turizm sektörü birbirlerine girdi veren iki önemli sektör olarak karşımıza çıkmaktadır ve her ikisi de ağırlıklı olarak doğal kaynaklara temellenmektedir.

Topoğrafik oluşum açısından ilin güneyinde yer alan **Munzur Dağı** etekleri; yerleşmeler açısından, önemli bir eşik olarak karşımıza çıkarken bozulmamış doğal yapısı ve iklimi ile sağlık turizmine olanak tanıyacak potansiyeller ortaya koymaktadır. Dağ sıraları flora, fauna varlığı, kış turizmi, sağlık turizmi, macera turizmi açısından eşsiz bir doğa parçasıdır. Yer yer 3000 m. nin üzerine çıkan dağ sıraları arasında yer alan yaylalar gerek geleneksel yaşam kültürü, gerekse spor turizmi açısından önemli potansiyellerdir. İlin kuzey-batısında yer alan **Sakaltutan Dağı** ve çevresi ise dağ geliştirme programları ve kış turizmi açısından potansiyel bir odak olarak karşımıza çıkmaktadır.

İlin içinden geçen Fırat'ın bir kolu olan Karasu'nun yanı sıra son derece önemli su kaynakları da bulunmaktadır. Merkez ilçe, Kemaliye, Tercan, Çayırılı, bir doğal sit olan Otlukbeli göl / göletleri ve Girlevik Şelaleleri görsel zenginliklerinin yanı sıra, üzerinde gerçekleştirilen spor aktiviteleri ile ili, uluslararası spor turizmi merkezi haline getirebilecek potansiyellerdendir.

Yukarıda tanımlandığı gibi doğal kaynakların çeşitliliği; Erzincan'ın "**spor turizmi merkezi**" kimliği ile öne çıkarmaktadır. Bu doğrultuda doğal kaynaklar; dağ ve kış turizmini destekleyen spor, macera ve keşif aktivitelerini gerçekleştirmek için, son derece uygun potansiyel alanlar yaratmaktadır. Bölgede iki ana odak bulunmaktadır. Bunlar il merkezinin kuzey-batısında yer alan "**Sakaltutan Kayak Merkezi**" ve "**Ergan Dağı**"dır. Sakaltutan kayak merkezi mevcut tesisleri ile konaklama olanaklarının sağlandığı (ancak geliştirilmesi gereken) bir merkez özelliği gösterirken, Ergan Dağı sahip olduğu doğal özellikleri ile kış turizmi ve dağ geliştirme programları için önemli bir potansiyel olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iki ana odak, bölge içinde ana konaklama bölgeleri rollerini üstlenebilecek yerleşmelerdir. Diğer alt bölgeler ise bu odaklara bağlı olarak günübirlik ve rekreatif kullanım rolünü üstlenebileceklerdir. **Munzur Dağı** etekleri bölgenin bir diğer önemli karakteridir.

Bir milli parkı da bünyesinde barındıran Munzur Dağı'nda kış aktivitelerinin yanı sıra, iklim kürleri, dağ bisikleti, trekking, kaya tırmanışı ve botanik gezilerine yönelik pek aktiviteyi gerçekleştirmek mümkündür. Öte yandan bölgenin önemli akarsularından Fırat'ın bir kolu olan "**Karasu**" gerek topoğrafik özellikleri gerekse yüksek debisi ile çeşitlenen su spor aktivitelerine olanak tanımaktadır. Karasu ve bölgede yer alan göl / göletler üzerinde; rafting, su kayağı ve kano sporları yapmak mümkündür. Erzincan ili kuzey-doğu, güney-batı yönündeki su yatağının (Karasu) iki yönünde yer yer 3000 m. nin üzerine çıkan dağ sıraları ile çevrelenmiştir. Bu yüksek topoğrafya flora ve fauna çeşitliliği kadar manzara noktası olma, yamaç paraşütü için uygun olma ve trekking için uygun parkurlara sahip olmayı da beraberinde getirmiştir. Dolayısı ile Erzincan ili, pek çok spor ve macera turizmi için uygun potansiyellere sahip bir bölge özelliği göstermektedir.

6.1.3. Erzurum İli Doğal Kaynaklarının Değerlendirilmesi ve Turistik Yığılmalar

Erzurum İli ortalama 1800 m. de kurulmuş kent merkezi ve 3000m. nin üzerine çıkan dağları ile doğal kaynaklar açısından çeşitlenmiş bir bölgedir. Erzurum İli doğal kaynaklarını turizm açısından değerlendirdiğimizde aşağıda sıralanan potansiyel alt bölgeler ortaya çıkmaktadır.

Erzincan – Erzurum – Kars karayolunun kuzeyinde yer alan ve Ilıca, Merkez ilçe, Pasinler, Tortum, Narman ilçelerinin bir bölümünü içine alan 1 numara ile tanımlanmış alt bölge; "**dağ ve yayla turizmi**" için potansiyeli yüksek bir alt bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Karayolunun güneyinde kalan ve merkez ilçe, Çat, Tekman ve Hınıs ilçelerinin bir bölümünü içine alan 2 numaralı alt bölge ise (Palandöken Dağı etekleri) "**kış, dağ geliştirme ve iklim kürü programları**" için potansiyellere sahip alt bölgeler olarak gözlenmektedir. Bunun dışında Tortum Vadisi, Şelalesi ve Gölü de eşine ender rastlanan bir doğa harikası olarak ifade edilmektedir. Tortum Vadisi, İspir Vadisi ve Kop Geçiti bölgede yer alan ve günü birlik ve rekreatif kullanımlara olanak tanıyabilecek alt bölgelerdir.

Ilıca, Pasinler, Köprüköy ilçeleri sahip oldukları **Termal Su** kaynakları ile bölgesel, ulusal anlamda önemli kaynaklardır. Bu kaynaklar nitelik açısından "**sağlık ve rehabilitasyon – kür merkezi**" şeklinde organize edilmesiyle, bölgenin en önemli turizm kaynakları haline gelebilecek kapasitededir. Erzurum İli'nin turizm yaratabilecek doğal kaynaklarını bir bütün olarak değerlendirecek olursak; Erzurum alt bölgesi içinde yer alan kayak alanları pazara yakınlık, şehirsizlik, yakınlık, ulaşılabilirlik ve erişilebilirlik kolaylıkları ile bu alanlara gününbirlik ve hafta sonu ziyaretine olanak veren merkezler olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak Erzurum İli bütününe doğal kaynak potansiyelini değerlendirecek olursak konaklama yaratabilecek yığılma bölgeleri ile tur yaratabilecek gününbirlik kullanım alanları ayırımına varmak mümkündür. Ilıca, Merkez ilçe, Pasinler ve Palandöken Dağı etekleri kış ve sağlık turizmine yönelik olarak alternatifli konaklama fonksiyonunu üstlenecek bölgeler (sağlık, spor, termal, kür ve macera turizmi) yığılma bölgeleri, kuzey ilçeleri ise günü birlik kullanımlar (dağ, yayla turizmi, kırsal yaşam kültürü ve mesire alanları) için uygun potansiyelleri barındırmaktadır.

6.2. KÜLTÜREL KAYNAKLAR

Doğu Anadolu Bölgesi tarih boyunca çeşitli medeniyetlere yurt olmuş ve kaynağını bu medeniyetlerden almış kültürel yapısı ile Türkiye'de zenginlik ve çeşitliliği yaratan bölgelerden biridir. Bölgenin hala keşfedilmemiş ve zengin kültürel yapısı, bu bölgeye olan merakı artırırken hem iç, hem de dış turizm açısından çekici olabilecek birçok potansiyeli bir araya getirmektedir.

6.2.1. Bayburt İli Kültürel Kaynaklarının Değerlendirilmesi ve Turistik Yığılmalar

Antik Çağdan bu yana pek çok kültüre yurt olan Anadolu'nun her bölgesinde olduğu gibi Bayburt'ta da arkeolojik bulgu, Beylik Dönemi, Selçuklu ve Osmanlı Dönemine ait pek çok anıt eser bulunmaktadır. Arkeolojik bulgular ve anıt eserlerin yığılma bölgesi merkez ilçenin kuzey-batısında Aydıntepe ve Demirözü İlçeleri arasında yer almaktadır. Kentsel yapılaşma koşutunda tahriplerle karşı karşıya olan bu kaynakların korunması, en önemli öncelikler arasında yer almaktadır.

Bayburt İl merkezi anıt eserler açısından bir yoğunlaşma bölgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat kent merkezinin bu kaynakların sunulabileceği şekilde organize edilememesi, kültürel kaynakların turizm amacıyla kullanımını sınırlamaktadır. Özellikle üzerinde Aydıntepe ve Demirözü ilçelerinin yerleştiği antik kentlerden faydalanabilme olanağı kalmamaktadır.

Bayburt yerel kültüründe yer alan el sanatları ve dokumacılığın geliştirilmesi, bölgenin turistik ürünlerini çeşitlendirecek unsurlardan biridir. Geleneksel örtünme aracı olan ihram ve kilim dokumacılığının çağdaşlaştırılması, İhrama yeni fonksiyonlar kazandırılması amaçlı projeler ile bu geleneksel üretimin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması dantel, kaneviçe oya, el sanatlarının turizme yönelik işlevlerle kullanılması yerel işgücünün istihdam edilmesini, yerel kültürün devamlılığını olanaklı kılacaktır ve turizm açısından da ürün çeşitlenmesine olanak tanıyacaktır. Bayburt'ta; mermer taş ve bakır işlemciliği ise süreç içinde önemini yitirse de turistik amaçla değerlendirilebilecek potansiyellerdir.

Günlük yaşam ve gelenekler ise eski biçimini korumasa da hala turizm amacıyla kullanılabilir potansiyellere sahiptir. Bu nedenle Bayburt, geleneksel, kırsal yaşam kültür özelliklerinin sergilenmesine olanak tanıyacak potansiyelleri taşımaktadır. Aslında gelenekselliğini hala devam ettiren gelin hamamları, günlük hamam şenlikleri, düğünler ve cirit oyunları bölge içindeki kültürel aktivitelerin turizm amacıyla kullanımına olanak vereceği gibi tur paketleri içinde yer alabilecek önemli aktivitelerdir.

6.2.2. Erzincan İli Kültürel Kaynaklarının Değerlendirilmesi ve Turistik Yığılmalar

Kültürel eserler açısından Erzincan İli değerlendirildiğinde üç ana alt bölge tespit edilmektedir.

1. **Alt bölge**, Kemaliye ve İliç ilçelerinin yer aldığı bölgedir. Bu bölge (özellikle Kemaliye / Eğin ilçesi) sivil mimari eserler (özgün yapı kültürü) ve dini anıt eserler (cami ve kiliseler) açısından zengin ve tahrip edilmemiş bir bölgedir. Öte yandan Kemaliye yöreye özgü kilimlerin, halıların üretildiği yerel kimliğinin öne çıktığı bir ilçedir. Merkez ilçenin kuzey-batısında yer alan Refahiye'den İliç ve Kemaliye'ye uzanan bölge Antik Dönem ana ulaşım aksı üzerinde yer aldığından arkeolojik bulgu eserler bu bölgede yoğunlaşmaktadır.
2. **Alt bölge ise** Kemah alt bölgesidir. Bu bölge; Cami, kale, kümbet ve türbeleriyle Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerine ait anıt eserlerin yoğunlaşma bölgesi olarak karşımıza çıkmaktadır.
3. **Alt bölge ise;** Tercan ilçesidir. Tercan ilçesi Antik Şehri, kilise ve külliyesi ile bir kültürel turizm odağı olarak karşımıza çıkmaktadır.

6.2.3. Erzurum İli Kültürel Kaynaklarının Değerlendirilmesi ve Turistik Yığılmalar

Erzurum İli'nde Karayolu ana kırılma noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Karayolunun kuzeyinde yer alan merkez ilçe, Aşkale, Tortum ve İspir ilçeleri anıt eserler açısından zengin alt bölgelerdir. Pasinler, Narman, Oltu, Olur ve Şenkaya ilçeleri de anıt eserler açısından ikinci etapta bir yoğunlaşma sergilemektedir. Bu doğrultuda ana karayolunun kuzeyi kültürel eserler açısından yoğun bir bölge özelliği gösterirken karayolunun güneyinde (Hınıs İlçesi dışında) böylesi bir yoğunlaşma görülmemektedir.

Erzurum'da ise Kuyumculuk ve özellikle "Oltu Taşı" ve halıcılık önemli el sanatlarıdır. Kuyumculuk ve Oltu taşı turistik amaçlı en önemli hediyeelik üründür. Fakat bu ürünlerin satışına yönelik olan mekanların yeniden organizasyonu, ürünlerin turistik amaçla satışını daha da artıracak bir unsurdur.

6.3. BÖLGE TURİZM KAYNAKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ (SENTEZ)

Turistik çekim oluşturabilecek doğal ve kültürel kaynaklara dayalı olarak yapılan değerlendirmeye bağlı olarak EEB bölgesi ve alt bölgeleri:

6.3.1. BAYBURT: Doğal ve kültürel kaynak potansiyeli ve hizmet alt yapısı açısından Bayburt ili bir yığılma bölgesi özelliği göstermemektedir. Bu özelliği ile konaklama yaratabilecek aktiviteler açısından zayıf bir potansiyel sergilemektedir. Bayburt bölge içinde gününbirlik tur güzergahları ve kırsal alanları ile öne çıkmaktadır.

A. Konaklama Yaratan Yığılma Bölgeleri (eylem alanları)

Bayburt için konaklama yaratabilecek tek bölge Kop Dağı ve çevresi olarak tanımlanabilir. Kop dağı ve çevresi dağ geliştirme programları (kayak, botanik, foto safari, doğa yürüyüşleri) açısından önemli kısa süreli konaklama amaçlı kullanılabileceği gibi iç turizme yönelik kullanılabilecektir. Ancak bu merkezlerin oluşturulmasında yığılma bölgeleri ve kaynakların verimli kullanılması açısından ikinci derecede öncelikli bir bölge olarak değerlendirilebilir. Bayburt il merkezinde oluşturulacak konaklama alanları ise kentsel alana hizmet edecek nitelikleri içermektedir. Özellikle bölge içinde sosyal ve teknik altyapı açısından oldukça yetersiz bir niteliğe sahip olan Bayburt kentsel alanının bu mevcut yapısı ve özgünlüğü yok eden yapılaşma biçimi, bu gelişimi hızlandıran bir etken olmuştur.

B. Günlük Tur Yaratabilecek Bölgeler

1. Kültürel Turizm:

Bayburt kent merkezi sivil ve anıtsal mimari öğeleri ve Aydıntepe ilçesi'nde yer alan antik şehir ve yer altı şehri kültürel turizm güzergahlarına eklenilebilecek alanlardır. Fakat antik kent üzerinde yer alan mevcut yerleşme bu gelişimi sınırlamaktadır. Oldukça yetersiz bir altyapı sergileyen kent merkezinin turizm gelişimine yönelik ve turizm aktivitesini organize edecek, turizm alt yapısını oluşturacak özgün ve yerel yeme-içme alışveriş eğlence alanları açısında desteklenmesi, düzenlenmesi gerekmektedir.

Yukarıda tanımlanan aktiviteleri kendi içinde kademelendirildiğinde. Bayburt kent merkezi (planlama ilkeleri doğrultusunda düzenlenerek) ve Kop Dağı ana konaklama fonksiyonlarını üstlenecek eylem alanları, diğer alt bölgeler ise günü birlik kullanışlar için uygun alanlardır. Ancak bu aktivite alanlarının birbirleri ile entegre edilebileceği ve alternatif sunan bir takım turizm paketlerinin / rotalarının oluşturulması gerekmektedir.

2. Spor, keşif ve macera turizmi

Çoruh Vadisi ve Demirözü ilçesi ve masat vadisi, kırsal alanı, treking kano, olta balıkçılığı, atla gezinti kamp alanları, mesire alanları ile keşif, macera turizmi açısından tur oluşturabilecek noktalaradır.

Sultan Murat ve Limonlu yaylaları, masat vadisi kuş gözleme, fotosafari, doğa yürüyüşleri ve kırsal yaşam biçimi açısından potansiyel alanlar olup, bu bölge yayla turizmi ve kırsal turizme yönelik aktiviteler açısından önemli bir nitelik gösterebilecektir.

Bayburt İli doğal ve kültürel turizm kaynakları birlikte değerlendirildiğinde;

1. Çoruh Vadisi: Macera ve keşif turizmi,
2. Kop Dağı ve Çevresi: Kış turizmi, dağ geliştirme programları ve mağara turizmi,
3. Demirözü ilçesi: Su kıyısı ve macera turizmi,
4. Aydıntepe İlçesi: Kültürel turizmi,

Alt bölgeleri olarak öne çıkmaktadır.

6.3.2. ERZİNCAN: Bölge içinde bir diğer gelişme merkezi ise Erzincan'dır. Erzincan ve Erzurum bölge içinde "iki kutuplu" bir gelişme sağlayacak merkezler olarak karşımıza çıkmaktadır. Erzincan bölge içinde farklılaşan iklim özellikleri ve doğal kaynaklara dayalı farklı spor olanakları ile öne çıkmaktadır(dağlar ve su kaynakları). Bunun yanı sıra zengin kültür çeşitliliği, ambiansı ile de kültürel turizm açısından da görece üstünlükler taşımaktadır.

Erzincan ili doğal ve kültürel kaynakları birlikte değerlendirildiğinde:

A. Konaklama Yaratabilecek Yığılma Bölgeleri (eylem alanları)

1. Dağ geliştirme programları merkezleri

Kent merkezinin güneyinde yer alan Ergani Dağı ile kuzey-batısında yer alan Sakaltutan mevki ve Munzur Dağı kış ve dağ geliştirme programları için uygun alanlardır. Özellikle konaklama yaratacak aktivitelerden olan kamp, avcılık ve su spor olanakları, festival ve kutlamalardaki çeşitliliği ile bu bölgeler Erzincan'da konaklama yaratabilecek, yoğunlaşma bölgelerini ortaya çıkarmaktadır.

2. Kültürel turizm merkezleri

Kemaliye (Eğin), İliç ve Tercan kültürel turizm yaratabilecek merkezler olarak tespit edilmiştir. Bu merkezler ikinci derece konaklama (pansiyon, kırsal alanda gençlik kampları vb) yaratabilecek alt merkezler. Antik yerleşmeler Refahiye, İliç ve Kemaliye aksındaki düşey koridor üzerinde yer almaktadır. Antik döneme ait ana yol akısının bu güzergah üzerinde bulunması bu bulguyu güçlendirmektedir. Bu bölge içinde yer alan özgün yapılar, dini ve kültürel yerler tarihi binalar anıtsal alanlar ve alışveriş alanları bölgede tur yaratan çekicilikler olarak öne çıkmaktadır. Erzincan kent merkezinde sahip olduğu Beylik, Selçuklu ve Osmanlı Dönemi eserleri ile ve Erzincan'ın kentsel kimliğinin ve hinterlandının yarattığı konaklama potansiyeli kent merkezinde de konaklamada yığılma yaratacaktır. Kent merkezi kültür turizminin yanı sıra toplantı, kongre turizmi ve festival organizasyonu açısından da öne çıkmaktadır.

B. Günlük Tur Yaratabilecek Bölgeler

1. Spor, keşif ve macera turizmi

İlin ana su kaynağı 'Karasu' su sporları açısından son derece önemli olanaklar ortaya koymaktadır. İl merkezinin batısında Kemah ile İliç arası kano, Üzümlü ile Tercan arasında rafting ve su kayağı, Tercan ile Keban Barajı'nda su kayağı yapma olanakları bulunmaktadır. Yine su kaynakları açısından Girlevik Şelalesi doğal güzelliğinin yanında 'donmuş şelale

tırmanışı' açısından dünyanın önemli kaynakları arasındadır. Girlevik Şelalesi ve çevresi kamp turizmi için potansiyel taşımaktadır. Yükselteler ile çevrelenmiş coğrafi yapının olanaklı kıldığı bir diğer spor aktivitesi de yamaç paraşütüdür. Yamaç paraşütü Otlukbeli ve il merkezinin kuzeyinde yer alan Esentepe mevkiinde yapılabilmektedir. Munzur Dağı milli park özelliği gösteren bir bölgedir. Bu bölgede trekking, kaya tırmanışı, dağ bisikleti ve kayak yapma olanağı vardır. Ayrıca doğal güzellikler fotosafari, botanik turları içinde önemli potansiyeller sergilemektedir. İliç, il merkezi ve Çayırılı'nın kuzeyinde doğa yürüyüşleri için uygun parkurlar bulunmaktadır. İliç ve Kemaliye çevresi mağara ve kanyon turları içinde potansiyel alanlardır.

6.3.3. ERZURUM: Bölge içindeki konumu (ulaşım akslarının kesişme noktası ve uluslararası hinterland açısından çıkış kapıları), hinterlandı (Karadeniz Havzası, Bağımsız Devletler Topluluğu ve güney, doğu sınır komşuları), doğal ve kültürel kaynaklarının çeşitliliği, kent merkezinin uzmanlaşma düzeyi ve insan kaynakları ile çekiciliklerin bir araya toplandığı bir yığılma bölgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu özelliği ile bölge içinde bir "gelişme kutbu" görevi üstlenecek yerleşme konumundadır.

Erzurum ili doğal ve kültürel kaynakları birlikte değerlendirildiğinde:

A. Konaklama Yaratabilecek Yığılma Bölgeleri (eylem alanları)

1. Dağ geliştirme programları merkezleri

Palandöken Dağı eteklerinde Hınıs Boğazı, Gez ve Konaklı bölgeleri ağırlıklı konaklama yaratabilecek alt bölgelerdir. Bu bölgeler alternatifli konaklama olanağı sağlayabilecek, doğa ile uyumlu, yöre mimari özellikleri ve malzemelerinin kullanıldığı odaklardır.

Dağ geliştirme programları içinde çeşitlenen kar aktivitelerinin yanı sıra diğer spor, eğlence, doğa ile bütünleşme vb. aktiviteler yukarıda sıralanan merkezlerde ve çevresinde gerçekleştirilebileceklerdir. Bu olgu Palandöken aktivitelerini kış mevsimi dışına çıkartarak 4 mevsim kullanımına olanak tanıyacaktır

2. Sağlık ve kür turizmi merkezleri

İlica, Pasinler, Köprüköy sahip oldukları termal su kaynakları ile "sağlık ve kür turizmi" açısından öne çıkan yerleşmelerdir. Sağlık ve kür merkezleri konaklama ünitelerinin yanı sıra, tedavi üniteleri, spor, eğlence ve açık alan kullanımlarıyla kompleks tesislerden oluşmaktadır. Bu doğrultuda yukarıdaki yerleşmelerde organize edilecek tesislerin nitelikleri, kapasiteleri, etki alanları, çevre ile ilişkileri, yerleşme yaşam kaliteleri ve merkez hizmet nitelikleri birlikte kurgulanmalıdır.

3. Kültürel turizm merkezleri.

Bölge Tunç çağından günümüze pek çok kültüre yurt olmuştur. Bu nedenle harabeler, sivil ve anıtsal mimari ögeler son derece yaygın bir şekilde yer almaktadır. Ancak kent merkezleri özellikle Selçuklu dönemi anıt yapıları ile öne çıkmaktadır. Dolayısı ile kent merkezleri kültürel turizm açısından yığılma ve konaklama oluşturabilecek merkezlerdir. Kırsal alanda da kültür turizmine konu olabilecek çekicilikler olmasına karşın bunların yığılma oluşturmaması ancak günlük tur güzergahları içinde ve diğer aktiviteler ile birlikte yer almalarını gündeme getirecektir. Sonuç olarak Erzurum Kent Merkezi konaklamayı da içeren bir kültürel turizm merkezidir. Öte yandan ilin konumu sınır ötesi ilişkiler kurma ve Doğu Anadolu bölgesi içinde bir geçiş noktası olması geniş bir hinterland tanımını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda yine il merkezinin sahip olduğu nitelikli konaklama potansiyeli, ili toplantı, kongre turizmi ve festival organizasyonu açısından da öne çıkarmaktadır.

B. Günlük Tur Yaratabilecek Bölgeler

1. Kültürel Turizm:

Sivil ve anıtsal mimari değerlerin görece olarak yoğunlaştığı; Ilıca, Pasinler, Aşkale, Tortum, İspir ilçeleri ve kırsal alanı kültürel turizm açısından tur yaratan çekiciliklerin arasında yer almaktadır. Öte yandan Oltu, Olur, Şenkaya ilçeleri de geleneksel el sanatları (Oltu Taşı ve Bardız kilimi) ve doğal ekolojik ürünleri (bal vb) kültürel turizmi destekleyen alt bölgelerdir.

2. Spor, keşif ve macera turizmi:

Erzincan, Kars karayolunun kuzeyinde kalan ve Karadeniz iklim bölgesi özelliği gösteren dağlık bölge, sahip olduğu dağ, yayla, vadi ve su kaynakları ile bir turizm aktivitesi tanımlanmaktadır. Özellikle Tortum vadisi, şelalesi ve vadiyi tanımlayan yükseltiler arasında kalan yaylalar (Tekman, Aşkale, Dumlu, Narman, Ilıca ve Tortum) spor ve macera turizmi açısından önemli olduğu kadar yaylalardaki kırsal yaşam kültürü de bir turizm konusu olabilmektedir. İspir ilçesi ve kırsalı da Çoruh Vadisi'nin bir kolu olarak çeşitlenen doğal özellikleri ile tur güzergahları içinde bir diğer duraklama noktası olmaktadır. Dolayısı ile Tortum ve İspir'de sınırlı sayıda, doğa ve geleneksel yaşam ile bütünleşmiş, kısa süreli konaklamaya olanak tanıyan ünitelerin oluşturulması mümkündür. Ve yerel ekonomilerin harekete geçirilmesinde önemli bir operasyon noktası olabilir. Erzurum'da turizm olgusuna kaynak oluşturabilecek sosyal, ekonomik ve kültürel kaynakları değerlendirecek olursak; üç ana kuşağa ulaşmak mümkün olacaktır.

1.Kuşak; İspir, Uzundere, Tortum, Olur, Oltu ve Şenkaya ilçelerinden oluşmaktadır. Bu kuşakta ağırlıklı Karadeniz bölgesi mikro-kliması etkisi tarımsal üretimin çeşitlendiği, orman örtüsünün güçlendiği, el sanatları ve arıcılığın geliştiği (İspir, Oltu, Şenkaya) görülmektedir. Bu ekonomik sektörler turizm alt yapısının önemli girdileri arasında yer almaktadır. Doğru reklam ve pazarlama politikaları ile yerel ürünlerin öne çıkartılması; turizm aktivitelerinin önemli bir parçası olan yeme-içme, alış-veriş açısından son derece önemli olacaktır.

2. Kuşak: Ana karayolu ekseninde gelişen merkez ilçe, Ilıca, Aşkale, Pasinler, Köprüköy ve Horasan bölgesi ulaşım arterine koşut gelişen ticaret, tarım ve hayvancılığın mix olarak yer aldığı bir bölgedir. Bu bölge kültürel kaynakları ve termal su kaynakları ile öne çıkmaktadır.

3. Kuşak: Topoğrafyanın 3000m. nin üzerine çıktığı platoları ile hayvancılık, kırsal yaşam kültürü ve dağ potansiyeli ile bir turizm kaynağı olarak görülmektedir. Erzurum İli'nin genel nüfus profilini irdelenecek olursak; il bütününde kırsal nüfus ağırlıklı bir profil olduğu ve kırsal alan ile kentsel alan arasında bir nüfus devinimi olduğu görülmektedir. Kırsal alandan kentsel alana, kentsel alandan da diğer kent merkezlerine olan bu nüfus hareketinde; karayolu güzergahı üzerinde merkez ilçe, Pasinler, Aşkale, kuzeyde Oltu, güneyde ise Karaçoban kentsel nüfus varlığı gösteren yerleşmeler olarak dikkati çekmektedir. Bu ilçe merkezlerinin, yakın çevrelerini etki alanları içine alan alt bölge merkezleri rolü üstlendikleri görülmektedir. Merkez ilçe il bütününe etkileyen bir yapı göstermektedir. Yerleşmelerin etki alanı yada merkez olma potansiyelleri turizm olgusunun altyapısının organize edilmesi açısından önem taşımaktadır. Erzurum İlin'de il merkezinin egemen olduğu diğer alt bölgelerde ise böylesi bir kentsel organizasyon yapısı bulunmadığı görülmektedir.

Yukarıda da açıklandığı gibi GSYİH'nın il bütününde dağılımını incelediğimizde karayolu güzergahı üzerinde hizmet sektörünün geliştiği başta merkez ilçe olmak üzere Aşkale, Ilıca, Pasinler, Horasan'da en yüksek orana ulaştığı ve kuzeyde yer alan Oltu ilçesinde de bu oranın yükseldiği görülmektedir. Bu doğrultudan hareket ile il bütününde etki alanları açısından dört alt bölge elde etmek mümkündür. İspir alt bölgesi, Oltu alt bölgesi, Hınıs alt bölgesi ve Merkez alt bölgesidir. Bu alt bölgeler turizm alt yapısının kurgulanması açısından önemlidir.

Erzurum İli içinde turizm kaynaklarının değerlendirilmesinde öncelikli olarak tespit edilebilecek 3 önemli eylem alanı ve kimlik tanımlarına varmak mümkündür.

Erzurum kent merkezi turizm sektörünü organize etmenin yanı sıra kültürel turizm odağı rolü, Palandöken Dağı (Hınıs Boğazı, Gez Yaylası, Konaklı) kış turizmi ve dağ geliştirme aktiviteleri, Ilıca İlçesi Termal sağlık ve kür merkezi kimliklerini üstlenebilecek potansiyellere sahip alt bölgelerdir. Bölgelerin tek başlarına potansiyellerinin yanı sıra birbirleri ile entegre olabilecek ulaşım ilişkisi içinde yer almaları da bu kimlik tanımlarını güçlendirmektedir.

EEB bölgesinde çekiciliklere dayalı olarak yapılan değerlendirmede tur ve kalış yaratan çekicilikler olarak sınıflandırılırken bu çekiciliklerde doğal kültürel kırsal ve kentsel potansiyellere göre ayrıştırılmıştır. Özellikle bölgenin 4 mevsim turizm yapılabilir, yeni pazarlara hitap edebilecek bir bölge olmasının hedeflenmesi nedeniyle, bu çekiciliklere ilişkin değerlendirme ölçüsünde hazırlanan matriste tur ve konaklama yaratan çekicilikler turistik kaynaklara dayalı olarak sınıflandırılarak EEB bölgesinin turistik özellikleri saptanmaya çalışılmıştır. Doğal ve kültürel kaynakları çakıştırdığımızda ise bölgede turizm aktivitesi yaratabilecek alt bölgeleri elde etmek mümkün olmuştur. Amaç alternatifli, yoğun, turizm aktivitesi yaratabilecek alanlarda kaynakların optimum kullanılmasıdır. Bu doğrultuda bölge bütününde doğal ve kültürel kaynakların yoğunlaşma bölgelerinin tespit edilmesi ve hangi alt bölgelerde, hangi aktivitelerin gerçekleştirilebileceği ve hangi alanlarda konaklama, hangi alanlarda günü birlik kullanımların oluşturulacağına ilişkin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu tespit alternatifli ve birbirine entegre edilmiş turizm aktivitelerinin mekansal yansımalarının kurgulanmasında son derece önemli hale gelmektedir. Bu değerlendirmeler sonucunda Ulaşılabilirlik öncelikli bir kriter olurken fiziksel erişilebilirlik açısından Erzurum hava, kara demiryolu ve denizyolu ulaşılabilirliği ile birincil öncelikli bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Turistik kaynaklara ulaşılabilirlik açısından yapılan irdelemede de bölge içinde ulaşım altyapısı en gelişmiş il olan Erzurum'u, Erzincan'ın izlediği Bayburt'un ise yetersiz alt yapısı ve iklim yapısı ile zayıf bir gelişim gösterdiği tespit edilmiştir.

Turistik kaynakların miktarı ve kalitesi açısından yapılan değerlendirmede; Erzurum gerek turistik çekiciliklerin çeşitliliği gerekse kaynaklara dayalı alternatiflerle, öncelikli tatil bölgesi olarak ortaya çıkarmaktadır. Erzincan ise spor aktivitelerinin yoğunlaştığı bir bölge olarak öne çıkmaktadır. Bayburt ise kaynakların zayıflığı yanında, konaklama ve tatil olanağı yaratan çekiciliklerin yetersizliği nedeniyle tur güzergahları içinde yer alabilecek potansiyellere sahiptir ve kırsal yapısı bir potansiyel olarak diğer bölgelere göre öncelik taşımaktadır..

Sonuç olarak bölge bütününe az gelişmiş olması, turistik kaynakların tahrip edilmemesi ve turistik kaynakları özgünlüğü açısından bir avantaja dönüşmüştür. Bölgenin ambiansında etkin olan çevresel kalite ve konukseverlik açısından da fiziksel altyapıdaki yetersizlilerden kaynaklanan sorunlar olsa da insanların yabancıya karşı olan konukseverliği bu ambiansın oluşumuna katkı yaratacaktır.

Turistik kaynaklara dayalı olarak yapılan değerlendirmeye bağlı olarak EEB bölgesi ve alt bölgeleri değerlendirdiğimizde;

- EEB bölgesi içinde Erzurum çekim kaynaklarının türü, uluslararası, ulusal, bölgesel düzeydeki konumu, ulaşılabilirliği çekiciliklerin önemi, özgünlüğü, ambiansı, çevre kalitesi, tanınmışlığı ve mevcutta sunduğu hizmet altyapısı ile turizmin gerçekleşmesi açısından 1. derecede turistik yığılmanın yaratılabileceği bölgedir.
- Özellikle bölge içinde konaklama yaratacak aktivitelerin (konaklama yaratan aktiviteleri, kamp olanakları, dini ve kültürel yerleri, tarihi ve anıtsal yapıları spor olanakları, kongre ve festival organizasyonuna yönelik organizasyon olanakları, ticari

- altyapısı, üniversitenin potansiyeli) Erzurum içinde yoğunlaşması konaklama kapasitesi açısından da bu ili öncelikli hale getirmektedir.

Erzincan çekiciliklerin sınıflandırılmasında çekim kaynakları ve hizmet altyapısı bakımından turizmin gerçekleşmesi açısından ikincil önceliklere sahip bir bölge özelliği taşımaktadır. Ulusal, uluslararası, bölgesel düzeydeki konumu, ulaşılabilirliği çekiciliklerin önemi, özgünlüğü, ambiansı, çevre kalitesi ve tanınmışlığı açısından, **spor olanakları açısından öncelikli** bir bölgedir.

- Kalış yaratan çekiciliklerinin yoğunluğu açısından, (konaklama yaratan aktiviteleri, kamp olanakları, spor olanakları, festival organizasyonuna yönelik organizasyon olanakları, kırsal yapısı, yaylaları) Erzincan ve Kemaliye yığılma bölgeleri olarak öne çıkmaktadır.
- Bayburt çekiciliklerin sınıflandırılmasında çekim kaynakları ve hizmet altyapısı bakımından turizmin gerçekleşmesi açısından tur yaratan çekicilikleri ile yoğun olarak günübirlik kullanım tur güzergahları içinde yer alacak önceliklere sahip bir bölgedir. Kalış yaratan çekiciliklerinin yoğunluğu açısından zayıf bir nitelik taşımakta olup yaylalar ve kırsal alan bu amaçla özellikle yazın ve baharda değerlendirilebilecek olanaklar sunmaktadır.

6.4. PLANLAMA STRATEJİLERİ

Bölgede gelişmemiş turizm alt yapısı nedeniyle, turizm bölgelerinde plan hedeflerine ulaşmak oldukça güç görünmektedir. Yapılan planlama çalışmasında, planlamanın gerçekçi ve uygulamaya yönelik olması, strateji ve araçların saptanması büyük bir önem taşımaktadır. Planlama süreci içinde kamu ve özel sektörün koordinasyonu ile gelişimin programlanması, turizm ile ilgili yasal düzenleme ve yürütmeye ilişkin araçların oluşturulması, turistik çekim noktalarının saptanması ve turizmin pazarlanması sürecinde birlikte hareket etmek büyük bir önem taşımaktadır. Bu temel ilke bağlamında oluşturulan planlama stratejileri .....başlık altında ele alınmıştır.

6.4.1. Bölge turizm potansiyelleri doğrultusunda geliştirilecek turizm türleri ve mekansal planlama ilkelerinin belirlenmesi,

a. Bölge Konumundan Kaynaklanan Ulusal ve Uluslararası Hinterlandı Tanımlanması

Kuzey-doğu Anadolu Bölgesi konumu gereği sınır ötesi (uluslar arası) ve ulusal anlamda geçiş koridorları üzerinde yer almaktadır. Bu özellikleri ile turizm sektörünün gelişmesinde en önemli girdilerden biri olan hinterland etkisine sahip, bir bölge olarak dikkat çekmektedir. Öncelikle ülkenin sınır bölgelerinden biri olması nedeniyle kuzeyde, doğuda ve güneyde yer alan ülkelere hizmet verebilecek bir konumda yer almaktadır.

Bu özelliği ile Trabzon aracılığı ile Batı Avrupa'dan Kafkas'lara değin geniş bir coğrafyayı etkisi altında bulundurabilmesini gündeme getirmektedir. Öte yandan bu hinterland içinde ülkeye giriş yapanların, ülke içindeki hareketliliği yönlendirecek ve diğer bölgeler ile entegrasyonu sağlayabilecek bir aks üzerinde yer alması da bölgenin önemini artırmaktadır. Bu akslar ülkeyi batıdan, doğuya ve kuzeyden güneye kat eden ana akslardır ve bu akslar üzerinde yer alan kentler görece olarak ülkenin gelişmiş kentleri olarak dikkat çekmektedir.

Karadeniz Havzasını kontrol etmek ve orada oluşan dinamiklere entegre olmak açısından ülkenin kuzeyi ile güneyi arasında ilişkileri kuran ulaşım bağlantılarını kurmak planlama stratejilerinin başında yer almaktadır. Bu bağlamda coğrafi veriler ve kentlerin iç dinamikleri, gelişmeye açık olma potansiyelleri belirleyici olmaktadır. Ülke bütününde bir değerlendirme yapıldığında başlıca üç aks ile karşılaşılmaktadır. Bunlar sırası ile Karadeniz'de

Zonguldak'tan, Samsun'dan ve Trabzon'dan başlayarak, güneydeki limanlarla bağlantıyı kuran akslardır. Bu akslar aynı zamanda gelişmiş turizm bölgelerinin birbirleri ile ilişkilerini kurmak açısından önemli olmaktadır.

Bu bağlamda turistik ürünün çeşitlenmesi mümkün olacak ve farklılaşan taleplere yanıt verebilecek alternatifli turizm bölgelerinde kalış süresi artabilecektir. Dolayısı ile çarpan etkisinin katlanarak artabileceği ülke ölçeğinde bir örgütlenme ve organizasyon becerisine ihtiyaç duyulmaktadır. Sonuç olarak Doğu Avrupa'dan Kafkaslara ve Akdeniz, Ortadoğu'ya ulaşan doğu-batı, kuzey-güney aksları üzerinde yer alan Türkiye'nin bu konum avantajını, kültürel ve doğal kaynakları ile birleştirerek bir "turistik üs" olması son derece mümkün bir olgudur. Dolayısıyla planlama politikalarının yalnızca bölgesel bazda üretilmesi yeterli değildir. Planlama stratejilerinin bölgeler arası entegrasyon ve ulus ötesi hinterland ile de ilişkilendirmesi gerekmektedir.

Türkiye'nin konumundan kaynaklanan avantajı, Karadeniz Havzası'na açılan Ren-Tuna Kanalı ile Avrupa içlerine kadar uzanan bir hinterland tanımlamaktadır. Avrupa'da son dönemde Ren-Tuna Kanalı ile Karadeniz'e açılan yat ve Kurvaziye turizmi talebi hız kazanmaktadır. Kıyılarımızda oluşan bu turizm olgusuna entegre olarak ülke içine çekmek temel planlama stratejileri içinde yer almalıdır. Bu bağlamda ülkenin Karadeniz kıyısı limanları özel önem taşımaktadır. Bu limanlar ile derinlemesine (kuzey-güney doğrultusunda) ilişki kuran akslar ve bu akslara entegre olacak bölgeler / kentlerde turizm alt yapısının oluşturulması, bölgesel kalkınmayı hızlandıracak önemli bir strateji olacaktır.

Bu doğrultuda bölge kaynaklarının verimli kullanımı ile oluşturulacak turizm gelişme stratejilerinin diğer turizm bölgeleri ile de ilişkilendirilmesi, uluslar arası ulaşım sistemleri ve turizm organizasyonları ile entegrasyonunun sağlanması gerekmektedir.

Sonuç olarak;

- Kuzeydeki Karadeniz ülkelerinin Akdeniz'e ulaşımını kolaylaştırarak, DOKAP, DAP, GAP, ürünlerinin kuzeyde Karadeniz'den Kafkaslara, Rusya'ya Ren- Tuna kanalıyla Avrupa'ya mal ve insan ve turizm akımını sağlamak
- Kuzey-güney, doğu-batı yönünde geliştirilecek karayolu, denizyolu, demiryolu ve havayolu bağlantıları ile alternatif turizm koridorlarının oluşmasına ve bölgedeki turizm kaynaklarına güçlü bir şekilde ulaşılabilirliği sağlamak.
- Kuzey'de Karadeniz ülkeleri, Rusya, Ortadoğu ülkeleri arasında bütünleşmeyi sağlamak,
- Kuzeyde Karadeniz, Güneyde Akdeniz, Doğuda Ortadoğu ve Kafkaslar giriş kapıları ile bölgede çeşitlenmiş ve diğer sektörlerle entegre olmuş turizm aktiviteleri için bir odak noktası olmak
- Doğu batı yönündeki güçlü ulaşım aksları ile Avrupa-Kafkaslar-Ortadoğu, bağlantıları kurmak, kuzey-güney bağlantılı ulaşım aksları ile, kıyı bölgelerindeki önemli kıyı kentlerine ve limanlara ulaşma olanağı yaratmak..
- Bölgedeki mevcut turizm potansiyelini, havayolu dışında denizyolu,(yat ve kruvazyer) demiryolu, karayolu bağlantıları ile ulaşılabilirliği en yüksek düzeye ulaştırmak. Akdeniz ve Karadeniz'den turist girişlerinin sağlanarak DAP ve GAP turizm odaklarına ulaşılabilirliği sağlanmak,
- Kuzey Avrupa Ren-Main-Tuna-Karadeniz yoluyla gelen yabancıların Trabzon limanından DAP ve GAP bölgesine dağılımını sağlamak,
- Karadeniz bölgesi içinde yetersiz olan yat limanı kapasitesini artırarak bu alt bölgede

yat limanları ile gelen turist kapasitesi artırılırken, kıyıdaki bu turist kapasitesini iç bölgelere çekmek,

- Ülke içinde havayolu, karayolu, demiryolu ve liman bağlantılarının geliştirilerek, güçlü ulaşım bağlantıları ile kuzeydeki ve güneydeki limanlara, DAP ve GAP bölgesinde oluşturulan turist, insan ve ürün akışının sağlanması, limanları iç bölgelere bağlayacak kara/deniz/ demir ve Karadeniz'den Avrupa'ya bağlantı kuracak iç su yolları ağının kurulması,

Hedeflenmektedir.

b. Dağ ve Kış Turizmi Geliştirme Programlarına İlişkin Planlama Stratejilerinin Üretilmesi

EEB Bölgedeki kış turizm olanaklarının iç ve dış turizme dönük olarak planlanması gerekmektedir. Bu doğrultuda bölge ve yöre ölçeğinde önem taşıyan kış turizm alanlarının, kısa dönemde öncelikli olarak iç turizme dönük olarak değerlendirilmesi; orta ve uzun dönemde ise uluslararası turizme hizmet edecek hale getirilmesi gerekmektedir (etaplama).

Kış turizmi amacıyla kullanıma açılacak olan kayak merkezleri, başka kayak alanları ile olan bağlantıları ölçüsünde önem kazanmaktadır. Çünkü kış turizmine katılan kayakçılar için çeşitlilik, bir tercih nedeni olmaktadır. Bölge içinde yer alan diğer kış turizm alanlarındaki kayak merkezleri, (Palandöken, Konaklı, Sakaltutan, Kop Dağı, Zigana, Sarıkamış) ile ulaşım bağlantılarını güçlendirerek, kayak alanlarında çeşitliliği artırmak ve alternatif oluşturmak, çarpan etkisi yaratabilecek bir yaklaşım olacaktır. Bölgenin kayak pistleri yeni başlayandan, tecrübeli kayakçıya kadar her düzeyde hizmet verebilecek çeşitliliktedir. Arazinin her grup kayakçıya hizmet verecek farklı pistlerden oluşmasının yanında, topoğrafyanın bu alt bölgeler arasında bağlantı kurulmasına olanak tanınması, bölge kayak merkezlerinin birbirleri ile entegre olması ve çeşitlilik yaratılmasına olanak sağlamaktadır.

Bölgedeki turizm alanlarını yaz / kış kullanarak, kayak alanlarındaki altyapı ve konaklama olanaklarından daha fazla yararlanma olanağı yaratmak ve bölgedeki turizm alanlarının mevsimsel olma özelliğini minimize etmek hedeflenmektedir. Bu bağlamda EEB bölgesinde turizm aktivitesinin dört mevsim gidilen yer olması ve verimli kullanılabilmesi amacıyla; kış turizm merkezlerinde kayak dışı faaliyetlerin desteklenmesi, gece hayatının artırılması gerekmektedir. Bu bağlamda bölgelerin alternatif spor alanları ile (tenis dağcılık, yüzme, bisiklet, dalış, binicilik, fulmpes, parapent vb) donatılması, alternatif konaklama merkezleri, eğlence ve gece yaşamının yaratılması öncelik taşımaktadır

Konaklama açısından kış turizm alanında alternatif konaklama olanaklarının yaratılması, (özellikle lüks, şela tipi konaklama, her tür eğlenceye açık klüp türü merkezler, kış sporu yanında kaplıca olanaklarından yararlanan merkezler vb.) bölgeye gelecek turist tipini çeşitlendireceği gibi alternatif turizme olanak tanıyacaktır.

Bölge içindeki farklı kış turizm merkezlerinin (yaş grupları, gelir, sosyal yapı) farklı kimliklerle sınıflandırılması; merkezlerin birbirleri ile rekabete girmeleri engellenmesine ve bu merkezlerin hinterlandındaki kırsal dağ köylerinin de yaratılacak turizm potansiyelinden faydalanmalarına olanak yaratacaktır. Özellikle kış turizm merkezlerinin belirli yüksekliklerdeki dağ kesimlerinde gelir gruplarına göre farklı şekillerde yapılması ve kent merkezleri ile entegrasyonun sağlanması, planlamanın önceliklerinden biri olmalıdır. Bölgede halen faaliyette olan Palandöken kış turizm merkezinin Erzurum'a yakınlığına rağmen kent merkezi ile bütünleştirilememesi, Erzurum kentinin Palandökende yaratılan turizmin gelişiminden fayda sağlamasını sınırlamaktadır. Oysa bölgedeki kış turizm merkezlerinin kent merkezlerine ulaşılabilirliğinin sağlanması ve merkezlerdeki gece hayatı

ve alışveriş olanaklarının görece kaliteli bir şekilde organize edilmesi kentin turizm kanalıyla gelişimine olanak yaratacaktır.

c. Sağlık Turizm Alanlara İlişkin Planlama Stratejilerinin Üretilmesi

Sağlık turizmi açısından EEB bölgesi içinde, termal ve kür merkezleri önemli bir öncelik taşımaktadır. Bölge için sağlık açısından önemli bir altyapı oluşturan AÜ Tıp Fakültesi Bölgeye hizmet etmesi dışında Kafkaslar ve Ortadoğu bölgesi için, sağlık amaçlı turizme hizmet verecek olanaklar yaratılabilir. Bu amaç doğrultusunda Erzurum kenti merkez olacak şekilde AÜ tıp fakültesinin organizasyonunun sağlanması önem taşımaktadır.

- AÜ Tıp Fakültesi'nin desteğinde termal-spor-kür merkezleri ve Ortadoğu ve Kafkaslar bölgesine sağlık hizmeti verecek şekilde sağlık altyapısının kurgulanması ve geliştirilmesi,
- Sağlık turizmine hizmet edecek özel sağlık tesislerinin altyapılarının modernizasyonu ve yenilenmesi,
- Termal ve kür merkezleri içinde uzmanlaşmış sağlık desteği verecek sağlık merkezlerinin kurulması (spor fizyolojisi, kondisyon, estetik ve romatoloji vb),

Bölgede termal su kaynakları potansiyelleri yüksek olmasına rağmen; mevcut tesislerin nitelikleri, mekansal düzenleme standartları iç ve dış turizme hizmet edecek kapasiteye sahip değildir. Bölgede mevcut termal tesislerin turizme hizmet verecek şekilde yeniden organizasyonu ve modernizasyonu sağlanmalıdır. Bölgede kaplıca yerleşmesi için gelişmeye uygun kaplıca bölgelerinden biri Pasinler diğeri ise Ilıca kaplıcalarıdır. Özellikle Merkezde yer alan Ilıca kaplıcası Palandöken kayak merkezine yakınlığı ile öncelikli yatırım alanı olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda Ilıcanın öncelikli olarak kentsel tasarım boyutunda değerlendirilmesi gerekmektedir.,

Kür merkezlerinin ise tedavi sürekliliği nedeniyle kullanım süresi açısından süreklilik taşıırken, beraberinde turizm bölgelerini mevsimlik kullanımın ötesine taşımaktadır. Bu durum beraberinde emek yoğun sağlık hizmeti talebini, sağlık ve diğer personel istihdamını ve geliri yükseltmektedir. Sağlık turizmini destekleyen termal turizmin yanı sıra, Erzincan Munzur Dağı ve Erzurum Palandöken Dağlarında kür merkezleri oluşturulması kış turizm alanlarının dört mevsim kullanımına da olanak yaratacaktır.

Termal ve kür merkezlerinde turizm amacıyla gelen müşterilerin sağlık yanında eğlence, dinlenme ve rekreasyon faaliyetlerine yaratacakları talep düşünülerek, buna yönelik aktiviteler bu merkezler içinde ve çevre hinterlandı da oluşturulmalıdır..

d. Kültür Turizmi Alanlarına İlişkin Planlama Stratejilerinin Üretilmesi

İpek yolu üzerinde farklı coğrafya ve farklı kültürleri barındıran bölge; çeşitlilik/zenginlik gösteren bir kültürel yapı sergilemektedir. Fakat hızlı ve niteliksiz kentleşme sivil ve anıtsal mimari unsurların hızla yok olmasına neden olurken bu kültürel mirasın yok oluş sürecini de hızlandırmıştır. Özellikle EEB kent merkezlerinde kültürel mirasın izlerini yansıtan kentsel doku, hızla azalarak yok olmuştur. Bu bağlamda kültürel mirasın korunması ve turistik amaçla kullanılmasını sağlamak amacıyla:

- Kentsel ve kırsal alanlarda kültürel miras envanterinin çıkarılması,
- Kentsel dokunun yığılma bölgelerinde öncelikli olarak sivil ve anıtsal kültürel miras örneklerinin koruma ve restorasyon çalışmalarının yapılması,
- Kentsel tasarım çalışmaları ile kentlerdeki kültürel mirasın öne çıkarılması ve sergilenmesi, işlev kazandırılması,
- Bu alanların yaya ve taşıt ulaşılabilirliğin sağlanması, birbirleri ile ilişkilendirilen

aksların tasarlanması,

- Sivil mimari örneklerinde kültürel mirasın sergileneceği müzelerin kurulması,
- Bölgedeki gastronomi olanaklarını geliştirecek şekilde, yerel ve özgün mutfak kültürünü turistik kullanıma açacak alternatif yeme içme alanlarını sunacak restoranların kamunun öncülüğünde desteklenmesi,
- EEB bölgesinde turizm sezonlarında mutfak kültürünün sergileneceği festivaller ve yarışmaların düzenlenmesi
- Yöresel ürünleri, turizme hizmet edecek turistik ürünlere dönüşümünün kurslar, atölyeler ile desteklenmesi
- Yöresel ürünün gelişimini sağlayacak ve teşvik edecek yarışma ve festivallerin organize edilmesi (ehram, kilim, Oltu taşı, taş işçiliği, dantel, oya, kaneviçe),

e. Kırsal Turizm Alanlarına İlişkin Planlama Stratejilerinin Üretilmesi

Kırsal alanların çekicilikleri, (peyzaj, doğal yapı, doğal ürünler, kırsal yaşam özellikleri) geleneksel tarım, kültürel yapı ve yaşam biçimi, alternatif turizm ve yerelleşme bağlamında, bölgede kullanılabilir potansiyellere sahiptir. Özellikle eko-tarım/alternatif turizm birlikteliği, mevcut turistik bölgeler çevresindeki potansiyel, kırsal alanların gelişimini de sağlayacak yapıdadır. Bu bağlamda çalışma alanında turizm potansiyeli yüksek alanlarda alternatif turizm faaliyetleri yaratmanın yanında, kırsal alanlarda bölgesel merkezin hinterlandında yeni çekim alanları yaratmak amaçlanmaktadır.

Özellikle farklı taleplere yönelik turizm türlerinin belli bir bölge içinde çeşitlenmesi ile hem kırsal alanların potansiyellerinin kullanımını sağlayacak, hem de turizmin tek bir aktivite ve mevsime bağımlılığını azaltacaktır. Bu yaklaşım doğrultusunda turizmde çeşitlilik ve yerelleşme ile ekonomik katkının, ülke boyutundan bölgeye ve yerele daha geniş kitlelere yayılmasına olanak sağlamak mümkün olacaktır.

Bölgedeki dağ köylerinin kış turizm merkezleri ile ulaşım bağlantılarının kurularak (havai hat) bölge içinde alternatif konaklama alanları yaratılması, kırsal kalkınma stratejileri açısından çok önemlidir. Bölge içinde yer alan yayla köyleri ve diğer özgün nitelikteki köyler ve ekolojik üretim yapan çiftliklerle, tarım ve geleneksel el sanatları ile alternatif turizme girdi olarak katılabilecek potansiyeller olacaktır. Tüm bu yaklaşımlar ile kırsal alan potansiyellerinin kullanımının sağlanması, turizmin tek bir aktivite ve mevsim bağımlılığının azaltılması ve kırsal alanları ekonomik açıdan desteklenmesi hedeflenmektedir.

f. Konaklama Alanlarına İlişkin Planlama Stratejilerinin Üretilmesi

Bölge turizmindeki çeşitlenme birçok konaklama türünü bir arada barındıracak konaklama tesislerinin planlanmasını mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda konaklama tesislerinde çeşitlilik ve rekabet yaratacak, dışa kapalılığı sınırlandıracak, küçük kapasiteli, butik, özel konaklama tesislerinin yaratılması farklı turizm türlerine olanak tanıyacak konaklama tesislerinin oluşturulması öncelikli olarak amaçlanmıştır. Ayrıca konaklama tesisleri açısından kendi kendine yeten, içe dönük tatil köyü mantığında çalışan ve yerel ekonomiye katkı sağlamayan tesisler yerine mal ve hizmet yönünden bölgeye, yakın çevreden beslenen tesislerin yaratılması ve mevcut yerleşmelerin bu ihtiyaçları karşılayacak şekilde donatılmasının sağlanması gerekmektedir.

Konaklamada yerel kültürle bütünleşmiş, yerel malzeme ve doğa koşullarına uygun konaklama olanakları yaratılması, küçük ve orta boy yerli işletmelerin etkin olacağı yatırımların desteklenmesi, yerel konaklama zincirleri oluşmasına olanak tanınması ile yerel

yatırımcının turizm olgusuna katılımı ve ekonomik girdi sağlanması hedeflenmektedir.

Butik turizmin küçük ölçekli özgün ve özel işletmelerde, butik turlar şeklinde geliştirilmesi ile biyolojik çeşitliliğin korunması hedeflenmektedir.

Kış turizm merkezlerinde kış aylarında kayak, kızak, kapalı spor aktiviteleri ile yüzme, squash, tenis golf, paraşüt, paragliding, kar aracı sürüşü vb. aktivitelere olanak tanırken, yaz aylarında ise su sporları (rafting, kano), at binme, okçuluk, futbol, golf, mini golf, tırmanma, dağcılık, dağ bisikleti, doğa yürüyüşleri, balıkçılık, hava aktiviteleri, kapalı spor aktiviteleri, kültürel aktiviteler, (sinema, yemek kursları, eğlence alanları, kültürel alanları ziyaret vb.) olarak düşünülmesi ile ortaya konacak çeşitlilik, dört mevsim yaşayan tesis mantığını güçlendirecektir.

Bölgedeki kış turizm merkezleri ile bütünleştirilmiş kent merkezlerine ulaşılabilirliğin sağlanması ve merkezlerdeki gece hayatı ile alışveriş olanaklarının görece kaliteli bir şekilde organize edilmesi yerel ekonominin canlanması açısından önemli bir girdi olacaktır.

Uygulamaya yönelik planlama kararlarının oluşturulmasında standart, tek tip, yöre mimari kültüründen hiç ipucu almayan planlama yaklaşımlarından uzaklaşarak; yöre mimari kültüründen esinlenen, bölgeye özel farklılığı ortaya koyan, farklı taleplere yanıt verebilecek yapıların bir arada yer aldığı, ortak donatı alanları ve sokak yaşamı ile bir mahalle kurgusunun oluşturulması ve mevcut kentsel, kırsal yerleşmeler ile bütünleştirilmesi hedeflenmektedir.

Doğa ve çevre ile uyumlu bir mahalle ünitesi

- Ortak donatı alanları (Eğlence, Kültür, Alışveriş, Spor...vb),
- Farklı kullanıcılara olanak tanıyan alt bölgeler, (farklı gelir, talep grupları için çeşitlenmiş konaklama üniteleri: FARKLI NİTELİKTE OTELLER, LÜKS ŞALELER, RESİDANTLAR)
- Sokak, meydan kavramlarının kullanıldığı insan ölçeği ve doğa ile bütünleşen mekansal tasarım,
- Yöreye has yapı tipolojisi ve malzeme,

g. Kentsel Alanlara İlişkin Planlama Stratejilerinin Üretilmesi

Şehirlerde turistleri için cazibe yaratan fonksiyonlar, değişik mimarisi olan sokaklar, caddeler, meydanlar, binalar, yeşil alanlar, tarihsel özellikler, sanatsal ve kültürel aktiviteler alışveriş ve eğlence alanlarıdır. Kentsel alanlarda aktivitelerin çeşitlenmesi, süresinin uzaması ve yerel ekonomi yaratılması için bölgede yer alan kentlerin (Erzurum- Bayburt-Erzincan) turizm aktivitesini taşıma, yönlendirme ve organize edebilme potansiyeline sahip olması gerekmektedir. Bu doğrultuda tatile başlama noktası olan kentlerin; kendi bünyelerinde çok geniş bir şehirselleşme ve kültürel çekicilik, rekreasyon, eğlence ve alış-veriş olanakları iş ve konferans seyahatlerine olanak tanıması ve bu çekiciliklerin alternatifli konaklama üniteleri ile birlikte kent merkezinde yer alması gerekmektedir.

Turistik kentlerde aktivite olanakları ile birlikte insan kaynakları potansiyelleri ve turizm organizasyon altyapısının gelişmiş olması gerekmektedir. Oysa planlanan bölge kentlerinde, tanımlanan tüm doğal ve kültürel potansiyellere rağmen, turizm altyapısı buna paralel bir gelişme göstermemektedir. Bu gelişmenin sağlanabilmesi için;

Hedef planlama çalışmalarının yapılması,

- Kentsel merkezlerde tarihi ve kültürel öğelerin yer aldığı mekanlara ilişkin kentsel tasarım ölçütünde düzenlemelerin yapılması,
- Koruma ve restorasyon projelerinin yapılarak, kent merkezlerinde yer alan tarihsel doku ve yapıların (sivil ve anıtsal) korunması, düzenlenmesi ve kullanımına sınırlamalar getirilmesi,
- Tarihsel niteliği olan geleneksel biçim ve yapının korunması, binaların yeni turistik amaçlara uygun olarak değiştirilmesi,
- Turistik çekiciliklerin yoğunlaştığı bölgelerde; taşıt ve yaya ulaşımının düzenlenmesi, bu bölgeler ile bağlantılı yaya yollarının, açık alan ve alışveriş olanağı veren turistik merkezlere yönlendirilmesi,
- Turistik merkezlerde standart kalite, çeşitlilik estetik olanaklar sunan yeme-içme, eğlence (kafe, bar lokanta), kültürel alanlar (sanat galerileri müzeler, tiyatro sinema konser), toplantı konferans ve turistik alışveriş olanaklarının yaratılması,
- Yetersiz ve düşük kalitedeki hizmet kalitesinin artırılması, uluslararası standartlarda ve hedeflenen turist pazarına göre geliştirilmesi, ticari hizmetlerin turistlerin harcama yapmasını sağlayacak şekilde organize edilmesi (özel ürün ve sunuş tekniklerinin geliştirilmesi ile),
- Hijyen ve güvenlik standartlarının arttırılması,

h. Turistik Ürün ve Pazarlama Stratejilerinin Geliştirilmesi

EEB bölgesinde turistik çekim yaratabilecek potansiyellerin yoğunluğu, bölgede ürün çeşitliliğine olanak tanımaktadır. Bölgede kültürel ve doğal yapıdaki farklılaşmalar, ürün çeşitliliği, farklılığı ve özgünlüğü yaratmaktadır. Bölgenin Avrupa ile Ortadoğu ve Avrasya, Asya geçiş koridoru üzerinde bulunması, önemini artırırken; ulaşılabilirlik koşullarının niteliksel olarak geliştirilmesini gerektirmektedir. Bu bağlamda pazarlama stratejileri içindeki ana hedefler;

- Pazar çeşitlenmesinin sağlanması (geniş hinterlanda ulaşmak),
- Dört mevsim gidilen yer olmak koşullarının hazırlanması ile turizm sezonunun uzatılması,
- Kitle turizmi ile birlikte alternatif ve eko turizmin desteklenmesi,
- Bölgede alternatif turizm çeşitlerinin oluşması, kültür bazlı yavaş gelişen ama emin bir gelişme sürecindeki kırsal turizm kaynaklarına dayalı sağlık ve doğa kökenli turizm çeşitlerine yönelmesi,
- Kitle turizmi ile birlikte, EEB bölgesindeki alternatif turizm alanlarında, bireysel veya küçük gruplar halinde hareket eden alternatif turizm gruplarını alana çekerek, bölgede turizm aktivitesinin daha uzun, farklı ve alternatif alanlara çekilmesini sağlanması,
- Çeşitlendirilmiş kültür ve tatil ağırlıklı, alternatif turistik ürünleri destekleyerek, yerellik , özgünlük ve farklılığı öne çıkararak turistik ürünler sunmak,
- Mevcut ve potansiyel turistik kaynaklarla alternatif aktiviteler ve bunlara ilişkin alternatif butik paketler yaratmak,
- Bölgede ortaya çıkan mekansal çeşitlilik ve dinamikleri hareketlendirerek dengeli ve sürdürülebilir bir gelişme sağlamak.
- Turistik mal ve hizmet üretimi kapasitesini ve kalitesini uluslararası düzeyde artırmak,
- Ülkedeki diğer turistik merkezler ve uluslararası pazarlarla entegrasyonu sağlamak,

Şeklinde sıralanmaktadır.

i. Bilgi Altyapısının Oluşturulması

• Turizmde Alternatif Ve Çeşitlilik Yaratacak Bilgi Altyapısının Kurulması

EEB bölgesi, son derece çeşitlenmiş doğal, kültürel, tarihsel kaynakları ile bölgede dört mevsim turizm yapma potansiyeli olan bir bölgedir. Turizmde alternatif ve çeşitlilik yaratacak aktivitelerin varlığı; kış turizmi, spor, sağlık, kültür, kırsal turizme olanak yaratırken, bireysel grup ve kitle turisti şeklinde farklılaşan turist tiplerinin de bölgeyi seçmesini sağlayacaktır. Bu bağlamda

- İç ve dış turizmin birlikte organize edilmesi,
- Alternatif ve çeşitlilik sunan turistik ürünlerle mevsimselliğin azaltılması,
- Turistik çekiciliklerle hizmet ve pazarın bütünleşmesi,
- Turistik mal ve hizmet kalitesinin uluslararası standartlara ulaşacak şekilde artırılması,
- Ülkedeki diğer turistik pazar ve uluslararası pazarlarla entegrasyonun sağlanması, Gerekmemektedir.

j. Sosyal Altyapının Geliştirilmesi

• Örgütlenme

Bölgede turizm yatırımlarının gerçekleşmesi, bakımı ve işletmesinde mevcut organizasyon sistemlerinin dışında yeni sitemlerin kurulmasını gerektirmektedir. Kamu ve Turizm Bakanlığı etkin bir rol üstlenerek, bu tür organizasyonlar için uygun bir yasama ortamı oluşturarak, düşüncelerin faaliyete dönüştürülmesi ve organizasyona yönelik yasal altyapıyı hazırlamalıdır. Özellikle turizmin etkin bir şekilde planlanıp yürütülmesi için bölgesel işbirliği, toplumsal katılım ve destek, finansal yardım liderlik ve örgütlenmeye ilişkin koşulların üretilmesi öncelik taşınmalıdır.

Turizm bölgelerinin planlamaya ve yatırıma yönelik çalışmalarında, Turizm Bakanlığı dışında bunu denetleyecek yeni bir organizasyonun kurulması. Bu organizasyon içinde merkezi yönetimin (turizm bakanlığı, BKA valilik) yaptırımcı olmak yerine yönlendirici bir rol üstlenmesi gerekmektedir. Yerel yönetim, özel sektör temsilcilerinin idari mekanizma içinde yer alması da sağlanmalıdır.

Bölgede turizm gelirleri ve faaliyet planlarını geliştirilmesi, üretilecek projelerin kontrolü ve izlenmesi, proje sonunda turizm alanlarının gelişimine yönelik planlama kararlarının üretilmesi için bir çalışma grubunun (organizasyon) kurulması öncelikli olmalıdır. Çalışma grubu; turizmin bölgede devamlılığını sağlamak amacıyla, turizm gelişimine önderlik etmek, planlamak, değerlendirmek, gibi temel konulardan sorumlu, resmi bir birlik veya örgüt olmalıdır. Bu grup, bölge halkını olduğu kadar, bölgedeki ticari kamusal kar amacı gütmeyen diğer kuruluşları da temsil edildiği, iş adamları, birlikler, ticaret odaları, yerel yönetim ve ilgili sivil toplum örgütlerini kapsamalıdır. Çalışma grubunun temel amacı; turizm gelişiminin başlangıç aşamasında turizme olan güvenin sağlanması ile turizm için toplumun uzun vadeli gelişimi için harcanacak çabanın yönlendirilmesi olmalıdır. Çalışma grubu:

- Bölgedeki değişik grupların fikirlerinin ve çıkarlarının turizm planlama sürecinde dikkate alınması,
- Yeni turizm girişimleri hakkında toplumun bilgilendirilmesi ile toplumun her üyesinin bilgiye etkin şekilde ulaşmasının sağlanması,

- Toplumun çeşitli üyeleri ile yapılan çalışmalarla toplumun turizme bakışını ve bölge halkının turizm gelişimine adapte edilmesine yardımcı olmak (toplumsal bilincin geliştirilmesi),
- Turizm yönetimine yerel düzeyde katılımın sağlanması,
- Toplumun eğitimi, iş olanaklarının geliştirilmesi,
- Toplumun yaşam alanının güzelleştirilmesi,
- Eğitimi tanıtım, Pazar araştırması ve bölgesel işbirliği konularında öncelikli olarak faaliyet göstermesi,
- Turizmde örgütlenme ile turizm koordinasyon faaliyetlerine ve fikirlerine katılan pay sahiplerinin ortaklaşa çalışmasının desteklenmesi,

Konularında etkin olarak çalışmalıdır.

- ***Nitelikli Ve Yerel İşgücünün Yaratılması Ve Desteklenmesi***

Bölgede yer alacak turizm sektörünün en önemli etkilerinden biri de bölgesel açıdan istihdama olanak yaratmasıdır. Fakat bölgede ekonomik ve sosyal yapıdaki yetersizlikler insan kaynağı için gerekli alt yapı açısından sınırlamalar getirmektedir. Bölge ara elemanlar için istihdam olanakları yaratsa da kalifiye eleman açısından yetersizlikler söz konusudur. Bu bağlamda Turizm bakanlığı, yerel örgütler turizm sektörüne ilişkin eğitim faaliyetlerinde etkin rol oynamak durumundadır.

Turistik mal ve hizmet üretiminin belirli özellikleri ve sektörün yapısına hakim olan emek yoğun üretim tarzı nedeniyle turizm sektöründe insan faktörü öne çıkmaktadır. Bu nedenle bölgede sektöre ilişkin çeşitli düzeylerdeki personel ihtiyacının belirlenmesi ve bu ihtiyacın karşılanması için gerekli öğretim ve eğitimin planlanması gerekmektedir. Yüksek yetenekte işgücünün turizm sektörüne çekilmesi ve muhafaza edilmesi, insan kaynakları alanında yüksek düzeyde yeterlilik gerektirmektedir. Hizmet sektörü olan turizmin başarısı insan kaynaklarına ve çalışan personelin niteliğine bağlıdır. Mesleki eğitim ile turizm endüstrisine ilişkin personelin eğitimi koordine edilebilecektir. Bölgede kurulacak Turizm Eğitim Merkezleri ile de bu alt yapıyı oluşturmak mümkün olacaktır.

Bakanlık Yüksek öğretim kurumlarında turizme yönelik derslerin oluşturulmasında yönlendirici olabilecektir. Milli eğitim bakanlığının kanalıyla bölge ilk ve orta öğretim kurumlarında turizme yönelik konuların işlenmesi öncelik taşınmalıdır. Turizm eğitimin akademik olmaktan çok pratik bilgi sağlaması ve bütün turistik tesislerde yeterli eğitim görmüş personelin istihdamını kolaylaştıracak önerileri içermelidir. Bölgenin turizm bölgesine dönüştürülebilmesindeki başarı güçlü bir halkla ilişkiler ve etkin eğitim programları gerektirmektedir. Turizme halkın katılımının sağlanması bölgede turizm konusunda ortaya çıkacak farklı toplumsal yaklaşımların giderilmesine öncülük edecektir. Bunu sağlamanın yolu da etkin bir toplumsal eğitimidir.

Turizmin olumlu etkileri yanında toplum içinde yaratacağı değişmelerin, eğitim seminerleri, halka açık forumlar, ve halkla ilişkiler faaliyetleri ile turizmin fayda ve maliyetleri konusunda toplumun eğitilmesi öncelik taşınmalıdır. Yerel ve sivil toplum örgütleri kanalıyla, radyo ve televizyonları kullanarak, halkın turizmi tanıması ve katılmasını sağlayacak şekilde eğitmek öncelik taşınmalıdır. Eğitim faaliyetleri bölge için gerekli eğitilmiş ve kaliteli eleman ihtiyacının karşılanmasına olanak yaratacağı gibi, bölgedeki turizmin ve bölgenin kalitesinin artışıyla etkin olacaktır. Eğitim kırsal ve kentsel nüfusun turizme katılımını sağlamadaki en önemli unsur olacaktır.

Bölgesel kalkınmada turizm sektörünün ateşleyici sektör olarak seçilmesi ile; turizmin diğer sektörlerle, bölgesel ve yerel ekonomiye katkı vermesi, çeşitlilik ve yerelleşme ile ekonomik katkının, ülke boyutundan bölgeye ve yerele daha geniş kitlelere yayılmasına olanak sağlaması amaçlanmaktadır. Turizm ile bölgenin önemli sorunlarından biri olan göçün azaltılarak, istihdamın bölge içinde yaratılması ve nitelikli ve yerel işgücünün yaratılması ve desteklenmesi için hedeflenmektedir. Bu bağlamda;

1. Turizm yönetimine yerel düzeyde katılımı sağlamak, turizm girişimleri hakkında toplumu bilgilendirmek ,

- Turizmde bilgilendirme amaçlı örgütlenme ve ortaklıklar kurmak,
- Turizm girişimleri hakkında toplumu bilgilendirmek amacıyla kentlerde, kasabalarda ve köylerde, işyerlerinde, eğitim kurumlarında, kahvelerde, radyo ve televizyon kanallarında bilgilendirmeye yönelik çalışmalar yapmak
- Bilgilendirme amaçlı broşür ve kataloglar hazırlayarak posta kanalıyla konut alanlarına dağılımını sağlamak,

2.Bölge Halkının Turizme Bakışını ve Turizme Adapte Edilmesini Sağlamak,

- STK ilçe ve mahalle boyutunda toplumsal eğitim çalışmaları yapmak,
- İlçe ve mah boyutunda yerel yönetimler ve STK kanalıyla turizme ilişkin kısa süreli toplumsal programlar oluşturmak, bu programları yerel gazete ve TV kanallarıyla yaygınlaştırmak,
- Halka açık forumlar düzenlemek,

3. Turizm ile Sosyal Yapının Değişimini ve Bölgesel Modernizasyonu Sağlamak,

- Yerel halk ile toplantılar yapmak,
- Toplum temsilcileri ve etkin gruplarla görüşmek,
- Ortak kamusal alan ve sokaklarda görüşmeler yapmak,

4. Kadınların el ürünlerinin turistik ürün haline getirilerek, kadın işgücünün desteklenmesi,

- Kadınların ürettiği oya, dantel, kaneviçe ve dokuma türlerinin geliştirilmesi ve modernizasyonuna ilişkin eğitim verilmesi,
- El sanatlarının turistik ürün haline gelmesine olanak sağlayacak atölye ve kursların açılması,
- El sanatlarının gelişimini ve devamlılığını sağlayacak araştırma merkezlerinin kurulması,
- El sanatlarına ilişkin inceleme projelerinin desteklenmesi ve el sanatlarına ilişkin envanterlerin oluşturulması,
- El sanatlarını teşvik edecek yarışma ve festivallerin düzenlenmesi,

5.Nitelikli Ve Niteliksiz İşgücünün Turizmde Çalışmak Üzere Eğitilmesi,

- Turizm eğitim merkezleri ile nitelikli işgücünün turizm sektörüne yönelik eğitilmesi,
- Turizm sektörüne ilişkin yeteneklerin geliştirilmesi için kısa süreli kurslar açmak, Dağcılık kursları ve uygulama kampanyaları
Kayak/kızak vb kullanım kursları
Kar motorbisikleti, su kayağı kullanım kursları,
Rehberlik kursları,
- Turizme ilişkin öğrenim ve mesleki eğitimi desteklemek,

6.İleri Teknoloji Kullanan İşgücünün Yetiştirilmesi,

- Sektöre yönelik olarak otel yiyecek içecek tur operatörlüğü, turizm yönetimi vb konularda kurslar ve sertifika programları oluşturmak,
- Çalışmakta olan turizm personelini bilgisayar internet konusunda eğitmek,
- Çalışan personeli turizm gelişimini sağlamış alanlarda, eğitecek çalışma turları düzenlemek,

k. Teknik Altyapının Geliştirilmesi

- **Turizmde Gelişmeyi Desteklemek Ve Rekabeti Artırmak Amacıyla Gerekli Stratejik Ulaşım Bağlantılarının Kurulması,**

1. Turistik Bölgelerde Ulaşılabilirlik Ve Erişilebilirliğin Güçlendirilmesi

- Bölge içinde yer alan diğer turizm merkezleri arasında ulaşılabilirliğin güçlendirilmesi,
- Kayak merkezleri ile kentsel alanlar, termal ve kür merkezleri arasında yaya ve taşıt ulaşılabilirliğinin güçlendirilmesi,
- Kentsel alanlarda müzeler, turistik alanlar, tarihi ve kültürel bölgelerde yaya ve taşıt ulaşılabilirliğinin artırılması,
- Turistik bölgeler ve kentsel alanlarda uluslararası standartlarda trafik yönlendirme, aydınlatma ve güvenlik donanım standartlarının yükseltilmesi,
- Yol standartları ve ulaşılabilirliğin iklim koşullarına göre modernizasyonu,
- Turistik bölgelere alternatif ulaşım sistemleriyle erişilebilirliğin artırılması,
- Havalimanları, gümrük kapıları, limanlar ve turistik alt bölgeler arasında ulaşılabilirliğin artırılması,

2. Turistik Alanlarda Teknik Altyapının Güçlendirilmesi,

- Turizmin getireceği artı nüfusa bağlı olarak su kapasitesinin artırılması,
- Su kalitesinin iyileştirilmesi
- Turistik bölgelerde katı atık sisteminin kurulması
- Enerji kaynağı olarak doğalgaz kullanımının teşvik edilmesi,

I. Sermaye Birikiminin Sağlanması

- **Turistik Sektörleri Desteklemek ve Mekansal Düzenlemeler Yapmak**

1. Turizm işletmelerinin piyasa fırsatlarını değerlendirme ve pazara ilişkin bilgi edinmelerine olanak sağlamak,

- Turistik işletmeler arasında bilgi alışverişi sağlayacak bilgi merkezlerinin kurulması,
- Turistik işletmelerin pazarı takip etmeleri ve gelişmeleri izlemeleri amacıyla fuarlar organize etmek ve fuarlara katılmalarını teşvik etmek,

2. Turizmde küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi,

- Küçük ve orta boy işletmeleri destekleyecek plan kararlarının üretilmesine olanak sağlamak,
- Küçük ve orta boy işletmeleri destekleyecek şekilde yatırım teşviklerinin dağıtılması,

3. İşletmeler arası işbirliğini teşvik etmek ,

- İşlerini geliştirmek, ortaklıklar kurmak, uluslararasılaşmak isteyen işletmeler arasında işbirliğini sağlayacak örgütlenmeleri kurmak,
- Yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimini teşvik etmek amacıyla kurslar düzenlemek,
- Mesleki örgütlenmeler kanalıyla, yurtdışı örgütlenmeler arası işbirliğini geliştirmek, yurtdışına mesleki amaçlı gezi ve fuarlara katılmak,

4. Yerel sermaye birikiminin oluşumuna olanak sağlamak,

- Turizmde çeşitlilik ve yerelleşme ile ekonomik katkının, ülke boyutundan bölgeye ve yerele daha geniş kitlelere yayılmasına olanak sağlamak,

Bölgedeki aktivitelerin çeşitlenmesi, süresinin uzaması ve yerel ekonomi yaratılması için bölgede yer alan kentlerin (Erzurum- Bayburt- Erzincan) turizm aktivitesini taşıma, yönlendirme ve organize edebilme potansiyellerinin yaratılması

- İş fırsatları ve mülkiyetin yerel halk lehine geliştirilmesi,
- Turizm ile bölgenin önemli sorunlarından biri olan göçün azaltılarak, istihdamın bölge içinde yaratılmasını sağlamak,
- Yerel acenta- yerel işletme, ve genç girişimcileri desteklemek,
- Turizmde uzmanlık gerektiren alanlarda çalışacak işgücünün yetişmesine olanak sağlamak,
- Turizmin diğer sektörlerle bölgesel ve yerel ekonomiye katkı vermesi,
- İşletme ve yönetim aşamasında ileri teknoloji kullanımı konusunda donanımlı işgücünün yetişmesine olanak sağlamak,
- Yerli yönetici ve çalışanı istihdam eden politikaları özendirmek,
- Turizmin bölgede kentsel ve kırsal alanda yerel ve bölgesel kalkınmada bir başlangıç noktası ve ateşleyici olması,
- Bölgede kültürel-sosyal-ekonomik farklılıkların dengelenmesi ve alt bölgelerin ekonomik bağımsızlıklarının desteklenmesi,

M. Bölgenin Teknoloji ve Bilgi Düzeyinin Artırılması

- **Bölgenin turizme yönelik teknolojik altyapısının geliştirilmesi**

1.Network ve internet altyapısının sağlanması

- Bilgi ağını güçlendirecek bağlantıların kurulması,
- Bilgisayar ve internet kullanımını yaygınlaştıracak kursların açılması,
- İşletmelere bilgisayar kullanımını yaygınlaştıracak teşviklerin verilmesi,
- Turizm sektörünü destekleyen alt sektörlerde teknoloji kullanımının artırılması,
- İleri teknoloji kullanımına ilişkin altyapıyı güçlendirmek amacıyla periyodik kursların açılması,

6.5.DEĞERLENDİRME

EEB Alt Bölgesi turizm amaçlı kalkınma stratejilerinin temel amacı ; sürekli nüfus kaybederek gelişimi durağan hale gelmiş EEB bölgesinin, farklı çekicilik ve hizmet olanaklarına sahip turizm potansiyelleri ile turizm açısından bu kavşak noktasında turistik cazibe merkezi haline getirmesidir.

Bu bağlamda bölgenin turizm potansiyellerinin belirlenmesi ve sürdürülebilir planlama ilkeleri doğrultusunda geliştirilmesi ile;

- Doğal ve kültürel kaynakların koruma kullanma dengesinin sağlanması,
- Bölge bütününde turizm ile sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmanın sağlanması,
- Bölge dinamiklerinin harekete geçirilmesi ile bölgeler arası dengesizliklerin ortadan kaldırılması,
- Ulusal kalkınmaya katkıda bulunulması,
- Bölgede yaşayanlar ile turistler arasındaki etkileşim doğrultusunda, kültürel değişim ve toplumsal esnekliklerin sağlanması,
- Bölgede kullanılmayan kaynakların ekonomiye kazandırılması ve yerel ekonomilerin canlandırılması,
- Yerel girişim ve gelişme potansiyellerinin değerlendirilmesi,

- Doğal ve kültürel kaynakların, korunma kullanma dengesini sağlayacak şekilde turizm gelişiminin sağlanması,
  - Bölgenin genel gelişim politikalarına turizmin entegre edilmesi ve turizmin diğer ekonomik sektörlerle bağlantılarının kurulması,
  - Turizmin faydalarının topluma eşit dağılımının sağlanması ve turizmin ekonomik-toplumsal ve çevresel faydalarının dengelenmesi
  - Kamu ve özel sektör arasında işbirliği ve eşgüdümün sağlanması,
- Hedeflenmektedir.

Hedefleri gerçekleştirmek üzere belirlenen stratejiler ise;

- BÖLGEDEKİ TURİZM TESİSİ VE HİZMETLERİN ANALİZİ İLE ÜRÜN ÇEŞİTLERİNİN TANIMLANMASI,
- SEÇENEKLERİN OLUŞTURULMASI,
- BÖLGESEL GELİŞME STRATEJİLERİNİN BELİRLENMESİ,

Doğrultusunda,

- Bölgede tanımlanan alternatif turizm kaynaklarının entegrasyonu ile turistik kapasite, nitelik ve etki alanlarının belirlenmesi ve bu doğrultuda planlama stratejilerinin geliştirilmesi,
- Bölge ölçeğinde tanımlanan stratejilere dayalı olarak 'eylem alanları'nın (bölge dinamiklerinin ateşleyicileri) tanımlanması,
- Bölge kentlerinde kentsel yaşam kalitesinin geliştirilmesi ve hizmetler sektörünün organizasyonu,
- Turizm kanalıyla bölge içindeki küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi,
- Kentsel teknik altyapı ve ulaşım ağının nitelik ve nicelik açısından geliştirilmesi,
- İnsan kaynaklarının geliştirilmesi,
- Tanıtım, pazarlama, organizasyon; hedef kitle ve taleplerinin belirlenmesi ile “ürün geliştirilmesi” bu doğrultuda tanıtım ve dünya ölçeğinde marka oluşturma ilkelerinin tanımlanması,
- Bölgeye ulaşım, bölge içinde tesisler ve hizmetler arasında ulaşım ağının kurgulanması

Olarak tespit edilmiştir.

6.6.. EEB BÖLGESİ EYLEM ALANLARINA İLİŞKİN PLANLAMA ve TASARIM ÇALIŞMALARI*

Erzurum-Erzincan-Bayburt Bölgesel Gelişme Planı kapsamında belirlenmiş eylem alanlarına yönelik planlama çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Yapılan planlama çalışmaları ile bir anlamda yapılaşma modeline yönelik denemeler gerçekleştirilmişken, diğer yandan da belirlenmiş olan sorunlu alanlara çözüm alternatifleri aranmıştır.

Bu kapsamda çalışılan konular Erzurum merkezde Vakıflar Alışveriş Merkezi projesi, Konaklı Kış Sporları Merkezi imar planı, Ilıca Turizm Alanı planlama yaklaşımı, Ilıca İlçesi Ilıca Tesisleri projesi ve Ilıca toplu konut alanı imar planı olarak gerçekleştirilmiştir.

6.6.1. ERZURUM MERKEZ-VAKIFLAR ALIŞVERİŞ MERKEZİ

Erzurum Merkez Vakıflar Alışveriş Merkezi Projesi, Erzurum'da bir kültür ve alışveriş odağı oluşturmak erekli eskimiş ve normal ömrünü tamamlamış binaların bulunduğu bir alanda geliştirilmiş bir dönüşüm projesidir. Bu amaçla öncelikle imar planı çalışması yapılmış, bir yapı adası boyutunda korunacak yapılar belirlenerek, 25-30 m²'ye kadar düşen küçük parsellerden oluşan bir dokuda bütüncül bir proje geliştirilmiştir. Mülkiyetlerin çoğunlukla Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait olduğu tasarım alanında özel mülkiyet sahipleri ile

* Bu bölüm ERCAN KOÇ tarafından hazırlanmıştır

görülmüş ve bir proje ortaklık modeli geliştirilmiştir. Bu model ile mevcutta bir çöküntü alanı görünümündeki dokuda yer alan özel mülkiyette olan parseller kat mülkiyeti esasına göre projeye ortak olmuşlar ve hem projenin bütüncüllüğü hem de her iki tarafın da ekonomik açıdan kazançlı durumda olmaları sağlanmıştır. Diğer yandan mevcut 1/1000 ölçekli uygulama imar planında proje alanının orta aksına denk gelecek şekilde bir yaya yolu yer almaktadır. Bu yaya bağlantısı uygulama projesi ile sağlanarak imar planındaki yaya yolunun projenin bütüncüllüğünü etkileyen girdisi plan değişikliği ile giderilmiştir. İmar planında tasarım alanı mevcut yapılaşma hakları korunarak, avan proje ile uygulama yapılacak alan olarak belirlenmiştir.

Tasarım alanında yapı adasının Atatürk Caddesine bakan ön cephesi ile arka sokak cephesi arasında 4 m.'yi aşan kot farkı söz konusudur. Bu kot farkı proje kapsamında değerlendirilmiş, zemin kattaki ana giriş ön cepheden, arka sokak girişi ise 1. normal katta sağlanmış, yürüyen merdiven ve asansör bağlantıları ile her iki ulaşım aksı arasındaki yaya ilişkisi güçlendirilmiştir. Bunun yanı sıra ikincil bir ulaşım aksı olan arka sokak cephesi servis girişi, servis asansörü ve araç asansörleri girişi için kullanılmıştır.

Proje alanı Erzurum'un merkez bölgesinde ve en önemli ulaşım aksı niteliğindeki Atatürk Caddesinde yer almaktadır. Bu bağlamda en önemli tarihi yapıların da yer aldığı bölge kentin prestij aksı niteliğindedir. Bölgenin önemli sorunlarından birisi otopark eksikliğidir ve proje kapsamında bu soruna çözüm aranmış, her katta 70 araç, toplam 280 araç kapasiteli 4 kat otopark katı planlanmıştır. Atatürk Caddesi'nde yaya ulaşımı ağırlıklı olduğundan ve Erzurum'un iklimsel özellikler de göz önünde tutularak alışveriş merkezinin girişi bu akstan sağlanmış, kaldırımın üzerine kar ve buzlanma sorunları yaşanması amacıyla ısıtma sistemi bina bünyesinde çözülecek saçak yapılmıştır. Zemin katta bina yaya ulaşımını kolaylaştırmak erekli imar hattından 3 m. geri çekilmiştir.

Proje kapsamında aks sistemi ile her tür kullanım istemine cevap verebilecek esneklik sağlanmış, galeri boşluğu ve bu aksta yer alan yürüyen merdivenler, şeffaf asansörler ile katlar arasında görsel iletişim ve çekicilik sağlanmaya çalışılmış, 3. normal katta yer alan üç adet sinema ve tiyatro salonu ve 1. bodrum katta yer alan market işlevleri ile çok amaçlı kullanım ve çekicilik sağlanmaya çalışılmıştır.

Alışveriş merkezlerinin işlevsel ilişkileri gereği dışa kapalı mekansal kullanım ilkesine karşın ön cephede dolaylı doğal ışık ve havalandırma imkanı sağlanmış, bu yolla ön cephe bütün bir blok yerine aks sistemi ile parçacıl bir yapıda tasarlanmıştır. Ön cephe doğal taş kaplanmış, galeri boşluğuna ve çevresindeki oturma, yeme-içme mekanlarına şeffaf çatı örtüsü ile ön cephede ışık ve görsel iletişim olanağı sağlanmıştır. Binanın kotları, mevcut bina kotları da değerlendirilerek ve bu kotlara da uyularak kademeli planlanmıştır.

6.6.2. KONAKLI UYGULAMA İMAR PLANI ÇALIŞMASI

Konaklı Erzurum'un kış sporlarına yönelik potansiyelinin önemli odaklarından birisidir. Gerek kar kalitesi ve doğal yapısı gerekse de kış mevsiminin uzun olması ve karayolu, demiryolu, havayolu bağlantı olanakları bölgenin kış sporlarına yönelik potansiyelinin bileşenleridir. Konaklı mevcutta tipik bir Anadolu Köyü görünümündedir. Tarımsal faaliyetler yürütülmekte, telefon ve elektrik olanakları bulunmakta, mevcut ulaşım olanakları ise turizm yatırımlarının gerçekleştirme sürecinde iyileştirme ihtiyacı söz konusu olmasına karşın yoğun kış şartları dışında sağlanabilir niteliktedir.

Konaklı diğer benzer yerleşmeler gibi genç nüfusunu kaybetmiş bir yerleşmedir. 40-50 haneyi bulan yaz nüfusuna karşın özellikle emekli kesimin mevsimli geri dönüşleri dışında bir turizm aktivitesi de söz konusu değildir. Köyün mekansal yapısı toprak damlı, yığma moloz

taş duvar, tek katlı bahçesiz konut ve tarımsal amaçlı birimler dokusundan oluşmakta, özgün ve organik bir yapı sunmaktadır. Konaklı imar planı çalışmasının en önemli ilkelerinden birisi köy yerleşmesini kış sporları merkezi ile birlikte ele almak ve toplumsal kalkınma yanı sıra yerel kültürü de planlamanın girdisi olarak değerlendirmektir. Bu yolla yerel konutların pansiyonlar yapılarak turizm amaçlı kullanım da sağlanacak ve turiste alternatif barınma olanakları sağlanacaktır.

Kış sporları merkezleri planlama sürecinde tüm dünyada üç farklı süreç yaşanmıştır. Birinci aşamada yaz turizmüne yönelik turistik tesislerin kış sporları amaçlı dönüştürülmüş modelleri uygulanmış, daha sonra kat sayıları daha da düşürülerek insan boyutuna yakın bina tasarımları ile ikinci bir model geliştirilmiştir. Birinci aşamada uygulanan çok katlı otel blokları Erzurum Palandöken Kış Sporları Merkezinde de karşımıza çıkmaktadır. 7-8 ve daha fazla katlı turizm tesislerinin Erzurum'a özgü hiçbir girdisi bulunmadığı gibi Palandöken Kış Sporları Merkezinin kente çok yakın konum ilişkisine karşın yerel ilişki kurma olanakları da sınırlıdır. Konaklı kış sporları merkezinde denenen model ise tüm dünyada artık benimsenmiş olan üçüncü kuşak kış sporları tasarım yaklaşımı koşutunda yerellik, özgünlük niteliğini sağlayacak bina ve doku ilkesine dayanmaktadır. Mevcut bir köy yerleşmesi ile bütünleşen, fizik mekan dokusunun benzer ve köy yerleşmesinin devamı niteliğinde olması hedeflenmiştir. Bu yaklaşım tek merkezde koordinasyonun sağlandığı, bağımsız, bir, iki veya yer yer üç katlı, tekil, turizm amaçlı tasarlanmış birimler ile onların oluşturduğu organik mekan dokusunu içermektedir.

Fransa'da üçüncü kuşak, sürdürülebilir, yerel turizm merkezi uygulamaları

Konaklı kış sporları merkezi daha önce planlanmış ve 7 işletme için arsa tahsisleri de yapılmıştır. Ancak Turizm Bakanlığı'nca gerçekleştirilmiş ve onanmış bu imar planı ile yukarıda tanımlanmaya çalışılan birinci kuşak kış sporları merkezi tasarım ilkesi benimsenmiş, Palandöken Kış Sporları Merkezinde olduğu gibi her yerde olabilecek çok katlı bloklardan oluşan bir yapılaşma dokusu hedeflenmiştir. İmar planı değişikliği ile ise 5 katlı otel binaları yerine aynı emsalde iki veya üç katlı bağımsız turizm tesisleri planlanmıştır. Konaklı imar planı kapsamında hem Turizm Bakanlığı elamanları ile hem de arsa tahsisi yapılmış girişimcilerle toplantılar yapılmış ve hedeflenen yapılaşma modeli ile fizik mekan dokusu ile pazarlama olanakları, konunun prestij ve kimlik boyutu, kendi evindeymiş hissini verecek kullanım ve yaşam ilişkileri aktarılmıştır. Hedeflenen model aynı zamanda ülke genelinde de gelişme eğilimindeki kış sporları merkezleri için önemli girdiler sağlayacaktır.

Konaklı imar planının diğer önemli bir girdisi de köy yerleşik alanı ile bütünleşen benzer nitelikteki fiziksel öğelerden oluşan turistik tesis ve ticaret alanı plan kararıdır. Bu merkez zemin kullanımıyla tüm alan genelinde eğlence, yeme-içme ve alışveriş olanağı sağlayacak, üst katlarda ise konaklama birimleri yer alacaktır. Ticaret merkezinin kullanım ilkesi de bina boyutları ve sokak dokusu ile geleneksel bir yerleşme yapısı sergileyecektir. Konaklı imar planı toplam 127.775 m²'lik bir alanı kapsamaktadır. Bunun 20.500 m²'si ticaret alanı, 127.775 m²'si ise turizm tesis alanı olarak planlanmıştır. 0.90 KAKS değeri verilmiş, max h:9.50 olarak belirlenmiştir. 147.244 m² inşaat alanı, yatak başına yaklaşık 50 m² inşaat alanı söz konusu olduğunda toplam 3.000 yatak kapasitesi yakalanmıştır. Ulaşım turizm tesis alanının çevresinde sağlanmış, tesis alanlarının içinde yaya ulaşımı ilkesi benimsenmiştir

6.6.3 ILICA*

Erzurum'un kuzeybatısında yer alan Ilıca, Erzurum'a 15 km. mesafededir. Ilıca, kış turizmi, kültür ve sağlık turizmine dayalı bölge potansiyellerinin, sağlık turizmine dayalı ayağını oluşturmaktadır. Ilıca kırsalının nüfus kaybettiği, sahip olduğu verimli tarım arazilerini kullanamayan, hayvancılık ve sıcak su kaynaklarını potansiyele dönüştüremeyen bir yerleşme konumundadır.

Doğu – batı doğrultulu Pulur Çayının Ilıca yerleşmesinin merkezinde kıvrılarak güneye dönmesi ile ikiye bölünen yerleşme, güneyde yer alan karayolu ve kuzeyde yer alan demiryolu arasında, bu akslar boyunca lineer bir biçimde gelişme eğilimi göstermiştir. Güneydoğu – kuzeybatı doğrultulu karayoluna paralel olarak gelişen 1200 m. uzunluğunda yaklaşık 3 Ha büyüklüğündeki Ilıca merkezi, kırsalının ve yerleşmenin temel gereksinimlerini sağlayacak sınırlı bir potansiyele sahiptir.

Yerleşmenin kuzeybatı çıkışında yer alan Şeker Fabrikası ve karayolu boyunca gelişen, son dönemlerde özelleştirilmesine rağmen kullanılmayan tarıma dayalı sanayi tesislerinin, yerleşmenin ekonomisine yeterli desteği sağlayamadığı görülmektedir. Bununla birlikte yerleşmenin içinde yer aldığı coğrafyanın, özellikle jeolojik yapısının getirdiği başta sıcak su kaynakları gibi avantajlardan yararlanmak, depremsellik gibi dezavantajları bertaraf etmek, yerleşme ve bölge için bir potansiyele dönüştürmek amacı bağlamında belirlenen stratejiler, üst ölçekli kararlar ile eylem planları hazırlanmış, belirlenen öncelikler doğrultusunda uygulamaya konmuştur.

6.6.3.1 Sıcak su kaynakları, sağlık turizmi, kaplıca ve kür merkezleri

Ilıca yerleşmesinin kuzeyinde, güneyinde ve merkezde sıcak su kaynaklarının yerleşme ve bölge için bir potansiyele dönüştürülmesi, verimli bir şekilde kullanılabilmesi için bu kaynakların bulunduğu bölgeler üst ölçekli kararlar ve stratejiler doğrultusunda planlandı.

Yerleşmenin kuzeyinde yer alan yaklaşık 78 Ha büyüklüğündeki alanda, sıcak su kaynaklarının üst ölçekli plan kararları ve stratejiler doğrultusunda yerel, bölgesel ölçekten ulusal ve uluslararası ölçüğe taşımak amacı ile konaklama, yeme içme, kür merkezi, dinlenme ve eğlenceyi amaçlayan bir termal kür merkezi amaçlanmıştır.

6.6.3.2 Belediye kaplıca tesislerinin yenilenmesi

Kaplıca tesisleri, Ilıca yerleşmesinin merkezinde yer alan yerel ve bölge halkı tarafından etkin bir biçimde kullanılan havuzlar ile birlikte konaklama, dinlenme gibi kullanımlara da olanak sağlayan yaklaşık 12.000 m² alan üzerinde konumlanmışlardır. Havuzlar etkin bir biçimde kullanılırken yaklaşık 75 yatak kapasiteli konaklama ve hizmet tesislerinin nitelikleri süreç içinde bölge ve yerel ihtiyaca cevap veremez bir konuma gelmiştir. Hedeflenen stratejiler bağlamında mevcut kaynağın yerleşme ve bölge için bir potansiyele dönüştürülmesi amacı ile harekete geçilerek bir proje hazırlanmıştır. Hazırlanan bu projede mevcut kaynakların değerlendirilmesi ile birlikte bölgenin dönüşümü ve değişimine yönelik bir ivme kazandırmak amaçlanan hedeflerden bir başkasıdır. Projenin bulunduğu alanının yeni gereksinimler doğrultusunda geliştirilebilmesi olanağı, esnek bir programı da beraberinde getirmiştir.

Hazırlanan projede, konaklama ünitelerinin inşasına başlanmış olduğundan bu ünitelerin cephelerine yönenin karakterine uygun müdahaleler yapılarak projelendirilirken, hizmet

* Bu bölüm Ali KILIÇ tarafından hazırlanmıştır.

binaları ise mevcut bina izlerinden hareket edilerek ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden projelendirilmiştir.

6.6.3.3 Toplu konut alanı

Ilıca yerleşmesinin, sağlıklı bir biçimde gelişen konut dokusunu sağlıklılaştırmak ve kontrol altına almak, özellikle Pulur Çayı taşkın alanında gelişen sağlıklı konut alanlarını desantralize etmek amacı ile TOKİ (Toplu Konut İdaresi) tarafından uygulanmak üzere yeni konut alanları belirlenmiştir. Belirlenen bu konut alanlarından birisi de Pulur Çayı taşkınından zarar gören konutların taşınmasına yönelik olarak belirlenen, yerleşmenin güneyinde yer alan yaklaşık 12.5 Ha büyüklüğündeki alandır. Bu alanda Ilıca yerleşme konsepti ve kullanıcıların yaşam biçimlerine uygun küçük parsel içinde iki katlı yapılardan oluşan bir gelişme amaçlanmıştır.

ULAŞIM

BÖLGESEL ULAŞIM BAĞLANTILARI

ŞEKİL LİSTESİ

- 7.1. KARAYOLLARI
- 7.2. HAVAYOLU
- 7.3. DEMİRYOLU
- 7.4. SENTEZ VE DEĞERLENDİRME

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil .7.1: Doğu ve Güney-doğu Anadolu Ulaşım ve Mal Akım İlişkileri

Şekil .7.3. Türkiye ve EEB Alt Bölgesi Demiryolu Ağı

Şekil 7.2. Erzurum – Erzincan – Bayburt İlleri ve Bölgesel Ulaşım Ağları İçindeki Yeri

Şekil 7.4. Türkiye ve EEB Alt Bölgesi Kars-Tiflis Demiryolu Ağı

7. ULAŞIM BÖLGESEL ULAŞIM BAĞLANTILARI

EEB (Erzurum-Erzincan-Bayburt) bölgesi dünyada değişen dengeler ve yeni politikalar çerçevesinde giderek önem kazanan bölgelerden biridir. Türkiye çoğunluğu Asya'da olan ve denize çıkışı olmayan ülkeler için Asya Avrupa bağlantıları açısından önemli bir noktadır.

Bu bölge içinde yer alan EEB (Erzurum-Erzincan-Bayburt) bölgesi dünyada değişen dengeler ve yeni politikalar çerçevesinde giderek önem kazanan bölgelerden biridir. Bölgedeki akslar ve ulaşım koridorları ile bölge doğu-batı yönünde karayolu ve demiryolu bağlantıları ile Avrupa'yı Ortadoğu ve Asya'ya bağlarken, çalışma alt bölgesi içinde özellikle Erzurum bölge için stratejik açıdan lojistik bir üst görevi görmektedir. Bu bağlamda bölgede kara, hava, deniz ve demiryolu ulaşım bağlantılarının güçlendirilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Yeni ulaşım bağlantıları ile bölgenin Kuzeyde Avrasya –Avrupa, Doğuda Ortadoğu-Asya bağlantıları ile önemli bir kavşak noktasında yer almaktadır. Ulaşım ile ilgili planlama hedefleri bağlamında, Bayburt, Erzincan, Erzurum illeri ülke bütününde Doğu-Batı ve Kuzey-Güney akımlarının geçiş güzergahı üzerinde yer almaktadır. Bölgede ulaşılabilirlik havayolu, demiryolu ve karayolu ulaşım sistemleri ile gerçekleştirilmektedir. Ayrıca bölgenin batı- doğu, kuzey- güney arasında geçiş noktası olması, Karadeniz Havzası, Güney-Doğu Anadolu Bölgesi ve Akdeniz limanları ile bağlantısının kurulması demiryolu sisteminin önemini ve diğer ulaşım sistemleri ile entegrasyonunu öncelikli hale getirmektedir (Şekil.7.1.).

Erzurum, Erzincan, Bayburt illeri yukarıda tanımlanan ilişki ağları içinde bir kavşak noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuzey-güney yönünde Trabzon Limanı ile İskenderun Limanı arasında mal ve hizmet akımı güzergahı alt bölge illerinden geçmektedir. Bugün çok önemli bir uluslararası aks olarak görülmesi de, yakın gelecekte bir yönü ile (Trabzon Limanı) Karadeniz Havzasına, hatta Ren-Tuna Kanalı ile Avrupa'ya bağlanan diğer yönü ile Ortadoğu'ya uzanan ve doğu sınır kapıları ile bölge, uluslararası geçiş güzergahlarının düğüm noktasıdır. (Şekil 7.2.).

Ulusal düzeyde yine Doğu Akdeniz ve Güney-doğu bölgesi ürünlerinin, ülkenin kuzeyine aktarılmasında alt bölge illerinin önemli bir konum avantajının bulunduğu görülmektedir. Bu ana aks üzerinde yer alan ve gelişmişlik kriterleri açısından belirli bir potansiyele sahip olan illerin sınır kapıları ve limanlarla ilişkiler ve batı-doğu, kuzey-güney mal-enerji akımlarında ülke içinde iki önemli kanaldan biri olan aks (diğeri İç Anadolu üzerinden Mersin ve Samsun Limanlarını bağlayan akstır) önem taşımaktadır. (Şekil 7.3.).

Bu bağlamda bölgede turizm ile birlikte mal ve insan akımının sağlanabilmesi ve turistik bölgelerin öncelikle ulusal, uluslararası sisteme entegrasyonu (bölgeye ulaşım) açısından bu noktalar arasında hızlı ve konforlu bölge içi ulaşım sistemlerinin kurgulanması son derece önemlidir. Bu doğrultuda karayolu, havayolu ve demiryolu sistemleri ile bölgeye hızlı ve konforlu ulaşımın sağlanması birinci öncelik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yeni ulaşım koridoru projeleri ve EEB üzerindeki etkileri:

Ülkenin uluslararası anlaşmalar ve birlikler kanalıyla yaptığı ulaşım projeleri, EEB bölgesinin (özellikle bölge içinde Erzurum'u) önemli bir ulaşım odağı haline getirirken ülkenin Avrupa, Asya, Ortadoğu ve Kafkaslara bağlantısını sağlayan bir köprü görevini yüklemektedir.

- PAN Avrupa ulaşım koridoru yoluyla, İstanbul-Avrupa-Balkanlar-Rusya bağlantısı kurulurken, Avrupa-Ortaasya-Kafkaslar-Ortadoğu ilişkisi güçlenmekte,
- Asya karayolu bağlantısı ile , Karadeniz sahil yolu odaklı olarak oluşturulan bu proje ile , kıyı bağlantıları güçlendirilirken Gürcistan- Azerbaycan bağlantısı ile Asya'ya açılım sağlanmakta,
- AGRE yolları ağı ile Anadolu'dan Türkiye'nin Güney ve Doğu sınırlarındaki Ortadoğu Asya ve Uluslararası yollara ulaşılmakta,
- Karadeniz Ring koridoru ile Karadeniz'de kıyısı olan Ülkelere, Kafkasya'ya Feribot bağlantıları ile Hazar Denizi'nden Orta Asya ve Uzakdoğu'ya ulaşılmakta,
- TEM projesi Avrupa, Balkanlar, Kafkaslar, Gürcistan, Ege ve Karadeniz'i birbirine bağlayan ekspres yol projesi ile Orta Avrupa'nın Türkiye üzerinden Ortadoğu'ya açılımının sağlanması,

Hedeflenmektedir.

Karadeniz'e çıkışı olan ülkeler Ren-Tuna Kanalı, Batlık denizi, kuzey orta ve doğu Avrupa'ya, Don Volga kanalı ile Hazar Denizi'ne ve Avrasya Dinyeper deniz bağlantıları ile Avrupa - Asya bağlantıları kurulabilecektir. Avrasya'nın batı Karadeniz ve Ren Tuna ile yapacağı ithalat ve ihracat Karadeniz'deki limanlar üzerinden karşılanırken, Kafkaslar Karadeniz'den ve bu limanlardan dünyaya açılma olanağına kavuşacaklardır. Bu nedenle bölgede Öncelikle Trabzon olmak üzere Hopa limanının önemi artarken, bu mallar bölge içinde Erzurum odaklı geçişlerle Ortadoğu'ya güneydeki limanlara karayolu ve demiryolu bağlantıları ile ulaştırılacaktır (Gül, Gül 1995).

KEİ çerçevesinde Hazar ve Karadeniz'de kurulacak serbest bölgeler, iç su yolları ile birbirine bağlanırken, Avrasya'ya açılacak liman olan Hopa ve Trabzon limanının önemi de giderek artacaktır. Bu nedenle Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu'nun geliştirilmesi öncelik taşırken, Doğu Karadeniz'de Trabzon'un yanı sıra onunla koordineli çalışacak Hopa limanının karayolu ve demiryolu bağlantıları ile geliştirilmesi EEB ile bağlantılarının kurulması öncelik taşımaktadır(Gül, Gül 1995). Ren - Tuna Vadisi'nde demiryolu, karayolu nehir ve deniz limanları ile bağlantılı olarak sanayi tesisleri bu su yolu çevresinde kümelenmiştir. Ren Tuna sanayinin gereksinimi olan hammadde ve enerji kaynaklarının işlenmiş ürünler Avrasya ve Ortadoğuya geçişi Türkiye üzerinden sağlanacaktır. Bu nedenle Karadeniz Avrasya'nın dış ticaret denizi, giriş çıkış kapısı olacaktır.

Dünya enerji dağılımı içinde yer alan Bakü-Ceyhan boru hattı ve enerji dağılımı projesi ile DAP gereksinim duyduğu kesintisiz enerji gereksinimini buradan sağlarken, bölgenin ateşleyicisi de olacaktır. Doğalgaz ve petrol boru hatları projeleri ile Doğu Karadeniz'de Trabzon, Hopa Avrasya ve Ortadoğu'ya açılan transit demiryolu, liman, karayolu taşımacılık merkezi olacaktır. Bu enerji projeleri DAP-OKAP-GAP bölgelerinin zincirleme bir şekilde gelişmelerine olanak yaratacaktır. Yeni enerji hatları ile birlikte yeni global ulaşım ağları Avrasya'yı Karadeniz üzerinden Avrupa'ya bağlarken, bölgesel gelişmeleri destekleyecektir. Karadeniz çevresindeki iç su yolu taşımacılığı, Ren-Tuna birleşmesi ile Avrupa'yı, Hazar-Karadeniz birleşmesi ile Avrasya'yı Karadeniz'e çıkartacaktır. Trabzon-Sochi, Samsun-Novorosisk seferleri ulaşım bağlantılarını daha da güçlendirecektir Karadeniz limanlarında iç su yolları ile Batlık ve Hazar Denizi'nden Akdeniz'e taşınacak yat limanları ve kruvazyer taşımacılığı, ülkesel ve bölgesel turizmin gelişimine de katkı sağlayacaktır. Özellikle Karadeniz kıyılarında Samsun ve Trabzon dışında Odesa'dan geliştire Sinop, İstanbul çıkışında Ereğli ve doğudan geliştire Hopa Limanlarının, yabancı yat trafiğine açılması, DAP bölgesindeki turizm politikalarının gelişimine katkı sağlayacaktır.

7.1.KARAYOLLARI

EEB bölgesi içinde doğu-batı aksında karayolu bağlantıları ile;

- Sivas-Erzincan-Erzurum-Kars karayolu ile doğuda Gürcistan ve Ermenistan,
- Erzincan-Erzurum-Ağrı-Doğubeyazıt karayolu ile İran,
- Sivas-Erzincan-Erzurum-Iğdır karayolu ile Nahçıvan,

bağlantısı ile kuzey, güney ve doğu sınır komşuları ile ulaşılabilirliğin güçlendirilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Kuzeyde iki önemli karayolu aksı ile Karadeniz kıyısına ve Gürcistan'a ulaşılmaktadır. Erzurum-Artvin karayolu ile bölgenin önemli limanlarından Hopa'ya ulaşılırken; Erzurum-Bayburt-Gümüşhane yolu ile Trabzon limanına ulaşmak mümkün olmaktadır. Bu ulaşım bağlantısı ile batı ile doğu arasında bir köprü olan Karadeniz Havzası ülkelerine ulaşmak mümkün olacaktır.

EEB bölgesini batıya ve doğuya bağlayan karayolu bağlantıları yukarıda açıklanan nedenler doğrultusunda son derece önemli olmaktadır. Bu nedenle güzergah üzerinde yer alan karayollarının kapasite ve niteliğinin artırılması, ulusal ve uluslararası bağlantıların kurulması, öncelikli planlama kararlarını oluşturmaktadır. Doğu-batı aksındaki karayolunun yanı sıra, kuzey-güney doğrultusundaki güzergahların da geliştirilmesi, Karadeniz Havzası ile Ortadoğu bağlantısının sağlanması açısından çok önemlidir. Bu bağlantılar ile yakın uluslararası hinterland ile bölgesel hinterlanda hizmet edecek bir bağlantıların kurulması mümkün olacaktır.

Bölgede turizm sektörüne ilişkin öngörülen turizm yaklaşımları ve saptanan turizm bölgelerinin oluşumunu sağlayacak en önemli unsurlardan biri bölge içinde turistik Alanlar arasında güçlü hızlı erişilebilir bir ulaşım bağlantısının kurulmasıdır. Turistik varış noktalarına ulaşıldığı noktada, özellikle turistik merkezler arasında karayolu taşımacılığının güçlendirilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Turistik bölgelerde ulaşılabilirliğin güçlendirilmesi bağlamında;

- Turistik alanlar arasında erişilebilirlik ve ulaşılabilirliğin artırılması, yolculuk sürelerinin kısaltılması,
- Karayollarında fiziksel yapı ve boyutlar bakımından uluslararası standartlarda düzenlemeler yapılması
- Kayak merkezleri ile kentsel merkezler arasında, kayak merkezleri ile termal ve kür merkezleri arasında, konforlu güvenli ulaşılabilirliği ve erişilebilirliği yüksek standartlarda ulaşımı gerçekleştirmek,
- Kentsel alanlarla kırsal alanlar, kırsal-kırsal alanlar arasında ulaşılabilirliğin güçlendirilmesi,
- Turistik bölgelerde uluslararası standartlarda, trafik, yön, ışıklandırma, güvenlik donanımının sağlanması,
- Yol standartları ve ulaşılabilirliğin iklim koşullarına göre modernizasyonu,
- Turistik bölgelerde alternatif ulaşım sistemleriyle erişilebilirliğin artırılması,
- Turistik ürünlerin ana merkezlere ulaşılabilirliğini sağlayacak ulaşım bağlantılarının kurulması,
- Turistik bölgeler arasında ulaşımı sağlayacak otobüs işletmeciliğinin standartlarının yükseltilmesi ve işletmelerin modernizasyonunun sağlanması,
- Turistik amaçlı otobüs seyahatlerinde kalkış varış saatlerinin tarifelere göre yapılması, rezervasyon ve bilet satışlarında teknoloji (bilgisayar) kullanımının artırılması,
- Karayollarında seyahat emniyetini sağlayacak can mal güvenliğini en üst düzeye çıkaracak yasal düzenlemelerin yapılması,

Karayolları ulaşımına ilişkin öncelikleri taşımalıdır.

7.2. DEMİRYOLU

Bölgede karayoluna alternatif olabilecek ve bölgesel gelişimi destekleyecek bir diğer ulaşım türü de demiryoludur. Bölgesel ulaşım altyapısı içinde yer alan mevcut demiryolu ağı, ülke ulaşım politikaları bağlamında yetersiz bir alt yapı sergilemektedir. Oysa doğu –batı yönündeki güçlü demiryolu bağlantısına kuzey-güney aksların güçlü bir şekilde bağlanması gerekmektedir. Demiryolu kıyı ve liman bağlantılarının güçlendirilmesi önem taşımaktadır. Bölgenin kuzeyde Trabzon limanı, güneyde ise İskenderun ve Taşucu limanları ile güçlü demiryolu bağlantılarının kurulması, bölgesel üretimin ve insan akımının kuzey ve güney bağlantılarını güçlendirecektir. Yine doğu-batı ve kuzey-güney doğrultusunda oluşturulabilecek kaliteli demiryolu taşımacılığı ile mal ve insan akımlarının bölgeye ulaştırılmasında son derece etkili olacağı açıktır.

Ülke demiryolu ulaşım bağlantıları içinde doğu-batı yönündeki güçlü ulaşım bağlantıları ile, batıda ülkenin gelişmiş bölgeleri ve Avrupa ile bağlantısı kurulurken, doğuda Ortadoğu ve Kafkaslar bağlantısı kurulmaktadır. Fakat EEB bölgesi içinde özellikle kuzey yönünde Trabzon bağlantısının kurulmaması kuzey-güney doğrultusunda demiryolu taşımacılığı ile mal ve insan akımlarının bölgeye ulaştırılmasında son derece yetersiz kalmaktadır.

Doğu'da demiryolu bağlantısı ile Sivas-Yozgat-Muş-Tatvan-Van üzerinden İran bağlantısının güçlendirilmesi yol ve ulaşım kalitesinin sınır bağlantıları açısından artırılmasını zorunlu kılmaktadır. EEB bölgesi üzerinden Kars sınırı ile Gürcistan ve Ermenistan ile Kafkaslar bağlantısını kurabilme olanağının da sağlanması gerekmektedir. Özellikle Önemli enerji rezervlerinin olduğu Kafkasya-Orta Asya cumhuriyetleri arasında böyle bir bağlantının kurulması, ülkenin orta Asya ve Kafkasya'ya açılımını sağlayacaktır. Bu kapsamda Türkiye ve Gürcistan arasında doğrudan ulaşımı sağlayacak Türkiye-Gürcistan (Kars-Tiflis) demiryolu Projesinin öncelikle oluşturulması gerekmektedir. Bu proje ile Orta Asya ve Kafkasya ile demiryolu bağlantıları kurulurken, tarihi ipek yolunu canlandırmakta mümkün olacaktır. (ubak.gov.tr)

Ülkede demiryolu ulaşımı ile sağlanan yolcu ulaşımı dışında, yük taşımacılığı amacıyla, demiryollarının limanlarla olan bağlantılarının güçlendirilmesi ve modernizasyonun sağlanması gerekmektedir. Bölgede Trabzon ile demiryolu bağlantısının kurulması ve Erzurum Garı'nın büyük konteynır taşımacılığına yönelik olarak modernizasyonunun sağlanması gerekmektedir. Bu bağlantılarla Erzurum bölge içinde mal ve insan akımı açısından önemli ulaşım odaklarından biri haline gelecek önemli bir lojistik merkez görevi üstlenecektir. (Şekil 7.4.).

Doğu Anadolu bölgesinin denize açılmasını sağlayacak Erzurum – Trabzon karayolu, aynı zamanda İran'ın Avrupa'ya bağlandığı en kısa yoldur. Ancak topoğrafya ve iklim ulaşımın aksamasında önemli etkenlerdir. Bu durum doğu Anadolu'nun ekonomik durumunu olumsuz etkilediği gibi İran'dan yapılan transit nakliyatı da azaltmaktadır. Bu amaçla Trabzon – Erzurum arasında yapılacak demiryolu ülke ekonomisine büyük katkı sağlayacak ve Ortadoğu ve BDT ülkeleri pazarlarını Avrupa'ya açacaktır. Trabzon – Erzurum arası demiryolu için üç güzergah bulunmaktadır (Şekil 7.4). Bunlar :

- Trabzon – Sürmene – İkizdere – İspir Pazaryolu'nu geçerek Çiçekli'de Ankara – Erzurum demiryoluna bağlanması (tahmini uzunluk 268 km.),
- Trabzon – Sürmene – Bayburt üzerinden Aşkale'de Ankara – Erzurum demiryoluna bağlantısı (tahmini uzunluk 258 km.),

- Trabzon – Maçka – Torul –Gümüşhane – Bayburt üzerinden Aşkale'de Ankara – Erzurum demiryoluna bağlantısı. (tahmini uzunluk 278 km.).

Karadeniz bölgesinde kıyısı olan Kafkasya ve Avrupa ülkeleri arasında mal ve insan taşımacılığı açısından Trabzon ve Hopa limanı önem taşıırken, özellikle bu kıyı bölgesine yapılacak demiryolu bağlantılarının sağlanması gerekmektedir.

Ulaşım politikaları açısından demiryollarının standartlarının yükseltilmesi ve alternatif güzergahların DDY'nın yatırım programlarına alınması, bölgenin ulaşılabilirliğinin ve etki alanının genişlemesinde çok önemli olacaktır. Bu bağlamda Erzurum, Bayburt, Gümüşhane ve Trabzon demiryolu aksının mevcut sisteme (rehabilitasyonu ile) entegre edilmesi önemli projelerden ve bölgenin ateşleyicilerinden biridir. Böylelikle Karadeniz Havzasına ve bu havzaya komşu ülkelere (Rusya ve BDT) ulaşmak mümkün olabilecektir. Bu ulaşım hedefleri bağlamında turizmin gelişimi açısından:

- Demiryollarında uluslararası standartlarda günün koşullarında modernizasyonu ve hizmet kalitesinin yükseltilmesi,
- Demiryollarında teknoloji kullanımının artırılması, bilgisayar ve internet üzerinden rezervasyon yapılabilecek, bağlantı ve iletişim sistemlerinin kurulması,
- Demiryolu istasyonlarının bakımlı temiz ve her türlü ihtiyaçlara cevap verebilecek nitelik ve donanımda olması, turizme hizmet edebilecek nitelikte personel kalitesinin artırılması,
- Demiryolu-karayolu, demiryolu-denizyolu arasındaki tamamlayıcı koordinasyonun sağlanması

7.3.HAVAYOLU

Bölgede ulaşılabilirlik açısından Erzurum, Erzincan, Trabzon'da havalimanı olup bu havalimanlarının kapasitesinin geliştirilmesi ve modernizasyonu sağlanması öncelik taşınmalıdır. Bölgenin gelişimi ve kalkınması açısından havalimanlarının kapasitesinin artırılması, sivil havayollarının desteklenmesi, sefer sayısı ve uçuş güzergahlarının hedef pazarlara yönelmesi gerekmektedir. Havayolları ile turistik seyahatlerde yatay ve dikey entegrasyon olanaklarına öncelik verilerek turizm gelişiminin hızlandırılmalıdır. Bu bağlamda havayolu-karayolu, havayolu-denizyolu, havayolu-demiryolu bağlantıları ile yatay entegrasyon olanakları sağlanmalıdır. Havayolu konaklama işletmeleri, havayolu seyahat örgütleri ile dikey entegrasyon sağlayacak organizasyonların oluşturulmalıdır. Bölgede üretilen malların başka bölgelere taşınması açısından da havalimanların kargo taşımacılığı ilişkin altyapısının oluşturulması gerekmektedir

Denizyolu

Karadeniz bölgesinde kıyısı olan Kafkasya ve Avrupa ülkeleri arasında mal ve insan taşımacılığı açısından Trabzon ve Hopa limanı önem taşıırken, özellikle bu kıyı bölgesine ve limanlara yapılacak demiryolu bağlantılarının önemi giderek artmaktadır (ubak.gov.tr). Bölgede turizmin gelişimi açısından önemli bir odak olacak olan Trabzon limanı ve bunun EEB bölgesi ile ulaşım bağlantısının sağlanması önemli stratejik kararlardan biridir. Özellikle Orta Asya ve Kafkaslardan gelecek turizm talebinin, havayolunun yanı sıra Karadeniz Havzası ve Avrupa'yı da içerecek şekilde hinterlandın giriş kapısı Trabzon Limanı, büyük bir önem taşımaktadır. Ayrıca hinterlandı genişletmek açısından bu limanın kruvazyer ve yat turizmine olanak verecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

Güney kıyılarına ve güneydeki limanlara ulaşmak açısından Mersin ve İskenderun Limanları da bu ağ ilişkisi içinde önem kazanmaktadır. Özellikle güney kanalıyla dünya ve Avrupa pazarlarına mal akımının sağlanabileceği gibi, Bakü-Ceyhan boru hattının çıkış noktası olması bakımından da İskenderun Limanı giderek önemini artırmaktadır. Bu limanlara ulaştırılacak güçlü karayolu ve demiryolu bağlantıları ile EEB'de üretilecek ürünün pazara ulaşması ve gelen ürünün bölgeye ulaşması gerçekleştirilebilecektir. Özellikle Akdeniz bölgesinden giriş yapan kruvazyer turizmi kullanıcılarının, kültürel amaçlı Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne yapacakları seyahatler açısından, bu limanlar ayrı bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda:

- Karadeniz'de yetersiz olan yat limanı kapasitesini genişletmek amacıyla Trabzon Hopa İskenderun limanlarının da bu kapsamda geliştirilmesi. Bölgeye denizyolu ile gelen turist kapasitesinin artırılması
- Limanları iç bölgelere bağlayacak kara ve demiryolu bağlantılarının kurulması, teknoloji ve bilgi altyapısının güçlendirilmesi.
- Karadeniz'deki limanlardan Avrupa ve Kafkaslara bağlantı kuracak iç su yolları ağının kurulması teknoloji ve bilgi altyapısının güçlendirilmesi,
- Limanların teknik donanım ihtiyaçlarını karşılayabilecek duruma getirilmesi ve buralarda çalışan personelin hizmet kalitesinin iyileştirilmesine öncelik verilmelidir.
- Denizyolları ile yapılan turistik seyahatlerle bağlantılı olarak denizyolu-karayolu, denizyolu-havayolu arasında tamamlayıcı koordinasyonların kurulmasına öncelik verilmelidir.

7.4. SENTEZ ve DEĞERLENDİRME

Gerek uluslararası karayolu projeleri, gerekse ulusal demiryolu önerileri yukarıda tanımlanan bölgenin ulaşım sorunlarını çözmek açısından önemli araçlardır. Bölgenin ulaşım açısından sınırlayıcıları, aynı zamanda bölgenin gelişimini sağlayacak ve bölge için ateşleyici olabilecek faktörler olmaktadır.

Bölgenin topoğrafyası ve iklimi nedeniyle karşılaşılan sorunları geçmek açısından demiryolu, karayolu ve, havayolu terminalleri ile şebekelerinde; kış koşullarının olumsuz etkilerinin azaltılması, yeni bir yapılanmaya gidilmesi, örgüt, personel, ekipman ve eğitim konularında yapılacak iyileştirmelere öncelik verilmesi son derece önemlidir. Bölgedeki iklim koşulları dikkate alınarak stratejik kış işletme planlarının hazırlanması gerekmektedir.

Yeni Pazarlar-Gelişmekte Olan Ülkeler (Avrupa, Amerika, Kafkaslar-Orta Asya- Ortadoğu):

- DAP Bölgesi'nin kuzeydoğu ve doğusunda yer alan ülkelere yönelik transit taşımacılığın gelişimini yönlendirecek ve üstlenecek ulaşım sisteminin tanımlanması, geliştirilmesi,
- Doğu sınırındaki ülkelerle ilişkili transit trafiğin kullanımı için, Trabzon, Hopa ve İskenderun Limanları ile İstanbul (ileride Boğaz Demiryolu Tüp Geçişi ile desteklenerek) üzerinden serbest pazarlara bağlantı sağlayacak ana koridorların ve altyapısının geliştirilmesi ve uluslararası sisteme eklemlenmesi,
- Bölgenin denize çıkışının sağlanması, Karadeniz ve Akdeniz kıyı ülkeleri bağlantılarının kurulması, bu bağlamda Kafkaslar Orta Asya, Avrupa, Ortadoğu ülkeleri arasındaki mal ve insan akımının sağlanması,
- Denize çıkışı sağlamak amacıyla, liman-demiryolu-karayolu-havayolu bağlantılarının kurulması, kuzeyde Trabzon-Hopa ve güneyde İskenderun-Mersin Limanı'na karayolu ve demiryolu altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi,

- Pazarlara uzaklığın olumsuz etkilerinin azaltılması ülke bölge ve alt merkezlerdeki mal ve insan akımının sağlanabilmesini amaçlayan organizasyonların kurgulanması amacıyla;
- Bölge'deki ürünlerin önce bölge alt merkezlerine iletilmesi ve toplanması ile yeniden biçimlenerek malların alt merkezlerindeki dış pazarlara dağılımının sağlanması,
- Taşıma türlerinin kendi teknik ve ekonomik özelliklerine uygun taşımalara olarak, karayolu , demiryolu, denizyolu ve havayolunun besleyici olarak çalışmasının sağlanması,
- Eylem planları ile mal konsolidasyon ve işleme yerlerinin, alanlarının tanımlanması, buralarda ürün cinslerine göre işleme/yarı işleme, ambalajlama tesisleri için yer ayrılması, demiryolu-karayolu aktarma tesisleri ve konteyner kara terminalleri oluşturmasına ilişkin politikalar öncelik taşımalıdır.

Bölge içinde yetersiz olan ulaşım bağlantılarının yukarıda saptanan ulaşım kararları doğrultusunda geliştirilmesi Erzurum kentini ulaşım bağlantıları açısından lojistik bir üst konumuna getirecektir. EEB bölgesinde belirlenen hedeflere hızla ulaşılırken, , yatırımcı açısından önemli cazibe merkezlerinden biri olacaktır. Yeni ulaşım bağlantıları bölgenin gelişme hinterlandını büyütürken, bölgenin ateşleyici en önemli sektörlerinden biri olacaktır.

KAYNAKÇA

Gül, A, Gül, A; (1995), Avrasya Boru Hatları ve Türkiye, Bağlam Yayınevi, İstanbul.
Çoruh havzası Rekreasyon ve Turizm Geliştirme Planı, KTÜ Nisan 1994
Doğu Anadolu Projesi Ana Planı
Erzurum İlinde Turizm Sektörünün Günümüzdeki Durumu ve Sayısal Analizler
Erzurum Turizm İl Envanterine İlave Edilmesi Önerilen Konular
Yusufeli Atölye Çalışmalarının Değerlendirilmesi rapor II, 25-26 Aralık 2002 İspir
www.die.gov.tr
www.dpt.gov.tr
www.kqm.gov.tr
www.dgy.gov.tr

SONUÇ

İÇİNDEKİLER

8. BÖLGESEL GELİŞME İÇİN EKONOMİK-TOPLUMSAL-MEKANSAL ÖRGÜTLENME

8.1. ÖNCELİKLER VE HEDEFLER

8.2. EEB BÖLGESİNDE EKONOMİK SEKTÖRLERİN GELİŞME PERSPEKTİFİ

8.3. EEB BÖLGESEL GELİŞME PLANINDA EKOLOJİK BOYUT: Ekolojik Master Plan

8.4. EEB BÖLGESEL GELİŞME PLANINDA MEKANSAL BOYUT: DAR BÖLGELER

8.5 BÖLGESEL KALKINMAYA İVME VERECEK AKTÖRLER

8. SONUÇ: BÖLGESEL GELİŞME İÇİN EKONOMİK-TOPLUMSAL-MEKANSAL ÖRGÜTLENME

AB ile Bölgesel Kalkınma Programları (operasyonel programlar) kapsamında -Samsun ve Kastamonu bölgelerinin yanı sıra- **Erzurum** (Erzurum, Erzincan ve Bayburt) Düzey II Bölgesi için yürütülen programda amaç, "gelir düzeyini artırıcı, dışa göçü azaltıcı ve bölgeler arası refah düzeyi ile milli gelir farklarını giderici sosyo-ekonomik kalkınmanın uzun vadeli sürdürülebilirlik kapsamında bölgede zengin kültürel, doğal ve üretime yönelik yatırımları gerçekleştirmek" olarak ifade edilmiştir. Düzey II bölgelerinde sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı teşvik için Türk Hükümeti ve AB tarafından oluşturulmuş bir fonla entegre bir bölgesel kalkınma programı uygulanması hedeflenmektedir. Bu hedefe yönelik olarak, aşağıdaki öncelikler temel alınmıştır:

1. Yerel kalkınma inisiyatifleri
2. KOBİ'lere destek
3. Küçük ölçekli altyapının geliştirilmesi
4. Teknik yardım

Yerel Kalkınma İnişiyatiflerini Desteklemek: Hedef alınan bölgelerde hükümet dışı kar amacı gütmeyen kuruluşlarla, il ve yerel yönetimler tarafından uygulanacak küçük ölçekli projelere destek sağlanacaktır. Bu bileşendeki uygun kuruluşlar, il ve yerel yönetimler, bölgesel kalkınma ajansları veya hizmet birlikleri, Sivil Toplum Kuruluşları(STK), üniversiteler ve araştırma enstitüleri, mesleki eğitim kurumları, dernekler, odalar vb. olacaktır.

KOBİ'lere Destek: Bu çerçevede tarım, imalat sanayi ve turizmi de içeren hizmet sektörlerindeki küçük ve mikro işletmelerin ihtiyaçlarına hitap edilecektir.

Küçük Ölçekli Altyapı İnşasına Destek: Bu çerçevede yaşam kalitesine katkı sağlayan veya işletmeleri geliştirme için ihtiyaç duyulan kollektif tesislerin ve altyapının inşası ve kalitesinin artırılması sorunları ele alınacaktır.

Teknik Yardım: Bu çerçevede, bölgesel kalkınma programının sağlıklı bir şekilde uygulanması için, merkezi ve bölgesel düzeydeki kurumlara teknik yardım sağlanacaktır. Doğrudan ekonomik etkiye ek olarak, programın uygulanması, önemli bir öğrenme ve kapasite geliştirme etkisine sahip olacaktır.

Söz konusu Bölgesel Kalkınma programının uygulamaya konulmasından ve yönetiminden DPT sorumludur. Sözleşme yapma, dokümantasyon, izlemeye ilişkin prosedürlerin ve genel kuralların onaylanması, seçilen projelerin listesinin, sözleşme koşullarının ve fonların tahsisinin onaylanması işlemlerinden ise Merkezi Finans ve İhale Birimi sorumludur. Bölgesel programın günlük uygulaması, nihai faydalanıcılarla eşgüdümün sağlanması, yerel öneme sahip projelerin ön elemesi, tanıtılması, proje tekliflerinin kabulü işlemlerinden Hizmet Birlikleri sorumludur.

8.1. ÖNCELİKLER VE HEDEFLER

Erzurum-Erzincan-Bayburt Bölgesel Gelişme Planı'nın öncelikleri bölgenin rekabet gücünü artırmak, kaynak yaratmak, bölgenin sahip olduğu kaynakları verimli kullanmak, sorunlara esnek çözümler üretmek ve sürdürülebilirlik şeklinde özetlenebilir. Plan bu çerçevede beş ana hedefe yönelik hazırlanmıştır:

- Bilgi altyapısının kurulması;
- Sosyal altyapının geliştirilmesi;
- Teknik altyapının geliştirilmesi;
- Sermaye birikiminin ve doğrudan yatırımın sağlanması
- Bölgenin teknoloji ve bilgi düzeyinin artırılması

Bilgi altyapısının kurulması

Gelişme için evrensel reçeteler verilemeyeceğinin artık pek çok uzman tarafından kabul edilmesine karşılık, denenmiş, başarısı kanıtlanmış hazır şablonlar özellikle "icraat" ile ilgilenen kesimler için çekici olmaktadır. Bu çekiciliğin bir nedeni, siyasetçilerin ve yöneticilerin kısıtlı görev süreleri içerisinde sonuç almak istemeleridir. Bu pratik bir gereksinimdir; her yerde, her toplumda uzun vadeli plan yapanlar ile kısa vadeli proje üretenler arasında çatışmaya neden olur. Hazır reçetelere razı olunmasının öteki nedeni ise *az gelişmişlikten kaynaklanan yapısal bir sorundur*; çünkü, plan, strateji ve uygulama yapanların elinde hazır reçetelerin uygulanabilir olup olmadığına karar vermelerine ya da alternatif reçeteler üretmelerine olanak verecek bilgi altyapısı mevcut değildir.

Bilgi altyapısının oluşturulması bir kurumsallaşma sürecidir ve bazı temel koşullara bağlıdır:

- Sistemli kayıt işlemi (istatistikler, haritalar, fotoğraflar, periyodik tarama çalışmaları)
- Bilgilerin saklanması (bilgi bankası) ve tüm paydaşların yararlanabileceği bir ortama taşınması (bilgi havuzu).
- Koordinasyon;
  - Bölgeye ilişkin her türlü çalışma arasında bilgi akışını sağlayacak bir iletişim ağı;
  - Bölgedeki tüm kurumsal yapılar arasındaki iletişim ve işbirliği;
- Bilgi paylaşma kültürünün yerleşmesi;
- Bilgi altyapısının oluşturulmasına kaynak aktarılması
- Bilgi toplama, kayıt ve saklama donanımı;
- Bilgi altyapısı için uzmanlaşmış personel – insan kaynakları.

Sistemli kayıt işlemleri için yönetsel düzenlemeler yapılması, bu işler için donanım ve işgücü sağlanması, koordinasyon ve kaynak aktarımı, her şeyden önce, devletin makro politikaları ile ilişkilidir. Kuşkusuz, bu eylemlerin bölgesel ölçekte gerçekleştirilmesi, hizmet birliklerinin, bölgesel kalkınma ajanslarının, kamu yönetimi kurumlarının, akademik kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının yaklaşımlarına bağlı olacaktır.

Sosyal altyapısının geliştirilmesi

Bölgedeki gelişimin temelinde üretimin, bilginin ve yeniliklerin yaratıcısı olan insan kaynaklarının kalitesi, niteliği ve coğrafyası bulunur. İnsan kaynakları sağlık, yaşam kalitesi, temel eğitim düzeyi, üretici kapasite ve sosyal kapital konularında planlamayı gündeme getirmektedir. Bölgenin gelişmesinde, nitelikli işgücünün varlığı sermayeyi çeken önemli etmenlerden biridir. Gelişmenin motoru olarak düşünülen sektörlerin gereksindiği nitelikte işgücünün bölgede bulunması yer seçimi kararlarını etkiler. O nedenle, seçilmiş alanlarda değişik düzeylerde meslek eğitimi verilmesi bölgesel gelişmenin önemli girdisi olmaktadır. Öte yandan, tüm nüfusun belirli bir düzeyde temel eğitim almış olması da bölgesel kalkınma stratejilerinde üzerinde durulan bir konudur. İnsan kaynaklarının belirli bir temel eğitim düzeyine yükseltilmesi hem pazarın tüketici niteliği, hem de potansiyel işgücünün gelecekte, yeni koşullara göre uzmanlaşabilmesi açısından önemlidir. Bu bakış açısı içinde, bölgesel gelişme planı kapsamında bir dizi eğitim stratejisine yer verilmesi gerekir.

Teknik altyapısının geliştirilmesi

Bölgenin kaynaklarının verimli kullanılabilmesi için üretim faktörlerinin erişilebilirliği başat önemdedir. Hammadde – üretim noktaları ve pazarlar arasında mal akımının sağlanması, işgücünün üretim noktalarına, tüketicinin pazara erişebilmesi, hizmet sunumunun hizmet alanlara düzenli ve yeterli düzeyde götürülebilmesi ulaşımın ve donatıların amaca uygun olarak planlanmasına bağlıdır. Üretimin türü ve üretim örgütlenmesinin yapısı, işgücünün miktarı, türü ve yerleşim deseni, bölgenin hedeflediği pazarlar bu planlamanın girdilerini oluşturacaktır.

Mal ve hizmet akımının ötesinde yerleşmelerdeki yaşam kalitesinin yükseltilmesi, doğal çevrenin korunması ve iyileştirilmesi de bölgesel gelişmeyi etkileyen faktörlerdendir. Akarsu,

kullanılan enerji türü ve dağıtımı, atık yönetimi, yerleşmelerde temel fonksiyon alanları için gerekli altyapının sağlanmış olması üzerinde durulması gerekmektedir. Günümüzde, mal ve insan hareketlerinden başka bilginin hareketi de önemlidir. Kesintisiz, güncel ve kaliteli bilgi akışının sağlanması ekonomik ve toplumsal gelişme için esastır. O nedenle, iletişim ve bilişim altyapısı bölgesel gelişmenin temel koşullarındandır.

Bölgenin teknoloji ve bilgi düzeyinin artırılması

Bu konuda, az gelişmiş ülkelerin sorunu genel olarak, bilgi ve teknolojinin ithal edilmesidir. Ancak, ülkenin izleyeceği yolun kendisinde mevcut kapasiteye göre belirlenmesi gerektiğini söyleyebiliriz. Temel araştırmalara, bilgi üretimine, uygulamaya ve teknoloji geliştirmeye dönük araştırmalara makro politikalar kapsamında destek verilmesi, ekonomik gelişme stratejilerinin AR-GE'den bağımsız düşünülmemesi, bu meseledeki çözümün başlıca yapı taşlarıdır. Bilgi ve teknoloji üretimi sorununun yabancı sermaye yatırımları, insan kaynakları politikası ve bölgesel stratejilerle de doğrudan ilişkisi bulunmaktadır.

8.2. EEB BÖLGESİNDE EKONOMİK SEKTÖRLERİN GELİŞME PERSPEKTİFİ

Tarım sektörü, özellikle hayvancılık, bu bölgenin görece üstünlüğüdür. Bu sektörün desteklenmesi ve verimliliğinin artırılması hem sürdürülebilirlik açısından hem de bölgenin rekabetçi gücünü arttırmak açısından önemlidir. Tarım sektöründeki gelişmeler için kırsal alana hizmet verecek kentsel merkezlerin planlanması gerekir. Bu merkezlerin kendi etki alanlarına hizmet verirken verimli olabilmeleri için gerekenler, yeterli nüfus büyüklüğü, donatılar, hinterlandı ile uyumlu sosyo-kültürel özellikler ve erişilebilirlik olarak sıralanabilir.

Sanayi sektörü, bölgenin görece üstünlüklerinin rasyonel değerlendirilmesiyle orta vadede rekabetçi duruma gelebilir. Özellikle, geliştirilen yığılma stratejileri ile uyumlu sanayileşme politikaları bu sektörde dinamizm ve verimlilik yaratabilir. Zaman içinde, sanayinin dış pazarlarda (Doğu'da) rekabetçi olmak üzere yönlendirilmesi düşünülebilir.

Hizmet sektöründe teknik eğitim, ara eleman eğitimi ve sosyal yapıda meydana gelecek değişikliklere hazırlayıcı yaygın eğitim üzerinde durulması gerekir. Temel toplumsal hizmetlerin erişilebilirliğinin artırılması bu bölge için en önemli sorunlardandır. Bu bağlamda konvansiyonel hizmet sunumu dışında "yeni buluşlar" yapılmasına ve yaratıcı çözüm arayışlarına gerek vardır. Bölgenin taşıdığı potansiyeller bağlamında turizm, ekonomiye ilk ivmeyi verecek sektördür.

Ulaşım sektöründe yatırımlar bölgenin içinde kesintisiz ulaşım güzergâhları oluşturmak üzere üç ana düzlemde planlanmalıdır:

1. Bölgesel kutuplar (Erzurum-Erzincan, Bayburt) arasındaki kesintisiz ve nitelikli bağlantı sağlamaya dönük ulaşım planlaması;
2. Dar bölge merkezlerinin ana merkezlerle bağlantılarını sağlayan -dar bölge merkezlerinin bölgenin kentsel omurgasına (Erzurum-Erzincan aksı) asılacağı- bir ulaşım programı;
3. Her dar bölge içinde yer alan kentsel yerleşmelerin, o dar bölgenin merkeziyle bağlantısını güçlendirecek ulaşım programı.

Yukarıda anılan ana hedefler, öncelikler ve sektörler için yapılmış öngörüler için hazırlanan Erzurum-Erzincan-Bayburt Bölgesel Gelişme Planı'nın temel ilkelerinden birisi, daha önce de belirtildiği gibi, sürdürülebilirliktir. Bu bağlamda doğal çevre için önerilenler bir master plan anlayışıyla verilmiştir.

8.3. EEB BÖLGESEL GELİŞME PLANINDA EKOLOJİK BOYUT: Ekolojik Master Plan

Türkiye'nin kalkınma ve gelişme sürecinde, farklı doğal yapıların yarattığı kaynakların ekolojik, biyolojik işlevlerine ve potansiyellerine uygun kullanılmaması, toplumun sosyo-ekonomik yapılarını olumsuz etkileyerek bölgelerarası gelişmişlik farklarını ortaya çıkarmaktadır. Bölgelere özgü önemli jeo-komplekslerin ortaya koyduğu yüksek dağ sıraları, ovalar, vadiler, akarsu sistemleri, tarım toprakları, orman, mera ve çayır alanlarının oluşturduğu biyotop ağları makro ve mikro havzalarda farklı ekolojik özellik ve potansiyeller sunmaktadır. Bu nedenle bölgenin kalkınması için doğal kaynakların sürdürülebilir olarak kullanılması gerekmektedir. Bu ise bölgenin makro ve mikro havzalarına ilişkin güncel kaynak özelliklerini ve potansiyellerini bilimsel açıdan ortaya koyan bir araştırma süreci ile mümkündür. Bu çalışmada doğal kaynaklara ilişkin veriler 2000-2001 yıllarına özgü İl Tarım Raporları, T.C. Çoruh Nehri Katılımcı Havza Rehabilitasyon Master Planı Ana Raporu, DSİ Raporları, Erzurum Üniversitesi'nin tarım ve hayvancılık konusundaki araştırmaları ile Doğu Anadolu Projesi Raporlarından alınmıştır. Bölgenin doğal kaynakları peyzaj ekolojisi açısından analizleri yapılmış, ekolojik eşikleri belirlenerek makro ve mikro havzalar ve agro-ekolojik alt bölgeler düzeyinde ekolojik yorumlar getirilmiştir.

Kullanılan eşik analizi ve değerlendirme yöntemleri

EEB illeri ve arazilerin fizyografik özellikleri, büyük toprak grupları, toprak kabiliyet sınıfları, yükseklik dereceleri ve erozyon oranları, orman varlığı, aquatik sistemleri, bitki örtüsü gibi doğal kaynak verileri haritalara bilgisayar aracılığıyla aktararak ekolojik ve biyolojik açıdan genel bir eşik analizi yapılmış ve fiziksel, ekolojik ve biyolojik açıdan yorumlanarak makro ve mikro havzalar düzeyinde ekolojik bölgeler elde edilmiştir (Bkz. Şema I). Havzalar genelinde elde edilen doğal eşik alanlarına özgü kararlar; mutlak koruma alanları, ekolojik önlemler alınarak kullanılacak alanlar, ve fiziksel ve biyolojik onarım yapılarak fonksiyon kazandırılacak alanlar olarak tanımlanmış ve genel planlama stratejileri saptanmıştır. Bu stratejilere bağlı olarak mikro havzalar ve agro-ekolojik alt bölgeler özelinde doğal kaynak yönetimine özgü önermelerde bulunulmuştur.

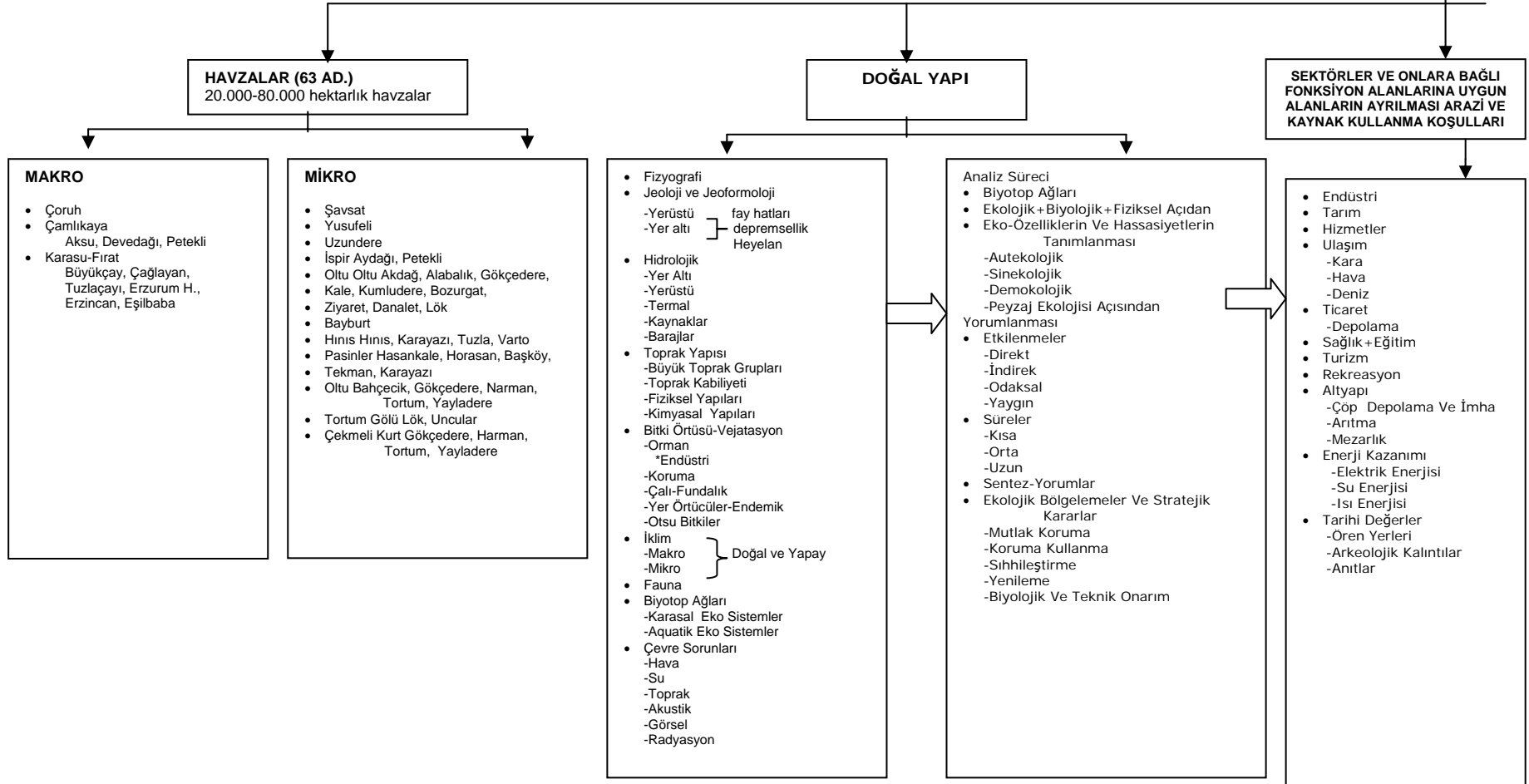
Makro ve mikro alt havzaların ekolojik açıdan değerlendirilmesi

EEB illerinin jeomorfolojik coğrafyası Çoruh ve Karasu gibi iki makro havza ile birbirine ekolojik açıdan bağlı elli iki adet mikro havzadan oluşmaktadır. Bu havzaların karasal ve aquatik doğal bileşenleri ve bunlara özgü biyotop ağları fiziksel, biyolojik ve ekolojik açıdan birbirlerine bağlı olup, özgün doğal kaynak ve peyzaj çeşitliliğini ortaya koymaktadır. Çalışmada makro ve mikro havzalar işlevleri, potansiyelleri, tarımsal arazi kabiliyetleri, mera-çayırları, orman, akarsu ve göl sistemleri olarak kompleks yapısıyla tanımlanmış, illerin kendi içindeki farklı agro-ekolojik bölgelerdeki sorunlar ortaya konmuştur. Bu çalışmalar ekolojik ve teknik açılardan yorumlanarak önerileri kapsayan bir yol haritası geliştirilmiştir.

Tarım arazileri

EEB havzalarında çok az oranda bulunan I, II, III. sınıf tarım topraklarının fiziksel, kimyasal ve biyolojik yapılarının korunması için, tarım topraklarının infiltrasyon ve perkulasyon kapasitelerinin sürekliliğinin sağlanması ve dispersleşme olgusunun en az düzeye indirilmesi için uygulamalar geliştirilmesi; toprağın organik yapısını destekleyen arazi sınırlarındaki biyotop ağlarının korunması ve geliştirilmesi için sınır ağaçlandırması yapılması; jeomorfolojik yapısının gösterdiği özelliğe bağlı olarak meydana gelen hava akımlarının türbulans hareketlerini önleyen rüzgar kontrol ağaçlandırma projelerinin yapılması; havzalardaki işlemeli tarıma uygun olmayan V, VII ve VIII sınıf arazilerin suni tohumlama ile çayır alanlarına dönüştürülerek ot tarımına uygun duruma getirilmesi gerekmektedir.

ŞEMA I EKOLOJİK PLANLAMA SÜRECİ

Orman Alanları

Ormanlar genelde Oltu, Şenkaya ve Olur mikro havzalarında sarıçam ve meşe ormanları ile Çoruh makro havzasında sarıçam ve ladin olarak yer almaktadır. Bu noktada:

- Verimlilik düzeyleri yüksek olan bu ormanların korunması ve geliştirilmesi için orman amenajman projelerinin yapılması,
- Oltu I ve II serileri, İspir, Uzundere, Şavşat, Yusufeli ve Karasu mikro havzası ile diğer havza serilerinde az miktarda bulunan bozuk ve baltalık niteliğindeki ormanları sağlıklılaştırma ve gençleştirme projelerinin yapılması,
- Havzalar genelindeki hareketli jeomorfolojik arazinin %70'inin %30'un üzerinde eğimli olması ve genelde bu arazilerin %60'ında şiddetli toprak erozyonu bulunması nedeniyle erozyon kontrol ormanları projelerinin geliştirilmesi,
- Mevcut ormanlar ile yeni tesis edilecek enerji, endüstri, iklim kontrolü ormanların orman altı florasının korunması ve geliştirilmesi proje ve programlarının yapılması,
- Orman altı ürünlerinin geliştirilmesi proje ve programlarının yapılması,
- Ulusal değeri bulunan ve mevcut sit olarak tespit edilmiş Milli Park ve Doğa Koruma Alanlarının Milli Park Koruma Kriterlerine bağlı bir yönetim ve yaklaşım ile korunması,
- Havzalar özelinde endemik, flora ve faunaya özgü tespit çalışmaları yapılması ve tespitlerin haritalanarak, acil korunmaya alınacak bölgelerde pilot-koruma planları yapılması,
- Nesli kaybolma tehlikesi içinde bulunan gerek tahıl ve gerekse tıp ve endüstri hammaddesi olarak kullanılan bitkilerinin makro ve mikro havzalar genelinde tespit edilmesi ve koruma planlamasının yapılması,
- Çoruh Vadisi'nin kuzey, kuzeydoğu kesimlerinin önemli endemik bitkileri bünyesinde bulundurması nedeniyle bu alanların uluslararası "CİTE" koruma ve geliştirme ilkelerine dayalı özel bir koruma planlamasının yapılması,
- Oltu Doğal Hayatı Koruma Alanları, İspir mikro havzasında Verneck Dağı ve Pazaryolu havzasında Mutlak Koruma Zonu, Tampon Zonu ve Gelişme Zonu planlarının yapılarak bilimsel araştırma, eğitim ve pasif rekreasyona özgü zonların tanımlanması,
- Gen merkezlerinin koruma plan ve programlarının yapılması zorunludur.

Orman alanlarının amenajman planlarının yapılabilmesi, orman ve orman altı flora ve faunanın korunabilmesi ve sürdürülebilir yönetilebilmesi için orman sınırlarının belirlenmesi ve kadastro tespitlerinin yapılması ön koşul olarak görülmektedir.

Aquatik Ekosistemler

Bu konuda yapılması gerekenler şöyle sıralanabilir:

- EEB makro ve mikro havzalarının akarsu sistemlerinin güzergâhları ve diğer akarsularla bağlantı sistemlerinin rejimleri ve taşkınlık risklerinin kontrolü açısından güncel tespitlerin yapılarak envanter çıkarılması,
- Bu bağlamda akarsu sistemlerinin havzalar zinciri içindeki ekolojik işlevsellik sorunlarının tespiti ve bu sorunların giderilmesi için plan ve programlarının yapılması,
- Özellikle Çoruh ve Karasu nehirlerinin akış güzergâhlarındaki yatakların birikinti konilerinin ortadan kaldırılması ve yatakların derinlik profillerinin su debisine uygun duruma getirilmesi işlemlerine ilişkin projelerin hazırlanması,
- Erzincan-Çayırılı'daki Aygır Gölü ve Munzur Gölü'nün balıkçılık, Kalkancı, Akarsu, Gökteş Gölletleri, Gönye, Çayırılı ve Keban Barajı, Erzurum'da Tortum, Aşkale, Ağır gölleri ile 23 Temmuz, Eğilmez, Porsuk, Kızılca ve Palandöken göletleri, Bayburt'da Oruçbeyli, Eymür, Sakızlı, Danişment, Saraycık göletleri tarım alanlarının sulama amaçlı kullanılması nedeniyle biyolojik kirlilik düzeylerinin kontrolü için kirlilik haritalarının elde edilmesi ve rejenerasyon plan ve programlarının yapılması

Termal Sular

Makro havzalara bağlı mikro havzalarda yer alan termal kaynakların bulunduğu bölgeler, çıkış noktaları, hinterlandları ve kaynak bağlantı sistemleri göz önüne alınarak kirlenmeden korunması için kontrol haritaları ve planlarının yapılması gerekmektedir.

Erzurum: Pasinler, İlica, Hamamdere, Akdağ, Arzati, Köse Mehmet, Çat, Hölenk, Olur, Köprüköy, Tekman-Meman, Tekman-Hamzan

Erzincan: Kalecik, Çemre, Söğütlüğüze, Böğert, Mollaköy

Bayburt: Kopdibi, Kurucakol, Yaylapınar, Maden, Saraycık, Aydıntepe, Çayırköprü, Aşağa Mezra

Ayrıca,

- Havzalardaki göl ve baraj gölleri ile termal suların fiziksel, kimyasal ve biyolojik özelliklerinin araştırılarak üretkenlik ve kirlilik düzeylerinin tespit edilmesi, haritalanması,
- Göl canlı yaşamının ekolojik-biyolojik işlevselliğinin korunması, tarım arazileri ve hayvancılığın korunması ve organik ürün elde edilmesi için biyolojik onarım projelerinin yapılması,
- Erzincan-Çağlayan yerleşmesi Girlevik köyündeki şelale, Otlukbeli gölü travertal Seddi gölü gibi dünyada nadir rastlanan göl formasyonuna sahip alanların uluslararası sözleşmelerin ortaya koyduğu ilkeler koşulunda korunması,
- Aygır, Yedigöller, Acıgöl, Kadı göl, Munzur Gölü Tortum gölü gibi koruma statüsünde olmayan, fiziksel açıdan önemli habitatları barındıran göller ile makro havza içinde rekreasyon el aktivite yaratacak potansiyele sahip kaynakların koruma planlarının yapılması,
- Çoruh ve ona bağlanan diğer akarsu güzergâhlarında teknik ve biyolojik onarımlar ile kıyı ağaçlandırmasının yapılması,
- Makro ve mikro havzalara ilişkin akarsu erozyon kontrolü ve akarsu biyolojik onarım proje ve programlarının yapılması,
- Avrupa Birliği Çevre Mevzuatının sucül sistemler için öngördüğü kirlilik parametrelerine bağlı önlemlerin alınarak suyun fiziksel, kimyasal ve biyolojik açıdan korunması gerekmektedir.

Mera Çayır Alanları

- Yüksekliğe ve eğim oranlarına bağlı olarak erozyona tabi olan alanların bilimsel tekniklere uygun olarak güncel durumunun tespiti ve haritalanması, bu alanların teknik ve biyolojik onarımlarının plan ve programlarının yapılması,
- Mera ve çayır alanlarının amenajman planlarında yüzeysel akışı azaltmaya yönelik teraslama, su tutma sistemlerinin oluşturulması, otlatma rotasyon dönemlerinin takvime bağlanması, yem bitkilerinin ekimi, hibrid tohumlama gibi erozyon önlemlerinin alınması için ayrı ayrı planlamaların yapılması,
- Mera ve çayır alanlarının kadastro çalışmalarına ivme verilerek, mera ve çayır alanlarının koruma, sıhhileştirme, yenileme ve teknik ve biyolojik onarım projeleri ile mera ve çayır yönetimi projelerinin yapılması,
- Biyo çeşitliliğin korunması için Gen Rezerve Alanı ve Doğal Kaynak Rezerve Alanları tespitlerinin haritalanarak gen çeşitliliğinin uluslar arası Biyoçeşitlilik Sözleşmesi kriterlerine uygun sürdürülebilir koruma planlarının yapılması,
- Kırsal yerleşmeler, çeşitli türde tarım desenleri,doğal ve kültürel öğelerin bir araya gelerek oluşturdukları özel peyzajların yöre karakteristiği olarak korunması için peyzaj koruma projelerinin yapılması gerekmektedir.

Hammadde Üretim Alanları

- Mikro havzalar genelinde ve Agro-ekolojik alt bölgeler özelinde işletilen çeşitli maden alanlarında farklı derinlik ve genişlikte açılmış ocakların yeniden doğaya kazandırılması
- Madenlerin verimliliğinin ve potansiyelinin tespit edilerek madenlerin hangi sektörler için kullanılmasının uygun olacağına geniş boyutlu planlama yaklaşımı kapsamında ele alınması,
- Bölgenin deprensellik durumunun göz önüne alınarak maden ocaklarının yeniden doğaya kazandırılmasında özel teknik ve biyolojik onarım yöntemlerinin kullanılması gerekmektedir.

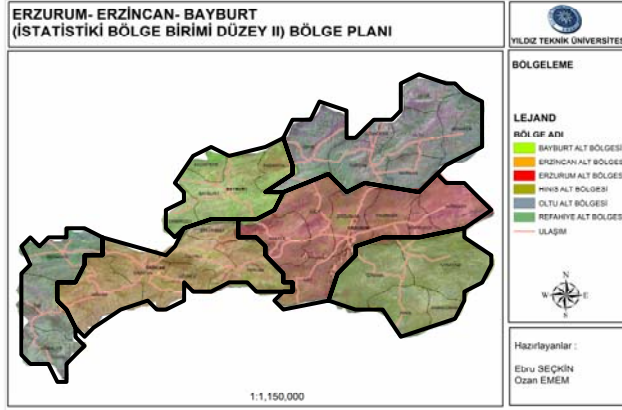
Sonuç olarak, Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan EEB illerinin sahip olduğu doğal kaynak varlığı ve işlevsel potansiyelinin sürdürülebilirliğinin sağlanması ve bölge halkının sosyo-ekonomik gelişmesinin yönlendirilmesi bağlamında yapılmış olan ekolojik temele dayalı analitik çalışmada özel bulgu ve yorumlardan yararlanarak genel yargılara varılmış ve planlama önermeleri yapılmıştır. Bölgenin makro ve mikro havzalarının doğal kaynaklarına ilişkin güncel biyotop haritalarının yapılarak ekolojik-biyolojik özellikleri, hassasiyetleri ve sorunlarına özgü referansların elde edilmesi, sürdürülebilir kaynak planlaması ve yönetimini sağlayacaktır.

8.4. EEB BÖLGESEL GELİŞME PLANINDA MEKANSAL BOYUT: DAR BÖLGELER

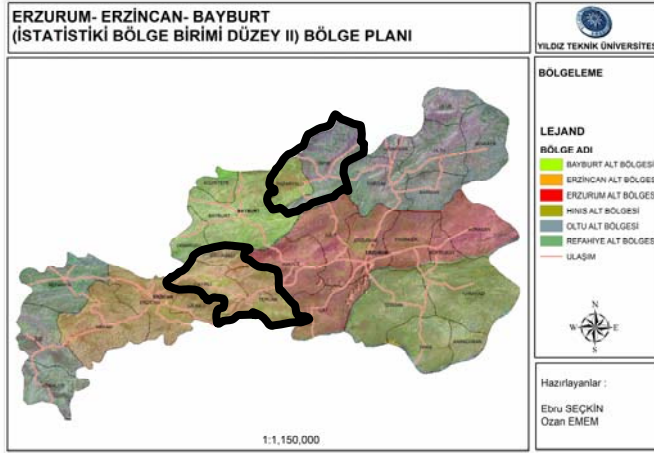
Gerek mekânsal düzenlemelerde etkinliği arttırmak, gerekse ekonomik ve toplumsal yapılanmada uzmanlaşma ve işbölümünün sağlayacağı fırsatlardan yararlanmak için geliştirilmiş olan dar bölgeli polarize model birisi ana bölgeleme şeması olmak toplam altı alternatif halinde geliştirilmiştir:

SEÇENEK I: ANA BÖLGELEME ŞEMASI

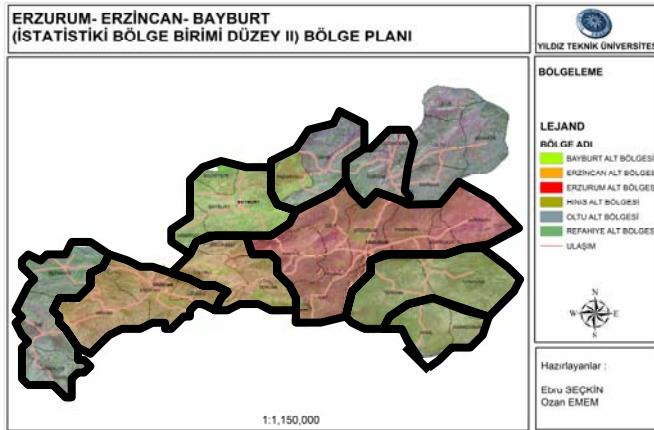
OLTU-Tortum, Olur, Şenkaya
BAYBURT -Aydıntepe - Demirözü - Pazaryolu
ERZURUM-Aşkale – Ilıca – Çat - Pasinler – Horasan – Köprüküy
HINIS-Karaçoban – Karayazı – Tekman
ERZİNCAN-Çayırlı - Kemah - Otlukbeli - Tercan - Üzümlü
REFAHİYE-İliç - Kemaliye

SEÇENEK II

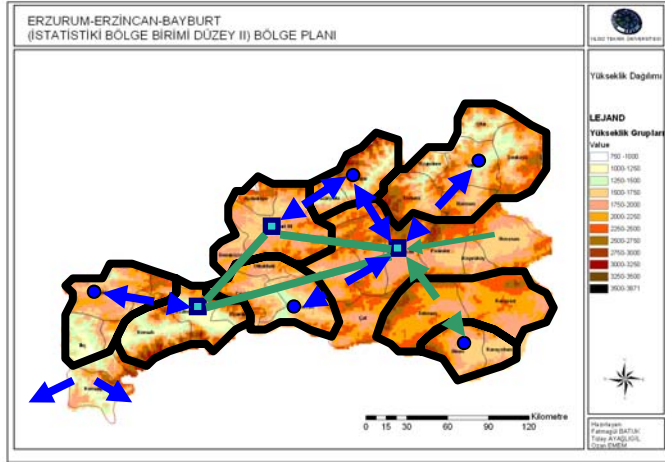
ERZİNCAN -Kemah, Üzümlü
REFAHİYE -İliç, Kemaliye
BAYBURT -Aydıntepe, Demirözü
OTLUKBELİ -Çayırlı, Tercan
İSPİR - Pazaryolu
OLTU- Olur, Narman, Şenkaya, Tortum, Uzundere
ERZURUM - Aşkale, Ilıca, Pasinler, Köprüküy, Horasan, Çat
HINIS-Karaçoban, Tekman, Karayazı

SEÇENEK III

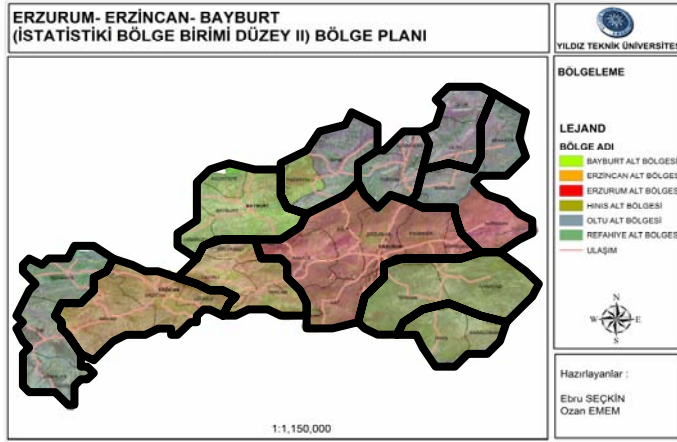
REFAHİYE – İliç, (Kemaliye)
ERZİNCAN – Kemah, Üzümlü
OTLUKBELİ – Çayırlı, Tercan
BAYBURT – Aydıntepe, Demirözü
İSPİR – Pazaryolu
OLTU – Olur, Narman, Şenkaya
TORTUM – Uzundere
ERZURUM – Aşkale, Ilıca, Pasinler, Köprüküy, Horasan, Çat
HINIS – Karaçoban, Tekman, Karayazı

SEÇENEK IV

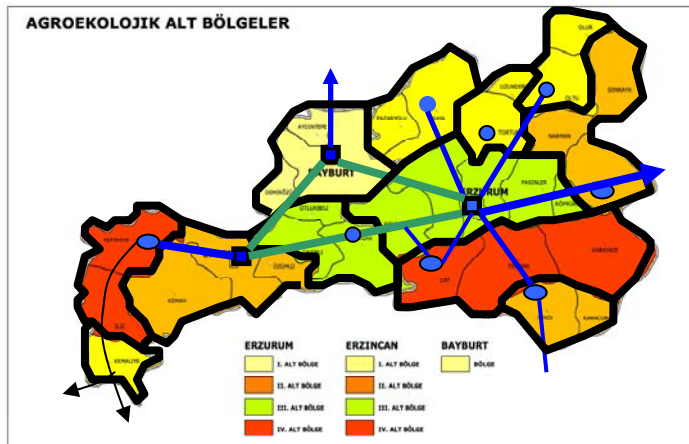
KEMALİYE
REFAHİYE – İliç
ERZİNCAN – Kemah, Üzümlü
BAYBURT – Aydıntepe, Demirözü
OTLUKBELİ – Çayırılı, Tercan
İSPİR – Pazaryolu
OLTU – Olur, Tortum, Uzundere,
Narman, Şenkaya
ERZURUM – Aşkale, Ilıca, Pasinler,
Köprüküy, Horasan
ÇAD – Tekman – Karayazı
HİNİS - Karaçoban

SEÇENEK V

REFAHİYE – İliç, Kemaliye
ERZİNCAN – Kemah, Üzümlü
BAYBURT – Aydıntepe, Demirözü
OTLUKBELİ – Çayırılı, Tercan
OLTU – Olur
İSPİR – Pazaryolu
TORTUM – Uzundere
ERZURUM –
Aşkale, Ilıca, Pasinler, Köprüküy
HORASAN – Narman – Şenkaya
ÇAT – Tekman – Karayazı
HİNİS - Karaçoban

SEÇENEK VI

KEMALİYE
REFAHİYE – İliç
ERZİNCAN – Kemah, Üzümlü
BAYBURT – Aydıntepe, Demirözü
OTLUKBELİ – Çayırılı, Tercan
OLTU – Olur
İSPİR – Pazaryolu
TORTUM – Uzundere
ERZURUM –
Aşkale, Ilıca, Pasinler, Köprüküy
HORASAN – Narman – Şenkaya
ÇAT – Tekman – Karayazı
HİNİS - Karaçoban

8.5 BÖLGESEL KALKINMAYA İVME VERECEK AKTÖRLER

YTÜ planlama grubunun EEB bölgesi için önerdiği gelişme stratejileri Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004) ile uyumlu olmakla birlikte üç temel kaygıya ve arayışa da yer vermektedir. Bunlardan **birincisi**, bölgenin farklılaşan özelliklerinin, stratejilerin yaşama geçirilmesinde dikkate alınmasıdır. Bir başka deyişle, yukarıda anılan evrensel gelişme reçeteleri yanlışına bölge ölçeğinde de düşülmemesi gerekir.¹ Bu bakış açısından hareketle doğan **ikinci** kaygı “gerçek yerel” katılımın sağlanmasıdır. Her kesimden yerel paydaşın katılımının sağlanması bölge içindeki farklı gelişme potansiyellerinin bölgesel hizmet birliği -ya da, belki ileride, bölgesel kalkınma ajansı- gibi kurumsal yapıların uygulamalarına, projelerin desteklenmesindeki politikalara yansımaya olanak verecektir. Bu nedenle, “katılımın sağlanması” bir gelişme stratejisi olarak –projelendirilmek üzere- ele alınmıştır. **Üçüncü** kaygı, yeni olan bu bölgesel gelişme yaklaşımının mutlaka bir *performans izleme ve değerlendirme süreci* içermesi zorunluluğuna ilişkindir. Böyle bir mekanizmanın kurulması ve gerektiği gibi çalışması için izlenecek kurumsallaşma ve kültür süreci bir gelişme stratejisi olarak ele alınmıştır.

Her sektörde işletmeler arası örgütlenmeyi başarmak, kırsal alanın merkez kentlere erişilebilirliğini sağlamak; sektörel, sosyo kültürel donatıları yeterli hale getirmek ve böylelikle kırsal alanda kalkınma ivmesini vermek konusunda iki aktöre çok önemli görevler düşmektedir. Bunlardan birincisi olan devletin “eş anlı dönüşümler” i planlaması ve eşgüdüm içinde yönetmesi gerekmektedir. Bu kapsamda;

- Alt yapının geliştirilmesi (büyük projeler- ulaşım, erozyon, sulama),
- Bölge ve alt bölge merkezlerinde toplumsal hizmetlerin sunumunun örgütlenmesi ve koordinasyonu,
- İnsan kaynaklarının iyileştirilmesi (eğitim, sağlık),
- Kurumsal yapıda değişiklikler (yönetim, örgütlenme, yasal düzenlemeler),
- Ulusal - yerel dengelerinin kurulması yönündeki temel konulardan söz etmek gerekir.

Bölgesel kalkınma ajansları ise öncelikle, kamu ile özel sektör, merkez ile yerel, küresel ile yerel arasında bir buluşma noktası yaratmak durumundadır. EEB gibi bir bölgede, bölgesel kalkınma ajansının asal görevi farklılıkların doğru değerlendirilmesi ve bir potansiyele dönüştürülmesi olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla, **BAK’ nın birincil işlevi bölge içindeki farklı ekonomik ve toplumsal kimlikleri coğrafi boyutlarıyla birlikte tanımak olmalıdır.** Her biri bir alt bölgenin fiziksel yapısı içinde gömülü bu kimlikler bölgenin bütünü için çeşitlilikten kaynaklanan bir potansiyel oluşturur. BAK, bu farklılıkları örgütlemek ve aralarında eş güdümü sağlamak misyonunu benimsemelidir. Bölgenin rekabetçi, verimli, esnek ve yenilikçi olabilmesinin temel koşulu tabandan katılımın sağlanması, farklı alt bölgeler arasında iş birliğinin, paydaşlıkların temsil kuşkusuna yol açmayacak biçimde gerçekleştirilmesidir. Bölgesel Kalkınma Ajansı’nın bölge içindeki farklılıkların temsil edilebileceği bir yapıda olması, üzerinde çalışılan bir amaç olmalıdır.

Buradaki temel sorunlardan birisi de esnekleşme ve hızlı uyum sürecinin sürdürülebilirlik ilkelerini zedelemekten kaçınmasıdır. Bu dengenin sağlanmasında, BAK’nın bölgede bütüncül ve uzun erimli bir perspektifi hayata geçirmesinin çok önemli rolü olacaktır. Bu bağlamda **devletin kalkınma stratejileri ile yerel-bölgesel gelişme stratejileri arasında bağlantı kurmak**, çelişkileri tartışmak ve kaldırmak da BAK’ nın önemli işlevleri arasında yer alacaktır.

¹ Örneğin, organize sanayi bölgeleri türünden sanayi odakları yaratmak Erzurum ve Erzincan alt bölgeleri için desteklenirken, diğer alt bölgelerde OSB arayışına girilmemesi; tarımsal üretimin pazarlara daha yüksek katma değerle aktarılmasına dönük tekil sanayilerin desteklenmesi daha doğru olur.

Bu aktörlerin (devlet ve BKA) bir diğer işlevi geri kalmış bir bölgede gelişmeye ilk ivmenin verilmesiyle ilgilidir. İlk ivmenin verilmesinde önerilen modellerden birisi yerel insiyatiflerin yabancı –bölge dışı- sermaye ile buluşması için uygun, gerekli ortamın yaratılmasını, bölgenin yarışmacı avantajlarının öne çıkarılmasını önerir. Bölgesel potansiyeller için evrensel reçeteler sunan modellerdeki indirgemeler bölgeye gömülü toplumsal ve kültürel kimliklerin bu reçeteler nedeniyle yok olabileceğini gözden kaçırmaktadır. Dahası, böylesi bölgelerin rekabetçi nitelik kazanması, katılımcı süreçlerle gelişmesi kurumsal yapılanmanın ötesine geçen, daha derin dönüşümleri gerektirmektedir. Yeni bölgesel gelişme paradigmalarına karşı çıkıştaki bu sav, tam olarak alternatif bir model önerisine dayanmamakla birlikte, bölgedeki gelişme ve değişimlere ilk ivmeyi verme görevinin kamu tarafından üstlenilmesi gereğine işaret etmektedir. Doğrudan yabancı yatırımların bölgede kaynak yaratmak açısından çok önemli rol oynadığı pek çok metinde yer almaktadır. Ancak, bu yatırımların bölgeye gelmesi bölgedeki ulaşım altyapısına, işgücünün niteliklerine, yatırım maliyetlerine ve başka yatırımcıların da burada yer seçmiş olmasına ya da yer seçme olasılığına bağlıdır. Bölge dışından gelecek yatırımlar için çoğu zaman devlet güvencesi ve/veya kamu yatırımlarının bölgedeki varlığı belirleyici olabilmektedir. Bu noktada BKA'nın önemli görevlerinden birisi de, kamu ile özel sektör arasında, merkez ile yerel arasında bir buluşma noktası yaratmak olacaktır.

YOL HARİTASI

İÇİNDEKİLER

DOĞAL YAPI YOL HARİTASI
TARIM SEKTÖRÜ YOL HARİTASI
SANAYİ SEKTÖRÜ YOL HARİTASI
TURİZM SEKTÖRÜ YOL HARİTASI

DOĞAL KAYNAKLARIN KORUNMASI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ EEB BÖLGESİ YOL HARİTASI I

HEDEF I : BİLGİ ALT YAPISININ OLUŞTURULMASI				
Anahtar Eylem : DOĞAL KAYNAK VERİ TABANININ OLUŞTURULMASI , ENVANTER OLUŞTURMA				
	AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	BEKLENEN ÜRÜN7 MEKAN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
1	PLAN, HARİTA VB DÖKÜMANLARIN ELDE EDİLMESİ	<ul style="list-style-type: none"> •Türkiye Genel Toprak Amenajman Haritaları (Ö: 1/1 000 000) •Türkiye Erozyon Haritası (Ö: 1/1 000 000) •Toprak Amenajman Haritası (Ö: 1/100 000) •Toprak Haritaları (Ö: 1/25 000) 	<ul style="list-style-type: none"> • ARAZİ VE KAYNAK ENVANTERİ • GÜNCEL ARAZİ KULLANIMLARI • TOPRAK YAPISI • BÜYÜK TOPRAK GRUPLARI • ARAZİ KABİLİYETİ • KORUNACAK POTANSİYELLER • SINIRLAYICI TOPRAK FAKTÖRLERİ • EKOLOJİK BASKILARIN BELİRLENMESİ • ALINACAK TEDBİRLER • BİLİNÇLİ KULLANIM OLANAKLARI • KAYNAK KORUNMASI • DOĞA KORUMA • SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK 	<p>DPT</p> <p>Bayındırlık Bakanlığı</p> <p>Enerji ve Turizm Bakanlığı</p> <p>Devlet Su İşleri Genel Müd.</p> <p>İlgili Genel Müdürlükler</p> <p>İlgili Bölge Müdürlükleri</p> <p>Üniversiteler, MYO</p> <p>TÜBİTAK</p>
2		<ul style="list-style-type: none"> •Türkiye Jeoloji Haritaları (Ö: 1/500 000) •Jeoloji Haritaları (Ö: 1/100 000) 	<ul style="list-style-type: none"> • ARAZİ VE KAYNAK ENVANTERİ • JEOLJİK YAPI VE ÖZELLİKLERİ • DEPREM DURUMU • BİLİNÇLİ ARAZİ KULLANIMI • YANLIŞ ARAZİ KULLANIMLARI • SORUNLU ALANLARIN BELİRLENMESİ • DOĞACAK PROBLEMLERİN ÖNCEDEN TESPİTİ 	<p>TMMOB</p> <p>İlgili Meslek Odaları</p> <p>İlgili Birlikler</p> <p>Sivil Toplum Kuruluşları</p> <p>Kooperatifler</p> <p>Üretici Birlikleri</p>
3		<ul style="list-style-type: none"> •Havza Haritaları (Ö: 1/200 000) 	<ul style="list-style-type: none"> • ARAZİ VE KAYNAK ENVANTERİ • ÖNCELİKLİ ARAZİ KULLANIMLARI • ÖNCELİKLİ KORUMA ALANLARI • OVA, TARIM VE ORMAN KORUMA HAVZALARI • SU TOPLAMA HAVZALARI • ÇEVRESEL BASKILAR • EKOLOJİK RİSK ALANLARI • MİKRO HAVZA ALANLARI 	<p>Yerel Yönetim Birimleri</p> <p>Kontrol Konseyleri</p> <p>Çevre Müdürlükleri</p> <p>TAGEM</p> <p>TİGEM</p> <p>Ajanslar</p>
4		<ul style="list-style-type: none"> • İl Arazi Varlığı Haritaları (Ö: 1/100 000) • Orman Amenajman Haritası (Ö: 1/100 000) • Topoğrafik Haritalar (Ö: 1/25 000) 	<ul style="list-style-type: none"> • ARAZİ VE KAYNAK ENVANTERİ • GÜNCEL ARAZİ KULLANIMLARI • EKOLOJİK BASKILARIN BELİRLENMESİ • BİLİNÇLİ KULLANIM OLANAKLARI • KAYNAK KORUNMASI • ORMAN POTANSİYELİNİN ORTAYA KONMASI 	

HEDEF I : BİLGİ ALT YAPISININ OLUŞTURULMASI				
Anahtar Eylem : DOĞAL KAYNAK VERİ TABANININ OLUŞTURULMASI				
	AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR	BEKLENEN ÜRÜN
5	PLAN, HARİTA VB DÖKÜMANLARIN ELDE EDİLMESİ	<ul style="list-style-type: none"> •Türkiye Jeomorfolojik Yapı Haritaları (Ö: 1/500 000) •Jeomorfolojik Yapı Haritaları (Ö: 1/100 000, 1/ 50 000) •Jeomorfolojik Yapı Haritaları (Ö: 1/125 000- 10 000) •Mikro Havza Haritaları (Ö: 1/100 000 1/ 25 000)) •Erozyon Haritası (Ö: 1/100 000, 1/50 000, 1/25 000) •Tarımsal Amaçlı Arazi Kullanım Plan. •Toprak Koruma Projeleri •Büyük Ova Koruma Alanları Planları •Su Koruma Alanları Planları •Arazi Toplulaştırması •Güncel Vejetasyon Haritaları •Biyotop Haritalaması •Flora ve Fauna Potansiyel Envanteri •Doğa Koruma Alanları Envanteri •Av Hayvanları Koruma Alanları Plan •Kuş Göç Güzergahı ve Kışlak Alanları Koruma Planları •Gen Merkezleri Envanteri ve Koruma Planları •Su ve Rüzgar Erozyona Duyarlı Alan Koruma Planları 	<p>DPT Bayındırlık Bakanlığı Çevre ve Orman Bakanlığı Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Enerji ve Turizm Bakanlığı Kültür Bakanlığı Devlet Su İşleri Genel Müd. İlgili Genel Müdürlükler İlgili Bölge Müdürlükleri İlgili Şeflikler Üniversiteler Meslek Yüksek Okulları Mesleki ve Teknik Liseler TÜBİTAK TMMOB İlgili Meslek Odaları İlgili Birlikler Sivil Toplum Kuruluşları Kooperatifler Üretici Birlikleri Yerel Yönetim Birimleri Kontrol Konseyleri Çevre Müdürlükleri TAGEM TİGEM KOSGEB Ajanslar</p>	<ul style="list-style-type: none"> • DOĞAL KAYNAK VERİ BANKASININ OLUŞTURULMASI • DOĞAL KAYNAKLARIN KORUNMASI • BÖLGENİN SOSYOEKONOMİK YAPISININ GELİŞTİRİLMESİ • BÖLGEDE İSTİHDAM OLANAKLARININ YARATILMASI • GÖCÜN ÖNLENMESİ • TOPLUMUN REFAHININ SAĞLANMASI
6	BİLGİ AKTARIM VE KOORDİNE MERKEZİNİN OLUŞTURULMASI	KAYNAK VERİ TABANININ BİR MERKEZDE TOPLANMASI		

DOĞAL KAYNAKLARIN KORUNMASI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ EEB BÖLGESİ YOL HARİTASI I

HEDEF 2 : SOSYAL ALT YAPININ GELİŞTİRİLMESİ				
Anahtar Eylem : NİTELİKLİ İŞ GÜCÜNÜN OLUŞTURULMASI				
	AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR	BEKLENEN ÜRÜN
1	<p>UZMAN YETİŞTİRME</p> <p>TEKNİK YETİŞTİRME</p> <p>UYGULAMAYA YÖNELİK</p> <p>TEKNİK YETİŞTİRME</p>	<p>MEVCUT ÜNİVERSİTELERDE YARARLANMA</p> <p>YENİ EĞİTİM EĞİTİM PROGRAMLARI GELİŞTİRME</p> <p>SERTİFİKA PROGRAMLARI OLUŞTURMA</p>	<p>VALİLİK</p> <p>EEB ÜNİVER.</p> <p>YAKIN ÇEVRE ÜNİ.,</p> <p>UZMANLAŞMIŞ ÜNİ.</p> <p>MYO</p> <p>DPT</p> <p>Bayındırlık Bakanlığı</p> <p>Çevre ve Orman Bakanlığı</p> <p>Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı</p> <p>Enerji ve Turizm Bakanlığı</p> <p>Kültür Bakanlığı</p> <p>Devlet Su İşleri Genel Müd.</p> <p>İlgili Genel Müdürlükler</p> <p>İlgili Bölge Müdürlükleri</p> <p>İlgili Şeflikler</p> <p>Üniversiteler</p> <p>Meslek Yüksek Okulları</p> <p>Mesleki ve Teknik Liseler</p> <p>TÜBİTAK</p> <p>TMMOB</p> <p>İlgili Meslek Odaları</p> <p>İlgili Birlikler</p> <p>Sivil Toplum Kuruluşları</p> <p>Kooperatifler</p> <p>Üretici Birlikleri</p> <p>Yerel Yönetim Birimleri</p> <p>Kontrol Konseyleri</p> <p>Çevre Müdürlükleri</p> <p>TAGEM</p> <p>TİGEM</p> <p>KOSGEB</p> <p>Ajanslar</p>	<ul style="list-style-type: none"> • BİLİNÇLİ ARAZİ VE KAYNAK KULLANIMI • DOĞAL KAYNAKLARIN KORUNMASI • BÖLGENİN SOSYOEKONOMİK YAPISININ GELİŞTİRİLMESİ • BÖLGEDE İSTİHDAM OLANAKLARININ YARATILMASI • GÖCÜN ÖNLENMESİ • BİLGİ BİRİKİMİNİN TRANSFERİ • EYLEM VE ETKİNLİKLERDE YAYGINLIK • KİŞİSEL VE TOPLUMSAL VE BÖLGESEL BİLİNÇ GELİŞTİRME • BİLİÇLİ VE EĞİTİMLİ İNSAN KAYNAĞI YARATMA • EYLEMLERDE FIRSAT EŞİTLİĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ • TOPLUMUN REFAHININ SAĞLANMASI

DOĞAL KAYNAKLARIN KORUNMASI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ EEB BÖLGESİ YOL HARİTASI II

DOĞAL KAYNAKLARIN KORUNMASI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ EEB BÖLGESİ YOL HARİTASI III

HEDEF 3 : TEKNİK ALT YAPININ OLUŞTURULMASI				
Anahtar Eylem : DOĞAL KAYNAKLARIN PLANLAMASI				
	AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR	BEKLENEN ÜRÜN
1	EKOLOJİK PLANLAMA PLANLAMA SÜRECİ	I. ENVANTERİN OLUŞTURULMASI: DOĞAL, KÜLTÜREL, SİYASAL, TARİHSEL, SOSYAL ENVANTERİN OLUŞTURULMASI	<ul style="list-style-type: none"> DPT Bayındırlık Bakanlığı Çevre ve Orman Bakanlığı Tarım ve Köyşleri Bakanlığı Enerji ve Turizm Bakanlığı Kültür Bakanlığı Devlet Su İşleri Genel Müd. İlgili Genel Müdürlükler İlgili Bölge Müdürlükleri İlgili Şeflikler Üniversiteler Meslek Yüksek Okulları Mesleki ve Teknik Liseler TÜBİTAK TMMOB İlgili Meslek Odaları İlgili Birlikler Sivil Toplum Kuruluşları Kooperatifler Üretici Birlikleri Yerel Yönetim Birimleri Kontrol Konseyleri Çevre Müdürlükleri TAGEM TİGEM KOSGEB Ajanslar Çevre ve Orman Bakanlığı ve Üniversitelerin işbirliğinde 	<ul style="list-style-type: none"> BÖLGENİN PEYZAJ YAPISININ ORTAYA KONMASI KARAKTERİSTİK ÖZELİKLERİN SAPTANMASI TOPRAK VE SU KAYNAKLARININ ORTAYA KONMASI TOPRAĞIN KORUNMASI
		II . ANALİZ SÜRECİ ENVANTERDEKİ VERİLERİN HER BİRİNİN AYRI AYRI ANALİZİ		<ul style="list-style-type: none"> TARIM, ÇAYIR, MERA VB. POTANSİYELİNİN ORTAYA KONMASI TOPRAKTAN EN İYİ YARARLANMA ÖNCELİKLİ TARIM ALANLARINI SAPTANMA TARIM ALANLARININ ARTMASI VE GELİŞTİRİLMESİ ORMAN POTANSİYELİNİN SAPTANMASI, KULLANIM İLKELERİ
		III . SENTEZ VE YORUMLAMA TARIM, ORMAN, ÇAYIR MERA, REKREASYON, YERLEŞİME UYGUN POTANSİYEL ALAN KULLANIMLARININ BELİRLENMESİ		<ul style="list-style-type: none"> SORUNLU ALANLARIN TESPİTİ EROZYONUN ÖNLENMESİ DOĞAL KAYNAKLARIN KORUNMASI
		IV . PEYZAJ GELİŞİM PLANI VE PEYZAJ PROGRAMININ HAZIRLANMASI *** <ul style="list-style-type: none"> Ülke Fiziksel Planlaması ve Peyzaj Programı (Ö : 1 / 500 000) Bölge Peyzaj Gelişim Planı ve Programı (O : 1 / 200 000) Bölge Planlaması Peyzaj Çerçeve Planı (Ö : 1 / 50 000, 1 / 25 000) Nazım İmar Planı Peyzaj Planı (Ö : 1 / 10 000, 1 / 5 000) Uygulama İmar Planı Yeşil Alan Planlaması (1 / 2 000, 1 / 1 000) 		<ul style="list-style-type: none"> EKOLOJİK BÖLGELEME VE STRATEJİK KARARLAR MUTLAK KORUMA ALANLARI KORUMA ALANLARI KULLANMA ALANLARI YENİLEME ALANLARI BİYOLOJİK ONARIM ALANLARI BİLİNÇLİ ARAZİ VE KAYNAK KULLANIMI DOĞA KORUMA BİLİNÇLİ ARAZİ VE KAYNAK KULLANIMI DOĞA KORUMA BÖLGENİN SOSYOEKONOMİK YAPISININ GELİŞTİRİLMESİ BÖLGEDE İSTİHDAM OLANAKLARININ YARATILMASI GÖCÜN ÖNLENMESİ TARIM, ORMAN KÖYLÜSÜNÜN KALKINMASI

**** IV . PEYZAJ GELİŞİM PLANI VE PEYZAJ PROGRAMININ HAZIRLANMASI GELİŞMİŞ BATI ÜLKELERİNDE UZUN YILLARDIR UYGULANAN BİR PLANLAMA AŞAMASIDIR. ÜLKEMİZDE DE BU PLANLAMA SÜRECİNİN ENTEGRASYONU SAĞLANMALI

DOĞAL KAYNAKLARIN KORUNMASI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ EEB BÖLGESİ YOL HARİTASI IV

HEDEF 4 : SERMAYE BİRİKİMİNİN VE DOĞRUDAN YATIRIMIN SAĞLANMASI

Anahtar Eylem : DOĞAL KAYNAKLARIN PLANLAMASI

	AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR	BEKLENEN ÜRÜN
1	TEMEL SEKTÖREL GEREKSİNİMLERİ KARŞILAMAK	<ul style="list-style-type: none"> TARIM, ENDÜSTRİ VE HİZMETLER SEKTÖRÜNDE GEREKSİNİMLERİ BELİRLEMEK TEŞVİKLER KREDİLER	DPT Bayındırlık Bakanlığı Çevre ve Orman Bakanlığı Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Enerji ve Turizm Bakanlığı Kültür Bakanlığı Devlet Su İşleri Genel Müd. İlgili Genel Müdürlükler İlgili Bölge Müdürlükleri İlgili Şeflikler Üniversiteler Meslek Yüksek Okulları Mesleki ve Teknik Liseler TÜBİTAK TMMOB İlgili Meslek Odaları İlgili Birlikler	<ul style="list-style-type: none"> DOĞAL KAYNAKLARIN KORUNMASI ÜRETİMİNİN ÇEŞİTLENDİRİLMESİ VE GELİŞTİRİLMESİ BÖLGENİN SOSYO EKONOMİK YAPISININ GELİŞTİRİLMESİ BÖLGEDE İSTİHDAM OLANAKLARININ YARATILMASI YÖRE HALKINA İŞ KURMA OLANAKLARI YARATMA GÖCÜN ÖNLENMESİ TOPLUMUN REFAHININ SAĞLANMASI
	SÜRDÜRÜLEBİLİR EKONOMİK PROJELERİ GİRİŞİMLERİ GELİŞTİRMEK	<ul style="list-style-type: none"> TEŞVİKLER KREDİLER	Sivil Toplum Kuruluşları Kooperatifler Üretici Birlikleri Yerel Yönetim Birimleri Kontrol Konseyleri Çevre Müdürlükleri TAGEM TIGEM KOSGEB Ajanslar	
	YÖREYE ÖZGÜ MODELLERİN GELİŞTİRİLMESİ (EK 1)			
	YÖRE HALKINA KÜÇÜK SERMAYEDARA İŞ OLANAKLARI YARATMA			
	ÜRÜN ÇEŞİTLİLİĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ	<ul style="list-style-type: none"> GELENEKSEL YÖNTEMLERLE ÜRETİLEN ÖZGÜN ÜRÜNLERİN SAPTANMASI TEŞVİKLER KREDİLER		
	ÖNGÖRÜLEN EKONOMİYE UYUMLU AKTÖRLERİ BELİRLEMEK			
	İŞ BİRLİĞİNİ ÇEŞİTLENDİRMEK			

DOĞAL KAYNAKLARIN KORUNMASI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ EEB BÖLGESİ YOL HARİTASI

HEDEF 5 : BÖLGENİN TEKNOLOJİ VE BİLGİ DÜZEYİNİN ARTIRILMASI				
Anahtar Eylem : TEKNOLOJİK ALT YAPININ GELİŞTİRİLMESİ				
	AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR	BEKLENEN ÜRÜN
1	Elektronik haberleşme	Elektronik haberleşmenin avantajlarını ortaya koymak	DPT Bayındırlık Bakanlığı Çevre ve Orman Bakanlığı Tarım ve Köyüşleri Bakanlığı Enerji ve Turizm Bakanlığı Kültür Bakanlığı Devlet Su İşleri Genel Müd. İlgili Genel Müdürlükler İlgili Bölge Müdürlükleri İlgili Şeflikler Üniversiteler Meslek Yüksek Okulları Mesleki ve Teknik Liseler TÜBİTAK TMMOB İlgili Meslek Odaları İlgili Birlikler Sivil Toplum Kuruluşları Kooperatifler Üretici Birlikleri Yerel Yönetim Birimleri Kontrol Konseyleri Çevre Müdürlükleri TAGEM TİGEM KOSGEB Ajanslar	<ul style="list-style-type: none"> • ERİŞİM VE HABERLEŞMEDE KOLAYLIK • TEKNOLOJİ VE GELİŞİMİŞLİK SEVİYESİNİN ARTMASI • ÜRETİMİNİN ÇEŞİTLENDİRİLMESİ VE GELİŞTİRİLMESİ • ÜRETİMİN STANDARTLAŞTIRILMASI • BÖLGENİN SOSYOEKONOMİK YAPISININ GELİŞTİRİLMESİ • BÖLGEDE İSTİHDAM OLANAKLARININ YARATILMASI • YÖRE HALKINA BİLGİSAYAR KULLANIM OLANAKLARI YARATMA • BİLGİ ALT YAPISININ DİJİTAL ORTAMDA OLUŞTURULMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ
		İnternet alt yapısının sağlanması		
	Bilgisayar kullanımını teşvik etme	Bilgisayar kullanımında pratik eğitim vb programları sunma		
		Toplu kullanım olanakları yaratma		
	Bilgi alt yapısının oluşturulması	Kaynak envanterinin digital ortamda toplanması		
	Verilerin analiz ve değerlendirme tekniklerinin digital ortamda yapılması			
	Doğal kaynak veri tabanının planlama ve değerlendirmesinde gelişmiş programların kullanılması	Teknik ve uygulamaya yönelik eylemlerde digital teknik ve sosyal alt yapının oluşturulması		
		Bölge veri tabanının ülke koordinatlarına göre Coğrafi Bilgi Sistemine (CBS-GIS'e) aktarılması		

SEKTÖR: DOĞAL KAYNAK KULLANIMI

EEB SWOT ANALİZİ

İLGİLİ HEDEF	ANAHTAR KELİMELER	GÜÇLÜ YÖNLER (A)	ZAYIF YÖNLER (B)	FIRSATLAR	TEHDİTLER (D)	DÜŞÜNCELER (E)
1. BİLGİ ALT YAPISININ OLUŞTURULMASI	DOĞAL KAYNAK VERİ TABANININ OLUŞTURULMASI	<ul style="list-style-type: none"> BÖLGENİN TÜR ÇEŞİTLİLİĞİ VE BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİĞİNİN ZENGİN OLMASI DOĞAL KAYNAK POTANSİYELİNİN ÇEŞİTLİLİK GÖSTERMESİ NEDENİYLE BİLİMSEL ÇALIŞMALAR İÇİN ÇEKİCİLİĞİNİN BULUNMASI	<ul style="list-style-type: none"> DOĞAL KAYNAK VERİ TABANININ YETERSİZ OLMASI MEVCUT VERİ TABANININ BÖLGE DÜZEYİNDE OLMASI MEKAN DÜZEYİNDE DETAYLI ÇALIŞMALARIN YAPILMAMIŞ OLMASI BÖLGE DOĞAL KAYNAK VERİ TABANINI OLUŞTURMADA, ARAZİ ÇALIŞMALARINDA NİTELİKLİ VERİ TOPLAYICILARININ YOKLUĞU	<ul style="list-style-type: none"> EEB BÖLGESİNİN GENİŞ BİR COĞRAFYAYI KAPLAMASI GENELDE DOĞAL YAPININ KAYNAK TABANININ, BOZULMAMIŞ, TAHRİP EDİLMEMİŞ OLMASI BÖLGE VE YAKIN ÇEVRE ÜNİVERSİTELERİNİN VARLIĞI	<ul style="list-style-type: none"> BİLGİ VE TEKNOLOJİLERİNİN EKSİKLİĞİ MEVCUT VERİ TABANI BİLGİLERİNİN DAĞINIK HALDE OLMASI VERİ TOPLAMA AŞAMASINDA ARAZİ ÇALIŞMALARINDA FİZYOGRFYANIN, İKLİMİN VB KISITLAYICI VE ZORLAYICI KOŞULLARININ VARLIĞI BÖLGE GENELİ İÇİN ALINAN KARARLARIN YÖRE VE MEKANDA ÇEŞİTLENMESİ ÖNCE DEN TAHMİN EDİLEMİYEN SORUNLARIN DOĞMASI	<ul style="list-style-type: none"> BÖLGE, YÖRE VE MEKAN DÜZEYİNDE, VERİ TABANI OLUŞTURMAYA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ VE TEKNİK ELEMAN VE UZMAN KADROSUNUN OLUŞTURULMASI KAYNAK TABANI OLUŞTURMADA YÖRE HALKINDAN YARARLANMA BU KONUDA GELİŞMİŞ ÜLKELERİN ÜNİVERSİTELERİYLE ORTAK ÇALIŞMALAR YAPILMASI ARAŞTIRMA PROJELERİ OLUŞTURMA DOĞACAK OLASI SORUNLARA YÖNELİK ÇÖZÜMLER ÜRETMEK DOĞAL KAYNAK VERİ TABANI OLUŞTURMA MERKEZİ KURULMALIDIR.

SEKTÖR: DOĞAL KAYNAK KULLANIMI EEB SWOT ANALİZİ

İLGİLİ HEDEF	ANAHTAR KELİMELER	GÜÇLÜ YÖNLER (A)	ZAYIF YÖNLER (B)	FIRSATLAR	TEHDİTLER (D)	DÜŞÜNCELER (E)
2. SOSYAL ALT YAPININ OLUŞTURULMASI	DOĞAL KAYNAKLARIN BİLİNÇLİ KULLANIMI	<ul style="list-style-type: none"> • YÖRE HALKININ DOĞAYLA İÇİÇE YAŞAMASI • KAYNAK KULLANIMINDA YAŞADIĞI SORUNLARI BİLMESİ, YAŞAMASI • SORUNLARI ÇÖZMEK İSTEMESİ 	<ul style="list-style-type: none"> • EĞİTİM DÜZEYİNİN DÜŞÜK OLMASI 	<ul style="list-style-type: none"> • BÖLGE HALKININ DOĞAYI TANIMASI • KULLANICI KİTLENİN YÖRE HALKINDAN OLUŞMASI • BÖLGE VE YAKIN ÇEVREDE ÜNİVERSİTELERİN VARLIĞI 	<ul style="list-style-type: none"> • YENİLİKLERE KAPALI OLMA • GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE KADAR GELMİŞ KULLANIM ALIŞKALIKLARINDAN VAZGEÇMENİN GÜÇLÜĞÜ 	<ul style="list-style-type: none"> • ORMAN, DAĞ KÖYLÜSÜ VE AVCILARA YÖNELİK EĞİTİM • KÖYLERDE VE OKULLARDA BİLİNÇLENDİRME SEMİNERLERİ • YÖRE HALKININ ÜSTLENECEĞİ ROLÜ GEREĞİ VERİLMESİ DÜŞÜNÜLEN BİLGİ PAKETLERİNİN OLUŞTURULMASI
	YÖRE HALKINI ÜSTLENECEĞİ ROLE YÖNELİK BİLGİLENDİRME	<ul style="list-style-type: none"> • YÖRE HALKININ KENDİ TOPRAKLARI ÜZERİNDE SÖZ SAHİBİ OLMAK İSTEMESİ • YÖREYE ÖZGÜ MODEL GELİŞTİRME OLANAKLARI 	<ul style="list-style-type: none"> • EĞİTİM DÜZEYİNİN DÜŞÜK OLMASI 	<ul style="list-style-type: none"> • GÖÇ SORUNU, İŞSİZLİK SORUNU AÇISINDAN YÖRE HALKININ KISITLI KOŞULLARI • YÖRE HALKININ YAŞADIĞI SIKINTILAR, ZAMAN VE EMEKTEN TASARRUF ETME DÜŞÜNCESİ • BÖLGE VE YAKIN ÇEVRE ÜNİVERSİTELERİNİN VARLIĞI 	<ul style="list-style-type: none"> • YENİLİKLERE KAPALI OLMA • BÖLGE KALKINMASI İÇİN GETİRİLEN MODEL İÇİNDE YÖRE HALKININ BULUNMAK İSTEMEYİŞİ 	<ul style="list-style-type: none"> • YÖRE HALKININ KALKINMADAKİ ALACAĞI ROL GEREĞİ VERİLMESİ DÜŞÜNÜLEN BİLGİ PAKETLERİNİN OLUŞTURMA • YÖRE HALKININ KALKINMADAKİ ROLÜNÜN ÖNEMİ HAKKINDA BİLGİLENDİRME ÇALIŞMALARI, SEMİNERLER, YÜZYÜZE GÖRÜŞMELER VE TARIŞMA PLATFORMLARI YARATMA • YÖRE HALKI ÜZERİNDE SÖZÜ GEÇEN KİŞİLERE ULAŞMA • DENEME VE ÖRNEK ALANLARDAKİ DENEYİMLERİ GÖRSEL ANLATI TEKNİKLERİ İLE BİLİNÇLENDİRME

SEKTÖR: DOĞAL KAYNAK KULLANIMI

EEB SWOT ANALİZİ

İLGİLİ HEDEF	ANAHTAR KELİMELER	GÜÇLÜ YÖNLER (A)	ZAYIF YÖNLER (B)	FIRSATLAR	TEHDİTLER (D)	DÜŞÜNCELER (E)
4. SERMAYE BİRİKİMİ VE DOĞRUDAN YATIRIM		<ul style="list-style-type: none"> BÖLGENİN DOĞAL KAYNAK POTANSİYELİNİN VARLIĞI YATIRIMCILARI ÇEKMESİ YENİ MEKAN VE ÇEVRE YARATMASI		<ul style="list-style-type: none"> ŞİMDİYE KADAR YATIRIMLARDAN ALINAN PAYIN AZ OLMASI SERMAYE YATIRIMLARI İÇİ ÇEKİCİ BİR BÖLGE OLMASI		

TARIM - HEDEF 1: BİLGİ ALTYAPISININ KURULMASI (Ölçüm, kayıt ve döküm çalışmaları)			
Anahtar Eylem 1: Kırsal alanda kalkınmanın sağlanması; kırsal gelirlerin artırılması ve kırsal toplumun yaşam şartlarının iyileştirilmesine yönelik bilgi altyapısının oluşturulması			
Üst Ölçekli Kararlar: a-Sekizinci Kalkınma planı-kırsal kalkınmanın temel amacı: Sürdürülebilir kalkınma ilkesi çerçevesinde yerel potansiyellerin harekete geçirilerek gelir ve istihdamın artırılması; b- AB Uyum süreci; c-Tarım Strateji Raporu; d-Tarım Şurası			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
1.Tarımsal Bilgi Sisteminin oluşturulması	1.Kırsal alanın genel durumunu ortaya koyan ve güncelleyen veri tabanlarının köy bazında oluşturulması 1.1.Tarım bilgi sistemi (ürün istatistikleri), 1.2.Çiftçi (tarımsal işletmeler) kayıt sistemi, 1.3.Hayvan kimlik sistemi	<ul style="list-style-type: none"> • EEB / Sözü edilen bilgi sisteminin bir bütün oluşturacak şekilde tasarlanması ve farklı amaçlar için kullanımının sağlanması, • Planlama ve Strateji çalışmaları için girdi oluşturma • Öncelikli alanlar B.ve K. Baş hayvancılığın ve yem bitki alanlarının öne çıktığı ilçeler (Şema 4.12; 4.17; 4.19)	Tarım ve Köy İşleri Bak. İl Özel İdaresi İl Tarım Md. İlçe Tarım Şube.
	2.Tarım dışı istihdam alanları yaratılması için; 2.1. Kırsal eylem bölgelerinde (köy bazında) topraklı ve topraksız çiftçinin belirlenmesi 2.2. Mevcut tarım dışı istihdam alanları potansiyel dökümü (köy bazında) 2.3. Kırsal eylem bölgelerinde tarım dışı istihdam alanları için potansiyel araştırmaları ve istihdam kapasite tahminleri, getirileri ve yatırım maliyetlerine ilişkin projelerin geliştirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> • EEB / Üretim kaynaklarını en iyi biçimde değerlendirilmesi • Bitkisel ve hayvansal üretimin artırılması • İstihdam tahminlerinin yapılabilmesi, gizli işsizliğin çıkarılması	İl Tarım Md. İlçe Tarım Şube Ziraat Odası STK
	3. Kırsal eylem bölgelerinde (köy bazında) mutlak ve göreceli yoksul nüfusun belirlenmesi	<ul style="list-style-type: none"> • EEB / Yoksulluğun azaltılması projeleri için girdi sağlanması	Muhtarlık İl Özel İdaresi
	4. Kırsal nüfusun sosyal güvenlik ile ilgili mevcut durumun ortaya çıkarılması 4.1. Sosyal güvenlikten yararlanan ve yararlanamayan çiftçilerin dökümünün çıkarılması	<ul style="list-style-type: none"> • EEB / Sosyal güvenlik sisteminin kırsal alanda geliştirilme maliyetlerinin ortaya konması	Muhtarlık İl Özel İdaresi SSK Bağkur
	5. Kırsal altyapı envanterinin hazırlanması	<ul style="list-style-type: none"> • EEB / Çevrenin ve kırsal mirasın korunması, Kırsal fiziksel altyapının geliştirilmesi	İl Tarım Md İl Özel İdaresi

TARIM - HEDEF 1: BİLGİ ALTYAPISININ KURULMASI (Ölçüm, kayıt ve döküm çalışmaları)			
Anahtar Eylem 2: Kırsal alanların rekabet gücünün artırılması, kırsal alanda yaşayanların girişimcilik yeteneklerinin artırılması için bilgi altyapısının oluşturulması			
Üst Ölçekli Kararlar: a-Sekizinci Kalkınma planı: Sürdürülebilir kalkınma ilkesi çerçevesinde yerel potansiyellerin harekete geçirilerek gelir ve istihdamın artırılması kırsal kalkınmanın temel amacı; b- AB Uyum süreci; c-Tarım Strateji Raporu; c-Tarım Şurası			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
2.Kırsal alanda örgütlenme, altyapı, üretim konularındaki problemlerin saptanması, Örnek olabilecek modellerin araştırılması	1. Her alt bölgede yer alan örgütlerin ve bu örgütlere üye olan çiftçi sayısının dökümü ¹	<ul style="list-style-type: none"> • EEB / il; • Örgütlenme gücü göreceli olarak yüksek alt bölgelerin ortaya konması, bu örgütlerin kalkınmada öncelikli rol almalarının sağlanması	Tarım ve Köyişleri Bak. İl Özel İdaresi İl Tarım Md Muhtar
	2. Ürün miktar ve maliyetlerine ilişkin veri tabanı	<ul style="list-style-type: none"> • EEB / il; • Ürün değişikliği ile sağlanabilecek gelir artışı tahmini	Bölge Kalkınma Ajansı Ziraat Odası Atatürk Üniversitesi
	3. Üretici Birlik modellerin araştırılması	<ul style="list-style-type: none"> • Tüm ülke ve dünya örnekleri • Günümüze kadar ülkede başarılı örgütlenme modellerinin incelenerek, EEB bölge kalkınmasında modellerden yararlanılması	Bölge Kalkınma Ajansı Ziraat Odası Atatürk Üniversitesi
	4. Kırsal alanda organize üretim ortamı yaratacak çalışmalarda bulunmak ve örnekler oluşturmak	<ul style="list-style-type: none"> • Konulara göre öncelikli alanlar • Bkz. 4. Bölüm öncelikli alanlar şemaları	Tarım İl Md. Tarım İlçe Şube Ziraat Odası, STK
	5. Köy altyapılarına ilişkin veri tabanının oluşturulması 5.1. Kırsal Eylem Bölge altyapı yatırımları fizibilite çalışmaları	<ul style="list-style-type: none"> • EEB / Elektrik, su, gaz, kanalizasyon, yol vs. gibi yetersizliklerin ortaya konması, • Yapılabilecek altyapı çalışmalarının bölge kalkınmasında sağlayabileceği göreceli yararların ortaya konması, öncelikli yatırım alanlarının ortaya konması	Muhtarlık İl Özel İdaresi İlgili kamu kuruluşları
	6. Kırsal turizmin kırsal nüfusa ek gelir kaynağı oluşturabilecek biçimde örgütlenme projesi	<ul style="list-style-type: none"> • Tarım dışı istihdam alanı yaratma potansiyeli olan yerleşme gruplarının belirlenmesi • Örgütlenme ile bu potansiyelin kullanılabilirliğinin sağlanması	Turizm Bakanlığı- Tarım ve Köyişleri Bak. STK

¹ Kooperatifler, yerel birlikleri, ziraat odaları, odalar, şirketler, vakıflar, dernekler

TARIM - HEDEF 1: BİLGİ ALTYAPISININ KURULMASI (Ölçüm, kayıt ve envanter çalışmaları)			
Anahtar Eylem 2: Kırsal alanların rekabet gücünün artırılması, kırsal alanda yaşayanların girişimcilik yeteneklerinin artırılması için bilgi altyapısının oluşturulması			
Üst Ölçekli Kararlar: a-Sekizinci Kalkınma planı: Sürdürülebilir kalkınma ilkesi çerçevesinde yerel potansiyellerin harekete geçirilerek gelir ve istihdamın artırılması kırsal kalkınmanın temel amacı; b- AB Uyum süreci; c-Tarım Strateji Raporu; c-Tarım Şurası			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
3. Kırsal alanda, eğitim, pazarlama konularındaki problemlerin saptanması, Örnek olabilecek modellerin araştırılması	1. Pazarlama kanallarının ve potansiyellerinin belirlenmesi	• EEB / Üretilen ürünlere pazar bulunması, pazarın genişletilmesi	Bölge Kalkınma Ajansı, Ziraat Odası, Atatürk Üniversitesi, İl Özel İdaresi.
	2. Pazara yönelik üretimde bulunabilecek işletmelerin saptanması 2.1. Pazara yönelik üretimde bulunabilecek işletmelerin desteklenmesi ne yönelik çalışmaların yapılması(kredi, teknik, pazar araştırmaları, bilgiye erişim, kredi fırsatları, teknik danışmanlık ve yardım)	• EEB / Pazara yönelik üretimde bulunabilecek işletmelerin desteklenmesi için altyapıyı oluşturmak,	Bölge Kalkınma Ajansı, İl Özel İdaresi
	3. Kırsal eylem bölgelerinde girişimcilik olanaklarının araştırılması	• EEB / İstihdamın artırılması	Tarım ve Köy İşleri Bak. İl Özel İdaresi Muhtar
4. Kırsal alanda, eğitim, konularındaki problemlerin saptanması	1. Çiftçilerin eğitim ve yayım faaliyetlerinin yapıldığı köylerin dökümünün çıkarılması 1.1. Çiftçinin eğitimi ve yayım faaliyet sonuçlarının dokümantasyonunu çıkarmak	• EEB / Eğitim faaliyetlerinin sonuçlarının irdelenmesi, bu konudaki sorunların giderilmesi ve tecrübelere dayalı rasyonel yaşam boyu çiftçi eğitim modellerinin oluşturulması	Muhtarlık İl Özel İdaresi
	2. Köylere göre eğitim kurumları, veri tabanı ve hizmet alanları 2.1. Okula gönderilmeyen çocuk nüfusunun saptanması	• EEB / Genç nüfusun eğitiminin sağlanması	İl Milli Eğitim Md. İl Özel İdaresi Muhtar

TARIM - HEDEF 1: BİLGİ ALTYAPISININ KURULMASI (Ölçüm, kayıt ve envanter çalışmaları)			
Anahtar Eylem 3: Bölgede hayvancılığın geliştirilmesi, verimliliğin ve üretimin artırılması için bilgi altyapısının oluşturulması			
Üst Ölçekli Kararlar: a-Sekizinci Kalkınma planı; b- AB Uyum süreci; c-Tarım Strateji Raporu; d-Tarım Şurası; e- Çayır Mera Yem Bitkileri ve Hayvancılığı Geliştirme Projesi ²			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
1.Hayvancılık ve hayvan ürünleri veri sistemi Mera alanları ıslahı	1. Köylerde işletme bazında hayvan kimliklerinin toplanması ve veri tabanı oluşturulması	• EEB / İlçeler ve dar polarize bölgeler bazında hayvancılık ve tarımsal üretim ilişkisinin kurulması • Hayvancılıkta pazarlanabilir ürünlerin geliştirilmesi ve gelir artışının tahmini, hayvancılık potansiyel büyüklüğünün ve istihdam kapasitesinin öngörülmesi,	Tarım İl Md. İl Özel İdaresi Tarım ve Köyişleri Bak.
	2. Fauna gen kaynağı veri bankası oluşturulması 2.1. Fauna gen kaynak araştırmalarının yapılması		
	3. Köylerde hayvancılıkla uğraşan işletme veri tabanı oluşturulması		
	3.1. Hayvancılıkla ilgili ürün girdi-çıktı bilgi sisteminin oluşturulması (Mekân, ürün büyüklükleri ve fiyat istatistikleri)	• EEB / Hayvancılık ve tarıma dayalı sanayi ilişkisinin ve kapasitelerinin, istihdam olanaklarının belirlenmesi	Tarım İl Md. İl Özel İdaresi Tarım ve Köyişleri Bak. Bölge Kalkınma Ajansı Atatürk Üniversitesi
	3.2. Bölgedeki hayvancılık işletmelerinin geliştirilmesi yönündeki araştırmalar		
	4. Mera alanlarının toprak analizi, nitelik ve büyüklükleri, kiralama bilgileri vs. bilgileri içeren veri tabanı oluşturulması	• EEB / Mera Yönetimi için sınıflandırmaların yapılabilmesi • Stratejiler için veri tabanı oluşturma	Tarım İl Md. İl Özel İdaresi Tarım ve Köyişleri Bak. STK Üniversiteler
	4.1. Mera alanları ıslahının planlanması ve programlanması		
	4.2. Mera ıslah ve amenajman projelerinin hazırlanması		
	4.3. Küçük mera parçalarının birleştirilerek büyük, verimli ve kullanılabilir durumda meraların elde edilmesi projesi (TÜGEM ve TRGM)	• KEB'de mera potansiyeline göre hayvancılık kapasitelerinin belirlenmesi	

² **Çayır Mera Yem Bitkileri ve Hayvancılığı Geliştirme Projesi:**Damızlık Teşvik: Yurt içinde çiftçi veya TİGEM tarafından yetiştirilen veya Bakanlıkça ya da Bakanlık tarafından yetki verilmiş kuruluşlarca damızlık sertifikası veya sertifika verilmiş damızlık gebe düveleri alanlara, damızlık belgesi veya pedigrkiye sahip süt sığırları için her yıl ırk bazında hayvan fiyatının % 30'u, saf ırk sertifikasına sahip kültür ırkı için bu fiyatın % 15'i ödenir

TARIM - HEDEF 1: BİLGİ ALTYAPISININ KURULMASI (Ölçüm, kayıt ve envanter çalışmaları)			
Anahtar Eylem 3: Bölgede hayvancılığın geliştirilmesi, verimliliğin ve üretimin artırılması için bilgi altyapısının oluşturulması			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNERİLEN KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
2.Hayvan sağlığı mücadele çalışmalarının etkinleştirilmesi	1. Hayvan sağlığı mücadele merkezlerinin yerleri, ekip ve donanım kapasitesinin dökümü	<ul style="list-style-type: none"> • Hayvan verimliliğini arttırmak, ürün maliyetini düşürmek için ekip donanım kapasitesini arttırmaya yönelik projelerin geliştirilmesi	Tarım İl Md. İl Özel İdaresi Tarım ve Köyişleri Bak.- AÜ TİGEM-
	1.1. Kırsal Eylem Bölgelerine göre bu konudaki sorunların çıkarılması	<ul style="list-style-type: none"> • Sorunlu alanlarda sorun çözümüne ilişkin projelerin geliştirilmesi	
3.B.Baş Hayvanlarda Yerli ırktan kültür ırkına geçişin hızlandırılması	1. Damızlık üretim işletmelerinin yer ve kapasitelerinin dökümü	<ul style="list-style-type: none"> • Hayvan ıslahı konusunda teknik altyapının sunulabilmesi • Öncelikli alanlar için bkz Harita	Tarım İl Md.- İl Özel İdaresi Tarım ve Köyişleri Bak. Bölge Kalkınma Ajansı Özel Sektör AÜ-TİGEM-DÜÇ-TBAE Üniversiteler.
	1.1. Bölgede kaliteli damızlık üretimi için bilimsel, teknolojik ve bio-teknolojik çalışmaların, projelerin dökümü	<ul style="list-style-type: none"> • Kaliteli damızlık üretimi için teknik destek altyapısının güçlendirilmesi	
	1.2. Suni tohumlama yapan merkezlerin veya işletmelerinin yer ve kapasitelerinin dökümü	<ul style="list-style-type: none"> • Bayburt'ta "Hayvancılığı Geliştirme Projesi3	
Hayvanlarda Bakım ve beslenme (BB) şartlarının iyileştirilmesi	2. Organize besi bölgesi (Toplu ahırda çok ortaklı süt besiciliği-modern ve ortak hayvan barınakları)yer ve kapasitelerinin dökümü)	<ul style="list-style-type: none"> • Hayvan verimliliğini arttırmak, ürün maliyetini düşürmek • Öncelikli alanlar: Erzincan, Otlukbeli, Demirözü, Erzurum, Ilica, İspir, Çat, Karayazı, Hınız, Horasan • Şema.4.17	Tarım İl Md. Tarım İlçe Şube Muhtarlar- Özel Sektör STK- Ziraat Odası Atatürk Üniversitesi
	2.1. Modern sağım koşullarının olduğu işletmelerin dökümü		
B.Baş Hayvancılıkta toplam kalite ve güvenilirlik TKG	3. Hayvancılıkta toplam kalite uygulayan işletme sayısı ve dökümü	<ul style="list-style-type: none"> • Gıda güvenliğinin sağlanması	Tarım İl Md. Tarım ve Köyişleri Bak. Atatürk Üniversitesi

3 "Hayvancılığı Geliştirme Projesi" kapsamında 26 yerleşim biriminde 40 adet tabii tohumlama boğası ile tabii tohumlama faaliyetleri yürütülmektedir. Suni tohumlama çalışmaları 34 köyde uygulama turları, diğer köylerde telefon ihbarlı olarak devam etmektedir. 1996-2002 yılı arasında Bayburt ilinde yürütülen hayvan ıslahı çalışmalarının %72'sinde tabii tohumlama, %28'inde ise suni tohumlama yöntemi kullanılmıştır.

TARIM - HEDEF 1: BİLGİ ALTYAPISININ KURULMASI (Ölçüm, kayıt ve envanter çalışmaları)			
Anahtar Eylem 3: Bölgede hayvancılığın geliştirilmesi, verimliliğin ve üretimin artırılması için bilgi altyapısının oluşturulması			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNERİLEN KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
4.K.Baş Hayvanların İslahı	1. Bölgede kaliteli ırk üretimi için bilimsel, teknolojik ve bio-teknolojik çalışmaların ve projelerin dökümü	<ul style="list-style-type: none"> • EEB / Hayvan İslahı konusunda teknik altyapının sunulabilmesi • Öncelikli alanlar: Hınıs, Horasan, Karayazı Şema 4.19 	Tarım İl Md. İl Özel İdaresi Tarım ve Köyişleri Bak.- Bölge Kalkınma Ajansı AÜ-TİGEM-ÖS-DÜÇ- TBAE -Üniversiteler
	2. Suni tohumlama yapan Suni Tohumlama Merkezlerin veya İşletmelerinin yer ve kapasitelerinin dökümü		
BB şartlarının iyileştirilmesi	3. Organize besi bölgesi (Toplu ahırda çok ortaklı süt besiciliği-modern ve ortak hayvan barınakları) yer ve kapasitelerinin dökümü	<ul style="list-style-type: none"> • Hayvan verimliliğini arttırmak, ürün maliyetini düşürmek • Öncelikli alanlar için bkz Şema 4.19 	Tarım İl Md. Tarım İlçe Şube Muhtarlar Özel sektör STK Ziraat Odası AÜ
	4. Modern sağım koşullarının olduğu işletmelerin dökümü		
	5. Silaj yapım merkezlerinin dökümü??		
	6. Sap samanın kimyasallarla muamelesini gerçekleştiren merkezlerin dökümü??		
TKG	7. Hayvancılıkta toplam kalite uygulayan işletme sayısı	<ul style="list-style-type: none"> • Gıda güvenliğinin sağlanması 	Tarım İl Md.
5.Aricılıkta kapasitenin arttırılması	1. Mevcut Damızlık Ana Arı İşletmelerinin yeri ve kapasitesi	<ul style="list-style-type: none"> • Arıcılıkta potansiyel saptama ve bu potansiyeli kullanabilme altyapısının oluşturulması • Öncelikli alanlar: Refahiye, Iliç, Aydıntepe, Bayburt, İspir, Olur, Pazaryolu, Tortum, Şenkaya. Şema:4.21 	Tarım İl Md. İl Özel İdaresi Tarım ve Köyişleri Bak. Bölge Kalkınma Ajansı Özel sektör AÜ-TİGEM- -DÜÇ- TBAE Arıcılık Birliği
	2. Alt bölgelere göre arı mevcudu, potansiyeli ve organik bal üretim merkezleri bölge veri tabanı,		
	3. Kırsal eylem bölgelerinin potansiyeline göre arı kovanı sayısı ilişkisinin planlanması		
BB şartlarının iyileştirilmesi	4. Arıcılık koruyucu hekimlik merkezlerinin tespiti		
TKG	5. Bal sertifikasyonu almış işletmelerin yer ve kapasiteleri veri taban	<ul style="list-style-type: none"> • Gıda güvenliğinin sağlanması, kaliteli bal üretimi 	

TARIM - HEDEF 1: BİLGİ ALTYAPISININ KURULMASI (Ölçüm, kayıt ve envanter çalışmaları)			
Anahtar Eylem 3: Bölgede hayvancılığın geliştirilmesi, verimliliğin ve üretimin artırılması için bilgi altyapısının oluşturulması			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
6.Su ürünleri kapasitenin artırılması	1. Alabalık yavru üretme tesislerinin yeri ve kapasitesi	• Su ürünlerinde potansiyel saptama ve bu potansiyeli kullanabilme altyapısının oluşturulması • Öncelikli alanlar: Erzincan. (Şema 4.22)	Tarım İl Md.- İl Özel İdaresi Tarım ve Köyişleri Bak.- Bölge Kalkınma Ajansı AÜ-TİGEM-ÖS-TBAE Ziraat Odası, Su ürünleri Birliği
BB şartlarının iyileştirilmesi	2. Alt bölgelere göre su ürünleri mevcudu ve potansiyeli, 3. Balık yemi üretim tesislerinin bölge veri tabanı		
TKG	4. Su ürünleri üretiminde sertifika almış işletmelerin yer ve kapasiteleri veri taban	• Gıda güvenliğinin sağlanması, kaliteli bal üretimi	
7.Kanatlı Hayvancılıkta kapasitenin artırılması	1. Kanatlı hayvan işletmelerinin ve kümes hayvanları kuluçka tesislerinin yeri ve kapasitesi veri tabanı	• Kanatlı hayvan potansiyel inin saptama ve bu potansiyeli kullanabilme altyapısının oluşturulması • Öncelikli alanlar: Erzincan, Tercan, Uzundere, Aşkale, (Şema 4.22)	Tarım İl Md. İl Özel İdaresi Tarım ve Köyişleri Bak.- Bölge Kalkınma Ajansı AÜ-TİGEM-ÖS-DÜÇ-TBAE –Üniversiteler Ziraat Odası
BB şartlarının iyileştirilmesi	2. Kuşyemi üretim tesislerinin bölge veri tabanı		
TKG	3. Kanatlı hayvan üretiminde sertifika almış işletmelerin yer ve kapasiteleri veri taban	• Gıda güvenliğinin sağlanması, kaliteli bal üretimi	
8.İpekböcekçil iği kapasitenin artırılması	1. İpekböcekçiliği işletmelerinin yeri ve kapasitesi veri tabanı	• İpekböcekçiliği potansiyel saptama ve bu potansiyeli kullanabilme altyapısının oluşturulması	Tarım İl Md. İl Özel İdaresi Tarım ve Köyişleri Bak. Bölge Kalkınma Ajansı AÜ-TİGEM-ÖS-DÜÇ TBAE, Üniversiteler Ziraat Odası
TKG	2. İpekböcekçiliği üretiminde sertifika almış işletmelerin yer ve kapasiteleri veri taban	• Gıda güvenliğinin sağlanması, kaliteli bal üretimi	

TARIM - HEDEF 1: BİLGİ ALTYAPISININ KURULMASI (Ölçüm, kayıt ve envanter çalışmaları)			
Anahtar Eylem 4: Bölgede hayvancılığın geliştirilmesi için ateşleyici sektör olan pazarlama konusunda bilgi altyapısının oluşturulması, Bölgede hayvancılığın geliştirilmesi için hayvansal üretimi destekleme hizmetlerini sağlama konusunda bilgi altyapısının oluşturulması			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
1. Pazarlama sisteminin kurulması	1. Katma değeri yüksek, pazarda avantajlı konumda olan ürünlerin tespiti	<ul style="list-style-type: none"> • EEB / Bölgede üretilen ürünlerin pazar olanaklarının ve gıda güvenliğini arttırılarak, üretim artışının sürekliliğini sağlamak • Erzincan, Otlukbeli, Demirözü, Erzurum, Ilıca, İspir, Çat, Karayazı, Hınıs, Horasan'da kesimhanelerin oluşturulması • B.ve K.Baş hayvancılık ilişki (Şema 4.17,4.19) doğrultusundaki donatımların hayvancılık öncelikli merkezlerde gerçekleştirilmesi 	Tarım ve Köyişleri Bak. Üniversiteler DPT Bölge Kalkınma Ajansı İl Özel İdaresi Üretici Birlikleri
	2. Tarımsal ürünlerin turizm girdisi olarak kullanım büyüklüklerinin tespiti		
	3. Ürün toplama ve soğutma merkezlerinin yeri ve kapasitesi		
	4. Bölgedeki mevcut tarımsal amaçlı birlik, dernek ve kooperatiflerin yeri ve etki çapının belirlenmesi		
2. Tarımsal sanayinin desteklenmesi	1. Entegre süt üretim tesislerinin yeri ve kapasitelerinin tespiti	<ul style="list-style-type: none"> • Bölge üretimine dayalı sanayi kuruluş potansiyellerinin saptanarak teşviklerin buna göre düzenlenmesinin sağlanması • Erzurum, Erzincan ve Bayburt başta olmak üzere hayvancılık ilişki (Şema 4.17) doğrultusundaki sanayi tesislerinin türüne göre hayvancılık öncelikli merkezlerde gerçekleştirilmesi 	Sanayi ve Ticaret Odası DPT Bölge Kalkınma Ajansı İl Özel İdaresi
	2. Entegre et üretim tesislerinin yeri ve kapasitelerinin tespiti		
	3. Tabakhanelerin tespiti		
	4. Deri işleme tesislerinin yeri ve kapasitelerinin tespiti		
	5. Arıcılık ürünleri ve bal paketleme tesislerinin yeri ve kapasitelerinin tespiti		
	6. Entegre su ürünleri işleme tesislerinin yeri ve kapasitelerinin tespiti		
1. Yayım-eğitim çalışmaları	1. Yayım-Eğitimle görevli elemanların sayısının tespiti	<ul style="list-style-type: none"> • Bölgede eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları ile verim artışı, ürün değişikliğinin ve kaliteli ve belli standartlarda ürün üretimlerinin sağlanarak pazarlama alanının genişletilmesi, bu bağlamda bu sektörde çalışanların gelir artışının sağlanması • Öncelikli alanlar için bkz Şema 4.9-4.23 	Tarım İl Md. Tarım İlçe Şube, Ziraat Odası
	2. Mera ıslahı ile ilgili bugüne kadar yapılan yayım ve eğitim faaliyetlerinin dökümü		
	3. Hayvancılık konusunda yayım-eğitimle görevli elemanların sayısının tespiti		Tarım İl Md. Tarım İlçe Şube, Sanayi ve Ticaret Odası
	4. Pazarlama elemanlarının eğitimi konusunda yapılan çalışmaların dökümü		
	5. Pazarlama konusunda çiftçinin eğitimi ile ilgili çalışmaların dökümü		

TARIM - HEDEF 1: BİLGİ ALTYAPISININ KURULMASI (Ölçüm, kayıt ve envanter çalışmaları)				
Anahtar Eylem 6: Tarım ürünlerinin verimliliğinin ve üretim miktarının arttırılması, ürün çeşitliliği ile tarımsal gelirin arttırılması için bilgi altyapısının oluşturulması				
Üst Ölçekli Kararlar: a-Sekizinci Kalınma Planı, b- AB Uyum süreci; c-Tarım Strateji Raporu; d-Tarım Şurası; e)Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanununun çıkarılması; f) Çiftçi kayıt sistemi ve doğrudan gelir desteği projesi ⁴ , g-STATİP projesi				
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR	
1.Doğal kaynakların dökümünün çıkarılması ve haritalanması	1. Arazi kullanım verilerinin güncelleştirilmesi	• EEB / CBS'inde ayrıntılı arazi yapısı ve kullanımına ilişkin veri tabanının oluşturulması • Bölge strateji planı için girdi sağlanması • Toprağın sürdürülebilir kullanımına ilişkin göstergeler ve ölçütler tanımlanmalı, yanlış kullanımların üretkenlik üzerindeki olumsuz etkileri nitelenmeli, geri dönüşümsüz kritik eşikler kesin değerlerle saptanmalı, toprak kalitesi indeksleri geliştirilmeli ve olası indeks geriletici uygulamalara karşı alınacak önlemlerin önerilmesi-	Tarım ve Köyişleri Bak. İl Özel İdaresi TEMA İlgili STK'lar	
	2. KHGM tarafından başlatılmış olan toprak kaynakları döküm çalışmalarının ayrıntılı etütlerle güncelleştirilmesi			
	2.1. Toprak veri tabanı ve bankasının oluşturulması			
		2.2. Toprak analiz çalışmalarının yapılması		
		2.3. Toprakların kentsel ve endüstriyel atıklarla kirlenme olasılıkları ve durumlarının izlenme projeleri		
		2.4. Orman envanteri ve haritalama	• EEB / Sorunlu Orman Alanlarının Tespiti ve İyileştirilmesi	Bölge Orman Md
		2.5. Çevresel koruma alanları ve kirlilik envanteri	• EEB / Çevre sorunlarının Tespiti Ve İyileştirilmesi	İl Çevre Md.
		2.6. Gen kaynakları ve biyolojik çeşitliliğin tespiti ve kaydı	• EEB / Gen kaynak patentleri	TBAE, IPRGI, UNESCO, AO, GEF
		3. Sorunlu tarım, orman alanlarının ve çevre sorunlarının tespiti ve iyileştirilmesi Program ve Projeleri-(STATİP)-bölge uygulaması	• EEB / Tarım alanlarının genişleme potansiyelinin saptanması	Bölge Orman Md, Tarım ve Köyişleri Bak. Çevre Bak.,İl Çevre Md.
		3.1. Korunması gereken alanlarının tespiti projeleri	• EEB /	Tarım İl Md.- İl Çevre Md
		3.2. Tarım havzalarının oluşturulması	• EEB /	Bölge Orman Md
		3.3. İl bazında ürün planlarının hazırlanması	• EEB /	Tarım İl Md.-İÖİ-AÜ

⁴ Çiftçi Kayıt Sistemi ve Doğrudan Gelir Desteği Projesi: Çiftçilere Doğrudan Gelir Desteği yapmayı öngören, çiftçinin kayıt altına alınmasını sağlayan bu proje Bakanlar Kurulu Kararı ve Uygulama Tebliği ile projenin 2000 yılında pilot uygulaması tamamlanmış ve 2001 – 2002 yılı içerisinde ülke genelinde uygulanmıştır. Proje çerçevesinde,2001 yılı itibari ile 2909 işletme,2002 yılı itibari ile 4379 işletme kayıt altına alınmıştır.

TARIM - HEDEF 1: BİLGİ ALTYAPISININ KURULMASI (Ölçüm, kayıt ve envanter çalışmaları)			
Anahtar Eylem 6: Tarım ürünlerinin verimliliğinin ve üretim miktarının artırılması, ürün çeşitliliği ile tarımsal gelirin artırılması için bilgi altyapısının oluşturulması			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
2. Tarımsal işletmelerin rekabet gücünün artırılması	1. Kadastro çalışmalarının tamamlanması	• EEB / Ekonomik işletme büyüklüklerine bağlı özendirici tedbirlerin geliştirilmesi	İl Kadastro Md.
	2. Çiftçi kayıt sistemi -tarımsal işletmelerin kayıt altına alınması	• EEB /il	
	3. Bölünemeyecek en küçük parsel anlamında optimum işletme büyüklüklerinin alt bölgelere göre tespiti	• EEB /il	
	4. Arazi kiralama bilgi sistemi	• EEB /il	
Altyapı yetersizlikleri	5. Hangi alt bölgelerde ne tür tarımsal altyapı hizmetlerine gereksinim var bunun saptanması	• EEB /il	
	6. Su kaynakları veri bankası oluşturulması	• EEB /il	DSİ-Sulama Birlikleri
	7. Su kirliliği tespit projeleri	• EEB /il	Tarım ve Köyişleri Bak., İl Özel İdaresi
Alternatif Ürünlerin Geliştirilmesi	8. Alt bölgelere göre mevcut ekipmanların ve niteliğinin belirlenmesi	• EEB /il	
	9. Pazarlama olanağı olan veya hayvancılığı destekleyen tarla bitkileri, meyve sebze, sera üretim alanları, miktarları	• EEB /il	Tarım İl Md.-SYVD- Tarım ve Köyişleri Bak.
Pazarlama	10. Pazar bilgi sisteminin oluşturulması	• EEB / Tarım-sanayi-pazar bütünleşmesinin sağlanması,	STO-İKB
Yayım-eğitim çalışmaları	11. Yayım-Eğitimle görevli elemanların sayısının tespiti	• EEB / Bölgede eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları ile verim artışı, ürün değişikliğinin ve kaliteli ve belli standartlarda ürün üretimlerinin sağlanarak pazarlama alanının genişletilmesi, bu bağlamda bu sektörde çalışanların gelir artışının sağlanması	Tarım İl Md.-STK-AÜ
	12. Bitkisel üretim ile ilgili bugüne kadar yapılan yayım ve eğitim faaliyetlerinin dökümü		
	13. Pazarlama elemanlarının eğitimi konusunda yapılan çalışmaların dökümü		
	14. Pazarlama konusunda çiftçinin eğitimi ile ilgili çalışmaların dökümü		

TARIM - HEDEF 1: BİLGİ ALTYAPISININ KURULMASI (Ölçüm, kayıt ve envanter çalışmaları)					
Anahtar Eylem 6: Tarım ürünlerinin verimliliğinin ve üretim miktarının artırılması, ürün çeşitliliği ile tarımsal gelirin artırılması için bilgi altyapısının oluşturulması					
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR		
1. Doğal kaynakların dökümünün çıkarılması ve haritalanması	1. Arazi kullanım verilerinin güncelleştirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> • EEB / CBS'inde ayrıntılı arazi yapısı ve kullanımına ilişkin veri tabanının oluşturulması • Bölge strateji planı için girdi sağlanması • Toprağın sürdürülebilir kullanımına ilişkin göstergeler ve ölçütler tanımlanmalı, yanlış kullanımların üretkenlik üzerindeki olumsuz etkileri nitelenmeli, geri dönüşümsüz kritik eşikler kesin değerlerle saptanmalı, toprak kalitesi indeksleri geliştirilmeli ve olası indeks geriletici uygulamalara karşı alınacak önlemlerin önerilmesi-TKB'ğının donanımı mevcut 	Tarım ve Köy İşleri Bak. İl Özel İdaresi TEMA İlgili STK'lar		
	2. KHGM tarafından başlatılmış olan toprak kaynakları döküm çalışmalarının ayrıntılı etütlerle güncelleştirilmesi				
	2.1. Toprak veri tabanı ve bankasının oluşturulması				
	2.2. Toprak Analiz çalışmalarının yapılması				
	2.3. Toprakların kentsel ve endüstriyel atıklarla kirlenme olasılıkları ve durumlarının izlenme projeleri				
	2.4. Orman envanteri ve haritalama			• EEB / Sorunlu Orman Alanlarının Tespiti ve İyileştirilmesi	
	2.5. Çevresel koruma alanları ve kirlilik envanteri			• EEB / Çevre sorunlarının Tespiti Ve İyileştirilmesi	İl Çevre Md.
2.6. Gen kaynakları ve biyolojik çeşitliliğin tespiti ve kaydı	• EEB / Gen kaynak patentleri	TBAE, IPRGI, UNESCO, FAO, GEF			
2. Arazi kullanım ve ürün planlaması	1. Sorunlu Tarım, Orman Alanlarının ve Çevre sorunlarının Tespiti Ve İyileştirilmesi Program ve Projeleri-(STATİP)-bölge uygulaması	• EEB /	Bölge Orman Md.		
	2. Korunması ve Geliştirilmesi Gereken Alanlarının Tespiti Projeleri	• EEB /	Tarım İl Md.- İl Çevre Md		
	3. Tarım Havzalarının oluşturulması	• EEB /	Bölge Orman Md		
TARIM - HEDEF 1: BİLGİ ALTYAPISININ KURULMASI (Ölçüm, kayıt ve envanter çalışmaları)					
Anahtar Eylem 8: Gıda güvencesinin sağlanması için bilgi altyapısının sağlanması					
	1. Bölgede Gıda Güvencesizliği ve Hassasiyet Bilgileri ve Haritalama Sistemlerinin Geliştirilmesinin Desteklenmesi				

TARIM - HEDEF 2: SOSYAL ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ			
Anahtar Eylem 1: Kırsal alanda kalkınmanın sağlanması; kırsal gelirlerin artırılması ve kırsal toplumun yaşam şartlarının iyileştirilmesine yönelik sosyal altyapının oluşturulması			
Üst Ölçekli Kararlar: a-Sekizinci Kalkınma planı-kırsal kalkınmanın temel amacı: Sürdürülebilir kalkınma ilkesi çerçevesinde yerel potansiyellerin harekete geçirilerek gelir ve istihdamın artırılması; b- AB Uyum süreci; c-Tarım Strateji Raporu; d-Tarım Şurası			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
1. Kırsal gelirlerin ve yaşam kalitesinin artırılması	1. Dar Polarize Bölgesel Gelişme modeli kapsamında Kırsal kalkınma projelerinin örgütlenme çalışmalarının koordine ve organize edilmesi	<ul style="list-style-type: none"> • EEB / Gelir getirici tarım dışı faaliyetlerin oluşturulması • İstihdam sorununun kademeli çözümü	Bölge Kalkınma Ajansı İl Özel İdaresi Tarım İl Md. DPBKB-
	2. Dağınık yerleşim biçiminin yarattığı sorunların giderilmesine yönelik olarak toplu yerleşimi özendirici çalışmalarda bulunulması	<ul style="list-style-type: none"> • EEB /il-Özellikle kış aylarındaki yatırımlar ve ulaşım sorunları, köy yerleşim alanlarının yarattıkları üretim değerleri karşılaştırmalı olarak değerlendirildikten sonra bazı köylerin taşınmaları söz konusu olabilir	Bölge Kalkınma Ajansı İl Özel İdaresi
	3. Bölge içi farklı alt bölgelerde seçilmiş yoksul bölgelerinde uygulamalı tarım reformu 3.1. Özellikle yoksul kesimlerin kendi sorunlarının sahibi olması için onlara örgütlenme ve farkındalık konusunda destekte bulunacak çalışmaların yapılması	<ul style="list-style-type: none"> • EEB /il	İl Özel İdaresi
	4. Çiftçinin sosyal güvenlik kapsamına alınabileceği kurumsal sisteminin kurulması 4.1. Mevcut sistemde ortaya çıkan sorunların giderilmesine yönelik önlemlerin alınması	<ul style="list-style-type: none"> • EEB /il	Muhtarlık İl Özel İdaresi SSK Bağkur
	5. Katılımcı bir yaklaşımla tarım dışı gelir getirici faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve desteklenmesi projesi	<ul style="list-style-type: none"> •	Bölge Kalkınma Ajansı İÖİ-STK-Vakıflar-Arıcılar Birliği
	5.1. Tarımın bir parçası olan ve kırsal kesimde topraksız kişiler için önemli bir istihdam alanı olan bal üretimi teşviki projesi	<ul style="list-style-type: none"> • Öncelikli alanlar:Refahiye, Iliç, Aydıntepe, Bayburt, İspir, Olur, Pazaryolu, Tortum, Şenkaya	Bölge Kalkınma Ajansı İÖİ-Tarım İl Md.
	5.2. Köy kadınlarının atıl gücünü değerlendirmek amacı ile alt bölgelerdeki el sanatları faaliyetlerinin desteklenmesi projesi	<ul style="list-style-type: none"> • Araştırmalardan sonra belirlenecek	Tarım İl Md. İl Özel İdaresi STK

TARIM - HEDEF 2: SOSYAL ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ

Anahtar Eylem 2: Kırsal alanların rekabet gücünün artırılması, kırsal alanda yaşayanların girişimcilik yeteneklerinin artırılması için sosyal altyapının oluşturulması

Üst Ölçekli Kararlar: a-Sekizinci Kalkınma planı: Sürdürülebilir kalkınma ilkesi çerçevesinde yerel potansiyellerin harekete geçirilerek gelir ve istihdamın artırılması kırsal kalkınmanın temel amacı; b- AB Uyum süreci; c-Tarım Strateji Raporu; c-Tarım Şurası

AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
2. Kırsal alanların rekabet gücünün artırılması	1. Tarım ve kırsal kalkınma amaçlı STK'ların teknik kapasitelerinin güçlendirilmesi	• EEB / il; Bu örgütlerin kalkınmada öncelikli rol almalarının sağlanması	
	2. Üretici örgütlerinin kurulması ve yönetim yapılarının güçlendirilmesi	• EEB / il; Verimliliğin artırılması, standartlaşmanın ve pazarlama gücünün artırılması, •	İl Özel İdaresi Bölge Kalkınma Ajansı, Sanayi Odaları
	2.1. Kırsal alanda örgütlenmenin katılımcı yaklaşımlarla geliştirilmesi ve etkinliğini arttırmak ve mevcut örgütleri etkin hale getirmek, mali ve teknik destek sağlanması		
	3. Sulama birlikleri ve kooperatiflerin desteklenmesi		
	4. Özellikle küçük ölçekli işletmeler için ortak makine donanım kullanımını özendirerek modellerin kurulması		
5. Kırsal alanda üretici ve sanayiciyi bir araya getirecek pazarlama koşullarının ve üretim modellerinin oluşturulması ve yaygınlaştırılması			
Çiftçinin eğitimi ve yayım faaliyetleri	6. Tarımsal yayım ve eğitimde görev alan eğitimcilerin eğitimi sağlanması	• Yeterli ve kaliteli personelin sağlanması	Tarım ve Köyşleri Bak.- Tarım İl Md.- STK Milli Eğitim Md. AÜ
	7. Tarımsal yayım ve çiftçi eğitimi ile gençler, kadınlar ve yetişkinler için özel eğitim programları hazırlanması	• EEB / il; Çiftçinin bilinçli ve pazara yönelik üretim yapmasının sağlanması, tarım dışı alanlarda beceri, sağlıklı ve eğitilmiş genç neslin geliştirilmesi	
	8. Çocuk gelişimi ve bakımı, el sanatları, aile planlaması, çevre vb. konularda kadınlara yönelik yayım programlarının yapılması		
	9. Yersel koşulları ve işletme ölçeklerini dikkate alan uygun teknoloji ve üretim araçlarının kullanımına yönelik yayım çalışmalarının yapılması	• Üretime yönelik eğitim faaliyetlerinin bölge özeline göre sağlanması ve organize edilmesi	
10. Çiftçi yayım ve eğitim projelerinin hazırlanması	•		
Altyapı	11. Kırsal alana hizmet götürmekle yükümlü kurum ve kuruluşların kurumsal kapasite gelişmelerinin ve kurumlar arası işbirliğinin sağlanması	• EEB / il; Koordinasyon ve işbirliği gücü yüksek yönetim modellerinin oluşturulması	İl Özel İdaresi

TARIM - HEDEF 2: SOSYAL ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ			
Anahtar Eylem 2: Kırsal alanların rekabet gücünün artırılması, kırsal alanda yaşayanların girişimcilik yeteneklerinin artırılması için sosyal altyapının oluşturulması			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
3. Kırsal alanda yaşayanların girişimcilik yeteneklerinin artırılması	1. Kırsal alanlarda kadın ve gençlerin ekonomik yaşamdaki etkinliklerinin artırılması	<ul style="list-style-type: none"> • EEB / il; Gelir getirici tarım dışı faaliyetlerin oluşturulması • İstihdam sorununun kademeli çözümü	İl Özel İdaresi Bölge Kalkınma Ajansı
	2. Girişimcilik konularında eğitimin verilmesi		
	3. Kırsal alanda gelir sağlayıcı faaliyetlere yönelik mesleki eğitimin geliştirilmesi		
	3.1. Kırsal nüfusa yönelik yeni iş fırsatları yaratılması ve buna yönelik eğitim programlarının düzenlenmesi		
4. Eğitimin kurumsal altyapısının güçlendirmesi	1. Kız çocuklarının okula gönderilmesi kampanyası	<ul style="list-style-type: none"> • EEB / il; Genç nüfusun nitelikli olarak yetişmesinin sağlanması	Muhtarlık STK Milli Eğitim Md.
	2. Taşımali eğitim(kış şartlarında zor-yatılı ilköğretim okulları)		
5. Kırsal kalkınma ile ilgili kurumsal yapının oluşturulması	1. Tarımsal öğretim ve araştırma alanında üniversite bakanlık- özel sektör-STK'lar arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> • EEB / il; Koordinasyon ve işbirliği gücü yüksek yönetim modellerinin oluşturulması	Bölge Kalkınma Ajansı İl Özel İdaresi
	2. Kırsal alana yönelik hizmet veren kurumlar arası işbirliğini ve paylaşımı gerçekleştirmek		
	3. Kırsal birliklerin oluşturulması (il özel idare kanunu)		
	4. Kırsal kalkınma konusunda uzman kadronun güçlendirilmesi		
6. Çevrenin ve kırsal mirasın korunması	1. Çevre konusunda örgütlenme ve eğitim	<ul style="list-style-type: none"> • EEB / il; Çevre konusunda vatandaşın bilinçlendirilmesi	Çevre Md. STK

TARIM - HEDEF 2: SOSYAL ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ			
Anahtar Eylem 3: Bölgede hayvancılığın geliştirilmesi, verimliliğin ve üretimin artırılması için sosyal altyapının oluşturulması			
Üst Ölçekli Kararlar: a-Sekizinci Kalkınma planı; b- AB Uyum süreci; c-Tarım Strateji Raporu; d-Tarım Şurası; e- Çayır Mera Yem Bitkileri ve Hayvancılığı Geliştirme Projesi			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
1. Bölgede hayvancılığın geliştirilmesi için kurumsal yapılanma	1. Hayvan tespiti sisteminin kurumsal şemasının oluşturulması	<ul style="list-style-type: none"> • EEB / il; Çiftçinin sürekli eğitiminin sağlanması, yapılan araştırmaların uygulayıcıya aktarılması, gıda güvenliğinin sağlanması için koordineli etkileşim ortamının yaratılması Şema 4.17-4.23	Bölge Kalkınma Ajansı Tarım İl Md İl Özel İdaresi
	2. Özerk araştırma enstitüsü ile yerel araştırmalar arasındaki bağlantıyı kuracak kurumsal yapılanma modeli		
	3. Hayvancılık işletmeleri tespit sisteminin kurumsal yapısının oluşturulması		
Mera alanları ıslahı	4. Mera alanları ıslah planları ve uygulanmasına ilişkin örgütsel yapı sisteminin kurulması	<ul style="list-style-type: none"> • EEB / il; Mera alanlarının rasyonel kullanımı ve geliştirilmesi için teknik desteğin verilebilmesi	Tarım İl Md. İl Özel İdaresi Tarım ve Köyişleri Bak.- STK- Üniversiteler
2. Hayvan sağlığı	1. Veteriner hekimlerinin istihdam suretiyle teknik hizmetler, hayvan hastalıkları teşhis ve tedavi merkezlerinin ziraat odaları kanalıyla daha verimli bir biçimde yürütülmesinin sağlanması	<ul style="list-style-type: none"> • Hayvancılık merkezi olarak saptanan ilçe merkezlerinde veteriner hekimlerin sayısının çoğaltılması, niteliğin artırılması Şema 4.17-4.23	Tarım İl Md. İl Özel İdaresi Tarım ve Köyişleri Bak. AÜ-TİGEM-
3. B. Baş Hayvan ıslahı	1. Damızlık üretimi konusunda Yetiştirici Birliklerinin kurulması	<ul style="list-style-type: none"> • Üretim planlamasından ve pazarlamaya kadar etkin rol oynayacak Tarımsal Üretici Birliklerin Kurulması • Öncelikli alanlar:Erzincan, Otlukbeli, Demirözü, Erzurum, Ilica, İspir, Çat, Karayazı, Hınız, Horasan Şema.17.	Tarım İl Md. İl Özel İdaresi Tarım ve Köyişleri Bak.- Bölge Kalkınma Ajansı AÜ-TİGEM-Özel sektör- DÜÇ- TBAE - Üniversiteler
	2. Damızlık Üretimi konusunda uzman elemanlardan yararlanmak için TKB, Üniversiteler ve Damızlık Yetiştirici Birlikleri arasında işbirliğinin kurulması		
	3. Hayvansal ürün Üretici Birliklerinin oluşturulması ve geliştirilmesi		
	4. Etkin pazarlama ve örgütlenme sisteminin oluşturulması		
	5. Hayvancılık-sanayi ilişkisinin kurulması-sözleşmeli hayvancılık sisteminin geliştirilmesi		
	6. Grup Tarımı İşletme Modeli ile örgütlenmenin yaygınlaştırılması		

TARIM - HEDEF 2: SOSYAL ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ			
Anahtar Eylem 3: Bölgede hayvancılığın geliştirilmesi, verimliliğin ve üretimin artırılması için sosyal altyapının oluşturulması			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
4.K.Baş Hayvanların İslahı	1. Hayvansal ürün Üretici Birliklerinin oluşturulması ve geliştirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> • Üretim planlamasından ve pazarlamaya kadar etkin rol oynayacak Tarımsal Üretici Birliklerin Kurulması • Öncelikli alanlar: Hınıs, Horasan, Karayazı (Şema 4.19)	Tarım İl Md. İl Özel İdaresi Tarım ve Köyişleri Bak. Bölge Kalkınma Ajansı AÜ-TİGEM Özel sektör DÜÇ- TBAE - Üniversiteler.
	2. Etkin pazarlama ve örgütlenme sisteminin oluşturulması		
	3. Hayvancılık-sanayi ilişkisinin kurulması-sözleşmeli hayvancılık sisteminin geliştirilmesi		
	4. Grup Tarımı İşletme Modeli ile örgütlenmenin yaygınlaştırılması		
5.Arıcılıkta kapasitenin artırılması	1. Arıcılık Üretici Birliklerinin geliştirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> • Üretim planlamasından ve pazarlamaya kadar etkin rol oynayacak Tarımsal Üretici Birliklerin Kurulması • Öncelikli alanlar: Refahiye, Ilıç, Aydıntepe, Bayburt, İspir, Olur, Pazaryolu, Tortum, Şenkaya. (Şema:4.21)	Tarım İl Md. İl Özel İdaresi Tarım ve Köyişleri Bak. Bölge Kalkınma Ajansı Özel sektör AÜ-TİGEM-DÜÇ- TBAE - Arıcılık Birliği
	2. Etkin pazarlama ve örgütlenme sisteminin oluşturulması		
	3. Arıcılık-paketleme ilişkisinin kurulması-sözleşmeli kovancılık sisteminin geliştirilmesi		
	4. Grup Tarımı İşletme Modeli veya kooperatifçilik ile örgütlenmenin yaygınlaştırılması		
	5. Bal üretiminde standartlaşma sertifikasyonun sağlanması	<ul style="list-style-type: none"> •	
6.Su ürünleri kapasitenin artırılması	1. Su ürünleri Üretici Birliklerinin oluşturulması ve geliştirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> • Üretim planlamasından ve pazarlamaya kadar etkin rol oynayacak Tarımsal Üretici Birliklerin Kurulması • Öncelikli alanlar: Erzincan. (Şema 4.22)	Tarım İl Md. İl Özel İdaresi Tarım ve Köyişleri Bak. Bölge Kalkınma Ajansı Özel sektör AÜ-TİGEM-TBAE- Ziraat Odası, Su ürünleri Birliği
	1.1. Etkin pazarlama ve örgütlenme sisteminin oluşturulması		
	2. Su ürünleri üretimi--sanayi ilişkisinin kurulması-sözleşmeli su ürünleri sisteminin geliştirilmesi		
	3. Grup Tarımı İşletme Modeli veya kooperatifçilik ile örgütlenme		
7.Kanatlı Hayvancılık kapasitesinin artırılması	1. Kanatlı Hayvan Üretici Birliklerinin oluşturulması ve geliştirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> • Üretim planlamasından ve pazarlamaya kadar etkin rol oynayacak Tarımsal Üretici Birliklerin Kurulması	Tarım İl Md. İl Özel İdaresi Tarım ve Köyişleri Bak. Bölge Kalkınma Ajansı Özel sektör AÜ-TİGEM-DÜÇ-
	2. Etkin pazarlama ve örgütlenme sisteminin oluşturulması		

TARIM - HEDEF 2: SOSYAL ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ			
Anahtar Eylem 3: Bölgede hayvancılığın geliştirilmesi, verimliliğin ve üretimin artırılması için sosyal altyapının oluşturulması			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
8.İpekböcekçiliği kapasitenin artırılması	1.İpekböcekçiliği Üretici Birliklerinin oluşturulması ve geliştirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> • Üretim planlamasından ve pazarlamaya kadar etkin rol oynayacak Tarımsal Üretici Birliklerin Kurulması • Eğitim ve yayım çalışmaları ile çiftçiyi bilinçlendirme ve verim artışını sağlama 	Tarım İl Md İl Özel İdaresi Tarım ve Köyşleri Bak. Bölge Kalkınma Ajansı, Özel sektör AÜ-TİGEM- -DÜÇ- TBAE Üniversiteler, Ziraat Odası
	2.Etkin pazarlama ve örgütlenme sisteminin oluşturulması		
	3.İpekböcekçiliği-sanayi, el sanatları ilişkisinin kurulması-sözleşmeli üretim sisteminin geliştirilmesi		
	4.Grup Tarımı İşletme Modeli ile örgütlenme		
TARIM - HEDEF 2: SOSYAL ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ			
Anahtar Eylem 4: Bölgede hayvancılığın geliştirilmesi için ateşleyici sektör olan pazarlama konusunda sosyal altyapının oluşturulması			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
1.Pazarlama sisteminin kurulması	1. Üretici birliklere pazarlamanın yardımcı hizmetleri arasında yer alan standardizasyon, kalite kontrol ve işaretleme, ambalajlama gibi alanlarda verilen hizmetleri sağlayacak kurumsal altyapının oluşturulması	<ul style="list-style-type: none"> • Talebe göre üretimin yönlendirilmesini sağlama • Şema:4.16 • Öncelikli merkez: Erzurum 	Tarım ve Köyşleri Bak.- Üniversiteler DPT Bölge Kalkınma Ajansı İl Özel İdaresi Üretici Birlikleri
	2. Pazar araştırmalarının üretici birliklere sistematik aktarım modelinin kurulması		
	3. Sözleşmeli besicilik uygulaması başlatılması	<ul style="list-style-type: none"> • Ürünün pazarlanabilirlik garantisinin sağlanması, teknik destek ile standardizasyonun sağlanması • Erzincan, Otlukbeli, Demirözü, Erzurum, Ilıca, İspir, Çat, Karayazı, Hınıs, Horasan'da kesimhanelerin ve ilgili sanayilerin oluşumunun sağlanması 	
	4. Kombinalarla anlaşmalı sözleşmeli besicilik		
	5. Havyasal ürün sanayi ile ilişkili sözleşmeli üretim		
2.Tarımsal sanayinin desteklenmesi	1. Üretici Birliklerin hayvansal ürünlerin girdisini kullandığı sanayi tesislerini kurması olanağını yaratarak üretici birliklerinin kurulmasını teşvik etmek	<ul style="list-style-type: none"> • Üretici birliklerin yukarıdaki merkezlerde tarım sanayi tesislerini kurmasını sağlayarak, birlik üyesi üreticilerin gelir düzeylerinin artmasını sağlamak 	Sanayi ve Ticaret Odası DPT- Bölge Kalkınma Ajansı İl Özel İdaresi

TARIM - HEDEF 2: SOSYAL ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ			
Anahtar Eylem 5: Bölgede hayvancılığın geliştirilmesi için hayvansal üretimi destekleme hizmetlerini sağlama konusunda sosyal altyapının oluşturulması			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
1.Yayım- eğitim çalışmaları	1. Yayım- Eğitim yayım elemanlarının sayısının artırılması ve hizmet alt bölgelerine göre homojen dağılımın sağlanması	<ul style="list-style-type: none"> İlçenin uzmanlaşma özelliğine bağlı olarak elemanların yetiştirilmesi ve bu konuda bir hizmet üssü oluşturulması Tİ Şubelerinin ilçe özelliğine göre uzmanlaşmalarını sağlamak	Tarım İl Müdürlüğü Özel Veteriner Hekimler
Mera	2. Meralarda erken, ağır ve uzun süreli yapılan otlatmanın zararlarının önlenmesi için köylünün aşiretlerin ve çobanların eğitimi- 3. Mera Kanunu ve ilgili projeler konusunda çiftçinin bilgilendirilmesi. 4. Hayvan sağlığı konusunda besicilerin eğitimi ve yayım çalışmaları	<ul style="list-style-type: none"> Eğitim ve yayım çalışmaları ile çiftçiyi bilinçlendirme ve verim artışı sağlama Öncelikli alanlar:Erzincan, Otlukbeli, Demirözü, Erzurum, Ilica, İspir, Çat, Karayazı, Hınız, Horasan (Şema.4.17-4.19)	Tarım İl Md. Tarım İlçe Şube, Ziraat Odası
B. ve K. Baş hayvancılık	5. Yem Hazırlama konusunda eğitim- yem çeşitlerinin geliştirilmesi, silaj yapım teknikleri ve sap samanın kimyasallarla muamelesi konusunda 6. Hayvanların sağımı ve temizliği konularında hijyen konusunda 7. Grup Tarımı İşletme Modeli konusunda 8. Sözleşmeli tarım konusunda 9. Süt ürünleri yapımı konusunda 10.Suni tohumlama konusunda kadınlara ve besicilere yönelik yayım ve eğitim programların yapılması uygulanması	<ul style="list-style-type: none"> Eğitim ve yayım çalışmaları ile çiftçiyi bilinçlendirme ve verim artışı sağlama Öncelikli alanlar:Erzincan, Otlukbeli, Demirözü, Erzurum, Ilica, İspir, Çat, Karayazı, Hınız, Horasan (Şema. 4.17-4.19)	
Arıcılık	11.Arıcılık yetiştirilmesi ve balcılık 12.Grup Tarımı İşletme Modeli 13.Sözleşmeli tarım konusunda 14.Kadınlara ve besicilere yönelik yayım ve eğitim programların uygulanması	<ul style="list-style-type: none"> Eğitim ve yayım çalışmaları ile çiftçiyi bilinçlendirme ve verim artışı sağlama Öncelikli alanlar: Refahiye, Iliç, Aydıntepe, Bayburt, İspir, Olur, Pazaryolu, Tortum, Şenkaya. (Şema 4.21)	
Su ürünleri	15.Su ürünleri yetiştiriliciliği 16.Üretim birlikleri, sözleşmeli tarım konusunda kadınlara ve besicilere yönelik yayım ve eğitim programları	<ul style="list-style-type: none"> Eğitim ve yayım çalışmaları ile çiftçiyi bilinçlendirme ve verim artışı sağlama Öncelikli alanlar: Erzincan. (Şema 4.22)	

TARIM - HEDEF 2: SOSYAL ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ			
Anahtar Eylem 5: Bölgede hayvancılığın geliştirilmesi için hayvansal üretimi destekleme hizmetlerini sağlama konusunda sosyal altyapının oluşturulması			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
Kanatlı hayvancılık	18.Yem Hazırlama 19.Kanatlı hayvan yetiştiriciliği Hayvanların bakımı ve temizliği 20.Sözleşmeli tarım konusunda 21.Kuluçka konusunda kadınlara ve besicilere yönelik yayım ve eğitim programlarının yapılması 22.Kaz ve ördek yetiştiriciliğinin yaygınlaştırılması ve kaz ve ördek etti üretim ve tüketiminin özendirilmesi için gerek yazılı ve görsel medya aracılığı ile gerekse kitapçık, broşür ve seminerler düzenlenerek yetiştiricilik, pazarlama ve hastalıklar hakkında aydınlatıcı bilgiler içeren programlar yapıl.	<ul style="list-style-type: none"> Eğitim ve yayım çalışmaları ile çiftçiyi bilinçlendirme ve verim artışını sağlama Öncelikli alanlar:Erzincan, Tercan, Uzundere, Aşkale, (Şema 4.23)	
İpek böcekçiliği	23.İpek böcekçiliği yetiştiriciliği konusunda 24.Üretim birlikleri konusunda 25.Sözleşmeli tarım konusunda kadınlara ve besicilere yönelik yayım ve eğitim programlarının yapılması uygulanması	<ul style="list-style-type: none"> Eğitim ve yayım çalışmaları ile çiftçiyi bilinçlendirme ve verim artışını sağlama	
Pazarlama	26.Üretici birliklere pazarlamanın yardımcı hizmetleri arasında yer alan standardizasyon, kalite kontrol ve işaretleme, ambalajlama gibi alanlarda eğitim ve yayım hizmetlerin sağlanması	<ul style="list-style-type: none"> Kademeli olarak üretici birliklerinin uzmanlaşması sağlanarak, bunların çiftçiyi bilinçlendirmelerini ve yönlendirmelerini sağlamak	
	27.Pazar olanakları konusunda üreticiye bilgi aktarılması yayım programı	<ul style="list-style-type: none"> BKA tarafından bölgede yetiştirilebilecek ürünlerin pazar olanaklarının araştırılması, Tarım İl Md. ve TİŞ'lerinin bilgilendirilmesi, bu bilginin DPB'lerde çiftçiye aktarılması B.ve K. Baş ve arıcılık konusundaki öncelikli alanlarda	Tarım İl Md. Tarım İlçe Şube Sanayi ve Ticaret Odası
	28.Sözleşmeli besicilik yayım ve eğitim paketi		

Anahtar Eylem 6: Tarım ürünlerinin verimliliğinin ve üretim miktarının artırılması, ürün çeşitliliği ile tarımsal gelirin artırılması için sosyal altyapının oluşturulması			
Üst Ölçekli Kararlar: a-Sekizinci Kalınma Planı; b- AB Uyum süreci; c-Tarım Strateji Raporu; d-Tarım Şurası; e)Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanununun çıkarılması; f) Çiftçi kayıt sistemi ve doğrudan gelir desteği projesi, g-STATİP projesi			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
1.Doğal kaynaklar	1. Havza yönetim modelinin oluşturulması		Tarım ve Köyişleri Bak. İl Özel İdaresi TEMA İlgili STK'lar
2.Tarımsal işletmelerin rekabet gücünün artırılması	1. Üretici örgütlenmesi	<ul style="list-style-type: none"> • EEB /il; Yeni üretim tekniklerinin, pazarlama olanaklarının, standardizasyonun çiftçiye ulaştırılmasını sağlayıcı kurumsal düzenin oluşturulması • Öncelik: B.ve K. Baş ve arıcılık konusundaki uzmanlaşan alanlar	Bölge Kalkınma Ajansı İl Özel İdaresi STK Üretici birlikleri
	1.1. Tarımsal birliklerin oluşumunun teşviki ve örgütlenme kapasitesinin artırılması	<ul style="list-style-type: none"> •	
	1.2. Tarımsal Üretici Birliklerinin oluşturulması ve geliştirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> •	
	1.3. Sulama tekniklerinin çiftçiye ulaştırılmasını sağlayıcı kurumsal düzenin oluşturulması,	<ul style="list-style-type: none"> • Mevcut sulama olanaklarından en rasyonel şekilde yararlanılması, sulama tekniklerinin geliştirilmesi, sulama olanaklarının artırılması • Öncelik: Yem bitki ekiminin olduğu alanlar	
	1.4. Sulama olanaklarının katılımcı şekilde kurulmasını ve işletilmesini sağlayıcı projelerin oluşturulması	<ul style="list-style-type: none"> •	
	1.5. Sulama yapmak amacıyla Su Birliklerinin oluşturulması	<ul style="list-style-type: none"> •	
	2. Köylerde Ortak Makine Kullanımının sağlanması		<ul style="list-style-type: none"> • Ortak makine ekipman kullanımı ile ileri teknoloji kullanarak tarım yapma olanağının sağlanması, verimliliğin artırılması, üretim maliyetinin düşürülmesi

TARIM - HEDEF 2: SOSYAL ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ			
Anahtar Eylem 6: Tarım ürünlerinin verimliliğinin ve üretim miktarının artırılması, ürün çeşitliliği ile tarımsal gelirin artırılması için sosyal altyapının oluşturulması			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
3. Tarım-sanayi-pazar bütünleşmesini sağlanması	1. Sözleşmeli üretiminin geliştirilmesi 2. Üretici Birliklerinin kurulması ve geliştirilmesi 3. Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin özerkleştirilmesi	• Pazar-üretim ilişkisinin kurulması	Tarım İl Md. SYVD- Tarım ve Köyşleri Bak.- Sanayi ve Ticaret Odası
	4. Üretici Birliklerin Sözleşmeli Tohumluk Üretimi modeli ile yeni çeşitlerin tohumluk üretimi ve pazarlanmasında görev almaları özendirilmeli	• EEB/ il; Sertifikalı tohumluk kullanımını yaygınlaştırmak, ürün niteliğini arttırmak	
	5. TİGEM in satış bayiliği oluşturması özellikle tohuma kolay ulaşmada ve peşin satışlarda önemli katkıda bulunmuştur. Uygulamanın yeni çeşitleri de içine alarak devam ettirilmesi		
4. Yayım-eğitim çalışmaları	1. Yayım elemanları sayısının artırılması	• İlçenin uzmanlaşma özelliğine bağlı olarak elemanların yetiştirilmesi ve bu konuda bir hizmet üssü oluşturulması • Tİ Şubelerinin ilçe özelliğine göre uzmanlaşmalarını sağlamak (Şema:4.9,4.12)	Tarım ve Köyşleri Bak.- Tarım İl Md. AÜ
	2. Kadınlara yönelik yayım hizmetlerinin verilmesi	• EEB / il; Eğitim ve yayım çalışmaları ile çiftçiyi bilinçlendirme ve verim artışını sağlama	Tarım İl Md.-STK-MEM-
	3. Pazarlama, örgütlenme gibi konularda tarımsal yayım çalışmaları projeleri	• BKA tarafından bölgede yetiştirilebilecek ürünlerin pazar olanaklarının araştırılması, TİM ve TİŞ'lerinin bilgilendirilmesi, bu bilginin DPB'lerde çiftçiye aktarılması	STO-İKB

TARIM - HEDEF 2: SOSYAL ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ			
Anahtar Eylem 6: Tarım ürünlerinin verimliliğinin ve üretim miktarının artırılması, ürün çeşitliliği ile tarımsal gelirin artırılması için sosyal altyapının oluşturulması			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
1. Doğal kaynaklar	1. Havza yönetim modelinin oluşturulması		Tarım ve Köy İşleri Bak. İl Özel İdaresi TEMA İlgili STK'lar
2. Tarımsal işletmelerin rekabet gücünün artırılması	1. Üretici örgütlenmesi	<ul style="list-style-type: none"> • EEB /il; Yeni üretim tekniklerinin, pazarlama olanaklarının, standardizasyonun çiftçiye ulaştırılmasını sağlayıcı kurumsal düzenin oluşturulması • Öncelik: B.ve K. Baş ve arıcılık konusundaki uzmanlaşan alanlar 	Bölge Kalkınma Ajansı İl Özel İdaresi STK Üretici birlikleri
	1.1. Tarımsal birliklerin oluşumunun teşviki ve örgütlenme kapasitesinin artırılması		
	1.2. Tarımsal Üretici Birliklerinin oluşturulması ve geliştirilmesi		
	2. Sulama tekniklerinin çiftçiye ulaştırılmasını sağlayıcı kurumsal düzenin oluşturulması,	<ul style="list-style-type: none"> • Mevcut sulama olanaklarından en rasyonel şekilde yararlanılması, sulama tekniklerinin geliştirilmesi, sulama olanaklarının artırılması • Öncelik: Yem bitki ekiminin olduğu alanlar 	
	2.1. Sulama olanaklarının katılımcı şekilde kurulmasını ve işletilmesini sağlayıcı projelerin oluşturulması		
	2.2. Sulama yapmak amacıyla Su Birliklerinin oluşturulması		
	3. Köylerde Ortak Makine Kullanımının sağlanması	<ul style="list-style-type: none"> • Ortak makine ekipman kullanımı ile ileri teknoloji kullanarak tarım yapma olanağının sağlanması, , 	DPBKB
Anahtar Eylem 6: Gıda güvencesinin sağlanması için sosyal altyapının geliştirilmesi- Çiftlikten-sofraya gıda zincirinin incelenerek gıda güvenliğinin sağlanmasına yönelik kurumsal yapının bölgede oluşturulması			
	1. Gıda güvenliğinde denetim hizmetlerinin güçlendirilmesi		

TARIM - HEDEF 3: TEKNİK ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ			
Anahtar Eylem 1: Kırsal alanda kalkınmanın sağlanması; kırsal gelirlerin artırılması ve kırsal toplumun yaşam şartlarının iyileştirilmesine yönelik teknik altyapının oluşturulması			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
1. Gelirin artırılması ve Yaşam şartlarının iyileştirilmesi	1. Tarım İlçe Müdürlüklerinde CBS birimlerinin kurulması	<ul style="list-style-type: none"> • EEB / Tarım bilgi sisteminin oluşturulması • Öncelik: Hayvancılığın ve yem bitki alanlarının öncelikli olduğu ilçeler (Şema 4.12, 4.17, 4.19) 	Tarım ve Köyişleri Bak. İl Özel İdaresi Tarım İl Md.
	2. Kırsal yerleşim planlamasının yapılarak, köylerin günün koşullarına göre yeniden fiziksel yapılanmasının sağlanması	<ul style="list-style-type: none"> • Öncelikle turizm öncelikli alt bölgelerde 	İl Özel İdaresi
	3. Kırsal çevre koşullarının insanca yaşanabilir ortamı barındırabilir hale getirilmesinin sağlanması		İl Özel İdaresi
2. Kırsal alanların rekabet gücünün artırılması	1. Köy Kalkınma Odakları Üretici Birlik Şubelerinin açılması	<ul style="list-style-type: none"> • Öncelik: Hayvancılığın ve yem bitki alanlarının öncelikli olduğu ilçeler ve turizm öncelikli ilçeler (Şema 4.12, 4.17, 4.19) 	Bölge Kalkınma Ajansı İl Özel İdaresi
	2. KEP Köy kalkınma odaklarında uygulamalı örgün eğitim merkezleri kurulması		Tarım İl Md. Tarım İlçe Şube
	3. Kırsal kesime yeterli ve dengeli içme ve kullanma suyunun sağlanması, ulaşım sistemleri ile atık su ve kanalizasyon altyapısının güçlendirilmesi		İl Özel İdaresi
	4. Borsanın geliştirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> • Erzurum 	SO-BKA
	5. Kesimhanelerin ve soğuk hava depolarının artırılması	<ul style="list-style-type: none"> • Erzurum, Otlukbeli, Demirözü, Erzurum, Ilıca, İspir, Çat, Karayazı, Hınıs, Horasan'da kesimhanelerin oluşumunun sağlanması 	Özel sektör DPT Bölge Kalkınma Ajansı
	6. Kırsal alanda tarımsal üretimin yanı sıra sürekli ve sürdürülebilir gelir kaynakları için işleme, paketlenme, depolamaya yönelik tesislerin kurulması	<ul style="list-style-type: none"> • Erzurum, Erzincan, Bayburt il merkezleri 	Özel sektör-DPT Bölge Kalkınma Ajansı İl Özel İdaresi
3. Kırsal alanda yaşayanların girişimcilik yeteneklerinin artırılması	1. Köy Kalkınma Odaklarında uygulamalı eğitim merkezleri kurulması	<ul style="list-style-type: none"> • Ayrıntılı çalışmalardan ve tespitlerden sonra belirlenecek 	Tarım İl Md.- Bölge Kalkınma Ajansı Milli Eğitim Md. Milli Eğitim Bak.
	2. İlçelerde Ziraat Meslek Okulları açılması		
	3. Köy Kalkınma odaklarında yatılı ilköğretim okulları oluşturmak ve okulların fiziksel ve donanım altyapısının güçlendirilmesi		
	4. Yatılı bölge orta öğretim okullarının yaygınlaştırılması		

TARIM - HEDEF 3: TEKNİK ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ			
Anahtar Eylem 2: Bölge ekonomisinin hayvancılığa dayanarak geliştirilmesi için teknik altyapının oluşturulması			
Üst Ölçekli Kararlar: a-Hayvancılıkta Ön Soy Kütüğü ve Soy Kütüğü Projesi ⁵ ; b-Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararı c-Mera Kanununun düzenlenmesi, d-Mera kanununun tespit, tahdit, tahsis çalışmaları			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
1.Hayvancılığın geliştirilmesi	1. TİM'de CBS merkezinin kurulması	• İl ve ilçe merkezleri TİM ve TİŞ'lerinde	Tarım İl Md. İl Özel İdaresi
	2. Gen kaynakları veri bankası enstitüsünün kurulması	• Erzurum	AÜ- DPT Bölge Kalkınma Ajansı
	3. Genetik konusunda uluslararası proje üretecek ve uygulayacak özerk araştırma enstitüsü kurulması		
2.Mera alanları ıslahı	1. TİM'de CBS merkezinin kurulması 2. Mera ıslah çalışmalarının tamamlanabilmesi için gerekli olan kadaströ işlemlerinin tamamlanması	• İl ve ilçe merkezleri TİM ve TİŞ'lerinde ve Kadaströ Müdürlüklerinde	Tarım İl Md.- STK- İl Kadaströ Md.
3.Hayvan sağlığı	1. Veteriner hizmetlerinin artırılması ve hizmet alt bölgelerine göre homojen dağılımın sağlanması 2. Hayvan hastalıkları teşhis ve tedavi merkezlerinin kurulması	• Erzincan, Otlukbeli, Demirözü, Erzurum, Ilıca, İspir, Çat, Karayazı, Hınıs, Horasan'da	Ziraat Odası Tarım İl Md.
4.B.Baş Hay. Yerli ırktan kültür ırkına geçiş	1. Bölgede kaliteli büyük ölçekli damızlık üretim işletmelerinin ve örnek çiftliklerin kurulması- 2. Suni tohumlama yapan işletmelerinin kurulması, desteklenmesi	• Kaliteli hayvan sayısını arttırmak	KHGM & TBAE Tarım İl Md. Özel sektör
BB şartlarının iyileştirilmesi	3. Organize besi bölgeleri ve köylerde toplu modern ahırların kurulması 4. Silaj yapım ve yem hazırlama merkezlerinin kurulması 5. Kaba yem üretiminde mekanizasyonun geliştirilmesi	• Hayvancılık öncelikli ilçelerde ve belirlenecek KEP Kalkınma Odalarında	KEBKB
Toplam Kalite ve Güvenirlilik	6. Hayvancılıkla iştiğal eden işletmelere ISO belgesi verecek ve denetleyecek birimlerin bölge bazında kurulması	• Erzurum	Tarım ve Köyışleri Bak. TBAE-TÜBİTAK

⁵ **Hayvancılıkta Ön Soy Kütüğü ve Soy Kütüğü Projesi** Bu proje ile tüm sığırların kayıt altına alınmasını ve sun'i tohumlama yapılan hayvanların tümünü kayıt altına almasına sağlıklı ,genetik potansiyeli ve verimi yüksek sığır popülasyonu oluşturarak, kaliteli damızlık ihtiyacına yerli kaynaklardan sağlamak, hastalık bilgi takibi, pazarlama kolaylığı ve hayvan hareketlerinin izlenmesi amaçlanmaktadır. Proje, 81 lide Ön Soy Kütüğü şeklinde uygulanmaya başlamıştır. Soy Kütüğü bölümü ise yurt genelinde hızla yaygınlaştırılmaktadır.Özel Sektör tarafından yapılmakta olan sun'i tohumlama faaliyetleri bu proje ile denetlenecektir.

TARIM - HEDEF 3: TEKNİK ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ			
Anahtar Eylem 2: Bölge ekonomisinin hayvancılığa dayanarak geliştirilmesi için teknik altyapının oluşturulması			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
5.K.Baş Hayvan Islahı	1. Bölgede kaliteli ırk üretim işletmelerinin ve örnek çiftliklerin kurulması- 2. Suni tohumlama yapan işletmelerinin kurulması, desteklenmesi	• Erzincan, Otlukbeli, Demirözü, Erzurum, Ilıca, İspir, Çat, Karayazı, Hınıs, Horasan'da	KHGM&TBAE
BB şartlarının iyileştirilmesi	3. Organize besi bölgeleri kurulması, köylerde toplu modern ahırların kurulması 4. Silaj yapım ve yem hazırlama merkezlerinin kurulması	• Erzincan, Otlukbeli, Demirözü, Erzurum, Ilıca, İspir, Çat, Karayazı, Hınıs, Horasan'da Kırsal Eylem BölgeKalkınma odaklarında	DPBKB
TKG	5. Hayvancılıkla iştigal eden işletmelere ISO belgesi verecek ve denetleyecek birimlerin bölge bazında kurulması	• Erzurum, Bayburt, Erzincan il merkezleri	Tarım ve Köyişleri Bak.- TBAE-TÜBİTAK
6.Arıcılıkta kapasitenin artırılması	1. Damızlık Ana Arı İşletmelerinin kurulması 2. Uzmanlaşmış Arıcılık İstasyonları	• Öncelikli alanlar: Refahiye, Ilıç, Aydıntepe, Bayburt, İspir, Olur, Pazaryolu, Tortum, Şenkaya. (Şema 4.21)	
	3. Bal paketleme merkezlerinin kurulması	• Erzincan, Bayburt, Erzurum il merkezi	KHGM&TBAE
	4. Arıcılık koruyucu hekimlik merkezleri	• Öncelikli alanlar: Refahiye, Ilıç, Aydıntepe, Bayburt, İspir, Olur, Pazaryolu, Tortum, Şenkaya. (Şema 4.21))	
TKG	5. Hastalık ve zararlılar ile kalite denetimi konusunda ve bal sertifikasyonu verme konusunda yetkin laboratuvarların kurulması 6. Bal paketleme işletmelerinin kurulması	• Erzincan, Bayburt, Erzurum il merkezi	Tarım ve Köyişleri Bak.- TBAE-TÜBİTAK
7.Su ürünleri kapasitenin artırılması	1. Alabalık yavru üretme tesislerinin kurulması 2. Alabalık çiftliklerinin kurulması	• Öncelikli alanlar: Erzincan. (Şema 4.22)	KHGM&TBAE
	3. Su ürünleri üretimi araştırma ve teknoloji geliştirme örnek çiftliklerinin kurulması, 4. Balık yemi üretim tesislerinin kurulması		Özel sektör- İl Özel İdaresi Ziraat Odası-AÜ
TKG	5. Su ürünleri üretiminde sertifika verecek laboratuvarların kurulması		Tarım ve Köyişleri Bak.- TBAE-TÜBİTAK

TARIM - HEDEF 3: TEKNİK ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ			
Anahtar Eylem 2: Bölge ekonomisinin hayvancılığa dayanarak geliştirilmesi için teknik altyapının oluşturulması			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
8.Kanatlı Hayvancılıkta kapasitenin artırılması	1. Kümes Hayvanları kuluçka araştırma tesislerinin kurulması 2. Kaz ve ördek üretim işletmelerinin kurulması 3. Hindi üretimi amacıyla tesis edilmiş modern kümeslerin artırılması ⁶	• Öncelikli alanlar: Erzincan, Tercan, Uzundere, Aşkale, (Şema 4.23)	Özel sektör AÜ Bölge Kalkınma Ajansı
BB şartlarının iyileştirilmesi	4. Kuşyemi üretim tesislerinin kurulması		Özel sektör Bölge Kalkınma Ajansı
TKG	5. Kanatlı hayvan üretiminde sertifika verecek laboratuvarların kurulması	• Erzincan il merkezi	Tarım ve Köyışleri Bak. TBAE-TÜBİTAK
9.İpekböcekçiliği kapasitenin artırılması	1. İpekböcekçiliği Araştırma Enstitüsü kurulması 2. Modern İpekböcekçiliği işleme tesislerinin kurulması		KHGM&TBAE
TKG	3. İpekböcekçiliği üretiminde sertifika verecek laboratuvarların kurulması		Tarım ve Köyışleri Bak. TBAE-TÜBİTAK
10.Pazarlama sisteminin kurulması	1. Canlı hayvan pazarı ve borsasının kurulması, mevcutların modernleştirilmesi 2. Merkez Birlik kontrolünde damızlık hayvan borsası oluşturulması 3. Kesimhanelerin kurulması	• Teşvik edilecek ürünlerin belirlenmesi • Hayvancılık konusunda aracısız işlem yapabilme ortamının yaratılması	Sanayi ve Ticaret Odası Özel sektör
	4. Ürün toplama ve soğutma merkezlerinin kurulması	• Erzincan, Otlukbeli, Demirözü, Erzurum, Ilıca, İspir, Çat, Karayazı, Hınıs, Horasan'da Kırsal Eylem Bölge Kalkınma odaklarında	Özel sektör DPBKB
	5. Üretim birlikleri merkezlerinin ve şubelerinin kurulması	• Erzincan, Otlukbeli, Demirözü, Erzurum, Ilıca, İspir, Çat, Karayazı, Hınıs, Horasan ilçe merkezleri	DPBKB Üretici Birlikleri
	6. İnternet altyapısının geliştirilmesi, Her köye bilgisayar ve internet kampanyası	• Erzincan, Otlukbeli, Demirözü, Erzurum, Ilıca, İspir, Çat, Karayazı, Hınıs, Horasan ilçeleri	İÖİ, ÖS, TKB, TİM

⁶ Teknolojinin tam anlamı ile kullanılabilmesi ve ekonomik bir üretim için kurulu kümes kapasitesinin en az 15000 olması gerekmektedir.

TARIM - HEDEF 3: TEKNİK ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ			
Anahtar Eylem 3: Bölgede hayvancılığın geliştirilmesi için ateşleyici sektör olan pazarlama konusunda teknik altyapının oluşturulması			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
11. Hayvansal ürünleri destekleyecek ilişkili sanayilerin geliştirilmesi	1. Entegre süt üretim tesislerinin kurulması	• Erzurum	Özel sektör
	2. Entegre et üretim tesislerinin kurulması		
	3. Tabakhanelerin kurulması		
	4. Deri işleme tesislerinin kurulması		
	5. Arıcılık ürünleri ve bal paketleme tesislerinin kurulması	• Erzincan-Bayburt	
	6. Entegre su ürünleri işleme tesislerinin kurulması	• Erzincan	
	7. Ambalaj sanayinin ve tasarım altyapısının desteklenmesi		
12. Hayvansal üretimi destekleme hizmetlerini sağlama	1. Yayım- Eğitim yayım elemanlarını eğitim merkezleri	• Erzurum-Erzincan-Bayburt merkez	AÜ-Tarım İl Md.
	2. Çiftçi eğitim merkezleri	• Erzincan, Otlukbeli, Demirözü, Erzurum, Ilıca, İspir, Çat, Karayazı, Hınıs, Horasan'da Kırsal Eylem Bölge Kalkınma odalarında	DPBKB İl Özel İdaresi Bölge Kalkınma Ajansı
Anahtar Eylem 5: Tarım ürünlerinin verimliliğinin ve üretim miktarının artırılması, ürün çeşitliliği ile tarımsal gelirin artırılması için teknik altyapının oluşturulması			
1. Doğal kaynakların ve altyapının geliştirilmesi	1. Toprak reformu-arazi toplulaştırma çalışmaları	• EEB / il	AÜ-Tarım İl Md.
	2. Arazi toplulaştırma plan ve programının uygulanması		
	3. Laboratuvar kurulması veya mevcutların geliştirilmesi	• Erzurum-Erzincan-Bayburt il merkezleri	Atatürk Üniversitesi- TÜBİTAK İl Özel İdaresi
	4. Toprak ıslahı	• EEB / il	Tarım İl Md.
	5. Arazi ıslahı çalışmaları		
6. Drenaj çalışmaları			
7. Tarla içi geliştirme			
8. Erozyona duyarlı alanlar eylem planlarının uygulanması	• EEB / il	Tarım İl Md.-STK	

TARIM - HEDEF 3: TEKNİK ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ			
Anahtar Eylem 6: Tarımda ürün çeşitliliği, standartlaşma, bilinçli üretim ile pazarlama olanaklarının artırılması için teknik altyapının oluşturulması			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
2. Tarımsal işletmelerin rekabet gücünün artırılması	1. Klon anaç ve fidan üretimini geliştirme Fidan çiftliklerinin kurulması 2. Sert çekirdekli meyvelerde tohum ve klon anacı damızlıkları oluşturulmalı 3. Tohum temizleme merkezlerinin yaygınlaştırılması	<ul style="list-style-type: none"> Sebze ve meyvecilik: Erzincan, Üzümlü, Kemaliye, İspir, Uzundere, Tortum, Şenkaya Tarla ürünleri için; Kemaliye, Refahiye, Kemah, Üzümlü, Otlukbeli, Çayırılı, Tercan, Aşkale, Erzurum, Pasinler, Yem Bitkileri; Refahiye, Erzincan, Kemah, Aydıntepe, İspir, Tortum, Pasinler, Ilıca 	Özel sektör- Bölge Kalkınma Ajansı
	4. KEBKO'da birliklerin tarımsal ekipman filo merkezleri	• EEB / il	DPBKB-UB- İl Özel İdaresi Bölge Kalkınma Ajansı
	5. Altyapılarının güçlendirilmesi 5.1. Köy yolları yapımı, 5.2. İçme suyu temini, Kanalizasyon	• EEB / il	İl Özel İdaresi
	6. Sulama projelerinin tamamlanması 6.2. Sulama sisteminin modernleştirilmesi 6.3. Baraj yapımı-kuraklığın ve taşkınların denetimi	• EEB / il	DSİ İl Özel İdaresi Sulama Birlikleri
3. Alternatif Ürünlerin Geliştirilmesi	1. Soğuk hava depoları modernize edilmesi 2. Meyvelerde depolama olanakları artırılması ⁷ - 3. Sebze ve Meyvecilikte Danışmanlık merkezleri kurulması 4. Deneme Seraların kurulması	<ul style="list-style-type: none"> Pazara daha uzun süre mal sunumunun sağlanması Erzincan, Kemah, Üzümlü, Kemaliye, İspir, Uzundere, Tortum, Şenkaya 	Özel sektör Bölge Kalkınma Ajansı İl Özel İdaresi
4. Tarım-sanayi-pazar bütünleşmesi	1. Borsanın geliştirilmesi 2. Pazar piyasa sistemlerinin düzenlenmesi	<ul style="list-style-type: none"> Erzurum Pazar-üretim ilişkisinin kurulması 	Sanayi ve Ticaret Odası Bölge Kalkınma Ajansı
Anahtar Eylem 7: Gıda güvencesinin sağlanması için teknik altyapının güçlendirilmesi-			
1. Kaliteli ve standartlara uygun ürün üretimi	1. Merkezlerde laboratuvarların kurulması 2. Denetim elemanlarının istihdamı 3. Gıda işleme tesislerinin AB normlarında modernize edilmesi	<ul style="list-style-type: none"> Sürdürülebilirlik İlkesi Çerçevesinde Kaliteye Dayalı Üretim Artışı İle Gıda Güvenliği Ve Gıda Güvencesinin Sağlanması Erzurum, Erzincan, Bayburt 	Tarım İl Md.-AÜ

⁷ İleri teknolojiye sahip sistemlerle donatılmış soğuk hava depoları, kontrollü atmosferli depolar artırılmalı, depodan alınan ürün yine aynı soğuk ve kontrollü atmosfer zinciri içerisinde soğutuculu taşıtlarla pazara ulaştırılması konusunda çalışmalar

TARIM - HEDEF 4: SERMAYE BİRİKİMİNİN SAĞLANMASI			
Anahtar Eylem 1: Kırsal alanda kalkınma ile sermaye birikiminin sağlanması, bölge ekonomisinin canlandırılması			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
1. Gelirin artırılması ve yaşam şartlarının iyileştirilmesi	1. Hayvan ve tarım toprağı desteklerinde bulunulması	<ul style="list-style-type: none"> • Yoksulluğun azaltılması • Gelirin artırılması	Bölge Kalkınma Ajansı DPT
	2. Kırsal alanda tarımsal üretimin yanı sıra sürekli ve sürdürülebilir gelir kaynakları için işleme, paketlenme, depolamaya yönelik tesislerin kurulmasına yönelik girişimlerin desteklenmesi	<ul style="list-style-type: none"> • Tarım dışı istihdam alanlarının yaratılması	
2. Kırsal alanların rekabet gücünün artırılması	1. Üretici birliklerine katılan çiftçilerin teşviki	<ul style="list-style-type: none"> • Örgütlü toplumun oluşması • Üretimde verimliliğin artırılması	Bölge Kalkınma Ajansı DPT
	2. Üreticilerin bir araya gelerek pazara entegrasyonunu sağlayacak desteklerin sağlanması		
	3. Üreticilerin birlikte yapacakları hayvansal ve bitkisel üretim faaliyetlerinin desteklenmesi		
	4. Eğitim sertifikası alan çiftçilerin teşviki		
	5. Kırsal birliklere ve örgütlere katılım oranının yüksek olduğu dar polarize bölgelerdeki köylerin altyapılarının desteklenmesi		
	6. Pazara yönelik üretimde bulunabilecek işletmelerin desteklenmesi	<ul style="list-style-type: none"> • Pazar oluşturarak hayvancılığın gelişmesinin sağlanması	
7. Büyük işletmelerin ve girişimcilerin bölgeye çekilmesi	<ul style="list-style-type: none"> • Bölgenin dezavantajı olan ulaşım sorunun çözümlenmesi		
8. İşleme, paketlenme, depolamaya yönelik girişimlerin desteklenmesi			
9. Girdi maliyetlerinin düşürülmesi			
10. Yatırımcıların kiş koşullarına uygun taşıma aracı almalarının teşvik edilmesi			
3. Kırsal alanda yaşayanların girişimcilik yeteneklerinin artırılması	1. Girişimcilik faaliyetlerinin belli ölçütlere göre krediler ile desteklenmesi	<ul style="list-style-type: none"> • Tarım dışı istihdam alanlarının artırılması	Bölge Kalkınma Ajansı DPT
	2. Küçük tarım işletmelerinin krediye erişimlerinin kolaylaştırılması, bunun için sistemlerin geliştirilmesi		
	3. Kırsal alanda kendi işini kurmak isteyen başta kadınlara olmak üzere kredi desteklerinin sağlanması ve girişimciliğin özendirilmesi		

TARIM - HEDEF 4: SERMAYE BİRİKİMİNİN SAĞLANMASI			
Anahtar Eylem 2: Bölge ekonomisinin hayvancılığa dayanarak geliştirilmesi ve bu konuda sermaye desteğinin sağlanması ve birikimin oluşturulması			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
1. B.Baş Hayvanlarda Yerli ırktan kültür ırkına geçişin hızlandırılması	1. Bölgede kaliteli damızlık üretim işletmelerinin teşvik edilmesi 2. Suni tohumlama ve sağlık hizmetlerinin desteklenmesi amacıyla düşük faizli kredi ve teşvikler verilmesi 3. Suni tohumlama konusunda teknik bilgi ve olanakları olan özel firmaların desteklenmesi	<ul style="list-style-type: none"> Kaliteli hayvan sayısını arttırarak verim ve üretimi arttırıp, bunlara dayalı sanayinin gelişmesini sağlamak Öncelikli alanlar:Erzincan, Otlukbeli, Demirözü, Erzurum, Ilıca, İspir, Çat, Karayazı, Hınız, Horasan (Şema 4.17). 	Bölge Kalkınma Ajansı DPT
BB şartlarının iyileştirilmesi	4. Çiftçinin örgütlenmesi koşulunda, köylerde toplu modern ahırların kurulmasının teşviki 5. Hayvancılık işletmelerinde hayvanlara yetecek kadar yem bitkileri ekmeleri için teşvik. 5.1. Yem maliyetlerinin düşürülmesi	<ul style="list-style-type: none"> Birbirini tamlayan eylemlerin teşviki ile bölgede sermaye birikiminin sağlanması, bölge katma değerinin yükseltilmesi 	Bölge Kalkınma Ajansı DPT
TKG	6. ISO belgesi alan işletmelere ekstra teşvikler 7. İhtisas işletmelerinin özendirilmesi- 8. İşletme ölçeklerinin geliştirilmesi 9. Uzun dönemde, örgütlü, ekonomik büyüklükte ve ileri teknolojiyi kullanan hayvancılık işletmelerinin oluşturulması		Bölge Kalkınma Ajansı DPT
2. K.Baş Hayvan İslahı	1. Bölgede kaliteli ırk üretim işletmelerinin teşvik edilmesi 2. Suni tohumlama ve sağlık hizmetlerinin arttırılması amacıyla düşük faizli kredi ve teşvikler verilmesi	<ul style="list-style-type: none"> Öncelikli alanlar: Hınıs, Horasan, Karayazı (Şema 4.19) 	Bölge Kalkınma Ajansı DPT
BB şartlarının iyileştirilmesi	3. Çiftçinin örgütlenmesi koşulunda, köylerde toplu modern ahırların kurulmasının teşviki 4. Yem maliyetlerinin düşürülmesi	<ul style="list-style-type: none"> Verimliliğin arttırılması, hijyen ve standartlaşmanın sağlanması Maliyetin düşürülerek kar marjının yükseltilmesi ve pazarlama olanaklarının sağlanması 	
TKG	5. ISO belgesi alan işletmelere ekstra teşvikler		
3. Arıcılıkta BB şartlarının iyileştirilmesi	1. Alt bölgelerin potansiyeline göre arı kovanı dağıtımı (yöre halkına ek gelir sağlamak amacıyla pilot olarak seçilecek alt bölgelerde arılı kovan dağıtmak) 2. Alt bölge bazında örgütlenen üretici birliklerin primler ile teşvik edilmesi	<ul style="list-style-type: none"> Verimliliğin ve üretimin arttırılması, hijyen ve standartlaşmanın sağlanması pazarlama olanaklarının sağlanması Öncelikli alanlar: Refahiye, Ilıç, Aydıntepe, Bayburt, İspir, Olur, Pazaryolu, Tortum, Şenkaya. (Şema 4.21) 	Bölge Kalkınma Ajansı DPT
TKG	3. ISO belgesi alan alt bölge üretim birliklerine ve işletmelere ekstra teşvikler		

TARIM - HEDEF 4: SERMAYE BİRİKİMİNİN SAĞLANMASI			
Anahtar Eylem 2: Bölge ekonomisinin hayvancılığa dayanarak geliştirilmesi ve bu konuda sermaye desteğinin sağlanması ve birikimin oluşturulması			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
4. Su ürünleri kapasitenin artırılması	1. Alt bölge bazında örgütlenen üretici birliklerin primler ile teşvik edilmesi 2. Yem maliyetlerinin düşürülmesi	<ul style="list-style-type: none"> Verimliliğin artırılması, Hijyen ve standartlaşmanın sağlanması Maliyetin düşürülmesi Pazarlama olanaklarının sağlanması Öncelikli alanlar: Erzincan. (Şema 4.22) 	Bölge Kalkınma Ajansı DPT
TKG	3. ISO belgesi alan alt bölge üretim birliklerine ve işletmelere ekstra teşvikler		
5. Kanatlı Hayvancılığında kapasitenin artırılması	1. Alt bölge bazında örgütlenen üretici birliklerin primler ile teşvik edilmesi 2. Yem maliyetlerinin düşürülmesi	<ul style="list-style-type: none"> Verimliliğin ve üretimin artırılması, Hijyen ve standartlaşmanın sağlanması Bölgenin beslenme alternatiflerinin genişletilmesi Öncelikli alanlar: Erzincan, Tercan, Uzundere, Aşkale, (Şema 4.23) 	Bölge Kalkınma Ajansı DPT
TKG	3. ISO belgesi alan alt bölge üretim birliklerine ve işletmelere ekstra teşvikler		
6. İpekböcekçiliği kapasitenin artırılması	1. Alt bölge bazında örgütlenen üretici birliklerin primler ile teşvik edilmesi	<ul style="list-style-type: none"> İpek böcekçiliğinin yaygınlaştırılarak, üretimin artırılması 	Bölge Kalkınma Ajansı DPT
TKG	2. ISO belgesi alan alt bölge üretim birliklerine ve işletmelere ekstra teşvikler		
7. Pazarlama sisteminin kurulması	1. Canlı hayvan pazarı ve borsa için teşvikler 2. Modern kesimhanelerin kurulması konusunda özel sektörün teşviki 3. Ürün toplama ve soğutma merkezlerinin teşviki 4. Üretim Birlikleri merkezlerinin kurulması teşviki 5. Hayvan ürünleri tüketiminin artırılması için kampanya	<ul style="list-style-type: none"> Bölgede hayvancılığın gelişmesinin ateşleyici noktası malın alıcısının bulunması olması nedeniyle üretilen malın pazarlanabilme garantisinin ve istikrarının sağlanması (Şema 4.16) Öncelikli merkez: Erzurum 	Bölge Kalkınma Ajansı DPT-SO
8. Tarımsal sanayinin desteklenmesi	1. Entegre et ve süt üretim tesislerinin kurulması teşviki 2. Tabakhanelerin ve deri işleme tesislerinin teşviki 3. Arıcılık ürünleri ve bal paketleme tesislerinin teşviki 4. Entegre su ürünleri işleme tesislerinin kurulması teşviki 5. Ambalaj sanayinin ve tasarım altyapısının desteklenmesi teşviki- Ayrıntılı bilgi için bkz sanayi raporu	<ul style="list-style-type: none"> Hayvansal ürünleri destekleyecek ilişkili sanayilerin geliştirilmesi B.ve K. Baş ve arıcılık konusundaki öncelikli alanlarda 	Bölge Kalkınma Ajansı DPT-SO

TARIM - HEDEF 4: SERMAYE BİRİKİMİNİN SAĞLANMASI			
Anahtar Eylem 3: Tarım ürünlerinin verimliliğinin ve üretim miktarının artırılması, ürün çeşitliliği ile tarımsal gelirin artırılması için gerekli sermaye desteğinin sağlanması			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
1. Bölgede Arazi Kullanım ve Ürün Stratejilerine göre teşviklerin düzenlenmesi	1. Arz açığı olan ürünlerin üretiminin artırılması 1.1. Katma değeri yüksek, pazarda avantajlı konumda olan ürünlerin teşviki 1.2. Tarımda net geliri yüksek olan, mısır, fasulye, patates ekiminin ve yem üretiminin teşviki 2. Nadas alanlarının daraltılması projelerine destek 3. Tarıma elverişli kullanılmayan arazilerin değerlendirilmesi projelerine destek	<ul style="list-style-type: none"> Öncelik: Yem bitki ekiminin ve sebze meyvecilik ve alternatif ürünlerin olduğu alanlar (Şema 4.12,4.14)	Bölge Kalkınma Ajansı DPT
2. Tarımsal işletmelerin rekabet gücünün artırılması	1. Arazi Toplulaştırma projeleri 1.1. Arazilerin parçalanmasının engellenmesi 1.2. İşletme ölçeklerinin büyütülmesi veya optimum düzeye getirilmesi 1.3. Sözleşmeli üretimin yaygınlaştırılması 2. Ürün çeşitlendirilmesi ve AR-GE faaliyetlerinin desteklenmesi 3. Finansman araçlarının geliştirilmesi (leasing, lisanslı depoculuk gibi) 5. Organize tarım bölgelerinin kurulması	<ul style="list-style-type: none"> Öncelik: Yem bitki ekiminin ve sebze meyvecilik ve alternatif ürünlerin olduğu alanlar (Şema 4.12,4.14) Öncelik: Yem bitki ekiminin ve sebze meyvecilik ve alternatif ürünlerin olduğu alanlar (Şema 4.12,4.14)	Bölge Kalkınma Ajansı DPT
3. Alternatif Ürünlerin Geliştirilmesi	1. İkinci ürün üretiminin teşviki-sebze üretimi 1.1. Tahıl sonrası ikinci ürün projelerine yer verilmesi		
4. Tarım-sanayi-pazar bütünleşmesinin sağlanması	1. E-tarım ticaretinin geliştirilmesi 2. Pazar Bilgi Sisteminin kurulması 3. Ürün borsalarının desteklenmesi 4. Lisanslı depoculuk ve varant sisteminin düzenlenmesi 5. Üreticilerin bireysel ve birlikte oluşturacakları dikey bütünleşme projelerine teknik ve finansal destek 6. Üretici Birliklerin sözleşmeli tohumluk üretimi modeli ile tohumluk üretimi ve pazarlanmasında görev almalarının özendirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> Pazar-üretim ilişkisinin kurulması	Bölge Kalkınma Ajansı DPT

TARIM - HEDEF 5: BÖLGENİN TEKNOLOJİ VE BİLGİ DÜZEYİNİN ARTIRILMASI			
Anahtar Eylem 1: Kırsal alanda kalkınmanın sağlanması; kırsal gelirlerin artırılması ve kırsal toplumun yaşam şartlarının iyileştirilmesine yönelik teknoloji ve bilgi düzeyinin artırılması			
Üst Ölçekli Kararlar: a-Sekizinci Kalkınma planı-kırsal kalkınmanın temel amacı: Sürdürülebilir kalkınma ilkesi çerçevesinde yerel potansiyellerin harekete geçirilerek gelir ve istihdamın artırılması; b- AB Uyum süreci; c-Tarım Strateji Raporu; d-Tarım Şurası			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
1. Kırsal gelirlerin artırılması	1. Yoksulluk sorunun çözümü için sosyolojik ve ekonomik araştırmalar	• Yoksulluğun azaltılması • Tarım sektöründe çalışanların sosyal güvenliğinin sağlanması	STK- Üniversiteler.
	2. Kırsal kesimde sosyal güvenlik sisteminin oluşturulması konusunda araştırmalar		Çevre Bak.- Tarım ve Köyşleri Bak.
2. Kırsal alanların rekabet gücünün artırılması	1. Pazarın ihtiyaçlarına ve talebe göre üretim planlaması yöntemlerinin geliştirilmesi	• Pazar-üretim ilişkisinin sürekliliğinin sağlanması • Katma değeri yüksek pazarlanabilir ürünlerin üretiminin sağlanması	Bölge Kalkınma Ajansı Sanayi ve Ticaret Odası
	2. Pazara yönelik üretimde bulunabilecek işletmelerin desteklenmesi ne yönelik çalışmaların yapılması(kredi, teknik, pazar araştırmaları, bilgiye erişim, kredi fırsatları, teknik danışmanlık ve yardım)		
	3. Paketleme ve depolamaya ilişkin teknolojik gelişme projelerinin desteklenmesi		Bölge Kalkınma Ajansı DPT
	4. Çevreye duyarlı ve gıda güvenliğini gözetilen tarım uygulamaları ve organik tarım üretimi konusunda araştırmaların desteklenmesi		TÜBİTAK

Anahtar Eylem 2: Bölge ekonomisinin hayvancılığa dayanarak geliştirilmesi için teknoloji ve bilgi düzeyinin artırılması			
Üst Ölçekli Kararlar: a-Hayvancılıkta Ön Soy Kütüğü ve Soy Kütüğü Projesi; b-Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararı” c-Mera Kanununun düzenlenmesi, d-Mera kanununun tespit, tahdit, tahsis çalışmaları			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
1. Hayvan sağlığı mücadelesi çalışmalarının etkinleştirilmesi	1. Hayvan sağlığı mücadelesi ve koruyucu hekimlik ile ilgili araştırmalar 2. Gelecek 10 yıl içerisinde hayvan hastalıkları ile ilgili kontrol ve eradikasyon programlarının tamamlanması	<ul style="list-style-type: none"> Hayvan sağlığının sağlanması ile verimlilik artışı, maliyet düşüşü, kaliteli ve standardizasyonu ve gıda güvenliği sağlanmış ürünlerin üretimi 	Tarım İl Md. İl Özel İdaresi Tarım ve Köyişleri Bak. AÜ-TİGEM
2. B.Baş Hayvanlarda Yerli ırktan kültürel ırkına geçişin hızlandırılması	1. Kaliteli damızlık üretimi için bilimsel, teknolojik ve bio-teknolojik çalışanların desteklenmesi 2. Çiftlik seviyesinde araştırma ve teknoloji geliştirme aktivitelerinin artırılması 3. Suni tohumlama konusunda teknik bilgi ve imkanları olan özel firmaların desteklenmesi 4. Hayvan beslenmesi ve yemler konusunda araştırmaların yürütülmesi 5. Kaba yem üretiminde mekanizasyonun geliştirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> Hayvancılıkta verimliliği arttırmak Bölge koşullarına uygun verimli ırkların yaratılması 	Tarım İl Md. İl Özel İdaresi Tarım ve Köyişleri Bak. Bölge Kalkınma Ajansı Özel sektör AÜ-TİGEM- -DÜÇ- TBAE Üniversiteler.
TKG	6. Toplam kalite ve güvenilirlik konusunda araştırma	<ul style="list-style-type: none"> Gıda güvenliliğinin sağlanması 	
3. K.Baş Hayvan ıslahı	1. Kaliteli ırk üretimi için bilimsel, teknolojik ve bio-teknolojik çalışanların desteklenmesi 2. Suni tohumlama konusunda teknik bilgi ve imkanları olan özel firmaların desteklenmesi 3. Çiftlik seviyesinde araştırma ve teknoloji geliştirme aktivitelerinin artırılması	<ul style="list-style-type: none"> Hayvancılıkta verimliliği arttırmak Bölge koşullarına uygun verimli ırkların yaratılması 	Tarım İl Md. İl Özel İdaresi Tarım ve Köyişleri Bak. Bölge Kalkınma Ajansı Özel sektör AÜ-TİGEM- DÜÇ- TBAE Üniversiteler
BB şartlarının iyileştirilmesi	4. Hayvan beslenmesi ve yemler konusunda araştırmaların yürütülmesi 5. Kaba yem üretiminde mekanizasyonun geliştirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> Maliyeti düşürmek Verimliliği arttırmak 	
TKG	6. Toplam kalite ve güvenilirlik konusunda araştırma	<ul style="list-style-type: none"> Gıda güvenliliğinin sağlanması 	

TARIM - HEDEF 5: BÖLGENİN TEKNOLOJİ VE BİLGİ DÜZEYİNİN ARTIRILMASI			
Anahtar Eylem 2: Bölge ekonomisinin hayvancılığa dayanarak geliştirilmesi için teknoloji ve bilgi düzeyinin artırılması			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
4. Arıcılıkta kapasitenin artırılması	1. Arıcılık üretimi için bilimsel, teknolojik ve bio-teknolojik çalışanların desteklenmesi	<ul style="list-style-type: none"> • Bölge potansiyelinin kullanılabilirliğinin sağlanması • İstihdam alanlarını çeşitlendirmek • Kırsal geliri arttırmak 	Tarım İl Md. İl Özel İdaresi Tarım ve Köyişleri Bak. Bölge Kalkınma Ajansı Özel sektör AÜ-TİGEM-DÜÇ- TBAE Arıcılık Birliği
	2. Damızlık Ana Arı konusunda araştırma-		
	3. Arıcılığın gelişimi için ana arı üretim projesi		
	4. Çiftlik seviyesinde araştırma ve teknoloji geliştirme aktivitelerinin artırılması		
BB şartlarının iyileştirilmesi	5. Organik arı ve arı ürünlerinin geliştirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> • Gıda güvenliğinin sağlanması, • Pazar istikrarının sağlanması 	
	6. Organik bal üretim projesi		
TKG	7. Arıcılığın bakım ve beslenmesi konusunda araştırma		
5. Su ürünleri BB şartlarının iyileştirilmesi	8. Balın sertifikasyon ve derecelendirme konularında araştırma	<ul style="list-style-type: none"> • Su ürünleri lezzetlerinin çeşitlendirilmesi • Verimliliğin ve üretim artışının sağlanması 	Tarım İl Md. İl Özel İdaresi Tarım ve Köyişleri Bak. Bölge Kalkınma Ajansı Özel sektör AÜ-TİGEM- -DÜÇ- TBAE
	9. Bal üretiminde standartlaşma sertifikasyonunun sağlanması		
	1. Su ürünleri bakım ve beslenmesi konusunda araştırma		
TKG	2. Toplam kalite ve güvenilirlik konusunda araştırma	<ul style="list-style-type: none"> • Gıda güvenliğinin sağlanması, • Pazar istikrarının sağlanması 	
6. Kanatlı Hayvancılığında kapasitenin artırılması	1. Organik kanatlı eti ve yumurta üretimi konusunda çalışmaların geliştirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> • Üretim artışı ve maliyetin düşürülmesi ile bölge gereksiniminin karşılanması 	Tarım İl Md. İl Özel İdaresi Tarım ve Köyişleri Bak. Bölge Kalkınma Ajansı Özel sektör AÜ-TİGEM- -DÜÇ- TBAE
	2. Kaz ve ördek yetiştiriciliği uygun yetiştirme şeklinin tespit edilmesi, yerli ırkların ıslahı ile ilgili projeler desteklenmeli	<ul style="list-style-type: none"> • Bölge dışına ihracat için ürün çeşitliliğinin artırılması 	
BB şartlarının iyileştirilmesi	3. Kanatlı hayvan kuluçkası ve ilaçlar konusunda araştırmalar	<ul style="list-style-type: none"> • Yurtdışı bağımlılığını azaltarak maliyetlerin düşürülmesi ve istikrarın sağlanması 	Tarım İl Md. İl Özel İdaresi Tarım ve Köyişleri Bak. Bölge Kalkınma Ajansı Özel sektör AÜ-TİGEM- -DÜÇ- TBAE
TKG	4. Toplam kalite ve güvenilirlik konusunda araştırma	<ul style="list-style-type: none"> • Gıda güvenliğinin sağlanması, • Pazar istikrarının sağlanması 	
7. İpekböcekçiliği kapasitenin artırılması	1. Çiftlik seviyesinde araştırma ve teknoloji geliştirme aktivitelerinin artırılması	<ul style="list-style-type: none"> • Ülkemizde kaybolmaya yüz tutmuş, dünyada pazarlanabilir kaliteli ve nitelikli ipek üretiminin canlandırılması • Bölgede yeni istihdam olanaklarının yaratılması 	Tarım İl Md. İl Özel İdaresi BKA, Özel sektör, AÜ,TİGEM,DÜÇ,TBAE
	2. İpekböcekçiliği Araştırma Enstitüsü kapsamında araştırmaların yürütülmesi		

TARIM - HEDEF 5: BÖLGENİN TEKNOLOJİ VE BİLGİ DÜZEYİNİN ARTIRILMASI			
Anahtar Eylem 2: Bölge ekonomisinin hayvancılığa dayanarak geliştirilmesi için teknoloji ve bilgi düzeyinin artırılması			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKAN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
8. Pazarlama sisteminin kurulması	1. Et ve süt ürünleri pazar araştırmaları	• Pazar olanaklarının artırılması	Tarım ve Köyşleri Bak. Üniversiteler DPT Bölge Kalkınma Ajansı İl Özel İdaresi Üretici Birlikleri
	2. Ürün bazında markalaşma çalışmalarının desteklenmesi		
	3. İşlenmiş Ürün çeşitliliğinin artırılmasına yönelik araştırmalar		
	4. Mevcut ürün toplama ve soğutma merkezlerinin hijyen koşullarının ve standartlarının saptanması		
9. Hayvansal üretimi destekleme hizmetlerini sağlama	1. Yayım ve eğitim faaliyetlerinin planlanması, programlanması 2. Eğitim modüllerine ilişkin yayınların hazırlanması	• Bölge halkının eğitimi konusunda eğitim paketlerinin hazırlanması	AÜ, Ziraat Odası, Tarım İl Md.

Anahtar Eylem 3: Tarım ürünlerinin verimliliğinin ve üretim miktarının artırılması, ürün çeşitliliği ile tarımsal gelirin artırılması için bilgi ve teknoloji düzeyinin artırılması			
AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	MEKÂN / BEKLENEN ÜRÜN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
1. Doğal kaynakların değerlendirilmesi	1. Genetik çalışmaların yürütülmesi	Genetik kaynakların tespiti, patent alınması ve korunması –IPRGI, UNESCO,FAO,GEF	
	2. Tarımda suyun etkin kullanımını sağlayan yağmurlama, damla ve mikro yağmurlama gibi basınçlı sulama yöntemlerinin geliştirilmesi, yaygınlaştırılması projesi		
	3. Tarım ekim makineleri, silaj makineleri ile yemeklik tane baklagillerin hasat-harman makineleri tasarımı gibi konularda projeler	• Tarımda kullanılan teknolojilerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması	Üniversiteler TÜBİTAK
	4. Tohum ve gübreyi ayrı banda bırakan tahıl ekim makineleri imalatı için ARGE çalışmaları		
	5. Yöreğe uygun sertifikalı tohumluk üretimini geliştirme (ö)		
	6. Alternatif ürünlerin fidan yetiştirilmesi konusunda araştırmalar		
	7. Bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele araştırmaları		
	8. Süne mücadelesi araştırmaları		
	9. Sürdürülebilir üretim teknikleri ve biyolojik mücadele yöntemlerinin yaygınlaştırılması		
	10. Düşük verim konularında projelere ağırlık verilmesi Kaliteli, rasyonel ve bilinçli girdi kullanımı araştırmaları	• Bölgedeki örtük bilginin kodlanması • Örtük bilgi ile bölgeye özgü yeni bilgilerin üretimi • Bilgiye dayalı üretimin yapılması	Üniversiteler TÜBİTAK
	11. Bölge ve ürün bazında spesifik kompoze gübre üretimi projesi		
	12. Sürüm tekniklerinin geliştirilmesi		
	13. Arazilerin kullanım kabiliyet ve sınıfları dikkate alınarak kullanımı		
	14. Gübre önerilerinin toprak ve bitki analiz sonuçlarına göre yapılması		
	15. Tarla içi geliştirme hizmetleri uygulamaları		
3. Alternatif Ürünlerin Geliştirilmesi	1. Sera Projeleri 2. Seracılıkta jeotermal enerji kullanımı 3. Örtü altı yetiştiricilikte güneş enerjisi kullanımı		

SANAYİ-HEDEF I: BİLGİ ALTYAPISININ KURULMASI				
Anahtar Eylem: Bölge İçi ve Bölge Dışındaki Girişimcileri Biraraya Getirecek Veri Bankasının Oluşturulması ve Sürekliliğinin Sağlanması				
	AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	BEKLENEN ÜRÜN / MEKAN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
1	Yerel girişimciyi yerele ve bölge dışındaki yatırımcılara tanıtmak amacıyla rehber hazırlanması	Sanayi sektöründe yeni yatırımlara, olası şirket birleşmelerine ve ticari ilişkilere yön verecek tanıtıcı bilgilerin toplanması	Tanıtıcı bir rehberin sanal ortamda ve basılı olarak yayınlanması ve dağıtımının yapılması (Bkz. EK1)	<u>Sanayi Odası,</u> BKA
2	Yerel girişimcinin sanayi sektörüne ilişkin bölge dışındaki gelişmelerden haberdar olmasını sağlamak	Sanayi sektöründe yeni yatırımlara ve gelişmelere yön verecek bilgilerin (fuar, kongre, teşvik, kredi, fon vs.) toplanması	Web sitesi ve bülten	<u>Sanayi Odası,</u> BKA
3	Sanayi sektörünün sermaye, hammadde, verimlilik, istihdam, altyapı ve pazar açısından darboğaz ve fırsatlarının detaylı olarak ortaya konması	İşletmeler ve sanayi odası ile yapılacak derinlemesine görüşmeler * Bölgede faaliyet gösteren sanayi altsektörlerine ait detaylı SWOT Anlizlerinin yapılması * Verimlilik Analizlerinin yapılması Toplanan Bilginin dağıtılması ve yayılması	Yapılacak ve yapılmayacaklara ilişkin bir rehber Altsektörlere ilişkin detaylı bilgilerin yer aldığı kitapçık hazırlanması ve Bölgede bilginin erişebilirliğinin sağlanması	<u>Sanayi Odası,</u> <u>BKA ve</u> Üniversiteler, KOSGEB

* Verinin proje paketi olarak hazırlanması ve sürekliliğinin sağlanması / KOSGEB

SANAYİ-HEDEF II: SOSYAL ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ

Anahtar Eylem I: Nitelikli Sanayi İşgücünün Yetiştirilmesi

	AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	BEKLENEN ÜRÜN / MEKAN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
1	Hedef sektörlerle yönelik örgün ve yaygın eğitim verilmesi, mevcut müfredatın revizyonu	Şehirsel teknik altyapı konularında (Doğalgaz vb) teknik eleman yetiştirilmesine yönelik meslek okulları ve kurslarının açılması	Tüm Altbölge merkezlerinde bu tür kursların açılması	<u>Sanayi Odası</u> , AÜ, BKA, AB Fonları
		Kar motosikleti, teleferik aksamı ve ilgili makinalarının bakım, onarım ve tamirine yönelik meslek okulları ve kursların açılması	Erzurum Altbölge merkezinde bu tür kursların açılması/ sayısının artması	
		Tarım makinalarının bakım, onarım ve tamirine yönelik meslek okulları ve kursların açılması	Erzincan ve Hınıs nitelikli sanayi işgücünün yaratılması	
		Derinin işlenmesi ve buna bağlı ürünlerin tasarımına yönelik meslek okulları ve kursların açılması	Erzurum ve Hınıs Altbölgesinde kursların açılması	
		Hedef sektörlerle yönelik yeni okulların inşası veya mevcut okulların genişletilmesi	İlgili alt bölge merkezlerinde okulların açılması	<u>MEB</u>
2	Meslek içi eğitim verilmesi	Yöneticilere yönelik yabancı dil, bilgisayar ve pazarlamaya yönelik kurs ve eğitim programlarının açılması	Tüm çalışanların gerekli niteliğe ulaşmasını sağlamak ve gelişmelerden haberdar etmek	<u>Atatürk Üniversitesi</u> Sanayi Odası
		Usta ve çıraklara yönelik kurs ve eğitim programlarının açılması Temel eğitim		
3	Kadın ve Özürlülerin yerel ekonomiye katılımı	El sanatlarına (halı, ehram, oltu taşı) yönelik kursların açılması	Bayburt ehramı tasarım çeşitliliğinin sağlanması	<u>Sanayi Odası</u> , AÜ, BKA, AB Fonları
			Oltu taşının işlenmesi ve baldız kilimciliğinin geliştirilmesi	

SANAYİ-HEDEF II: SOSYAL ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ				
Anahtar Eylem II: İşletmeler Arası İşbirliği ve Karşılıklı Güven Ortamının Yaratılması				
	AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	BEKLENEN ÜRÜN / MEKAN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
1	Aynı üretim zincirinde yer alan firmalar arasında karşılıklı güven ve işbirliğinin sağlanması	Sektörel ve mekansal yığılmanın modelinin benimsenmesi (Bkz. Hedef IV) OSB'lerde lokallerin kurulması Bölge içinde sürekli toplantı, buluşma, vs günlerinin düzenlenmesi	* Yüzyüze ilişkilerin gelişmesi * Bölgede yan sanayilerin gelişmesi * Markalaşmayı sağlayamayan firmaların bölge dışı pazarlara ulaşmasının sağlanması	<u>OSB Müdürlüğü</u> , Sanayi Odası, BKA, Meslek Grupları
2	Birbirlerine farklı göreceli üstünlükleri olan firmalar arasında karşılıklı güven ve işbirliğinin sağlanması	Bölge içinden veya dışından bölgedeki sanayicilere emsal teşkil eden firmaların başarılı ve başarısız uygulama örneklerini yerel sermaye ile paylaşmaları, konferanslar yoluyla yerel sermaye ile paylaşmaları	Bu bilgilerin yapılacak-yapılmayacaklar rehberinde, bültende yer alması (Bkz.HEDEFI) Örtük Bilginin ortaya çıkması	<u>BKA</u> , Sanayi Odası, OSB Müdürlüğü
Anahtar Eylem III: STK'lar Arası İşbirliği ve Karşılıklı Güven Ortamının Yaratılması				
1	Sektör birliklerinin karşılıklı işbirliği içinde olmasının sağlanması	Sanayi birlikleri ile sanayi dışında faaliyet gösteren STK'ların ortak proje yapmalarının desteklenmesi	Ekonomik ve sosyal kalkınmaya yönelik özgün projeler	<u>STK, BKA AB Fonları</u>

SANAYİ-HEDEF III: TEKNİK ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ

Anahtar Eylem I: Bölge İçinde Bulunan Firmalar ve DPB Merkezleri Arasındaki İlişkiyi Sağlamak

	AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	BEKLENEN ÜRÜN / MEKAN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
1	Sanayi altyapısının (parselasyon, yol ağı, ortak altyapı vb.) geliştirilmesi	Erzurum (2), Bayburt ve Oltu'da yapımı tamamlanamayan OSB ve KSS'lerin tamamlanmasının sağlanması	Söz konusu OSB'lerde yeni sanayi yatırımlarının gerçekleşmesi	<u>Sanayi Bakanlığı, BKA, AB Fonları</u>
		OSB ve sanayi alanları için sektörel projeksiyonların yapılması (Bkz. EK II)	Sektörel yığılma	<u>BKA</u>
2	DPB merkezleri arasında kesintisiz iletişim olanaklarının geliştirilmesi	Ulaşım ağının kalitesinin artırılması Mevsimlere bağlı olarak yaşanan sorunları ortadan kaldıracak bakım uygulamasına geçiş	DPB merkezleri arasında erişebilirliğin artışı	<u>Kamu</u>
3	Kesintisiz enerji kaynağının sağlanması	Alternatif enerji kaynaklarının araştırılması	Uzun süreli elektrik kesintileri yaşanan Başta İspir olmak üzere merkezlerde bu sorunların giderilmesi	<u>Kamu, Özel Sektör</u>
			Erzincan-Esentepe'de rüzgar enerjisi santrali kurulması	
			Doğalgaz kullanımının yaygınlaştırılması	

SANAYİ-HEDEF III: TEKNİK ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ

Anahtar Eylem II: Bölgenin Yurtiçi Ve Yurtdışındaki Diğer Bölgeler ile Bağlantılarını Kuvvetlendirmek

	AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	BEKLENEN ÜRÜN / MEKAN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
1	Bölgenin Kuzey-Güney ve Doğu-Batı yönünde ulaşım bağlantılarını güçlendirmek (Kars- Tiflis demiryolu bağlantısı)	Bölgeyi kuzeyde Trabzon Limanına güneyde Diyarbakıra Erzurum üzerinden demiryolu ile bağlamak	Yolculuk süresinin kısalması	Ulaştırma Bakanlığı
		Bölgeyi kuzeyde Trabzon Limanına güneyde Diyarbakıra Erzurum üzerinden bağlayan karayolu bağlantısını güçlendirmek		
		Batı Anadolu'yu Erzincan-Erzurum üzerinden orta asya ülkelerine hızlı tren ile bağlamak	Bölge dışı pazarlara erişme olanağı	
2	Bölgenin Havayolu bağlantılarını güçlendirmek	Havalimanları ve DPB merkezleri arasında ulaşım sistemin geliştirilmesi	Yolculuk süresinin kısalması	Ulaştırma Bakanlığı,
		Kargo taşımacılığına yönelik uçuş seferlerinin konulması	Sanayici ve işadamlarını bölgeye erişebilirliklerini arttırmak	Yerel yönetim
			Sanayi ürünlerinin taşınması	

SANAYİ-HEDEF IV: SERMAYE BİRİKİMİNİN VE DOĞRUDAN YATIRIMIN SAĞLANMASI				
Anahtar Eylem: Dar Polarize Bölgelerde Dar ve Derin (Güçlü Girdi-Çıktı İlişkileri Olan) Yığılmalar Oluşturmak				
	AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	BEKLENEN ÜRÜN / MEKAN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
1	EEB bütününde ileri ve geri linkler kurabilecek alt sektörlerin gelişmesi ¹ (BKZ EK I)	EK I'de belirtilen sektörlerde çoklu ve örgütlü firma yatırımlarına teşvik önceliği vermek	Belirlenen sektörlerde firma sayısı üretim hacminin artması (Örneğin İspir'de atıl durumda bulunan ayakkabı fabrikasının faaliyete geçmesi)	<u>BKA</u>
2	EEB bütününde güçlü geri linkler kurabilecek alt sektörlerin geliştirilmesi ² (BKZ EK I)	Yerel ile bölge dışı yatırımcılar arasında ortaklık olanaklarını sunmak ve artırmak	Belirlenen sektörlerde firma sayısı üretim hacmini artması	<u>BKA</u>
3	EEB bütününde güçlü ileri linkler kurabilecek alt sektörlerin geliştirilmesi ³ (BKZ EK I)	Yerel girişimcileri bölge dışı ve yurtdışı fuarlardan haberdar etmek	Belirlenen sektörlerde firma sayısı üretim hacmini artması (Örneğin Refahiye'de manyezitin çıkarıldığı yerde işlenmesi)	<u>BKA</u>
4	Sektörlerin ve işletmelerin DPB bazında yer seçmelerinin ve örgütlenmelerinin sağlanması	DPB'ler bazında bulunan uzmanlıkların bu kapsamda değerlendirilerek sanayi odası içinde yer alan ve/veya yeni kurulacak meslek gruplarının güçlendirilmesi	Örnek: Tarıma Dayalı Sanayiciler Birliği (Hınıs ve Erzincan), Maden Sanayicileri Birliği, (Oltu ve Kemaliye) Deri ve Deri Ürünleri Sanayicileri Birliği (Erzurum-Hınıs)	<u>BKA</u>
		Seçici kredilendirme uygulamasının hayata geçirilmesi (Firma teşviklerinin sektör ve mekan koşullu olarak verilmesi)	Sektörel ve Mekansal Yığılma	

¹ Minimum yatırımla, maksimum sayıda alt sektörde uyarılma yaratma becerisine sahip anahtar sektörler ile, bölgedeki farklı sektörleri birbirine bağlamak

² Bölgenin mevcut üretimini ve taşıdığı potansiyeli bölge içinde yeni bir üretim döngüsü içine sokarak, yerel ekonominin yarattığı katma değeri yükseltmek

³ Bölgede geliştirilmesi öngörülen yeni sektörlerin ihtiyaçlarını bölge içinden karşılamak

SANAYİ-HEDEF V: BÖLGENİN TEKNOLOJİ VE BİLGİ DÜZEYİNİN ARTTIRILMASI				
Anahtar Eylem: Bölgede Teknolojik Altyapının Geliştirilmesi				
	AYRINTILI EYLEMLER	YAPILACAK İŞ	BEKLENEN ÜRÜN / MEKAN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
1	Hızlı İnternet Altyapısının Sağlanması	Hızlı bir internet bağlantısının kurulması için kablolama ve yeni bağlantı noktalarının oluşturulması (ADSL-Kablo)	Sağlıklı ve teknolojik bilgi paylaşımının sağlanması ve özellikle DPB merkezleri arasında bilgi alışveriş sistemi	<u>Kamu</u>
2	Bilgisayar satışının ve internet kullanımının desteklenmesi	Bilgisayar alım ve satımında dağıtıcı ve tüketicie kolaylıkların sağlanması, Firmaların bilgisayar sistemine geçiş aşamasında danışmanlık desteği verilmesi	Firma ve kamu kurumlarında bilgisayar kullanımının yaygınlaştırılması	<u>BKA, Kamu, Sanayi Odası</u>
3	Firmaların hedef pazarlarda geçerli olan standartlara uygun teknolojileri kullanabilmeleri amacıyla Ar-Ge konusunda özendirilmeleri	Büyük ölçekli firmaların kredi taleplerinde Ar-Ge harcamalarının toplam ciro içindeki payının tercih nedeni olarak kabul edilmesi Firmaları CAD CAM konusunda danışmanlık hizmetinin verilmesi DPB merkezlerinde ortak Ar-Ge hizmeti sunacak laboratuvarların kurulması DPB merkezlerinde kalite kontrol merkezlerinin kurulması	*Bölgedeki yerel özellikleri olan ürünlerin çeşitliliğinin artırılması *Markalaşmanın sağlanması *Ürünlerin pazarının genişletmesi Markalaşmış ürün sayısında artış	<u>BKA, Sanayi Odası Firmalar, AÜ</u> <u>KOSGEB</u>

TURİZM HEDEF I: BİLGİ ALT YAPISININ OLUŞTURULMASI			
ANAHTAR EYLEM 1: TURİZM ENVANTERLERİNİN OLUŞTURULMASI VE GÜNCELLENMESİ			
AYRINTILI EYLEM	YAPILACAK İŞ	BEKLENEN ÜRÜN VE MEKAN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
Seyahat kalıplarına ilişkin istatistiklerin oluşturulması	Pazara bağlı bölgelerin seyahat kalıplarına yönelik istatistik envanterlerin oluşturulması ve güncellenmesi	Kullanılabilir ürün altyapısının sağlanması	BKA WTO- DPT- DİE- Turizm ve Kültür Bakanlığı , DİE Üniversiteler
Turizm istatistikleri envanterlerinin oluşturulması	Turizm İstatistiklerine ilişkin envanterlerin oluşturulması verilerin karşılaştırma yapacak şekilde güncellenmesi	İnternetin kullanılabilir hale getirilmesi Envanterlere ilişkin bilgilerin basılması kullanıcıya dağıtılması	BKA WTO- DPT- DİE-TB DPT, DİE Üniversiteler
Mevcut ve potansiyel turistik çekiciliklerine ilişkin envanter oluşturulması	Doğal çevreye ilişkin karakteristik özellikteki (iklim topoğrafya bitki ve hayvan toplulukları, jeoloji ekolojik sistem doğal kaynak, koruma alanları) haritaların oluşturulması ve güncellenmesi Kültürel-Tarihsel-Kentsel-Kırsal mirasa ilişkin özgün ve özellikli alanlarının saptanması envanterler oluşturulması haritalara aktarılması ve güncellenmesi Kültürel miras listelerinin ve sit haritalarının oluşturulması	Potansiyellere ilişkin rehber ve haritaların hazırlanması dijital hale getirilmesi Kültürel mirasa ilişkin rehberlerin Web sitelerinin hazırlanması	BKA - DPT- DİE-TB , DİE Üniversiteler TUBİTAK TUBA UNESCO Bakanlıklar Valilikler Yerel yönetimler
Mevcut ve planlanmış konaklama ve diğer turistik tesislerin envanteri'nin oluşturulması	Mevcut ve planlanmış konaklama tesislerinin türü niteliği, yeri sayısal ve mekansal konumuna ilişkin envanterin ve haritaların oluşturulması	EEB bölgesinde Konaklama sektörüne ve alt sektörlerle ilişkin rehberlerin hazırlanması	Kültür ve Turizm Bakanlığı Valilik Belediyeler STK

TURİZM HEDEF I: BİLGİ ALT YAPISININ OLUŞTURULMASI			
ANAHTAR EYLEM I : TURİZM ENVANTERLERİNİN OLUŞTURULMASI VE GÜNCELLENMESİ			
AYRINTILI EYLEM	YAPILACAK İŞ	BEKLENEN ÜRÜN VE MEKAN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
Mevcut ve planlanmış ulaştırma ve diğer altyapı	Ulaştırma altyapısı, türü niteliği, standartları, kalitesini belirten ulaşım haritalarının oluşturulması Su, Elektrik, kanalizasyon, atık sistemleri yerleri türü kapasite haritalarının oluşturulması	EEB Bölgesinde ulaşım ve altyapıya ilişkin rehberlerin hazırlanması	Valilik Belediye Ulaştırma Bakanlığı Enerji Bakanlığı
Mevcut arazi kullanım kararları	Mevcut arazi kullanım kararları, (Genel arazi kullanım, kültürel çeşitler, endüstri tasarım parkları, rekreasyon ve dönüşüm alanları, yerleşmeler, kırsal alanlar, köyler , kasaba, şehirler, ulaşım networkler), alan kullanım cetvelleri ve haritalarının oluşturulması Çevresel özellik ve kalite niteliklerinin haritalanması	EEB bölgesinde tanıtıma ilişkin turistik rehberlerin hazırlanması	
Kış turizm potansiyeli haritalarının oluşturulması,	Kar kalınlığı, rüzgar durumu vb analizler,donatılar, Pistler, Telesiyej analizleri / sınıflandırılması, tesislerin yerleri, nitelikleri, Fizibilite raporları Gelire, yaşa, fonksiyonlardaki çeşitliliğe göre kayak merkezlerinin , yeri türü mesafelerine ilişkin sınıflandırma haritaları	Palandöken Konaklı, Sakaltutan Zigana, Sarıkamış Kış turizm ve kayak merkezlerine ilişkin rehberlerin oluşturulması	BKA Tur operatörleri, seyahat acentaları STK Ticaret Odaları Yatırımcılar, işletmeciler Bakanlıklar Bölge halkı Üniversiteler

TURİZM HEDEF 1: BİLGİ ALT YAPISININ OLUŞTURULMASI				
ANAHTAR EYLEM 2 : TURİZMDE ALTERNATİF VE ÇEŞİTLİLİK YARATAÇAK BİLGİ ALTYAPISININ KURULMASI				
AYRINTILI EYLEM	YAPILACAK İŞ	BEKLENEN ÜRÜN VE MEKAN		ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
Bölgede çeşitlilik sunan kültürel potansiyel alanlara ilişkin harita ve envanter oluşturulması	Kentsel alanlardaki kentsel dokunun envanterinin çıkarılması	Mevcuttaki tarihi ve kültürel kaynakların turizm ürünü haline getirilmesi	Kültür haritalarının ve rehberlerinin hazırlanması	Kültür ve Turizm Bakanlığı Koruma kurulları Üniversiteler STK AB Fonları UNESCO Sponsor Kurumlar
	Sivil mimari ve kültürel miras CD, DVD, TV programları kitap broşür hazırlanması	Kültür haritalarının ve rehberlerinin hazırlanması		
	Sivil mimari örneklerinde kültürel mirasın sergileneceği Erzurum-Erzincan-Bayburt kültür haritası hazırlanması	Erzurum - Bayburt Erzincan Kentleri,ve kırsal alanları		
	Kentsel tasarım çalışmaları ile kentlerdeki kültürel mirasın öne çıkarılması ve sergilenmesinin sağlanması			
Sağlık turizm potansiyeli haritası oluşturulması, sürekli envanter yenilenmesi	Sağlık altyapısının, termal, spor, sağlık, kür merkezleri, ve diğer sağlık hizmetlerini kapsayacak bağlantı haritalarının oluşturulması	Erzurum ve AÜ Tıp fakültesi	Sağlık turizmine ilişkin rehber hazırlanması	BKA Tur operatörleri, Seyahat acentaları STK Ticaret odaları Yatırımcılar, işletmeciler Bakanlıklar Bölge halkı Üniversiteler AÜ Tıp Fakültesi Sağlık Bakanlığı Özel hastaneler STK
	Öncelikli alanlarda tasarım projelerinin yapılması	Pasinler-ılıca Palandöken	Sağlık turizmi için kullanılabilir ürün altyapısı oluşturulması	
	Termal sağlık ve kür merkezlerine ilişkin Web sitelerinin ve rehberlerin hazırlanması	Munzur Palandöken dağları		
	Termal alanları destekleyecek şekilde termal alanlarında klinikler kurulması			

TURİZM HEDEF I: BİLGİ ALT YAPISININ OLUŞTURULMASI			
ANAHTAR EYLEM 2 : TURİZMDE ALTERNATİF VE ÇEŞİTLİLİK YARATAÇAK BİLGİ ALTYAPISININ KURULMASI			
AYRINTILI EYLEM	YAPILACAK İŞ	BEKLENEN ÜRÜN VE MEKAN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
Erzurum-Erzincan-Bayburt kültür turizm noktaları oluşturmak ve bunlara yönelik Web sitesi tasarımı yapmak	<p>Kültürel mirasa ilişkin objelerin turistik ürün haline getirilmesi</p> <p>Kültürel arkeolojik mirasın ortaya çıkarılmasını sağlayacak uluslararası bağlantıların kurulması</p> <p>Yörelere ilişkin yemek kitaplarının yayınlanması</p> <p>Evlerdeki yemek çeşitliliğini sunacak alternatif restoranlara teşvik ve destek sağlanması</p>	<p>Mutfak kültürünün turistik ürüne dönüştürülmesi</p> <p>Mutfak kültürüne ilişkin yemek kitapları hazırlanması</p> <p>Yemek tarifine ilişkin Web sitelerinde EEB yemek tarifleri sunulması</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı STK Halk Eğitim Merkezleri Yerel Yönetimler</p>
El sanatlarının incelenmesi proje ve envanterlerin oluşturulması	<p>El sanatlarına ilişkin yapılan araştırmaların teşvik edilmesi</p> <p>El sanatını teşvik için yarışma ve festivallerin düzenlenmesi</p>	<p>El sanatlarının turistik ürün haline getirilmesi</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı Üniversiteler STK Halk Eğitim Merkezleri</p>
Kırsal turizm potansiyeline ilişkin envanter ve haritaların oluşturulması	<p>Özel butik turlara olanak yaratacak çekiciliklere ilişkin harita ve envanterlerin hazırlanması</p> <p>Kırsal alanlarda yerel kültürel gelenek ve becerilere ilişkin kitap, broşür hazırlanması</p>	<p>Kırsal alanların yenilenmesi ve modernizasyonunun sağlanması</p> <p>Turizmin kırsal alan ekonomisine katkısının sağlanması</p> <p>Özel alanlarda küçük ölçekli özgün ve özel işletmelerde küçük özel gruplara hizmet verecek bölgelere öncelik tanımak</p>	<p>BKA Ulusal uluslararası ve yerel tur operatörleri Seyahat acentaları Kültür ve Turizm Bakanlığı STK Üniversiteler AB Valilik Köy Muhtarlıkları</p>

TURİZM HEDEF 1: BİLGİ ALT YAPISININ OLUŞTURULMASI			
ANAHTAR EYLEM 2 : TURİZMDE ALTERNATİF VE ÇEŞİTLİLİK YARATAÇAK BİLGİ ALTYAPISININ KURULMASI			
AYRINTILI EYLEM	YAPILACAK İŞ	BEKLENEN ÜRÜN VE MEKAN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
Spor Turizmi Keşif Macera turizm alanlarına ilişkin envanter ve haritaların hazırlanması	Spor olanağı olan alanlarda yarışmalar düzenlenmesi Tur programlarının oluşturulması	Spor macera olanaklarına ilişkin rehber ve Web sayfalarının hazırlanması Erzincan bölgesinin spor olanakları ile donatılarak bu bölgeyi bu kimlikle öne çıkarmak	BKA Gençlik Spor Bakanlığı Valilik Belediyeler Spor kulüpleri
Konaklama alanları tür ve niteliği yerine ilişkin rehber ve haritaların hazırlanması	Konaklama alanlarına ilişkin Web sitelerinin oluşturulması, Farklı turist tiplerine ve alternatif turizme yönelik özgün alternatif konaklama alanlarına ilişkin rehberler ve haritaların hazırlanması	Turistik alt bölgeler ve kentsel merkezler Farklı tür ve nitelikte konaklama tesislerinin sayılarının artırılması	BKA Ulusal uluslararası yerel tur operatörleri Seyahat acentaları Kültür ve Turizm Bakanlığı STK Üniversiteler Valilik Köy Muhtarlıkları

TURİZM HEDEF II :SOSYAL ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ			
ANAHTAR EYLEM: NİTELİKLİ VE YEREL İŞGÜCÜNÜN YARATILMASI VE TOPLUMUN TURİZMDE EĞİTİMİ VE KATILIMI			
AYRINTILI EYLEM	YAPILACAK İŞ	BEKLENEN ÜRÜN VE MEKAN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
Turizm yönetimine yerel düzeyde katılımı sağlamak turizm girişimleri hakkında toplumu bilgilendirilmek	Turizmde bilgilendirme amaçlı örgütlenme ve ortaklıklar kurmak (turizm çalışma grubu)	Toplumun turizme katılımını sağlayacak bilgi altyapısının kurulması	BKA AÜ Valilik Yerel Yönetim Muhtarlık Dernekler Meslek Odası Vakıflar Birlikler } STK
	Turizm girişimleri hakkında kahveler açık alanlar yerel tv'ler okullarda WEB siteleriyle toplumu bilgilendirme toplantıları yapmak	EEB Kentsel merkezler ve Turistik alt bölgeler Okullar, turizm potansiyeli olan kırsal alanlar	
	Turizm ile ilgili eğitici broşürlerin hazırlanması		
Bölge halkını turizme uyum sağlamasına öncülük etmek	Toplumsal eğitim merkezlerinde toplumsal eğitim çalışmaları yapmak Turizm ile ilgili kısa süreli toplumsal programlar oluşturmak Eğitim seminerleri düzenlemek, broşürler dağıtmak, Halka açık forumlar düzenlemek	EEB Kentsel merkezler, kırsal alanlar, turistik alt bölgeler kahvehaneler okullar Bölge halkının turizmde olumlu ve katılımcı yaklaşmasını sağlamak	BKA AÜ Yerel Yönetim Dernekler Meslek Odası Vakıflar Birlikler } STK
Yerel halkın turizm hizmetlerinin yönetimi ve kontrolüne dahil edilmesi	Turizme ilişkin faaliyet planları geliştirmek, Üretilen projeleri kontrol edip izleyecek turizm gelişimine yönelik plan kararları üretecek çalışma grubuna yerel temsilcilerin katılımı Yaşayanların kültürel mirası sahiplenmesi ve korumasına ilişkin eğitim çalışmalarının yapılması	EEB Kentsel merkezler ve Turistik alt bölgeler köyler Turizm organizasyon altyapısının geliştirilmesi ve yerelin katılımının sağlanması	BKA AÜ Valilik Yerel Yönetim Dernekler Meslek Odası Vakıflar Birlikler } STK

TURİZM HEDEF II :SOSYAL ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ			
ANAHTAR EYLEM: NİTELİKLİ VE YEREL İŞGÜCÜNÜN YARATILMASI VE TOPLUMUN TURİZMDE EĞİTİMİ VE KATILIMI			
AYRINTILI EYLEM	YAPILACAK İŞ	BEKLENEN ÜRÜN VE MEKAN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
Turizm ile sosyal yapının değişimi ve bölgesel modernizasyonunu sağlamak	Yerel halk ile toplantılar yapmak Toplum temsilcileri ve etkin gruplar ile görüşmek Ortak kamusal alan ve sokaklarda görüşmeler yapmak	Turizmin faydalarının topluma eşit dağılımını sağlamak Kış turizm merkezleri hinterlandı EEB Kentsel merkezler ve turistik alt bölgeler	BKA AÜ Yerel Yönetim STK Meslek odaları Vakıflar Birlikler Dernekler
Yerel üretimi ve el sanatlarını destekleyecek bilgi birikimi ve işgücünün oluşturulması	El sanatlarına ilişkin envanterler oluşturmak kitap ve CD hazırlamak Oltu işletmeciliği ve turistik ürün oluşumuna ilişkin Oltu taşı işleme okul, kursların ve atölyelerin açılması Takı tasarımına ilişkin kurslar meslek okullarının açılması, bu amaçla kadın işgücünün eğitimi Kök boya yapımına, ve geliştirilmesine ilişkin kursların açılması ve başka ürünlerle çeşitlenmesi Oya-dantel vb eğitiminin verilmesi ve model geliştirmeye yönelik araştırmaları teşvik etmek Ehramın farklı turistik ürünler haline getirilmesini sağlayacak araştırmaları teşvik etmek El sanatlarının gelişimini-devamlılığını sağlayacak araştırma projelerini desteklemek El sanatlarında yeni ürün geliştirmeyi teşvik edecek yarışmalar, festivaller düzenlemek	Özgün farklı, çeşitlenmiş turistik ürün haline getirilmiş el sanatları çeşidini arttırmak El sanatlarına ilişkin rehberler, broşürler ve kitapların hazırlanması Geleneksel el sanatlarını destekleyecek kurumların sayısının artırılması EEB kentsel ve kırsal bölgeler Meslek liseleri kurslar Halk eğitim Merkezleri Özel sanat tasarım kursları	BKA AÜ Milli eğitim bakanlığı Halk eğitim merkezleri Valilik Muhtarlıklar STK

Niteliksiz ve nitelikli işgücünü turizmde çalışmak üzere eğitmek	<p>Turizm Eğitim Merkezleri oluşturmak</p> <p>Yeteneklerin geliştirilmesi için kısa süreli kayak, kızak, rehberlik vb kurslar açmak</p> <p>Otel, yiyecek içecek, tur operatörlüğü turizm yönetimi vb konularda kurslar düzenlemek</p> <p>Turizme yönelik kısa süreli sertifika programları düzenlemek</p>	<p>Turizmde çalışacak nitelikli işgücü sayısının artırılması</p> <p>İleri teknoloji kullanan işgücü sayısının artırılması</p> <p>İşgücünü eğitecek kurumların sayı ve niteliğinin artırılması</p>	<p>BKA AÜ Milli Eğitim Bakanlığı Halk Eğitim Merkezleri Valilik Muhtarlıklar STK</p>
	<p>Yabancı dil kursları kanalıyla, yabancı dil öğretiminde teknik destek sağlamak</p> <p>Turizm konusunda meslek lisesi lisans master programlarına katılımı teşvik edecek burslar vermek</p> <p>Turizmde istihdam edilecek personel için gelişmiş turistik bölgelere eğitim turları düzenlemek</p> <p>Turizm işletmelerinde çalışan işgücünün bilgisayar, yabancı dil ve internet konusunda eğitilmesi</p>	<p>AÜ ve meslek yüksek okullarının bulunduğu bölgelerin öncelikli olarak bu amaç doğrultusunda yönlendirilmesi</p> <p>EEB kentsel merkezler ve Turistik alt bölgeler</p>	

TURİZM: HEDEF II :SOSYAL ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ			
ANAHTAR EYLEM: NİTELİKLİ VE YEREL İŞGÜCÜNÜN YARATILMASI VE TOPLUMUN TURİZMDE EĞİTİMİ VE KATILIMI			
AYRINTILI EYLEM	YAPILACAK İŞ	BEKLENEN ÜRÜN VE MEKAN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
Sağlık turizmine yönelik personelin eğitilmesi	<p>Spor sağlığına ilişkin fizyoterapi spor sağlık vb konularda altyapının kurulması Tıp fakültesinin bu amaçla organize edilmesi ve teknik destek verilmesi</p> <p>Sağlık meslek liselerinin ve sağlık kurslarının desteklenmesi</p> <p>Özel sağlık tesislerinin bu amaçla alt yapılarının yenilenmesi</p> <p>Termal turizm, spor sağlığı, kür merkezine yönelik sağlık personelinin eğitilmesi için kurslar açmak, seminerler düzenlemek</p>	<p>Sağlık turizmde nitelikli ve yeterli sayıda işgücü yaratılması</p> <p>AÜ Tıp fakültesi sağlık meslek liseleri yüksek okullar buna ilişkin programların oluşturması</p> <p>AÜ Tıp fakültesi Sağlık Meslek Liseleri</p>	<p>AÜ Tıp Fakültesi Sağlık bakanlığı BKA Milli Eğitim Bakanlığı</p>
Yöre gençliğine sürdürülebilir turizm odaklı temel eğitim olanağı sağlamak	<p>Doğa yürüyüşleri, flora eğitimi küçük ölçekli gençlere yönelik dağcılık kursları, uygulama kampları kurmak,</p> <p>Yarıyıl tatillerinde yaz okulu kampanyaları ile gençleri turizm konusunda eğitime yönlendirmek</p>	<p>Turizmi bilen katılımcı genç bir kuşak yaratmak</p> <p>Tüm eğitim kurumları gençlik merkezleri ve kulüpler</p>	<p>AÜ BKA Milli Eğitim Bakanlığı Halk Eğitim Merkezleri Valilik Muhtarlıklar</p>
Mevcut yasa ve yönetmeliklerinin uluslar arası yasalar ve AB normları paralelinde geliştirilmesi ve yenilenmesi	<p>Yasa ve yönetmeliklere ilişkin seminerler düzenlemek ,</p> <p>Yasa ve yönetmelik konusunda işletmelere çalışan turizm personeline eğitim kursları seminer programları düzenlemek</p> <p>Yasa ve yönetmeliklerin uyumu ve uygulaması konusunda kitap ve broşürler hazırlamak</p>	<p>Uluslararası yasalar ve normlarda çalışan ve örgütlenen turistik işletme ve işgücü sayısını arttırmak</p>	<p>BKA Valilik Meslek odaları STK Kültür ve Turizm Bakanlığı</p>

TURİZM HEDEF III :TEKNİK ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ			
ANAHTAR EYLEM: TURİZM İLE GELİŞMEYİ VE CANLANMAYI DESTEKLEMELİK REKABETİ ARTIRMAK İÇİN GEREKLİ ALTYAPI BAĞLANTILARININ KURULMASI			
AYRINTILI EYLEM	YAPILACAK İŞ	BEKLENEN ÜRÜN VE MEKAN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
Turizmde mal akımını sağlayacak altyapının güçlendirilmesi ve kurulması	<p>Karadeniz'den Kafkaslara, Rusya'ya, Avrupa'ya Mal, insan turist akımının sağlayacak karayolu ve denizyolu demiryolu havayolu ulaşım bağlantılarının kurulması</p> <p>Kuzey-Güney limanları, demiryolu, karayolu bağlantılarının güçlendirilmesi</p> <p>Akdeniz, Kafkaslar Avrupa bağlantılarını kuracak altyapının geliştirilmesi</p>	<p>Network bağlantıları güçlendirilmiş ve teknoloji donanımlı yüksek ulaşım altyapısı</p> <p>Erzurum ulaşılabilirliği yüksek bilgi ve teknolojik altyapısı gelişmiş lojistik bir üs</p> <p>Trabzon Limanı; Kafkasya ve Karadeniz DOKAP-DAP, GAP bölgesi liman ulaşım odağı</p>	<p>BKA Ulaştırma bakanlığı Ulaşım ilişkin bölge müdürlükleri Bilgi ve teknolojik altyapısı gelişmiş Ulusal ve uluslararası ulaşım firmalar STK</p>
Yakın bölgedeki limanların yat ve yolcu gemilerinin yanaşmalarına yanıt verecek altyapı ile donatılması	<p>Limanları iç bölgelere bağlayacak kara ve demiryolu bağlantılarının kurulması teknoloji ve bilgi altyapısının güçlendirilmesi</p> <p>Karadeniz'deki limanlardan Avrupa'ya ve Kafkaslara bağlantı kuracak iç su yolları ağının ve teknoloji bilgi altyapısının kurulması</p> <p>Karadeniz bölgesinde yetersiz olan yat limanı kapasitesini artırılması</p>	<p>Trabzon ve Hopa limanlarının bilgi ve teknolojik altyapısı yüksek taşımacılık merkezi olması</p> <p>Karadeniz'in Avrasya'nın dış ticaret denizi giriş çıkış kapısı olması</p> <p>Uluslar arası standartlarda yat limanı sayısının artırılması</p>	<p>BKA Valilik Ulaştırma Bakanlığı Ulaştırma Bakanlığı Bölge Müdürlüğü Ulusal ve Uluslararası Network şirketleri Ulusal ve uluslararası ulaşım şirketleri</p>
Giriş kapıları gümrük noktalarının bilgi ve teknoloji altyapısı ile güçlendirilmesi ve modernizasyonu	<p>Bilgi ve teknoloji merkezinin kurulması</p> <p>Ortadoğu ve Kafkaslara bağlantı kuracak giriş kapılarının modernizasyonu</p>	<p>Modern ve güvenli Kafkaslar-ve Ortadoğu Giriş kapılarının yaratılması</p>	<p>BKA Gümrük Bakanlığı Ulaştırma Bakanlığı Valilik</p>

TURİZM HEDEF III :TEKNİK ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ			
ANAHTAR EYLEM: TURİZM İLE GELİŞMEYİ VE CANLANMAYI DESTEKLEMELERİ ARTIRMAK İÇİN GEREKLİ ALTYAPI BAĞLANTILARININ KURULMASI			
AYRINTILI EYLEM	YAPILACAK İŞ	BEKLENEN ÜRÜN VE MEKAN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
Ulaşılabilirliğin güçlendirilmesi	<p>Bölge içindeki turistik alanlar ve altbölgeler arasında ulaşılabilirliğin güçlendirilmesi</p> <p>Kentsel alanlarla kırsal alanlar arasında ulaşılabilirliğin güçlendirilmesi, yol standartları ve ulaşılabilirliğin iklim koşullarına göre modernizasyonu</p> <p>Kentsel alanlarda müzeler turistik alanlar, tarihi ve kültürel bölgelere yaya ve taşıt ulaşılabilirliğinin artırılması,</p> <p>Turistik bölgelerde uluslar arası standartlarda trafik yön, ışıklandırma güvenlik donanım standartlarının yükseltilmesi</p> <p>Turistik bölgelere alternatif ulaşım sistemleriyle erişilebilirliğin artırılması</p> <p>Turistik ürünlerin ana merkezlere ulaşılabilirliğini sağlayacak alt yapının kurulması</p>	<p>Ulaşılabilirlik ve erişilebilirlik standartları yüksek turistik merkezler</p> <p>Standartları, ulaşılabilirliği yüksek güvenli teknik altyapı</p>	<p>BKA Ulaştırma Bakanlığı Karayolları Bölge Müdürlüğü Turizm Bakanlığı Valilik</p>
Turistik Alanlarda Teknik Altyapının Güçlendirilmesi	<p>Turizmin getireceği artı nüfusa bağlı olarak su kapasitesinin ve kalitesinin iyileştirilmesi</p> <p>Turistik bölgelerde katı atık sisteminin kurulması</p> <p>Enerji kaynağı olarak doğalgaz kullanımının teşvik edilmesi</p>	<p>Hizmet kalitesi artırılmış teknik altyapı donanımı yüksek turistik merkezler</p> <p>Erzurum-Erzincan-Bayburt Turistik bölgeler</p>	<p>Turistik bölgelerdeki STK Valilik Belediyeler BKA Bakanlıklar</p>

TURİZM HEDEF IV : SERMAYE BİRİKİMİNİN SAĞLANMASI			
ANAHTAR EYLEM: TURİSTİK SEKTÖRLERİ DESTEKLEMELER VE MEKANSAL DÜZENLEMELER YAPMAK			
AYRINTILI EYLEM	YAPILACAK İŞ	BEKLENEN ÜRÜN VE MEKAN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
Turizm örgütlerinin kurulması	<p>Turizm örgütleri kanalıyla turizm işletmelerinin fuarlara katılımını sağlamak</p> <p>Ulusal ve Uluslararası yeni fuar organizasyonları kurmak katılımı teşvik etmek</p> <p>Turizm sektörünü bilgilendirecek seminer ve eğitim programları düzenlemek</p> <p>Örgütlerle sektör içinde işbirliğinin ve gelişmenin teşvik etmek</p> <p>Örgütlenme ile pazarlama ve tanıtım olanaklarının yaratılması yasal örgütsel organizasyonların kurulması</p>	<p>Teşvik ve örgütlenmelere ilişkin rehber oluşturma</p> <p>Güçlü turizm örgütlenmesi</p> <p>Kentsel merkezler ve turistik yığılma bölgeleri</p>	<p>BKA AB fonları DPT Bakanlıklar Ticaret ve Sanayi Odaları Üniversiteler STK</p>
Turizm işletmelerinin piyasa fırsatlarını değerlendirme ve pazara ilişkin bilgi edinmesine olanak sağlamak	<p>Sektöre ilişkin turizm bölgelerine ulusal uluslararası geziler organize etmek</p> <p>Bilgi alışverişini sağlayacak bilgi merkezleri kurmak, fuarlar oluşturmak ve fuarlara katılımı sağlamak</p>	<p>Bilgi altyapısı kurabilen ve rekabet gücü yüksek işletme sayısının artırılması</p>	<p>BKA AB fonları DPT Bakanlıklar Ticaret ve sanayi odaları Üniversiteler STK</p>
Küçük ve orta ölçekli işletmeleri desteklemek	<p>Küçük işletmeler ve teşvikler konusunda kitap, CD, rehberler hazırlamak</p> <p>Turizmde bu amaçlı yatırımlara teknik ve bilgi desteği vermek</p>	<p>Güçlü küçük ve orta ölçekli işletmelerin sayılarının artması, standartlarının yükseltilmesi</p>	<p>BKA AB fonları DPT Bakanlıklar STK Ticaret ve Sanayi Odaları Üniversiteler</p>
İşletmeler arası işbirliğini teşvik etmek	<p>İşlerini geliştirmek ortaklık kurmak, uluslararasılaşmak isteyen işletmelere teknik ve bilgi desteği vermek</p> <p>Sektörü bilgilendirecek toplantı ve seminerler yapmak. İşletmeleri konusunda yönlendirecek işbirliği sağlayacak rehber kitaplar hazırlamak</p>	<p>Birbirleri ile iletişim ve işbirliği kuran işletme sayısını arttırmak</p>	<p>BKA AB fonları DPT Bakanlıklar Ticaret ve Sanayi Odaları Üniversiteler STK</p>

TURİZM HEDEF IV : SERMAYE BİRİKİMİNİN SAĞLANMASI			
ANAHTAR EYLEM: TURİSTİK SEKTÖRLERİ DESTEKLEMELER VE MEKANSAL DÜZENLEMELER YAPMAK			
AYRINTILI EYLEM	YAPILACAK İŞ	BEKLENEN ÜRÜN VE MEKAN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
Yerel sermaye birikiminin oluşumuna olanak sağlamak	<p>Yerel üretim ve el sanatlarını desteklemek için atölyeler ve kurslar açmak</p> <p>Araştırma merkezleri kurmak</p> <p>Turizm noktaları projelerinde yöresel – geleneksel ürünler için özel sergi alanları pazarlar açmak</p> <p>Ehram-halı-kilim-oya-dantel Oltu taşı-Tulum ,civil peyniri vb üretimini desteklemek ve ticari turistik bir ürün haline getirmek,</p> <p>Bu tür geleneksel atölyelere teknik destek vermek</p> <p>Laboratuvarlar kurmak</p> <p>AB hijyen standartlarının tanıtılmasına ilişkin kurslar ve seminerler düzenlemek</p>	<p>Yerel sermaye ile yerel ve özgün üretim yapan işletme sayısını ve standartlarını artırmak</p> <p>Pazarlanabilir yerel özgün ticari ürünler yaratmak</p> <p>Kırsal alanları üretime katmak ve alternatif gelir kaynakları yaratmak</p> <p>Yerel ürünün ulusal ve uluslararası pazardaki payının artırılması</p>	<p>BKA Valilik Belediye Muhtarlık Meslek Odaları Kültür Ve Turizm Bakanlığı STK Yatırımcılar AB fonları</p>
Turizmi destekleyecek yerel hizmet sektörüne olanak yaratmak	<p>Hediye, yeme içme, eğlence konaklama ve diğer hizmet sektörlerinde yerel sektörü teknik destek krediler ve teşviklerle desteklemek</p> <p>Kent merkezlerinin bu hizmet sektörlerine olanak yaratacak ve hizmet kalitesini artıracak turistik alışveriş bölgelerinde mekansal düzenlemeler yapmak</p> <p>Merkezlerdeki gece hayatı ve alışveriş alanlarını görece kaliteli bir şekilde organize etmek, yerel ekonomiyi güçlendirmek</p>	<p>Turizm aktivitesini yönlendirebilecek ve organize edebilecek kentsel merkezler</p>	<p>BKA Planlama kurumları Valilik Belediye Ticaret ve Meslek Odaları STK</p>

TURİZM HEDEF IV: SERMAYE BİRİKİMİNİN SAĞLANMASI			
ANAHTAR EYLEM: NİTELİKLİ VE YEREL İŞGÜCÜNÜN YARATILMASI VE TOPLUMUN TURİZMDE EĞİTİMİ VE KATILIMI			
AYRINTILI EYLEM	YAPILACAK İŞ	BEKLENEN ÜRÜN VE MEKAN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
Kadın üretiminin teşvik edilmesi	<p>Kadını üretime katmak amacı ile ucuz kredi vb. teşviklerin sağlanması,</p> <p>Kadın üreticileri yatırıma yönlendirecek teşvik ve yasal sürece ilişkin rehberlerin hazırlanması</p> <p>Kadınların çalıştığı geleneksel atölyelere teknik ve ekonomik destek verilmesi,</p> <p>Kadınlara tezgah dağıtılması</p>	<p>Turizmde işletmeci kadın sayısını arttırmak</p> <p>Turizmde çalışan kadın işgücü sayısını arttırmak</p>	<p>BAK Valilik Belediye STK Kadın Örgütleri</p>
Bölgede turizmde kültürel çeşitlilik potansiyelin desteklemek ve yönlendirmek	<p>Kök boya ile yapılan halı dokumasının teşvik edilmesi</p> <p>Dokuma tezgahlarının tekrar işler hale getirilerek üretilen ürünlerin pazarlanma ve satışına ilişkin organizasyonların kurulması,</p> <p>Kadının evde ürettiği oya dantel gibi ürünlerin turistik ürün haline getirilerek kadınların ürünlerini sattığı yerel ve özgün pazarların kurulması</p> <p>Üretilen ürünlerin pazarlaması ve dağıtımını yapacak organizasyonların kurulmasına teknik ve bilgi desteği verilmesi</p> <p>Kentsel tasarım çalışmaları ile kentlerdeki kültürel mirasın öne çıkarılması ve sergilenmesinin sağlanması</p> <p>Kültürel alanları kullanılabilir kılmak amacıyla konser festival b organizasyonların yapılması</p>	<p>Kültürel çeşitlilik sunan, kültürel potansiyeli yüksek turistik bölgelerin sayılarının artırılması</p>	<p>BAK Valilik Belediye Meslek Odaları Kültür Ve Turizm Bakanlığı STK Yatırımcılar AB fonları</p>

TURİZM HEDEF V: TEKNOLOJİK ALT YAPI			
ANAHTAR EYLEM: BÖLGENİN TURİZME YÖNELİK TEKNOLOJİ ALTYAPISININ GELİŞTİRİLMESİ			
AYRINTILI EYLEM	YAPILACAK İŞ	BEKLENEN ÜRÜN VE MEKAN	ÖNDER KURULUŞ VE PAYDAŞLAR
Bilgi teknolojisinin kurulması ve internet altyapısının sağlanması	<p>Bilgi ağını güçlendirecek bağlantıların kurulması</p> <p>İşletmelere bilgisayar kullanımını yaygınlaştıracak bilgi ve teknik desteğin verilmesi</p> <p>Turizm sektörünü destekleyen alt sektörlerde teknoloji kullanımının yaygınlaştırılması,</p> <p>İşletmelerin pazara ilişkin bilgi edinmelerine olanak sağlayacak bilgi merkezlerinde teknolojik altyapının yenilenmesi</p> <p>İleri teknoloji kullanımına ilişkin alt yapıyı güçlendirmek amacıyla periyodik kursların açılması</p>	<p>Bilgi alışveriş sisteminin yaygınlaşması ve güncellenmesi</p> <p>Bilgisayar ve internet kullanımının yaygınlaştığı işletme sayısının artması</p> <p>Ulusal ve uluslararası turistik bölgelerde pazarlama ve tanıtım olanaklarını kurulmuş networkler</p> <p>Turistik alt bölgeler</p>	<p>BKA</p> <p>Kamu özel sektör</p> <p>Bilişim ve teknoloji şirketleri</p> <p>Üniversiteler</p> <p>STK</p>